

**SALÂH BİRSEL'İN "SALÂH BEY TARİHİ" SERİSİ
OLARAK YAYIMLANAN KİTAPLARINDA
KÜLTÜR VE EDEBİYAT UNSURLARI**

Gamze AKPINAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

**SALÂH BİRSEL’İN “SALÂH BEY TARİHİ” SERİSİ
OLARAK YAYIMLANAN KİTAPLARINDA KÜLTÜR
VE EDEBİYAT UNSURLARI**

Gamze AKPINAR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gamze Akpınar tarafından hazırlanan Salâh Birsal'ın "Salâh Bey Tarihi" Serisi Olarak Yayımlanan Kitaplarında Kültür ve Edebiyat Unsurları başlıklı bu çalışma 08/05/2017 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Doç. Dr. Mehmet TOPAL*
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye ... Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ ...
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)

Üye ... *Prof. Dr. Eylem SALTIK* ...
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY
15.05.2017
(İmza)
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

15.05.2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

GAMZE AKPAZ
AD-SOYAD

İMZA

ÖZET

SALÂH BİRSEL'İN “SALÂH BEY TARİHİ” SERİSİ OLARAK YAYIMLANAN KİTAPLARINDA KÜLTÜR VE EDEBİYAT UNSURLARI

AKPINAR, Gamze

Yüksek Lisans-2017

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Muharrem Dayanç

“Salâh Bey Tarihi” Salâh Birsal tarafından yazılan beş ciltlik bir tarih kitabı serisi olarak bilinir. Ancak bu külliyat, deneme türünde eserleri içerdiğinden kronolojik bir tarih kitabı niteliği göstermez. Eserleri üzerinde çalışmalar yapılmış olan Salâh Birsal'in “Salâh Bey Tarihi” tek başına incelenmemiştir. Bu çalışmanın amacı “Salâh Bey Tarihi”ndeki kültür ve edebiyat dünyasının panoramasını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla eserlerdeki adı geçen edebî şahsiyetlerin hangi bağlamlarda ve hangi sıklıkta ele alındığına ve nerelerde bulunup kimlerle ilişkileri olduğuna bakılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın birinci bölümünde yirmi, ikinci bölümünde ise on beş isim, hayat hikâyeleri ve eserleriyle ilgili bilgiler de verilerek kültür ve edebiyat dünyası açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Salâh Birsal, deneme, tarih, edebiyat.

ABSTRACT

CULTURE AND LITERATURE NOTES FROM “SALÂH BEY TARİHİ” SERIES OF SALÂH BİRSEL’S PUBLICATIONS

Master degree 2017

Department of Turkish Language and Literature

New Turkish Literature Section

Advisor: Prof. Dr. Muharrem Dayanç

"Salâh Bey Tarihi" is known a five-volume history book written by Salah Birsel. This corpus contains essays. Because of this, it is not a chronological history book. Salah Birsel's works have been studied but "Salâh Bey Tarihi" has not been examined separately. The aim of this study is to find out the panorama of culture and literature world in "Salâh Bey Tarihi". For this purpose; literary figures in the works were considered about their contexts, relations and mention rates. Therefore, twenty names in the first part and fifteen names in the second part of this study by giving information about their life stories and works was evaluated in terms of culture and literature world.

Key words: Salah Birsel, essay, history, literature.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

“SALÂH BEY TARİHİ”NDE AYRINTILI OLARAK ELE ALINAN İSİMLER

1.1. Abdülhak Hâmit Tarhan.....	7
1.2. Ahmed Hâşim.....	12
1.3. Ahmed Mithad Efendi.....	18
1.4. Ahmet Hamdi Tanpınar.....	28
1.5. Ahmet İhsan Tokgöz.....	31
1.6. Ahmet Rasim.....	35
1.7. Cenab Şahabeddin.....	47
1.8. Faruk Nafiz Çamlıbel.....	54
1.9. Fazıl Hüsnu Dağlarca.....	58
1.10. Halit Ziya Uşaklıgil.....	62
1.11. Mehmet Âkif Ersoy.....	67
1.12. Nâmık Kemal.....	76
1.13. Nâzım Hikmet Ran.....	81
1.14. Necip Fazıl Kısakürek.....	86
1.15. Neyzen Tevfik.....	90
1.16. Orhan Veli Kanık.....	99
1.17. Recâizâde Mahmud Ekrem.....	104
1.18. Sait Faik Abasıyanık.....	109
1.19. Süleyman Nazif.....	119
1.20. Yahya Kemal Beyatlı.....	124

2. BÖLÜM

“SALÂH BEY TARİHİ”NDE YÜZEYSEL OLARAK ELE ALINAN İSİMLER

2.1.	Ahmet Vefik Paşa.....	136
2.2.	Âşık Garib.....	137
2.3.	Attilâ İlhan.....	139
2.4.	Behçet Necatigil.....	140
2.5.	Celal Sılay.....	141
2.6.	Cemil Meriç.....	143
2.7.	Haldun Taner.....	144
2.8.	Hüseyin Rahmi Gürpınar.....	144
2.9.	Mehmet Emin Yurdakul.....	145
2.10.	Mehmet Rauf.....	148
2.11.	Mithat Cemal Kuntay.....	149
2.12.	Ömer Seyfettin.....	150
2.13.	Peyami Safa.....	151
2.14.	Rüştü Onur.....	152
2.15.	Safveti Ziya.....	153
	SONUÇ.....	156
	KAYNAKÇA.....	162

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

ÖNSÖZ

Salâh Birsell (14 Kasım 1919-10 Mart 1999), Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra girmiş Batı kaynaklı diğer edebî türlerden sayılan ve asıl gelişimini Cumhuriyet döneminde gösteren, Cemil Meriç'le zirveye ulaşan deneme türünün Türk edebiyatındaki başat isimlerindedir. Birsell, bu türdeki ilk eseri olan *Kendimle Konuşmalar*'dan sonra *Salâh Bey Tarihi* hariç toplam on dört deneme kaleme almıştır.

Salâh Birsell'le ilgili hazırlanmış biri doktora¹ diğeri yüksek lisans tez² çalışmalarına bakıldığında yazarın *Salâh Bey Tarihi* adlı beş ciltlik deneme eserinin genel anlamda tanıtıldığı görülür. Bu yüksek lisans çalışmasında ise Salâh Birsell'in söz konusu eserini oluşturan “*Kahveler Kitabı, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Boğaziçi Şıngır Mıngır, Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, İstanbul-Paris*” adlı beş denemesi, kültür ve edebiyat unsurları bakımından ele alınacaktır.

Kültür ve edebiyat unsurlarından kasıt, denemelere konu olan mekânlar ve şahıslardır. Şöyleki eserlerdeki başlıklardan da anlaşılacağı üzere bu denemelerin ana mekânı İstanbul'dur. İstanbul'da birer edebiyat ortamı sağlayan çeşitli kahvehâneler, konaklar, yalılar da Türk edebiyatındaki meşhur isimlerin farklı yönlerini görmeyi sağlayacak yardımcı mekânlar olarak karşımıza çıkar. İstanbul dışında Ankara'daki bazı edebiyat ve kültür mahfillerine de yer verildiği görülür.

Her ne kadar eserin isminde “*tarih*” kelimesi geçiyor olsa seçilen edebî türün yazarı özgürleştirmesinden dolayı ortaya klasik, kronolojik bir edebiyat tarihi ya da *tarih kitabı* çıkmaz. Bu nedenle denemelerin belgesel-roman niteliği de gösterdiği görülür. Bu tez çalışmasının ilk iki bölümünde edebiyat unsurlarını meydana getirecek denemelerin şahıs kadrosunu oluşturan otuz beş isim tespit edilmiş ve adı geçen sanatçıların biyografik ve bibliyografik bilgileri verilerek, *Salâh Bey Tarihi*'nde hangi bağlamlarda ele alındıkları gözler önüne serilmiştir. Sonuç

¹ Abdullah Çelik, *Salâh Birsell'in Yapıtlarının Eski ve Yeni Türk Edebiyatı Açısından Tematik İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2001.

² Mahmut Bahar, *Salâh Birsell'in Hayatı, Şiir ve Denemeleri Üstüne Bir İnceleme*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1995.

bölümünde ise elde edilen verilerin kültür ve edebiyat dünyası için ne ifade ettiğine dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın yüksek lisans tezi olması nedeniyle *Salâh Birsêl*'in üslubunu belirlemeye yönelik bir çalışma ya da bu eserlerini monografik olarak inceleme yoluna gidilememiştir. Ancak yapılan bu tezin *Salâh Birsêl*'in denemelerini konu alacak farklı çalışmalar için küçük bir basamak olabilmesi temenni edilmektedir.

Tez konunun belirlenme, işlenme ve sonuçlandırılma sürecinde bana bilgi ve görüşlerinden yararlanma fırsatı tanıyan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Muharrem Dayanç'a şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında benden desteklerini esirgemeyen aileme de teşekkür ederim.

GİRİŞ

Yazarın özgürce seçtiği konuda, bir kısıtlama olmadan sohbet havası içerisinde, anekdotlarla içeriğini zenginleştirilebildiği edebi türe deneme denir. Dünya edebiyatında temelleri Yunan ve Latin edebiyatına dayanan bu türün kökenine dair bazı edebiyat tarihçileri Hindistan, Çin ve Japonya gibi Doğu ülkelerini gösterebilir de asıl anlamdaki kullanımı Fransız yazar Montaigne'nin (1533-1592) 1580'de yazdığı *Les Essais* adlı eseriyedir.

Denemelerin bilim, ahlak ve ruhbilim açılarından çeşitli incelemelere konu olabileceği düşünüldüğünde bir yazarın deneme yazabilmesi için geniş bir dünya görüşüne, zengin bir edebiyat ve sanat birikimine sahip olması beklenir.³ Bunlara ek olarak anlatıcı tıpkı Cemil Meriç ya da Salâh Birsal gibi üslup sahibi ise deneme türünde ön plan çıkması kaçınılmaz olacaktır.

Kaynaklarda denemenin içerik açısından “konusunu sanat ve edebiyattan alan denemeler, psikoloji-felsefe konulu denemeler, şehir konulu denemeler, sosyal, siyasi ve dini konulu denemeler, karışık konulu denemeler” olmak üzere beş sınıfa; üslup bakımından ise “informal-senli benli deneme, formal-resmi deneme” olarak iki sınıfa ayrıldığı görülür.

Salâh Birsal'in içerik olarak ‘karışık konulu denemeler’, üslup olarak ise “informal-senli benli denemeler” sınıfına girebilecek yazılar yazdığı söylenebilir.

Batı'da XVI. yüzyılda edebi bir tür olarak görülen denemenin Türk edebiyatında kendini göstermesi Tanzimat'ladır. Bu yıllarda “tecrübe-i kalemiyye” olarak bilinen türün “deneme” olarak adlandırılması ise Cumhuriyet sonrasındadır.

³ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Sözlü/Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, İnkılâp ve Ata Kitabevleri, İstanbul, 1982, s.329-331. ; Yazınsal türlerden denemeyle ilgili bilgi için bkz.; İnci Enginün, “Deneme ve Denemecilik”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005. ; Türk Dili Dergisi Deneme Özel Sayısı, Temmuz 1961, Sayı:118, s. 118. ; Prof. Dr. Cahit Kavcar, Dr. A. Ferhan Oğuzkan, Özlem Aksoy, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 137-154. ; Emin Özdemir, *Yazınsal Türler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007, ss. 178-184.; Prof. Dr. Yunus Balcı, “Deneme”, Ed. Prof. Dr. İsmail Çetışli, Doç.Dr. Emine Kolaç, *Cumhuriyet Dönemi Türk Nesri*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2013, ss.81-95. ; Tarık Özcan, “Deneme”, Ed. Talât Sait Halman, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 520-539.

Denemenin kullanımının diğer türlere göre gelişme gösteremeyişinin nedeni önceliğin şiir, roman ve öyküye verilmiş olmasıdır. Kendini özgürce ifade etmek isteyen yazarların tercihi olan deneme, yirminci yüzyıla gelindiğinde gelişme göstermiştir. Deneme edebiyatının ‘alaybeyi’ olarak tanımlanan Salâh Birsal de bu yazarlardan biridir.

Asıl adı Ahmet Selâhaddin olan Salâh Birsal (1919-1999), öğrenim hayatına İzmir’de Saint-Policarpe Fransız İlkokulu’nda başlar ve eğitim sürecini İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde tamamlar. İlk şiiri henüz lise yıllarındayken *Gündüz* dergisinde yayımlanır. Adını duyurması ise 1946’da Oktay Akbal, Naim Tiralı, Behçet Necatigil ve Fahir Onger’le birlikte çıkardıkları *Yenilik* dergisiyle olur. Bunun yanı sıra *Varlık*, *Yirminci Asır*, *Aile*, *Edebiyat Dünyası* gibi dergi ve gazetelerde de yazıları yayımlanır. Salâh Birsal, “1940 Kuşağı” toplumcu şairleri arasında yer alsada kendine has bir şiir dili oluşturmuş; 1952’de *Şiirin İlkeleri* adlı bir şiir kuramı kitabı da yazmıştır. Salâh Birsal, deneme nedir sorusuna “biraz öykü, biraz sohbet, biraz iç dökmesi, biraz da şiirdir. En çok da şiirdir.” cevabını vermiştir. Öyleki denemeyi, gazete ve dergi yazılarından ayıran da bu şiir yanı olmuştur.⁴

Türk edebiyatındaki yerini *1001 Gece Denemeleri*, *Salâh Bey Tarihi* ve günlükleri ile sağlamlaştıran Birsal, genellikle argoya mal olmuş, eski kelimeleri tercih eder ve alaycı, ironik bir üslup izler⁵. Onun bu seçimi edebiyatta “Salâh Birsal Sözlüğü” kavramını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada ele alınan “Salâh Bey Tarihi” toplam beş kitaptan meydana gelir. Kitaplar sırasıyla; *Kahveler Kitabı* (İstanbul, 1976), *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* (İstanbul, 1976), *Boğaziçi Şingir Mingir* (Ankara, 1980), *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* (Ankara, 1982), *İstanbul-Paris* (Ankara, 1983). Kitaplar, *Salâh Bey Tarihi 1-5* şeklinde sıralanmasına rağmen kronolojik bir sıra izlemezler. Yazar, bizzat yaşadığı olayları, şahit olduklarını ve tarihte yaşanmışları öyküleyici ve bilgiler vermesi bakımından açıklayıcı bir anlatımla bizlere sunar.

Serinin ilk kitabı olan *Kahveler Kitabı*, yirmi yedi bölümden oluşur. Yemen’den İstanbul’a getirilen kahvenin kökeninden, İstanbul’da nasıl

⁴ Abdullah Çelik, *Salah Bey Kitabı*, Yom Yayınları, İstanbul, 2003, s.54.

⁵Kendisi bu tür sözcükleri seçme nedeniyle ilgili olarak “Çokluk yazımı süse ve püse vurmak, ondan alaysama uçakları havalandırmak için kullanıyorum.” der Abdullah Çelik, *Salah Bey Kitabı*, Yom Yayınları, İstanbul, 2003, s.55.

karşılandığına kadar her şey anlatılır. Ama bizi ilgilendiren nokta kahve kültürü değil, kahvehaneler ve oradaki edebiyatçılardır. Salâh Birsal'in 1942-1962 yılları arasında yirmi yıl vaktini kahvelerde geçirdiğini de göz önüne alarak kitabın içerik olarak ne kadar nitelikli olduğunu anlamak zor değildir.

İkinci kitap *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* ise yirmi bölümden oluşur. Yine kısa bir tarihsel bilgilendirmenin ardından yazar, soluğu kahvelerde alır. *Kahveler Kitabı*'nda daha tarihsel ve eski kaynaklara dayanılarak yazılan bilgiler yer alırken burada Salâh Birsal'in yaşadığı olaylar çoğunluktadır. Muzaffer Uyguner bu kitap için "Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, bir dönemin tanığı, tanıtı olan belgesel bir kitaptır." der. Nitekim Salâh Birsal de kitabın girişinde "Kahveler tarihi, bir yerde, edebiyat tarihinden başka bir şey değildir. Bir başka deyişle, bu kitap edebiyat kuşağının tarihidir."⁶ diyerek durumu özetler.

Üçüncü kitap *Boğaziçi Şingir Mıngır*, serinin en hacimli kitabıdır ve otuz altı bölümden oluşur. Kitabın yarısı Boğaziçi'ndeki geçmiş yaşantılardan, Boğaziçi'nin konakları, yalıları ve kayıklarla gezilen yerlerinden bahseder. Kitap, bu özelliğiyle bir seyahatnameye benzetilir. Öyle ki Salâh Birsal de nesnel bir tavırla hem geçmiş zamanı anlatmış hem de esere kendi yorumunu katmıştır.

Yirmi yedi bölüm olan *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* serinin dördüncü kitabıdır. Yazar bu kitabı için "Bizim burada yaptığımız, bir bakıma, belgesel-roman çitilemektir. Boyuna altta kalmış olay ve kişilere aleyk alıp aleyk vermemiz bundandır."⁷ der. Ancak onun amacı belgesel roman yazmak değildir. Yazı tarzındaki farklılık, içten üslubu ve kelime seçimleri de bunu kanıtlar.

Serinin son kitabı olan *İstanbul-Paris* yirmi iki bölümden meydana gelir. Kitabın sonunda aynı zamanda bu beş ciltlik seriyi de noktalandıran Birsal şöyle der: "İşte sırtım vurun. Kâğıdı da tükettik, sözü de. Toy ve düğün sona erdi. Hadi ellerim, gözlerim, kulaklarım, belleklerim topunuza güle güle. Böyle bir tarih bir daha yazılamaz. Ey İzmirli Salâh Bey onu sen de bir daha tartakmartak getiremezsin. Çünkü o yaşadıklarını bir daha yaşayamaz, bir daha bilemezsin. O kervankıran yıldızıyla parlattığın insanları ve olayları da bir daha göremezsin. Terazi ile mihenk birdir. Kimi zaman sersemsepet, kimi zaman delirek, kimi zaman şairi maderzat olduk. Kimi zaman laf ebeliği, kimi zaman sevda oburluğu, kimi zaman sağlam dalıcılık yaptık. Kâh çocuklara,

⁶ Salâh Birsal, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.7.

⁷ Salâh Birsal, "Son Osmanlılar", *Sergüzeşt-i Nono Bey Elmas ve Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 212.

kâh bilgelere katıldık. Kış biliminde ustalık, yaz biliminde estepetalık döktürdük. Ulu yazarları içi parlak bir ayna gibi kantarladık. Küçükleri de, havasızlıktan ölmesinler diye, alt kattan üst kata çıkardık. Kısacası, ayrı bir dil, ayrı bir rüzgâr estirdik. Bu kitap dünyanın bir ibret evi olduğunu belirlemek için yazıldı. Akıyla düşünüp okuyacaklara yüz bin selam olsun. Biz döner aynada, dönmez aynayı gösterdik. Temmet.”⁸

Salâh Birsal’in deneme tarzında yazdığı bu kitaplar, içerisinde tarih, gezi, anı gibi pek çok türü de barındırması açısından önemlidir. Yazar, tarih serisi olarak ele alınan *Salâh Bey Tarihi*’ndeki farklı dil ve anlatımıyla diğer yazarları da şaşırtmıştır. Nitekim Oktay Akbal bununla ilgili “Bu Salâh Bey’in anlatımı, denemeci Birsal’in değil dedim, alıştım, hoşlandım.”⁹ demiştir.

Salâh Bey Tarihi’nin beş kitabının incelendiği bu çalışmada eserlerdeki anlatılarda yer alma sıklıklarına göre belirlenen otuz beş isim iki ayrı gruba ayrılmıştır. Dolayısıyla *Birinci Bölümün* listesinde görülen şair ya da yazarlar bu külliyyatın birden fazla kitabında yer alıp, kültür ve edebiyat dünyası açısından deneme türü aracılığıyla hakkında daha çok bilgiye ulaşabildiğimiz sanatçılar olmuştur. Diğer bir bakış açısıyla belgesel-roman kabul edilen bu denemelerin birinci derecedeki şahıs kadrosunu oluşturmuşlardır. *İkinci Bölümün listesinde* ise serinin sadece bir kitabında yer alıp hakkında kısıtlı anekdota ulaşılan isimler sıralanmıştır. Öyleyse bu sanatçılar da ikinci dereceden kişileri meydana getirir. Sadece isimleri geçen ancak bir olay örgüsünde yer almayan -üçüncü dereceden şahıslar sayılabilecek- sanatçılar da bu bölümün sonunda kısaca verilmiştir.

Bu noktada, edebiyat unsurları olarak tespit edilmiş bu otuz beş ismin biraraya gelerek bir kültür ve edebiyat mahfili haline getirdikleri kahvehanelerden bahsetmek yerinde olacaktır. Zira tarih boyunca kahvehaneler, toplumu hem siyasi hem de sosyal yönden etkileyen mekânlar olarak karşımıza çıkar.

Denemelerdeki ana mekân olan İstanbul’da ilk kahvehane 1553-1554 yıllarında Tahtakale Sementi’nde açılmıştır. Ancak günümüzdeki gibi bir mekân halinde kahvehanelerin açılması 1615’lerde I. Ahmet dönemine denk gelir. Kahve¹⁰,

⁸ Salâh Birsal, *İstanbul-Paris*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 249-250.

⁹ Muzaffer Uyguner, *Salâh Birsal*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 176.

¹⁰ Kahvenin İstanbul’a getiriliş tarihiyle ilgili olarak Ulla Heise 1517 tarihini verir (*Kahve ve Kahvehane*, Dost Kitabevi, Ankara, 2001, s. 21.), ancak Süheyl Ünver, kahvenin 1517’de duyulduğunu, gelmesinin ise Kanuni Sultan Süleyman’ın padişahlığı döneminde 1551’e denk geldiğini söyler. İsmail Hami Danişmend ise 1555 tarihini verir. (“Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler”, *Türk Etnografya Dergisi*, S:5, ss. 39-84.)

henüz kahvehaneler açılmadan da saray mutfağında yerini almış; nitekim Kanuni Sultan Süleyman bunun için “kahvecibaşılık” görevi bile tahsis etmiştir.¹¹

Toplumsal farklılıkların artmasına paralel olarak mahalle kahvehanesi, askerlerin gittiği yeniçeri kahvehanesi, esnaf kahvehanesi gibi çeşitli kahvehaneler ortaya çıkmıştır. Bu türden mekânların artış göstermesi halk ve siyasi iktidar arasında bazı sorunlara da yol açmıştır. Çünkü buralarda toplanıp birbirini dinleme fırsatı bulan halk, hükümete karşı eleştirilerde bulunmuş, buralar adeta birer siyaset meydanına dönüşmüştür. Bu yüzden kahvehaneler ayaklanmalara alt yapı oluşturduğu, insanları dedikoyuya yönlendirdiği gibi gerekçelerle tarih boyunca defalarca kapatılmışlardır. Siyasi gücün yanına ek olarak din adamlarının verdiği olumsuz fetvalar da eklenince kahvehaneler birer kötülük yuvası olarak adlandırılmıştır. Gücü elinde tutanların “kötülükler yuvası kahvehanelere gitmektense meyhanelere gitmek daha evladır.” demesi ve kahveyi haram olarak belirtmesi durumu daha da ciddi boyutlara da taşımıştır. Buna yönelik ilk yasaklama II. Selim (1566-1574) döneminde yapılmıştır. Bunu birçok padişah gerçekleştirse de en çok ses getireni IV. Murat’ın (1623-1640) getirdiği yasaklamalar olmuştur. IV. Murat insanların yasağa uyup uymadıklarını denetlemek için kılık değiştirip tek başına sokaklarda gezmiş, yasağa uymayanları meydanlarda kazıklara geçirterek katletmiştir.¹² Kısacası iktidar değişikliklikleri kahvehanelerin o günkü durumunu belirlemede etkili olmuştur.

Tanzimat’la birlikte kahvehanelerin yapısında değişikliğe gidilmiştir. Londra’da 17. ve 18. Yüzyıllarda dönemin en meşhur edebiyat kulübü haline gelen *Will Kahvenesi* gibi yerler İstanbul’daki kahvehaneciler tarafından örnek alınmış burada da kahvehane içinde okuma salonları oluşturmaya çalışmışlardır. Bu değişiklikle birlikte artık kahvehaneler ‘Kıraathane’ adını almıştır. Ancak bunu Tanzimat’la ilişkilendirmek çok doğru değildir. Çünkü Kanuni, halkın kendi arasında konuşup hükümeti suçlamasına engel olmak ve dedikoduları önlemek adına halkın

¹¹ Doç.Dr. Osman Tural, “Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekânı Olarak Kahvehaneler”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Çevrimiçi), 22.03.2017.

¹² Ayşe Saraçgil, “Kahve’nin İstanbul’a Girişi”, Ed. Héléne Desmet-Grégoire, François Georgeon, *Doğu’da Kahve ve Kahvehaneler*, YKY, İstanbul, 1999, s.28.

anlayacağı dilde eserler yazdırtmış ve buralarda okunmasını sağlamıştır. Halk bu şekilde el altında tutulmuş, devlete karşı ayaklanmaları önlenmiştir.¹³

Türk kültürünün bir parçası olan kahvehaneler zaman içerisinde çok farklı amaçlara ev sahipliği yapmıştır. Matbaacılık faaliyetlerinin gelişmesiyle gazete ve dergilerin okunduğu yer olan kıraathaneler aynı zamanda edebiyat toplantılarının da merkezi olmuştur. Burada edebiyat dışında felsefe, matematik, müzik, siyaset, resim ve diğer sanat dallarına kadar pek çok alanda fikir alışverişi yapılmıştır. Ancak günümüze gelindiğinde bu mekânların tamamen farklı amaçlarla kullanıldığı, birer oyun salonu ve maç izleme yeri olarak kullanıldığı görülmektedir.

¹³ Süheyl Ünver, a.g.m.

1.BÖLÜM

“SALÂH BEY TARİHİ”NDE AYRINTILI OLARAK ELE ALINAN İSİMLER

1.1. ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN

A)HAYATI VE ESERLERİ

Abdülhak Hâmid Tarhan, 2 Ocak 1852’de sarayın hekimbaşısı olan dedesi Abdülhak Molla’nın Bebek’teki yalısında doğar. Babası tıp eğitimi alan ve doktorluğun yanı sıra tarihçi olan Hayrullah Efendi, annesi ise Kafkasya’dan kaçırılıp İstanbul’a getirilen Müntehâ Nasib Hanım’dır. Abdülhak Hâmid eğitimine Bebek’teki mahalle mektebinde başlar. Burada şiir anlamında Hâmid’in üzerinde etkili olan devrin tanınmış âlimlerinden Hoca Tahsin Efendi’den dersler alır. Ağabeyi Nasûhi Bey Paris’e giderken yanında Hâmid, Hoca Tahsin Efendi ve Lala Ömer Ağa’yı da yanında götürür. Atina harabeleri, Napoli, Vezüv yanardağı, Pompei harabeleri ve Roma’daki sanat eserlerini görüp operaya giden, Paris’teki hayatı bizzat yaşayan Hâmid küçük yaşta çok büyük tecrübeler kazanır. Bu sırada on yaşlarında olan şair Paris’te bir buçuk yıl kadar özel okula devam eder. Paris’ten dönüşünde 1865’te Tahran’a elçi olarak atanan babasıyla İran’a gider; ancak babasının Tahran’da âni ölümü üzerine ailesiyle birlikte yeniden İstanbul’a döner. Dönüşünde Maliye Mühimme Kalemî, Şûrâ-yı Devlet, Sadâret Mektûbî Kalemî gibi yerlerde görevlerde bulunur. 1874’te Edirne’de Fatma Hanım’la evlenir ve bu evlilikten Abdülhak Hüseyin ve Hâmid adında iki çocuğu olur. İki yıl sonra Paris büyükelçiliği ikinci kâtibi olarak Fransa’ya giden Hâmid’in Paris’te yayımladığı *Nesteren* ‘in(1878), hükümetin dikkatini çekmesi üzerine memuriyetten alınır. Maddî olarak güçlük çeken şair, 1883 yılı sonlarında Bombay’a tayin edilir ve eşi Fatma Hanım’la birlikte gider. Her yönden farklı olan Hindistan Hâmid’i çok etkiler ve “Kürsî-i İstiğrak”, “Külbe-i İştîyak” ve “Zamâne-i Âb” gibi eserler ortaya koyar. Verem olan eşinin durumunun burada gittikçe kötüleşmesi üzerine İstanbul’a dönmeye karar verirler. Ancak hastalığın yolda daha da artması üzerine Beyrut’ta vapurdan inerler ve Fatma Hanım burada vefat eder (1885). Hâmid, bu üzüntüyle her gün eşinin mezarı başına giderek *Makber*’i yazar.

Hatıralarından dolayı tekrar Bombay’a gitmek istemeyen Hâmid, Londra elçiliği başkâtipliğine tayin edilir. *Makber*’le birlikte iyice tanınan şair, Londra’da *Gayret* dergisinde şiirler yazar. 1888’den itibaren yirmi sekiz yıl İngiltere’de kalan

şair, bu sırada Fatma Hanım'a çok benzeyen Nelly Clower adlı bayanla evlenir fakat 1911'de Nelly Hanım'ı da veremden kaybeder. Hâmid İstanbul'a geldiğinde Cemile Hanım'la evlenir ancak bu evlilik çok kısa sürer. Tekrardan Londra'ya giden ve az bir zaman sonra Lüsyen (Lucienne) Hanım'la evlenen Abdülhak Hâmid, 1912'de İstanbul'a döner ve Meclis-i Âyân üyesi olarak görev yapar. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra eşiyle birlikte Budapeşte ve Viyana'ya gider. İstanbul'a döndüğünde belediye tarafından kendisine Maçka Palas'ta bir daire verilir. Şair, 13 Nisan 1937'de vefat edene kadar İstanbul milletvekilliği yapar. Mezarı Zincirlikuyu Asrî Mezarlığındadır.

Seksen beş yaşında vefat eden şair, dört tane edebi devri görmüş, şiir ve tiyatro alanında verdiği eserlerinde tecrübelerinden yola çıkarak yenilikler yapmıştır. Aruz, hece ve bazen de kafiyesiz şiirler yazmasına rağmen onun getirdiği esas yenilik biçimde değil içeriktedir. Şinasi'nin başlattığı yeniliğin daima takipçisi olan Hâmid, yaşadığı olayları metafizik ve dinî açıdan anlatarak şiire farklı bir bakış açısı getirmiştir. Özellikle ölümün korkunçluğu ve hayatın anlamsız oluşu üzerinde durulan *Makber* şiiri ile 'ölüm şairi' olarak anılmıştır.

a.Şiir: *Sahrâ (1879), Dîvaneliklerim yahut Belde (1885), Bunlar Odur (1885), Makber (1885), Ölü (1885), Hacle (1885), Kahbe yahut Bir Sefilenin Hasbîhâli (1886), Bâlâdan Bir Ses (1912), Vâlidem (1913), İlhâm-ı Vatan (1916), Garam (1923).*

b.Tiyatro: *Mâcerâ-yı Aşk (1873), Sabr ü Sebat (1875), İçli Kız (1875), Duhter-i Hindû (1876), Nesteren (1878), Târik yahut Endülüs Fethi (1879), Tezer yahut Melik Abdurrahmani's-sâlis (1880), Eşber (1880), Zeyneb (1909), İlhan (1913), Turhan (1916), Finten (1916), Abdullahüssagîr (1917), İbni Mûsâ yahut Zâtü'l-cemâl (1917), Sardanapal (1917), Tayflar Geçidi (1917), Nazife (1917), Yâdigâr-ı Harb (1917), Ruhlar (1922), Yabancı Dostlar (1924), Arzîler (1925), Hâkan (1935).^{14 15}*

¹⁴ İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid Tarhan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid'in Hatıraları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994. ; İhsan Sâfi, *Altın Suyuna Batırılmış Bir Hayat Abdülhak Hâmid Tarhan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006. ; Asım Bezirci, *Abdülhak Hâmit*, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1991.

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN

Abdülhak Hâmid ve Kahveler

Abdülhak Hâmid kahvelerde çok fazla vakit geçiren bir sanatçı değildir. O, kahvelere genelde bir işi olduğunda ya da bir davet verildiğinde gider. Jön Türkler’in sıkça gittiği mekân olan Café Flamme’da Hâmid de görülür. Şinasi’nin orada oturduğunu duymuş, onunla tanışmak istediği için kahveye gitmeye başlamıştır. Ancak günlerce beklediği halde Şinasi ile karşılaşmamıştır. Edmond Perrier ise İstanbul’a geldiğinde bu kahvede Şinasi ve Namık Kemal’le de tanışma fırsatı bulmuştur.¹⁶

Abdülhak Hâmid’in görüldüğü diğer kahve ise Tokatlıyan’dır. 1911-1912 yıllarında Abdülhak Hâmid’in Brüksel elçiliğinden alınıp İstanbul’a dönmesi üzerine Süleyman Nazif’le onun şerefine burada bir öğle yemeği düzenlenir. Yakup Kadri, Hamdullah Suphi gibi isimler de yemeğe davet edilenler arasında yer almışlardır. Yine aynı mekânda Şâir-i Âzâm’ın *Finten* adlı oyununun 1916 yılında “Âsâr-ı Müfide” bilim kurulu tarafından yayımlanması üzerine Abdülhak Hâmid için çay partisi düzenlenir. Çaya Veliâht Mecit Efendi de katılır. Fakat bununla yetinmeyen Mecit Efendi, Hâmid için Bağlarbaşı’ndaki köşkünde bir hafta sonra öğle yemeği düzenler. Mecit Efendi’nin on beş yaşındaki kızı Dürrüşehvar’ın konuklara bir atlas yastığa takılı *Finten* iğneleri dağıtması ile yemek sona erer.¹⁷

Abdülhak Hâmid ve Süleyman Nazif Dostluğu

Abdülhak Hâmid’e “Dâhî-i Âzam” yakıştırmasını yapan isim Süleyman Nazif’tir. Onun bu yakıştırmasıyla Yusuf Ziya Ortaç “Bu, bir dünya rekorudur sanırım: Her milletin dâhîsi vardır, ama bizden başka dâhî-i âzamı olan yoktur!” diyerek dalga geçmiştir. Konuşmalarında zarif ve nüktedan olan Hâmid ile Süleyman Nazif arasında güzel bir bağ vardır. Süleyman Nazif’in Hâmid’in evine gidip onu evde bulamaması üzerine: “Efendimiz, bugün sizi aradım, yoktunuz...”

¹⁶ Salâh Birsal, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 14-15.

¹⁷ a.g.e., s. 22.

Neredeydiniz?” diye sorması üzerine Abdülhak Hâmid: “Tımarhanedeydim!” cevabını verir.¹⁸

Hâmit çoğu yere Süleyman Nazif’le gider. Yine birkaç kadeh içecekleri bir gün Süleyman Nazif, Tokatlıyan’a gitmeyi önerir. Ancak o gün Hâmit, Lebon’da İsmail Müştak Mayakon’a söz vermiştir. Hâmit:

- “İlkin *Lebon*’a uğrayalım. Müştak Bey’i görelim.
- Beyefendi, Müştak sözünde durmaz. Boşuna pinekleyip kalırız.

Hâmit üsteler. Süleyman Nazif de uymak zorunda kalır. *Lebon*’dan içeri girince İsmail Müştak’ın Hâmit’i beklediğini görürler. Hâmit: “Gördün mü?” gibilerinden Süleyman Nazif’e bakar. Süleyman Nazif ellerini havaya kaldırıp İsmail Müştak’a:

Yahu ne acayip adamsın sen? Bir sözünde durmamak ünün vardı. Şimdi onu da yitirdin. Beni de Beyefendi’ye karşı yalancı çıkardın.”

İstanbul Türkçesiyle zarif ve tane tane konuşan Hâmid’in sözlerinden nükte de eksik olmaz. Bir gün Süleyman Nazif’le evinin önünden bir taksiye binecektir. Süleyman Nazif’e yol verir:

- “Buyurun.

Süleyman Nazif büyük bir saygıyla geri çekilir:

- Estağfurullah!
- Canım bin diyorum, konuksun.
- Aman üstadım, buyruğunuz başım üstüne, ama görenler ne derler sonra?

Hâmit sinirlenmiştir:

- Ne diyecekler, olsa olsa “Şu Hâmit de ne terbiyeli, ne nazik adam!” derler. O kadar.”¹⁹

¹⁸ Yusuf Ziya Ortaç, “Abdülhak Hâmit”, *Portreler*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1960, s. 7-11.

¹⁹ Salâh Birsell, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 40-41.

Abdülhak Hâmid'in Huysuzluğu

Sait Paşa'nın Konya valiliğinden döndüğünde İstanbul'da yaptırdığı köşk 1930'dan sonraki yıllarda Sait Paşa'nın torunu Nazan Hanım'la kocası İsmail Hami Danişment'e ev sahipliği yapmıştır. Kendisi de Türk dili araştırmaları yapan İsmail Hami köşkü edebiyat toplantılarının yapıldığı mekân haline getirir. İsmail Habip, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Abdülhak Hâmid gibi isimler köşkün konukları arasında yer almışlardır. Fakat bu isimlerden Abdülhak Hâmid'in ağırlanması oldukça zahmetlidir. Çünkü zengin sofralardan hoşlanan Hâmid'in sofrada ne yoksa onu isteme gibi de huyu vardır. Bu bilen Nazan Danişment her şeyi özenle hazırlamıştır ancak bu Hâmid'in oklarından kurtulmasına engel olamamıştır: “Sofraya oturuyorlardır ki Hamit yemekleri sorar. Hepsi birer birer sayılır. Oh, oh, oh, neler yok neler. Kılçıklı meftune bile unutulmamıştır. Yalnız ortalarda makarna diye bir şey görünmüyordur. Hamit'in kaşları çatılır:

- Kızım bir makarna da mı yok

Makarna vardır. Çünkü çarçabuk önüne pişirilip getirilmiştir.

Ne ki Hamit'teki yaş sekseni çoktan geçmiştir. Bu da onun başını çevirip makarnaya bir göz atmasını bile engeller.

Ertesi yıl, 1935'te, buna benzer bir şey Yeniköy'de Hamit'in kiraladığı güzel bir yalıda da geçer. Sofrada yine, Hamit'in huysuzlarını karşılamak üzere, her çeşit meyve alesta tutulmuştur. Nedense karpuz unutulmuştur. Hamit gelir, sofraya bir göz gezdirir, Lüsyen Hanım'a lafını diker:

- Dünyada bir karpuz da mı kalmadı?

Dünyada değil, evde bile karpuz vardır. Hemen kan-kırmızı bir tanesi kesilip getirilir. Hamit:

- Ben kırmızı karpuz istemem, sarı karpuz isterim.

Manava adam koşturulur. Birçokları bıçaklandıktan sonra bir misket bulunup getirilir. Pinpirik bebek tek gözlüğü ile masaya canhıraş bir bakış fırlattıktan sonra içinin alacasını gösterir:

- Bunun çekirdekleri sarı. Ben siyah çekirdekli misket isterim.

Bunlar yalnız yaşın değil, bir de ilginin doğurduğu şımarıklıklardır. İsmail Hami onu eşyalar ve olaylar karşısındaki bu mızgalanmalarını, insanlar önünde göstermediğini söyler. Ona göre Hamit hem kibirli, hem de yüzü yerde bir kişidir.

Ve biz ki sahib-i Eşber ve sahibi Tezer'iz

Münekkidini hatamızla çiğneriz ezeriz.

dediği vakit, bu benbenlik en doruk noktasına varır. Ama:

Bir aşk-ı daimi bana mevhuftur hemen

Yoktur serimde ayrıca bir fazl'ı müktesel!

Sözlerini yola çıkardığında da alçakgönüllüğün, yani gönülsüzlüğün kapısı taşlanmış olur.”²⁰

Salâh Bey Tarihi' inde Hâmid iki farklı yönüyle ele alınmıştır. Bir tarafta huysuz ve geçimsizken diğer tarafta gayet nüktedan, sevdikleriyle şakalaşan biridir. Abdülhak Hâmid, huysuzluğunu hayatı boyunca parasızlıktan yakınlıkla göstermiştir. Her daim lüks ve bolluk bereket içinde yaşama arzusu olmuştur. Kendinden büyük ya da küçük diye ayırt etmeden anlaştığı insanlarla vakit geçirmeyi sevmesi de onun eğlenceli tarafını gösterir. Hâmid, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi'*nde huysuzluğu, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu'nda* ise gittiği kahveler ve Süleyman Nazif'le olan ilişkisi bağlamında ele alınmıştır.

1.2. AHMET HÂŞİM

A)HAYATI VE ESERLERİ

Ahmet Hâşim 1887'de Bağdat'ta doğar. Babası Arif Hikmet Bey, annesi Sârâ Hanım'dır. Babasının Arabistan'daki görevlerinden dolayı Ahmet Hâşim'in eğitim hayatı çok düzensiz geçer. Annesinin ölümü üzerine ise babasıyla İstanbul'a dönerler. Şair, İstanbul'da Türkçe öğrenmek için bir yıl Numûne-i Terakkî Mektebi'ne gittikten sonra eğitimine Galatasaray Sultânîsi'nde yatılı olarak devam eder. Mezun olduktan sonra Reji İdaresi'ne memur olarak çalışırken bir yandan da

²⁰ Salâh Birsnel, “Çılgın Kelebekler”, *Sergüzeşt-i Nono Bey Elmas ve Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Mekteb-i Hukuk'a devam eder. 1910-1914 yılları arasında İzmir Sultânîsi'nde Fransızca ve edebiyat öğretmenliği yapar. Bir yandan da Maliye Nezâreti'nde tercümanlık görevini yürüten Hâşim, I.Dünya Savaşı'nda askerlik yaparken Anadolu'yu görme imkânı bulur. Askerlikten sonra İâşe Nezâreti ve Düyûn-ı Umûmiyye'de görev yapar ve aynı anda Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde mitoloji dersleri verir. En son görev yeri olan Mülkiye Mektebi'nde de ölünceye kadar Fransızca dersleri verir. Haşim'in ilk Avrupa gözlemi 1924'te Düyûn-ı Umûmiyye'den aldığı ikramiye ile Paris'e gitmesi olur. 1928'de yolu yine Paris'e düşer; ancak bu gidişi tedavi içindir. Yine aynı nedenle gittiği Frankfurt'tan da iyileşmeden dönen Hâşim, 4 Haziran 1933'te Kadıköy'deki evinde vefat eder. Mezarı Eyüp'tedir.

Ahmet Hâşim, Galatasaray'daki öğrencilik yıllarında edebiyatla ilgilenmeye başlar. Bunda derslerine giren isimlerin de etkisi büyüktür. Şöyle ki, Arapça derslerine Zihni Efendi, Farsça'ya Acem Feyzi, edebiyat derslerine ise Tevfik Fikret ve Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi dönemin önemli isimleri girer. Hâşim'in edebiyata meraklı olan Hamdullah Suphi, İzzet Melih, Emin Bülent ve Abdülhak Şinasi gibi sınıf arkadaşlarının olması da birlikte edebiyat ve sanat sohbetleri yapmalarını sağlar. Ahmet Haşim'in bilinen ilk şiiri de lise yıllarında yazdığı "Hayâl-i Aşkım" dır. 7 Mart 1901 tarihli *Mecmûa-i Edebiyye*'de yayımlanmıştır. Ahmet Hâşim bu dönemki şiirlerinde Muallim Nâci, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret ve Cenab Şehabettin'in etkisi altındadır. İleriki yıllarda şiirlerini kitaplaştıran şair, bu eserlerini kitaplarına almamayı tercih eder. Ahmet Hâşim, Batı şiirini araştıran ve özellikle Fransız şiirini iyi bilen bir isimdir. Batılı şairlerden Henri de Brémond'un "şiirin kaynağı akıl değil sezgidir"²¹ sözüne tamamen bağlı olan şairin amacı 'saf şiir'i yakalamaktır. 1909'da Fecr-i Âtî topluluğuna katılmasıyla da 'sanat şahsi ve muhteremdir' ilkesini benimser ve bu tarzda eserler vermeye devam eder. Batı şiirinin yanında Divan edebiyatından da etkilenen Hâşim'in özellikle Şeyh Galip'in tesirinde olduğu görülür. Ahmet Hâşim bütün şiirlerinde aruz veznini kullanmış, ilerleyen yıllarda hece vezninin etkisini artırmasına rağmen aruzdan vazgeçmemiştir. ²²Tüm bunların yanında Hâşim'in hem sosyal hem de edebî hayatında etkili olan üç aşama ise; Bağdat'ta

²¹ Firdevs Canbaz Yumuşak, "Ahmet Hâşim'in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:5, Sayı:23, 2012, s.108-113.

²² Şerif Hulûsi, *Ahmet Haşim Hayatı, Sanatı ve Seçilmiş Bazı Şiirleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967, s. 39.

doğması, annesi Sârâ Hanım'ın erken yaştaki vefatı ve annesinin ölümü üzerine ortaya çıkan 'hüzün' kavramıdır.²³

1921'de *Dergâh* mecmuasında "Bir Günün Sonunda Arzu" adlı şiirinin yayımlanması ve şiirin çok kapalı bulunması üzerine eleştiriler alan şair, "Şiirde Mâna ve Vuzuh" adlı makalesinde şiir kuramı hakkında bilgiler verir. Hâşim, *Piyâle* şiir kitabının ön sözünde bulunan "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" yazısında da şiirde anlamın aranmamasını ve şiirin "resullerin sözleri gibi" farklı yorumlara müsait ve sözden çok mûsikiye yakın bir sanat olduğunu söyler. Ahmed Hâşim'in nesir yazılarında ise şiirlerinden farklı olarak açık bir anlatım ve sade bir dil vardır.

a.Şiirler: *Göl Saatleri* (İstanbul 1921), *Piyâle* (İstanbul 1926).

b.Nesirler: *Bize Göre* (İstanbul 1928), *Gurebâhâne-i Laklakan* (İstanbul 1928), *Frankfurt Seyahatnamesi* (İstanbul 1933).²⁴

B) "SALÂH BEY TARİHİ" NDE AHMET HÂŞİM

Ahmet Hâşim ve Kahve Arkadaşları

Ahmet Hâşim her ne kadar geçimsiz birisi olsa da sevdikleriyle bir arada olup vakit geçirmekten çok hoşlanır. Kahve ve gazinolarda oturup gözlem yapmak, kahve halkıyla sohbet etmek de Hâşim'in zevkle yaptığı şeylerdir. Canlı konuşması, el kol hareketleriyle taklitler yapması da kahve halkı tarafından ilgi görür. Hâşim kahvede önem verdiği husus ise, arkadaşlarını halk arasındaki basit ve küçük insanlar arasından seçmesidir. Çünkü Hâşim'e göre: "Sade bir halk adamı gibi yaşamak rahat vericidir. Evet, halk adamı kültürsüzdür, bilgisizdir ama, bu kültürsüzlük, bu bilgisizlik onun hayatını compliqué etmekten korumuştur. Entelektüel dediğimiz mahlûk ise sonu gelmeyen kafa tedirginlikleri içinde kıvranan bir zavallıdır ve kendini herkesten üstün görüşü, onu gülünç bir kukla haline sokmuştur."²⁵ Bu yüzden Hâşim yazar olmayan halktan kesimle ve çoğunu tanımadığı insanlarla çay, kahve ve nargile içmeyi, tavla oynamayı çok sever. Onun bu zevkini yaşadığı yer ise Kadıköy Vapur İskelesi'nin karşısındaki Acem'in Kahvesidir. Hâşim'in yakın dostu

²³ Sadık Kemâl Tural, "Ahmet Hâşim'in Hayatının Ana Çizgileri", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşim*, Atatürk Kültür Merkez Yayını, Ankara, 1992, s. 1-12.

²⁴ M. Orhan Okay, "Ahmed Hâşim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, 1989, s. 88-89.

²⁵ Asım Bezirci, *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 27.

olan Abdülhak Şinasi Hisar da bu mahalle kahvesi dostlarının Hâşim'e çok gerekli olduğunu söyler. Yine yakın dostlarından Yakup Kadri de “aczi, talihsizliği, maddî ve manevî yoksulluğu temsil eden kimselerle düşüp kalkmak ve hususî hayatını bunlara açmaktan zevk alır. Ancak onların yanında dengesini bulur, aşağılık duygusunu unuttur, nargilesini tokurdatarak keyifle nükteler savurur. Şakalar yaparak arkadaşlarını güldürür. Arkadaşları da şairlik yönünü hiç bilmedikleri bu gürültücü, kahkahacı, taklitçi, abartmacı, dedikoducu adamı severek dinlerler. Gelmediği günler merakla, özlemle beklerler.”²⁶ diyerek aynı durumdan bahseder.

Kahveleri çok seven Ahmed Hâşim, Ruhi Bağdadi'nin Bağdat'taki kahvelerden bahseden şiirini de dilinden düşürmez:

“Mecmu-u ehl-i zevk'e yine kahvehaneler

Varır mı cesr seyrine yaran ne dindedir?”²⁷

Ahmet Hâşim'den Yakup Kadri ve Falih Rıfki Atay'a Taşlamalar

Yakup Kadri ve Ahmet Hâşim İstanbul'da Belvü Gazinosu'nda tanışırlar. Yakup Kadri'nin Servet-i Fünun'daki bir yazısında Ahmet Hâşim'den övgüyle bahsetmesi üzerine Hâşim, Yakup Kadri'ye bir mektup göndererek onunla tanışmak istediğini belirtir. Bir randevu üzerine başlayan arkadaşlıkları hayat boyu devam eder.^{28 29} Fakat Hâşim çok sevdiği Yakup Kadri ve Falih Rıfki'ya kızmaktan da geri kalmaz. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Çanakkale'de olan Hâşim, devlet yardımıyla İsviçre'de tedavi gören Yakup Kadri'ye “İskelet başlı ciğersiz cüce”, Suriye'de Cemal Paşa'nın yaveri olan Falih Rıfki'ya³⁰ ise; “Cibali imamının Suriye'de içtiği şampanyaların tadını hâlâ unutmamış oğlu” diyerek tepki gösterir. Hâlbuki Falih Rıfki'ya bu yakıştırmayı yapan Hâşim, Birinci Dünya Savaşı günlerinde Falih Rıfki'ya yazdığı bir mektupta onu, düştüğü kuyudan başını uzatıp baktığı vakit görebildiği tek umut yıldızı olarak nitelendirir. Hâşim aynı çelişkiyi Süleyman

²⁶ a.g.e. , s.27-28.

²⁷ Salâh Birsal, “Haşim halk kahvelerinde”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 244.

²⁸ a.g.e. , s. 242.

²⁹ Beşir Ayvazoğlu, “İki Dost”, *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 81.

³⁰ a.g.e. , s.83.

Nazif'e de uygular. Süleyman Nazif'i önce yaradılış yanılığısı olarak nitelendirirken sonradan edebiyat bahçesinde boy vermiş görkemli bir çınara benzeter.³¹

Ahmet Hâşim ve Fecr-i Âti

Ahmet Hâşim, “Sanat şahsî ve muhteremdir” sloganıyla ortaya çıkan Fecr-i Âti topluluğunun üyelerindendir. Fecr-i Âti adı konmadan önce Hâşim bu topluluk için “Sînâ-yı Emel” adını teklif eder ancak bu ad kabul edilmez. Topluluğun hazırlık dönemlerinde yer alan şair, sonraki toplantılara bazı nedenlerden dolayı katılmaz. Toplantılar dönemin edebiyatçılarının uğrak noktası olan Lebon’da yapılır. Bu yüzden Hâşim buraya ancak birini görmek istediği zaman gelir. Nedeni ise, İzzet Melih’le karşılaşmak istememesidir. Bu durum Salâh Birsal tarafından: “Yakup Kadri’nin demesine göre Hâşim, İzzet Melih’in sınıf arkadaşıdır. Kendisini Reji Şirketindeki işine İzzet Melih yerleştirdiği için onun karşısında bir eziklik duyar.”³²Şeklinde ele alınırken, Beşir Ayvazoğlu şu şekilde ifade eder: “Yakup Kadri, Hâşim’in Fecr-i Âti’nin toplantılarına niçin katılmadığına dair başka bir sebep daha zikrediyor: İzzet Melih’in de aynı topluluğun üyelerinden olması. Galatasaray’dan sınıf arkadaşı ve yakın dostlarından biri olan İzzet Melih Reji İdaresi’nde âmiri konumunda bulunduğu için son derece hassas bir mizaca sahip olan Hâşim, Yakup Kadri’ye göre, bir çeşit aşağılık duygusuna kapılmış olabilir.”³³ Burada Yakup Kadri’nin söylediği diğer neden ise; Ahmet Hâşim, Fecr-i Âti’nin ilk ve tek toplantısına katıldığında Nâfia Nâzırı Zihni Paşa’nın torunu olan şair Neyyir Bey’in kabul nutkunu söyler. Şair Neyyir’in aynı zamanda bir kimyager olduğunu belirterek kabiliyetli bir örümceğe benzetmesi üzerine salondakilerden tepki gören şair, salonu terk edip bir daha da toplantılara gitmez.

Ahmet Hâşim ve Geçimsizliği Üzerine

Hâşim’in yakın dostu Yakup Kadri Karaosmanoğlu onun geçimsiz yanını şöyle anlatır:

- “Hâşim’in gözünde güzellikten başka bir şey yoktur. O dostlarını sever, ama güzelliği daha çok sever. Hemen hemen herkesle takışmış olmasının nedeni budur.

³¹ Salâh Birsal, “Hâşim halk kahvelerinde”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 244-245.

³² Salâh Birsal, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 42.

³³ Beşir Ayvazoğlu, “Fecr-i Âti”, *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 75.

Peyami Safa yaşamının sonuna değin keskin kalemini ona saplamaktan bir an geri kalmamıştır. Nazım Hikmet de Haşım'ın kendisine çatması üzerine "Haşım'i rastladığım yerde döveceğim" derdi. Haşım de bundan korkmuş cebinde silah taşımaya başlamıştır. Nedir, bir süre sonra tabancanın cebinde patlayacağından da korkarak onu bir kenara atmıştır."³⁴

Nâzım Hikmet'le Haşım arasındaki bu olayın başlangıcı ise Nâzım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyasına dayanır. *Resimli Ay*'da Abdülhak Hâmid, Mehmet Emin Yurdakul ve Yakup Kadri'yi eleştiren Nâzım Hikmet, bu konuda ters düştüğü Ahmet Hâşım için de bir hiciv yazısı yazar. Hâşım de boş durmaz ve *İkdam*'daki bir yazısında bu kampanyayı başlatanları kolay şöhret aramakla suçlar. *İkdam*'ın 10 Haziran 1929 tarihli sayısında da "Mutavassıt zekâ anlayamadığı işlerin düşmanıdır. Onun için ekser dahiler birer deli, birer şarlatan, birer mücrim sıfatıyla orta zekânın husumetine kurban gittiler." diyerek devam eden kavga Nâzım Hikmet'in *Cevap No.2* hicviyesiyle kızışır ve Hâşım'ın cebinde silah taşımaya kadar gider.³⁵

Haşım'ın kızdığı dostlarına uyguladığı mizahi bir yöntemi vardır. Bu yöntem o kişinin salonda asılı duran resmini alıp ayakyolunun duvarına asmasıdır. Kızgınlığı geçtiğinde resmi yine salondaki yerine taşır. Bu resimlerden birkaç kez sergilenenler de vardır. Necdet Rüştü Efe, Hâşım'ı ziyarete gittikleri zaman direkt tuvalete gidip piyangonun kime isabet ettiğini öğrendiklerini yazar.³⁶

Geçimsiz, hırçın ve kavgacı bir mizacı olan Ahmet Hâşım, bu özelliklerinin tersine içine kapanıktır. Mizacından kaynaklı sorunlardan ve nişanlanıp ayrılmasının verdiği kaygılarından dolayı hayatı boyunca evlenmez. Asıl adı Zarife Özgünlü olan fakat şairin Güzin diye seslendiği bakıcısıyla -kendi maaşının ona kalması için- ölümünden hemen önceki günlerde evlenir. Bağdat'ta büyümesi ve İstanbul'a geldiğinde Türkçe bilmemesi, arkadaşlarının ona Arap diye hitap etmesi Hâşım'ın içine kapanmasına neden olmuştur. Tüm bu etkiler onun şiirlerinde de kendini göstermiş ve anlam olarak kapalı eserler ortaya koymuştur. Diğer sanatçılar gibi kahvelerden de çıkmamış, buralarda çok vakit geçirmiştir. Yukarıda adı geçen Lebon ve Belvü'ye ek olarak Acemin Kahvesi'ne de sık sık gitmiştir. Burada Ahmet Haşım

³⁴ Salâh Birsal, "Haşım halk kahvelerinde", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 245.

³⁵ Beşir Ayvazoğlu, "İkdam", *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s.260-263.

³⁶ a.g.e. , "Nüktedan", s. 205.

ve Haşim Nahit'i birbirinden ayırmak için Ahmet Haşim'e "Haşim-i Aruzi", Haşim Nahit'e ise "Haşim-i Hecai" diye seslenmişlerdir.

Arkadaşlarını sevdiği kadar eleştirmekten de geri kalmayan Hâşim, bazı zamanlarda onları kırarak hareketlerde de bulunmuştur. Ahmet Hâşim, 1923-1926 yılları arasında Mihran'ın Kahvesi'ne de gider ve o yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi'nden öğrencisi olan Ressam Hamit Görele de orayı şenlendirir. Hamit Görele'nin bir gün Haşim'e tablo armağan etmesi fakat Haşim'in de bunu Yakup Kadri'ye vermesi, Hâşim'in hediye verdiği değeri ortaya koymaktadır.³⁷

"Salâh Bey Tarihi"nde Ahmet Hâşim, kahvelere gitmesi, yakın dostlarıyla arasında geçen münasebetler, Fecr-i Âti'yle olan bağı ve huysuz kişiliğiyle ele alınmıştır. Bu bilgileri içermesi bakımından serinin birinci ve ikinci kitapları olan *Kahveler Kitabı* ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'ndan yararlanılmıştır. Serinin diğer üç kitabında Hâşim'le ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

1.3. AHMED MİDHAT EFENDİ

A) HAYATI VE ESERLERİ

1829'da İstanbul'da dünyaya gelen Ahmed Midhat Efendi, esnaf bir babanın ve Rus işgalinden dolayı Kafkasya'dan göç etmek zorunda kalan bir annenin oğludur. Babasının genç yaşta vefat etmesi üzerine 1857'de Vidin'e ağabeyinin yanına yerleşir. Dört yıl burada kalıp eğitim alan Ahmed Midhat, 1861'de ağabeyiyle birlikte Niş'e gider ve rüşdiyeyi burada bitirir. Midhat Paşa'nın Tuna valisi olması üzerine Ahmed Midhat Efendi de Rusçuk'ta ilk memuriyetine Vilâyet Mektûbî Kalemi'nde başlar. Çalışkanlığıyla Midhat Paşa'nın gözüne giren yazara "Midhat" adını veren de Paşa'dır.

Midhat Paşa sayesinde yabancı dil öğrenen Ahmed Midhat Efendi'ye gazetelerin kapıları da açılır. *Tuna* gazetesinde yazarlık ve başyazarlık yapar. Midhat Paşa'nın Tuna'dan Bağdat'a tayin olması üzerine Paşa, Ahmed Midhat ve ağabeyini de yanında götürür. Midhat Efendi burada da gazetelerde yazılarını yayımlar ve

³⁷ Salâh Birsnel, "Haşim halk kahvelerinde", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 246.

kendisine geniş bir kültür çevresi oluşturur. İlk kitapları olan *Hâce-i Evvel* serisi ve *Kıssadan Hisse*'yi Bağdat'ta yazar. Ağabeyinin vefatı üzerine işini bırakıp İstanbul'a döner. İstanbul'da *Ceride-i Askeriyye* gazetesine başyazar olarak girer ve bir yandan da evine kurduğu matbaada kitaplarını basar. 'Duvardan bir Sadâ' başlıklı yazısından dolayı İslâm aleyhtarlığı ile suçlanır ve Rodos'a sürgün edilir. Rodos'ta kaldığı üç yıllık süreçte çocukların eğitimi için Medrese-i Süleymaniyye'yi kurar ve çocuklara dersler verir. Buna ek olarak da ilk romanlarını ve ders kitaplarını neşre başlar. Tahta, padişah V.Murad'ın geçmesiyle de sürgün hayatı sona erer ve İstanbul'a döner. 1878'de gazetecilik tarihinde çok önemli bir yeri olan *Tercümân-ı Hakikat*'i çıkarır. Gazetecilik yanında Takvîm-i Vekayi ve Matbaa-i Âmire müdürlüğü, Meclis-i Umûr-ı Sıhhiyye âzalığı, Dârülfünun, Medresetülvâizîn ve Dârümuallimât'ta öğretmenlik gibi pek çok görevde bulunur. 1889'da Stockholm'deki Şarkiyatçılar Kongresi'ne katılır ve Avrupa'yı görme imkânı elde eder. 1912'de ise görev yaptığı Dârüşşafaka'da vefat eder.

Ahmed Midhat Efendi de dönemindeki sanatçılar gibi Batı'yı taklit etmek gerektiğini savunur. Ancak onu diğerlerinden ayıran özelliği ise onun Doğu ve Batı edebiyatlarını bilip kendince yorumlaması ve hepsine eleştirel bir gözle bakabilmesidir. Çünkü ancak bu şekilde milli bir edebiyat ortaya konulabilir. Bu özelliği Ahmed Midhat Efendi'nin eserlerine de yansır ve bu durum onu okuyucuya bilgi vermeye yönlendirir. Çok sayıda eseri olan Midhat Efendi'nin eserlerinin en karakteristik özellikleri ise Doğu ve Batı kültürünün çatışmasından ortaya çıkan olayların yer almasıdır. Bu olaylar aktarılırken geleneksel halk edebiyatı türlerinden olan Orta oyunu, Karagöz ve Meddah hikâyelerinden yararlanır. Bunlara ek olarak özellikle roman ve hikâyelerinde milli ve dini yönü de görülür.

a.Hikâye ve Romanlar: *Letâif-i Rivâyât* (25 kitap, 1870-1893), *Hasan Mellâh* (1874), *Hüseyin Fellâh* (1875), *Felâtun Bey'le Râkım Efendi* (1875), *Paris'te Bir Türk* (1876), *Süleyman Muslî* (1877), *Kafkas* (1877), *Karnaval* (1881), *Acâib-i Âlem* (1882), *Arnavutlar-Solyotlar* (1888), *Demir Bey* (1888), *Müşâhedât* (1891), *Ahmed Metin ve Şirzad* (1892), *Taaffüf* (1895), *Mesâil-i Muğlaka* (1898), *Jön Türk* (1910).

b.Diğer eserleri: *Ekonomi Politik* (1874), *Menfâ* (1876), *Üss-i İnkılâb* (1877-1878), *Kâinat* (1871-1881, I-XV), *Mufasssal* (1885-1887), *Müdâfaa* (1883-1885),

*Şopenhavr'ın Hikmet-i Cedîdesi (1887), Beşir Fuad (1887), Hallü'l-ukad (1889), Ahbâr-ı Âsâra Ta'mîm-i Enzâr (1890), Avrupa'da bir Cevalân (1890) İstibşâr (1892), Beşâir (1894), Nizâ-ı İlm ü Dîn (John W. Draper'in History of the Conflict between Religion and Science adlı eserinin Fransızca'sından [Les de la Science et la religion] yaptığı küçük boy dört ciltlik tercüme 1895-1900).*³⁸

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE AHMED MİDHAT EFENDİ

Fevziye Kıraathanesi'nde Ahmed Midhat Efendi

1908'de Meşrutiyet'in kabul edilmesiyle birlikte Fevziye Kıraathanesi başta olmak üzere birçok mekânda konferanslar verilmeye başlanır. Ahmed Midhat Efendi, Prens Sabahattin, Macarlı Mösyö Vambery, Ahmet Rasim Fevziye'de adı geçen başlıca isimlerdir.

Meşrutiyet'in ilân edildiği günlerde Ahmed Midhat Efendi'nin Fevziye Kıraathanesi'nde 'Türklük' üzerine bir konferans vermesi büyük yankı uyandırır. O dönem Galatasaray'da öğrenci olan ve öncesinde Ahmed Midhat'ı hiç görmeyen Refi Cevad Ulunay da konferansa katılma imkânı bulur. Ahmed Midhat Efendi mekâna geldiğinde verilen güzel tepkiler ve dinlemeye gelenler arasındaki önemli isimler ise şöyledir:

“Sahnede bir masa, etrafında da firdolayı iskemleler dizilidir. Mithat Efendi iri vücudu, kocaman sakalı, gür kaşlarının altında kıvılcım gibi parlayan gözleriyle sahnede görüldüğü vakit bir kıyamettir kopar. Ardından Ziya Gökalp, Necip Asım, Velet Çelebi ve daha bir sürü aydın gelip iskemlelere kurulur ki bu 1944 yılında Ulunay' a şunları söyletecektir:

- O zamanlar memlekette çok bilgin vardı.”

Ahmed Midhat Efendi'nin konferansının bitimi ve Refi Cevad Ulunay'ın Efendi ile tanışma mecarası şöyle gerçekleşir:

“Mithat Efendi siyah setresini ilikleyerek masanın başına geçer, notlarını açar. O konuştuğu Ulunay da onun varlığından fışkıran kültür ateşinin yüreğine akıp damarlarını körüklediğini duyar gibi oluyordur. Konferans bir coşku fırtınası ile son

³⁸ M. Orhan Okay, “Ahmed Midhat Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul, 1989, s. 100-103.

bulur. Sahnede bulunan aydınlar Efendi'nin elini öper. Ulunay da bir kolayını bulup kulise süzülür. Amcası Velet Çelebi'yi kıştırarak Efendi'nin elini öpmek istediğini söyler. Velet Çelebi de onu Efendi'nin yanına götürüp, “Hazret”der. İşte bu genç, hayranınız. Müsaade ederseniz elinizi öpsün.

Ulunay insanüstü varlık karşısında imişcesine titireskolaşmıştır. Efendi sırtını okşarken mutluluktan ağzı ballanır.”³⁹

“Dekadanlar” ve “Teslim-i Hakikat” Yazıları

Tanzimat edebiyatından sonra ortaya çıkan ve Doğu-Batı çatışmasına son veren dönem Servet-i Fünûn edebiyatıdır. Yönünü sadece Batı'ya çeviren Edebiyyât-ı Cedîde mensupları, Tanzimat edebiyatçılarından farklı olarak dergilerin çevresinde toplanırlar. *Sabah*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Tarîk* ve *İkdam* gibi gazeteler ise hem Batı edebiyatını hem de geleneksel Divân edebiyatını ele almaları yönüyle diğer gazete ve dergilerden farklılardır.⁴⁰ Servet-i Fünûn çevresinde toplanan sanatçıların kelime seçimleri, şiirlerindeki biçim farklılığı, içerikte ele aldıkları konular ve diğer her yönden Batı'yı taklit ederek eserler ortaya koymaları büyük tepkilere neden olur. Bu tepkilerden en ses getireni de Ahmed Midhat Efendi'nin 14 Mart 1897 tarihli *Sabah* gazetesinde yazdığı “Dekadanlar” makalesidir. ‘Dekadan’ kelimesinin Fransa’da sembolistlere takılan bir ad olması Servet-i Fünûn sanatçılarının tepkisine neden olur fakat sanatçılar eserlerinde aynı yoldan devam ederler. Aradan bir buçuk yıl kadar bir zaman geçmiştir ki Ahmed Midhat Efendi de söylediği sözlerden geri adım atarak 4 Aralık 1898 tarihli *Tarîk* gazetesinde “Teslîm-i Hakikat” başlıklı yeni bir makale yazar.⁴¹ Bu konunun *Salâh Bey Tarihi*’nde ele alınışı ise şu şekildedir:

“Ahmet Mithat Efendi, 1 Mart 1897 günü *Sabah* gazetesinde “Dekadanlar” başlıklı yazısıyla Servetifünunculara çatinca saldırırlar daha da yoğunlaşır. Kimileri onlara “frenksever” anlamına gelen “efrençperest” adını takıyor, kimileri de “Yeni Edebiyatıcedideciler” diye onları sarakaya alıyordur. Nedir, en yaygın ad Ahmet Mithat Efendi'nin yakıştırması “dekadan” sözüdür. Ahmet Rasim

³⁹ Salâh Birsal, “Ahmet Rasim”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.126-127.

⁴⁰ Kenan Akyüz, “Servet-i Fünûn Devri”, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1995, s. 87-93.

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Fazıl Gökçek, *Bir Tartışmanın Hikâyesi Dekadanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

Edebiyatıcedidecilerin dostu olmakta birlikte yazılarında onlarla alay eder, onları “topatan”, “tek atan” laflarıyla sarıp sarmalar.

Gerçi Ahmet Mithat onlara “dekadan” demekle yaptığı haksızlığı anlayarak Tarik gazetesinde (21 Kasım 1898) yazdığı “Teslim-i Hakikat” başlıklı yazı ile durumu kurtarmak isterse de Servetifünuncular bunu umursamazlar.”⁴²

Ahmed Midhat Efendi ve Ünlü Bastonu

Ahmed Midhat Efendi'nin kahvede bastonuyla adam dövmesi olayına geçmeden önce onun fiziki özelliklerine değinmek gerekir. Onun her zaman yakınında olan oğlu Kamil Yazgıç'ın gözünden babası Ahmed Midhat:

“Bir seksen beş boy. Bu boyla orantılı geniş omuzlar. Geniş omuzlarla orantılı şişkin mi şinkin pazular. Sigortası atmış pazularla orantılı iri eller ve uzun parmaklar. Kocaman bir göbek. Onu taşıyamıyormuş gibi öne doğru eğik bir bel. Beyazları karalarından çok gür bir sakal. Uçları aşağı sarkmış, dolu bıyıkların örttüğü biçimli dudaklar. Dişler çürük. Ufak, siyah gözlerin parlak ışığı ile aydınlanan yüze bir alçakgönüllülük boyası çeken bir burun. Burun deliklerinden görünen iç deri bol bol enfiye çekmekten köseleşmiş. Çene yuvarlak. Elmacık kemikleri fırlak. Ten, buğday. İri yarı gövdenin üstündeki baş, eğilmekten kaçmak için, hep arkaya doğru gerili. Bu baş, bütün yaşamı boyunca, o onsekiz yaşın atılğan diriliğini yitirmemiş olan Ahmet Mithat Efendi'nindir.”⁴³

Oğlunun betimlemesinden yola çıkarak babası Ahmed Midhat Efendi'ye bakıldığında oldukça yapılı ve güçlü olduğu sonucuna varılır. Pavli'nin kahvesinde kendisini dövmek için gelen üç tane Rum gencin Midhat Efendi'nin elinden zor kurtulması ve gençleri bastonuyla kovalaması da bunun güzel bir örneğidir:

“Ahmet Mithat Efendi'nin oğlu Kamil Yazgıç ise bir Pavli'nin Kahvesi'nden söz eder. Tan Basımevi'nin üst yakasındaki köşenin ikinci dükkanı olan bu kahveye bir gün üç Rum palikaryası düşer. Ahmet Mithat Efendi Rumyozları kızdıracak bir yazı yazdığı için onlar da bu üç delikanlıyı ona güzel bir patak atmaya göndermişlerdir. Kahveci Pavli, Rum olduğu için konuşulanlardan delikanlıların

⁴² Salâh Birsell, “Dekadanlar”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.131-132.

⁴³ Salâh Birsell, “Bir Şamar Olayı”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 339.

niyetini çakar, Ahmet Mithat Efendi'yi de çokça sevdiğinden bir önlem alması için hemen birini koşturur.

Haber uçurulmuştur ki, az biraz sonra Ahmet Mithat Efendi kahvenin kapısında görünür. Elinde o ünlü kalın bastonu vardır ki Kemalpaşazade Lastik Sait onun ne biçim olduğunu çok iyi bilir. Yazarımız Pavli ile göz göze gelince sorar:

- O serseriler bunlar mı?

Kahvede zaten o üç palikaryadan başkası yoktur. Pavli vereceği karşılığı kestiremeyerek kekelemeye başlar. Aralıkta delikanlılar da durumu çakmışlardır. Biri pencereden atladığı gibi tabanları yağlar. Ahmet Mithat ise iki adımda öbürlerinin yanına seyirtip ikisini birden yakalarından kavrar ve kendine doğru çeker. Sonra bütün gücüyle iterek sırtüstü yere yuvarlar. Bereket ki, Efendi'nin bir saldırıya uğrayacağını duyanlar, polisi de yanına alarak *Pavli'nin Kahvesi*'ne doluşur, palikaryaları da Ahmet Mithat'ın elinden kurtarırlar. Daha sonraki günlerde yazarımız bu olayı her anlattığında şöyle dermiş:

- Olaya tam zamanında el koyanlar o palikaryalardan çok benim imdadıma yetişmiş oldular. Yoksa ben öfkeme yenilmekten kurtulamayacaktım. Bir kahve köşesinde bastonla adam dövecek derecede öfkeye yenik düşmek de pek onurlu bir iş değildir.”⁴⁴

Yukarıda bahsi geçen Kemalpaşazade Sait Bey de Ahmed Midhat Efendi'den nasibini alanlardandır. Sait Bey'in Ahmed Midhat'ın bastonunu yemesinin nedeni ise *Vakit* gazetesinde Efendi ile ilgili yalan yanlış yazılar yazmasıdır. Bu yazının nedenini sorduğunda da Sait Bey'den 'şaka yaptım' cevabını alan Ahmed Midhat Efendi, Sait Bey'i bastonuyla döver.⁴⁵

Ahmed Midhat Efendi'nin Çiftliği

Türk edebiyatında pek çok türde ve sayıda eserler vermesinin yanında Ahmed Midhat Efendi farklı işlerle de uğraşır. Sütçülükle ilgilenmesi, yoğurt yapıp satması, suları bidonlara koyup dağıtması, hayvancılık ve çiftçilikle uğraşması gibi çok değişik alanlarda çalışmıştır. Tüm bunları yaptığı yer ise Beykoz Akbaba'daki çiftliğidir. Bu çiftlikte dönemin en gelişmiş tarım aletlerinden envai çeşit meyve

⁴⁴ Salâh Birsal, "Meserret kahvesi", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.270-271.

⁴⁵Salâh Birsal, "Bir Şamar Olayı", *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 340.

ağacına kadar her şey bulunmaktadır. Ahmed Midhat Efendi işi ileri boyutlara da taşımış ve Türkiye'deki ilk kuluçka makinesini almıştır. Kuluçka makinesinde Avrupa'dan getirttiği Lögorn yumurtalarını geliştirmek için sürekli makinenin başında beklemesi, geceleri uykusundan uyanıp makinenin ısını kontrol etmesi de işine verdiği önemi gösterir. Bu uğraşları dışında keyfi olarak da avcılık yapar. İyi bir avcı olan Ahmed Midhat'ın en yakın av arkadaşı ise Keçecizade İzzet Molla'dır.

Bahsi geçen çiftlikte Ahmed Midhat Efendi'nin dışında damadı Muallim Naci'nin de evi bulunmaktadır. Burayı onun için Ahmed Midhat yaptırır ve eve "Nacihane" adını verir. Ahmed Midhat Efendi, misafirperverlik yönü olan ve evinin kapılarını herkese açan biridir. Ancak bu durumdan yararlanmak isteyen insanların çıkması yazarı başka bir çare aramaya mecbur bırakır. Rumeli'den gelen göçmenlerin aylarca evden gitmemesi üzerine Midhat Efendi, Bursa'dan bir toprak alarak insanları oraya yerleştirir. İnsanları çözümsüz bırakmaması, bir nevi babalık yapması onun çok iyi niyetli olmasındandır.⁴⁶

Sekiz tane tiyatro oyunu bulunan Ahmed Midhat Efendi, çiftliğine ünlü tiyatrocuları, bestecileri de çağırıp evde oyun provaları yaptırır.⁴⁷ Bu oyunlardan "Çengi"nin nasıl sahneye çıktığını anlatan ise tiyatro oyuncusu Ahmet Fehim Efendi'dir:

- "Mithat Efendi'nin sahne tekniği ve yapıtları üzerine oldukça bilgisi vardır. Haydar Bey ise alafranga musikide, hele kompozisyonda olağanüstü bir yetenektir. Yalnız az-buçuk işini savsaklardı. Üstelik içkiye de düşküdü. Alaturka nağmeleri alır, harmonize ederdi. Ben *Çengi*'nin sahne düzeniyle, Haydar Bey bestesiyle, Muallim Naci de şiirleriyle uğraşmaya başladık. Akbaba'da bu iş için tam bir ay kaldık. Bu süre içinde, yalnız ben, ara sıra İstanbul'a iniyor, Mithat Efendi'nin makalelerini gazeteye bırakıyor, sonra oyunda oynayacak oyuncularını araştırıyordum. Sonra *Çengi*'yi Gedikpaşa'da sahneye koyduk. Çok beğenildi."⁴⁸

Ahmed Midhat Efendi tiyatro oyunlarını sadece bu ünlü isimlerle çalışmamıştır. Yazdığı oyunları kendi çocukları ve komşuların çocuklarına roller

⁴⁶ Hikmet Feridun Es, "Muallim Naci", *Tanımadığımız Meşhurlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013, s. 60-91.

⁴⁷ Orhan Okay, "Tiyatro", *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.

⁴⁸ Salâh Birsal, "Bir Şamar Olayı", *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 342.

vererek oynatması, bunun için evinin bir yerinde sahne dekoru oluşturması da onun tiyatroya verdiği önemi gösterir. Çocuklardan oluşan bu tiyatro grubunun bir oyunu da Beyoğlu Fransız Tiyatrosu'nda sahnelenme imkânı bulur.⁴⁹

Ahmed Midhat Efendi'nin birçok kitap yazmasının altında elbette ki çok kitap okuması yatar. Beykoz'daki yalısında Çerkezce, Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Bulgarca, Latince, Yunanca gibi birçok dilde kitapların bulunması onun bu dilleri okuyup anlayabildiğini gösterir. Bütün kitaplarını bir çocuk gibi seven ve her konuda eli açık olan yazar, konu kitaplarına gelince onları kimseye vermez. Ancak kitapları evden çıkartmamak kaydıyla okumak isteyenlere verir. Kitapları bu kadar seven yazarın tahmin edileceği üzere çok fazla kitabı bulunmaktadır. Yazar bu kitaplardan bir kısmını yalıda yer olmadığından dolayı çiftliğinde kitapları için yaptırdığı depoya gönderir. Fakat Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Ahmed Midhat'ın kimseye vermeye kıyamadığı kitapları dört bir yana dağılır:

“Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. Askerler gelip çiftliğe el koyar. Ahmet Mithat Efendi iki yıl önce, 28 Aralık 1912'de öldüğü için askerlerle karşı karşıya gelen Kâmil Yazgıç'tır. Bir gün komutan, doktoru çağırır. Ona depoyu 24 saatte boşaltmasını buyurur. Koskoca bir depo oncağiz vakitte nasıl boşaltılsın? Üstelik doktorun ne yeri, ne adamı, ne de parası vardır. Ahmet Mithat Efendi, dünya işleri içinde git gel olurken bütün parasını halka ve yoksullara dağıttığı için ölümünde, geriye bir çiftlik, bir yalı, bir de Tophane'de bir arsa kalmıştır ki, bunlar da para demek değildir. Gerçi, bir de Sırmakeş Suyu vardır ama, o da insanı kurtarsa kurtarsa, hurdalıktan kurtarır.

Kâmil Yazgıç düşünür, düşünür 50 bin kitabı –depoda bu kadar kitap vardır- hiçbir yere taşıyamayacağına varınca, komutanın karşısına çıkar, şöyle der:

- Ben bu kitapların topunu buradaki er kardeşlerime armağan ediyorum.

Komutan bu, değeri büyük peşkeş karşısında, ol doruklara değin yükselir ki Kâmil Yazgıç'ın odadan çekilip gitmesinin tezine kitapları erlere dağıtır. Onlar da ertesi günlerde bunları memleketlerine postalarlar.

⁴⁹ a.g.e., s. 345.

Doktor, yıllar sonra, Anadolu'ya yaptığı yolculuklarda, tek gazete girmeyen köylerde bile Ahmet Mithat Efendi'nin kitaplarına rastlamasın mı? Onun bu durum karşısında, sancaklarını çekip ne türlü bir şenlik-şadımanlık ettiğini kestirmek, ey gözümün ışığı okur, bizim değil senin görevindir.”⁵⁰

Sırmakeş Suyu

Sırmakeş Suyu'nun tapusu Ahmet Mithat'ındır. Büyük bidonlara doldurulduktan sonra sular arabalarla Beykoz'a getirilir. Oradan da satılmak üzere İstanbul'un diğer semtlerine götürülür. Su satma işlemini bazı zamanlar Ahmed Midhat Efendi de yapar. Eve gidip gelirken de suları Beykoz'a taşımak için kullanılan arabalara biner. Ahmed Midhat Efendi'nin içinden geldiği gibi davranması, insanlar ne der diye düşünmemesi onun mütevazı oluşundandır. Ancak onun su bidonlarının üstüne oturup gittiğini gören bir dostu şu şekilde uyarıda bulunur:

- “Sen bu işten vazgeç. Alçakgönüllülüğün, kalenderliğin bu kadarı da fazla. Seni böyle seyis çırağı gibi su fiçilerinin üstünde görseler, tefe koyup çalarlar. Sen koskoca bir gazete çıkarıyorsun. Memleketin her yanında sevilen, sayılan bir adamsın. Ünün ve toplumdaki yerinle orantılı bir ömür sürsene.

Ahmet Mithat'ın ise karşılığı şu olur:

- Eğer beni sevenler varsa, onlar beni böyle olduğum, yani içten olduğum gibi severler. Beni olduğum gibi sevenlerin sevgilerine ben de saygı duyarım. Bana değer vermek için kitaplarımda, düşüncelerimde değil de, üstümde, başımda ya da yaşayışımda bir zenginlik, bir debdebe arayacak olanların sevgilerine de, saygılarına da ben gerek duymam. Ben sevgiyi, saygıyı çalmak değil, kazanmak isterim. Bunun içindir ki, sevilmek, sayılmak amacıyla huyumu değiştirip yapmacıklığa kalkışmak, yani sahteleşmek istemem.”⁵¹

Ahmed Midhat Efendi'nin bu cevabına rağmen dostu rahat edememiş ve Midhat Efendi'ye iki tane at ve şık bir landon göndermiştir. Ahmed Midhat, karşı tarafı kırmamak adına hediyeleri kabul etse de landonu hiç kullanmadan samanlığa çekmiş, atları ise suları sattığı arabaya bağlayarak kullanmıştır.

⁵⁰ a.g.e., s. 342-343.

⁵¹ a.g.e., s. 344-345.

Bir Acibe-i Saydiye

Ahmed Midhat Efendi eserlerinde, olayların akışını bozarak araya girip bilgi veren bir yazardır. Bu yönü eserlerinin edebi değerini düşürse de Ahmed Midhat bundan vazgeçmemiş, halkı bilinçlendirmek gerektiğini savunmuştur. Bu durumu kendisi de *Tercümân-ı Hakikat*'te 1311 (1894)⁵² yılında basılan *Bir Acibe-i Saydiye* öyküsünde belirtir:

“Rağbetlerinin yüce bakışlarını güçsüz yapıtlarıma değin alçaltarak bu hizmetkârlarını pohpohlayan okurlarım bilirler ki romanlarımda salt düş ürünü olan olaylar dışında, o olaylar hangi zaman ve yerlerde geçiyor ve ne gibi sanat, bilim ve teknikle alışverişte bulunuyorsa, o yerler ve zamanlar, o sanatlar, bilimler ve teknik üzerine dosdoğru bilgi vermek alışkanlığım da vardır.”⁵³

Ahmed Midhat Efendi Tanzimat döneminin yazı makinesidir. Çok sayıda roman ve hikâyenin yanı sıra diğer bütün türlerde eserleri bulunmaktadır. Sadece yazı yazmamış aynı zamanda gazete basmış, memuriyette bulunmuş, tiyatro oyunları ortaya koymuştur. Onun bu çok yönlülüğünün altında yatan neden ise, çok okuması ve kendini sürekli geliştirmesidir. Dönemin şartlarına bakıldığında öğrenmesi oldukça zor görünen birden fazla yabancı dili öğrenmiş, çeviriler yapmıştır. Bu kadar çeşitliliğinin altında iyi bir gözlemci olması da yatar. Gittiği yerlerde insanları gözlemlemiş ve bunları hikâyeleştirmiştir.⁵⁴ Dönemin ünlü mekânlarından olan Cristal'de bir gece Alman uyruklu yabancı kızları masasına davet eder. Kızlar Ahmed Midhat Efendi'den yiyecek ve içecek ikramında bulunmasını isterler. Ancak kızların masadaki pastaları yemeyip ceplerine alarak patronlarına sattıklarını gören Ahmed Midhat, büyük bir şaşkınlık içerisinde kalır.⁵⁵ Yazar bu tarz başından geçen olayları kullanmasını iyi bilmiş, değerlendirmiştir. Onun hayatındaki ilginçlikler bu serinin dört kitabı içerisinde yer almaktadır. *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Ahmed Midhat Efendi ile ilgili bilgilerin yer almaması bakımından ele alınmamıştır.

⁵² Sabri Koz, “Ahmet Mithat Efendi'nin Eserleri”, *Kitap-lık*, Sayı: 54, Temmuz-Ağustos 2002, s. 160-173.

⁵³ Salâh Birsal, “Cihan Şampiyonu”, *İstanbul-Paris*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 55.

⁵⁴ Muharrem Dayanç, “Bir Yenileşme Dönemi Aydını Olarak Ahmet Mithat Efendi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 47, İstanbul, 2014, s. 81-96.

⁵⁵ Salâh Birsal, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 20.

1.4.AHMET HAMDİ TANPINAR

A) HAYATI VE ESERLERİ

Emekli kadı Hüseyin Fikri Efendi ve deniz yüzbaşı Ahmed Bey'in kızı Nesibe Bahriye Hanım'ın oğlu olan Ahmet Hamdi, 23 Haziran 1901'de İstanbul'da dünyaya gelir. Çocukluğu, babasının mesleğinden dolayı Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük ve Antalya gibi şehirlerde geçer. Bu yüzden eğitim hayatına da farklı okullarda devam etmek zorunda kalır. İstanbul'da Ravza-i Terakkî İbtidâî Mektebi'nde başlayan okul hayatı Sinop ve Siirt rüştiyeleri, Siirt Katolik Dominiken misyonerlerinin özel okulu, Kerkük, Vefa ve Antalya liselerinde devam eder. Liseden sonra üniversite eğitimi için İstanbul'a gelen Tanpınar, 1918'de bir yıl Baytar Mektebi'nde yatılı öğrenci olarak okur. Ancak bu mesleği istememesi ve Yahya Kemal'in Darülfünûn Edebiyat Fakültesi'nde ders verdiğini öğrenmesi üzerine eğitimine edebiyat alanında devam eder. Fakültede, Yahya Kemal, Mehmed Fuad Köprülü, Cenab Şahabeddin, Ömer Ferit Kam, Babanzâde Ahmed Naim gibi hocalardan dersler alır. 1923 yılında mezun olduktan sonra Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul Kadıköy liselerinde, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nde öğretmenlik yapar. Ahmet Hâşim'in vefatı üzerine Güzel Sanatlar Akademisi'nde Haşim'den açığa kalan dersleri vermekle görevlendirilir. Bu görevinden sonra Hasan Âli Yücel tarafından Edebiyat Fakültesi'ne profesör olarak atanır. Üniversite hocalığı dışında bir ara milletvekilliğine yönelse de çok başarılı olamaz ve tekrardan üniversiteye döner. 23 Ocak 1962 tarihinde ise kalp krizi geçirmesi sonucu vefat eder. Rumelihisarı'nda Yahya Kemal'in mezarıyla yan yana defnedilir ve mezar taşının üstüne "Ne içindeyim zamanın/Ne de büsbütün dışında." mısraları yazdırılır.

Şiir, roman, hikâye, araştırma ve makale gibi türlerde eserleri olan Tanpınar özellikle şiirde mükemmeliyetçi bir bakış açısına sahiptir. Basılan tüm şiirlerinde hece ölçüsünü kullanır ancak son yıllarda serbest ölçüyle de şiirler yazmasına rağmen onları güzel olmadıkları düşüncesiyle bastırmaz. Şiirleri dönemin önemli dergileri olan *Dergâh*, *Millî Mecmuası*, *Anadolu Mecmuası*, *Hayat*, *Görüş*, *Yeni Türk Mecmuası*, *Varlık*, *Kültür Haftası*, *Ağaç*, *Oluş*, *Ülkü*, *İstanbul*, *Aile*, *Yeditepe* gibi dergilerde yayımlanır.

Edebiyatın pek çok türünde eserleri olan Tanpınar'ın edebiyat dışındaki diğer sanat dallarına da yoğun bir ilgisi vardır. Bu ilgisinde Avrupa'da bulunduğu yıllar ve hocası Yahya Kemal'in etkisi büyüktür. Katıldığı kongreler (Paris Filmoloji Kongresi, Venedik Sanat Tarihi Kongresi, Münih Müsteşrikler Kongresi, Venedik Padua'da Felsefe Kongresi) de dâhil olmak üzere altı defa yurtdışına çıkar ve bu seyahatlerinde özellikle sanat ve kültür merkezi olan Paris'te vakit geçirir. Bergson ve Marcel Proust etkisinde kalır.

a.Şiir: *Şiirler (İstanbul 1961), Bütün Şiirleri (İstanbul 1976).*

b.Hikâye: *Abdullah Efendi'nin Rüyalari (İstanbul 1943), Yaz Yağmuru (İstanbul 1955), Hikâyeler (İstanbul 1983)*

c.Roman: *Huzur (İstanbul 1949), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1954), Sahnenin Dışındakiler (İstanbul 1973), Mahur Beste (İstanbul 1975), Aydaki Kadın (İstanbul 1987).*

d.Deneme: *Beş Şehir(Ankara 1946), Yaşadığım Gibi (İstanbul 1970), Mücevherlerin Sırrı (İstanbul 2002).*

e.İnceleme/Araştırma: *Tevfik Fikret: Hayatı, Şahsiyeti, Şiir ve Eserlerinden Parçalar (İstanbul 1937), Namık Kemal Antolojisi (İstanbul 1942), Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi (İstanbul 1949), Yahya Kemal (İstanbul 1962), Edebiyat Üzerine Makaleler (İstanbul 1969).*

f.Çeviri: *Euripides'ten Alkestis (Ankara 1943), Elektra (Ankara 1943) ve Medeia (Ankara 1943), Henry Lechat'dan Yunan Heykeli (İstanbul 1945).^{56 57}*

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE AHMET HAMDİ TANPINAR

Nizam-ı Âlemci Tanpınar

Darüttalim kıraathanesi Tanpınar başta olmak üzere Darülfünûn Edebiyat Fakültesi hocalarının sık gittiği bir mekândır. Tanpınar için buranın özel bir yanı da *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanı için kişileri buradan seçmesidir. Kahvedeki

⁵⁶ M.Orhan Okay, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:39, İstanbul, 2010, s. 567-570.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Orhan Okay, *Bir Hülya Adamının Romanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010. ; Abdullah Uçman-Handan İnci, *Bir Gül Bu Karanlıklarda*, Kitabevi 165, İstanbul, 2002. ; Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.

ortamın doğallıyla ilgili Tanpınar şöyle der: “Buradakiler küçük topluluklara ayrılmış olmalarına karşın hepsi yine beraber yaşar gibiydiler. Herkes bir kez rast geldiğiyle ertesi gün senli benli olurdu. Hiç kimsenin öbüründen saklı bir sırrı yoktu. Kirli ya da temiz bütün çamaşırlar ortadaydı. Herkes onları istediği gibi evirip çevirir, koklar, münasip bulduğunu etrafına önemle gösterirdi. Her erdem, her biçarelik, dahası reziletler bile burada aynı soğukkanlılıkla, dahası, gerekirse bir çeşit sevecenlikle (şevkat) yargılanır ve kabul edilirdi.”

Tanpınar kahvedeki insanları kaba saba olup medeniyetten uzak olanlar ve biraz daha insancıl olanlar diye gruplara ayırır. Bu tip insanlar hep aynı konular üzerine konuşurlar. Yeni konulara ve düşüncelere açık değillerdir. Bu yüzden burada Tanpınar gibi sorunlar üzerine kafa yoran, tartışan insanlara “Nizam-ı âlemci” lakabı takılır. Bu tip insanları kahve halkı pek sevmez, çünkü onlar için alışılmış konular ve düşünceler vardır. Tanpınar’ın kahvedeki basit muhabbetler ve insanların bilgi düzeyinden yoksunluğuyla ilgili söylemleri şu şekildedir: “Tarih, Bergson felsefesi, Aristo mantığı, Yunan şiiri, ruhçözüm, ispiritizma, sıradan dedikodu, çıplak öykü, korkunç ya da meraklı serüven, günlük siyasal olay, birbiriyle sarmaş dolaş, biri öbürünü yarıda bırakarak, beraberinde her rast geldiğini taşıyan bir bahar seli gibi kabarak bu konuşmalarda beyhude ve şaşırtıcı bir biçimde akar giderdi. Elbet hiçbirinden de tam açılmazdı. Büyük İskender ya da Anibal, Kant’ın *imperatif*’leri, bu sayıklamaya benzer konuşmada sadece günlük yaşamı uyuşturmak için icat edilmiş şeylerdi. Zaten en doğru olay bile söyleniş tarzı için anlatılırdı. Birbirlerini o kadar çok dinlemişlerdi ki, hepsi anlatılanı aşağı yukarı önceden bilirdi.” İnsanların yeni konulara açık olmaması ve konuşulan konular da dahi aynı noktalara değinmeleri de dikkatini çeker Tanpınar’ın: “Burada konuşma yalnız konuşmacının kendisi için, konuşanların yetenekleri içindi ve daha çok sevilmiş bir eserin ya da oyunun yinelenmesine benzerdi. Ve de sohbet, bir ortaoyunu gibi, önceden belirlenmiş koşullarla sürüp giderdi. Hep aynı sözcüklerle lafa karışılır, aynı yerlerde gülünür, serüven oradakilerden birkaçı arasında geçmişse, ilgililer hep aynı yerlerde bütünlüyle açıklamalar yaparlardı. Anlatan yeni yeni ayrıntılara girerse söz kesilir: “Bunu yeni uydurdun” denirdi. Ama bu yeni biçim ve parça gelecek programda aynı dikkatle aranırdı.”⁵⁸

⁵⁸ Salâh Birsal, “Nizamcılar”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 139-144.

Tanpınar'ın 'Nizam-ı âlemci' lakabına ek olarak bir de 'Kurtgil-Kırtıpil Hamdi' lakabı vardır. Salâh Birsâl'in *Kahveler Kitabı*'nda 'Kurtgil' olarak geçen bu ad diğer kaynaklarda 'Kırtıpil' olarak anılır. Bu ad ona kılık kıyafetine dikkat etmediği, temiz giyinmeye aldırmadığı için yakın arkadaşı Nurullah Ataç tarafından takılmıştır⁵⁹. Fakat Tanpınar kendine verilen bu aşağılayıcı lakaptan hiç hoşnut olmamıştır.⁶⁰

“*Salâh Bey Tarihi I*” *Kahveler Kitabı*'nda Ahmet Hamdi Tanpınar, kahveye gitmesi, oradaki insanlara bakış açısı, kendisine kahvede takılan lakabı açısından ele alınmıştır. Onun edebi hayatı ve kendisiyle ilgili bilgi yoktur. Yahya Kemal ve arkadaş çevresiyle birlikte geçen bir muhabbetleri *Boğaziçi Şingir Mingir* da ele alınmıştır. Fakat bu bilgiye Yahya Kemal bölümünde yer verildiği için burada tekrar ele alınmamıştır.

1.5. AHMET İHSAN TOKGÖZ

A) HAYATI VE ESERLERİ

Gazeteci, matbaacı ve siyaset adamı olan Ahmet İhsan, aslen Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinden olmasına rağmen defterdar olan babası Ahmet Halit Bey'in görevi dolayısıyla 1867'de Erzurum'da dünyaya gelir. Babası Halit Bey'in ordu muhasebeciliğine tayini üzerine Ahmet İhsan, Şam Askerî Rüşdiyesi'ne gider. Küçük yaşta öğrenmeye başladığı Fransızca'yı burada ilerletme imkânı olur. 1881'de Mekteb-i Mülkiye'ye girer ve burada öğrenciyken Fransızca'dan ilk tercüme eseri olan *Bir Serseri* yayımlanır. Mekteb-i Mülkiye'den edebiyat hocası Recâîzade Mahmud Ekrem'den gerek edebiyat zevki anlamında gerekse karakterinin gelişmesinde çok büyük oranda etkilenir. 1887'de Mülkiye'den mezun olduktan sonra Hariciye Nezareti Tercüme Kaleminde Fransızca mütercimi olarak göreve başlar. Aynı zamanda memuriyeti devam ederken *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde de tercüme makaleleri yayımlanır. *Umran* ismiyle on beş günlük bir gazete çıkarır. İlk roman tercümesinden sonra Jules Verne'in *Seksen Günde Devr-i Âlem*'ini

⁵⁹ <https://mavciefendi.wordpress.com/2015/09/01/velev-ki-kirtipiliz-ahmet-hamdi-tanpinar-ya-da-kirtipil-hamdi-neden-evlenmedi/> .

⁶⁰ Hilmi Yavuz, <http://tanpinar.blogspot.com.tr/2011/04/krtipil-mi-degil-mi-evet-hangi-tanpinar-2.html>.

tercüme eder ve böylelikle Jules Verne'nin memlekette tanınmasını sağlar. 1888'de *Servet* adlı gündelik bir gazetede çalışır ve bu gazete Türk edebiyatının yapı taşlarından biri olan *Servet-i Fünûn*'un başlangıcı olur. 1890'da bir arkadaşıyla birlikte Alem matbaasını satın alır. Yaşı otuzun altında olduğu için kendi başına gazete çıkarmasına verilmez. Bu yüzden *Servet* gazetesine ilâve olarak 27 Mart 1891'de *Servet-i Fünûn* çıkarılır. Fakat istediği gibi gazeteler çıkaramayan Ahmet İhsan Türk matbaacılığını Batı tekniğiyle geliştirmek için Avrupa'ya gider ve dönüşünde bu seyahatiyle ilgili gözlemlerini *Avrupa'da Ne Gördüm* adıyla yayımlar. Recaizâde Mahmud Ekrem'in tavsiyesi üzerine *Servet-i Fünûn* bir edebiyat dergisine dönüştürülür. Yazı işleri dışında Ahmet İhsan Ahırkapı Kereste Fabrikası müdürlüğü, Ticaret Mekteb-i Âlisi'nde iktisadî coğrafya hocalığı, Beyoğlu Belediye Dairesi reisliği gibi görevlerde bulunur. Ayrıca 1922'de Lozan Konferansı'nda Türk Matbuatı Bürosu müdürlüğü yapar. Cemiyet-i Akvâm ve Parlamentolar Birliği'nde Türkiye'yi temsil eder. Son olarak da Cumhuriyet Halk Partisi'nden Ordu mebusu seçilen Ahmet İhsan Tokgöz, 29 Aralık 1942'de vefat eder ve Karamürsel Mezarlığı'na defnedilir.

a.Telif Eserleri: *Takvîm-i Ümran* (1304), *Nev-Usul Fotoğraf* (1306), *İlm-i Servet* (1307), *Avrupa'da Ne Gördüm* (1307), *Bir Fâcia* (1308), *Ülfet* (1309), *Musavver Nevsâl-i Servet-i Fünûn-beş cilt* (1895-1898), *Altı Hafta Nil'de Seyahat* (1312), *Tuna'da Bir Hafta* (1327), *Musavver Servet-i Fünûn'un Tarihçesi* (1328), *Hâver*.

b.Tercümeleri: *Bir Serseri* (Etienne Enol-Louis Judici-1303), *Jules Verne'den: Seksen Günde Devr-i Âlem* (1306), *Deniz Altında 20.000 Fersah Seyahat* (1307), *Çin'de Seyahat* (1308), *İki Sene Mekteb Tatili* (1308), *Alexandre Dumas Fils'ten: Hermin* (1308), *Graziella* (Lamartine'den, 1319); *Sinaî, Ticarî, İktisadî Avrupa: 1. Kısım İngiltere ve Belçika* (Marcel Dubois'dan, 1327).⁶¹

⁶¹ Hayatı ve eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Bilge Ercilasun, *Ahmet İhsan Tokgöz*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE AHMET İHSAN TOKGÖZ

Mösyö Turist Türk

Ahmet İhsan 27 Mart 1891 yılında *Servet-i Fünûn*'u kurduktan sonra ilk kez Avrupa'ya gider. Avrupa'da özellikle Londra'da çeşitli matbaalara gidip inceleyen Ahmet İhsan, o sırada Londra'da bulunan Abdülhak Hâmid'le de tanışma fırsatı bulur. Ve bu tanışmadan sonra *Finten*, *Servet-i Fünûn*'da 1897-1901 yılları arasında tefrika edilmeye başlanır. Bu seyahati dört ay süren Ahmet İhsan Paris, Belçika, Hollanda, Almanya, İsviçre ve İtalya gibi şehirleri dolaşmış ve bu gezisindeki gözlemlerini *Avrupa'da Ne Gördüm?* adlı kitabında toplamıştır. Ahmet İhsan'ın burada bahsi geçen Mösyö Turist Türk lakabını alması ise İsviçre'de kaldığı Interlaken'deki bir otelde otel yöneticisi bayanla aralarında geçen konuşmadan doğar:

- “İstanbul Efendi, otelimizi onurlandırmanızdan ötürü memnurluklarımı sunarım.
- Estağfurullah... Acaba anlayabilir miyim ki...
- Şu köşedeki defterleri görüyor musunuz? Onlarda otelimizin açılışından beri, yani altmış yıldır, otelimize gelenlerin adları vardır. Şimdiye değin oraya bir İstanbul'unun adı yazılmamıştı. Bundan ötürü memnunluğumu bildirmek isterim.”

Osman Hamdi Bey'le Tanışma

Ahmet İhsan, Avrupa'daki kazanımlarından sonra İstanbul'a dönüşünde resimli gazete ve dergi çıkarmak ister. Ancak bu konuda bilgisi olmadığı için bir Napier adlı bir Fransızla görüşür. Napier adındaki bu oymacı otuz altına Türkiye'de çalışmayı kabul eder. Ancak Ahmet İhsan bu durumun devlet tarafından onaylanması ister. Yetkili makamlarla görüşen yazar, Sadrazam Cevat Paşa tarafından Osman Hamdi Bey'e gönderilir. İstanbul Arkeoloji Müzesi müdürü olan Osman Hamdi Bey (1842-1910), Ahmet İhsan'ı görünce direkt şunu sorar:

- Siz Saray'da kimin adamısınız?

Osman Hamdi Bey, *Servet-i Fünûn*'un Saray tarafından desteklenmesinden şüphelenir:

- Demek siz resimli gazeteciliğe heves ettiniz, Saray da sizi aradı ve padişah buyruğu çıktı?

- Evet efendim.

Bu hevesinin nereden geldiğini ve Avrupa'daki gözlemlerini anlatmaya başlayan Mösyö Turist Türk, her ihtimale karşı yanında getirdiği *Avrupa'da Ne Gördüm?* adlı kitabını Osman Hamdi Bey'e uzatır. 1889'da Ahmet Mithat Efendi ile birlikte Stockholm'deki Doğubilimciler Kongresi'ne katılan Hamdi Bey, Ahmet Mithat'ın İsveç'e gidiş gelişlerini anlattığı *Avrupa'da Bir Cevlan* adlı bin kırk dört sayfalık kitabında kendi adını göremeyince bozulmuştur. Bu yüzden Ahmet İhsan'ın getirdiği kitabı merakla incelemiş ve şu sözleri söylemiştir:

- “Seyahatnamenizi, Ahmet Mithat Efendi ile birlikte gittiğimiz Doğubilimciler Kongresi dolayısıyla yazdığı *Avrupa'da Bir Cevlan*'dan daha iyi buldum. Sizinle etraflı konuşmak ve görüşmek isterim. Yarın sabah bana yalıya gelir misiniz?”

Ahmet İhsan, yalısı Kuruçeşme'de bulunan Hamdi Bey'e hemen cevap verir:

- “Efendim, biz Vaniköy'de otururuz, size komşu sayılırız. Erkence Kuruçeşme'ye geçerim.”

Osman Hamdi Bey'le sohbetini ilerleten Ahmet İhsan buluşmanın devamını şöyle anlatır:

- “Hamdi Bey beni çok sevmiş ve bütün güvenini bana vermişti. Büyük bilginin, genç –Ahmet İhsan o vakitler 23 yaşındadır- ve küçük dostu olmuştum. Beni resim atelyesine götürürdü. Atelye yalının iç tarafında gizliydi. Hamdi Bey burada tablolarını herkesten gizli yapar, Avrupa'ya gönderirdi. Ve oraya değme adamın ayağı giremezdi. Çünkü bağnazlık ejderinden korkardı. Hamdi Bey'le yalıda olan ilk konuşmam her şeyi çözdü. Napier'yi Müzeye bağlı Sanayi-i Nefise Okulu'na öğretmen aldılar. Haftada dört saat okulda yeni açılacak oymacılık sınıfında ders verecek ve geriye kalan zamanını Servetifünun'daki oymacılığa ayıracaktı.”⁶²

Ülkemizde batılı anlamda matbaacılığı kurup geliştirmesi bakımından önemli bir yeri olan Ahmet İhsan, sade bir dille yazdığı ve tercüme ettiği romanlarıyla da

⁶² Salâh Birsell, “Mösyö Turist Türk”, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, 170-173.

Ahmet Mithat'ın izini sürmüştür. Dönemin en önemli dergisi olan *Servet-i Fünûn*'u bir edebiyat dergisi haline getirmesi ve geliştirmek için verdiği çabanın anlatıldığı bu bölümler *Salâh Bey Tarihi'nin* tek bir kitabında ele alınmıştır.

1.6. AHMET RASİM

A)HAYATI VE ESERLERİ

1865 yılında İstanbul'da doğan Ahmet Rasim'in babası posta ve telgraf memuru Bahâeddin Efendi, annesi ise Nevber Hanım'dır. Babası, tayininin Tekirdağ'a çıkması üzerine eşini ve çocuğunu İstanbul'da bırakıp gitmiş, bu yüzden Ahmet Rasim, annesinin çabasıyla güç şartlar altında büyümüştür. Mahalle mektebinde başlayan öğrenim hayatı 1883'te Dârüşşafaka'yı birincilikle bitirmesiyle sona ermiş ve Ahmet Rasim Posta ve Telgraf Nezâreti'ne memur olarak girmiştir. İlerleyen yıllarda Binbaşı Bilâl Bey'in kızı Sadberk Hanım'la evlenmiştir.

Dârüşşafaka yıllarında bir yandan Divan şairlerinin etkisinde kalmış bir yandan da Fransızca öğrenmeye başlamıştır. Moliere, La Fontaine, Paul de Kock, Alexandre Dumas Pere, Alexandre Dumas Fils gibi yazarları tanımıştır.⁶³ Şinasi, Namık Kemal, Ziyâ Paşa ve Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerini okumuş ve bunların etkisiyle şiir ve makale yazmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda hayatını yazı yazarak kazanmak hevesiyle memuriyeti bırakmıştır. Bu kararında Ahmet Mithat Efendi'nin payı büyüktür. Yayınlanan ilk yazısı Ahmet Mithat'ın *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde basılan, Fransızca'dan tercüme edilmiş olan "Yolcu" adlı bir parçadır. *Tercüman-ı Hakikat* ile başlayan yazı hayatı *İkdam*, *Sabah*, *Hazine-i Fünûn*, *Saâdet* gibi dönemin ünlü gazetelerinde devam etmiştir. Bir dönem TBMM'de milletvekili olarak da görev yapan Ahmet Rasim, 21 Eylül 1932'de Heybeliada'da vefat etmiştir.

Edebiyatımızda daha çok nesir yazılarıyla tanınan Ahmet Rasim'in şiirleri de vardır. Onun eserlerindeki genel özellik mahalli unsurları ele almasıdır. Eserlerinde devrinin her konusu yer almakta, Ahmet Mithat Efendi tarzında bilgiler

⁶³ Suat Hızarcı, *Ahmet Rasim Hayatı Sanatı Eseri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s.5.

vermektedir.⁶⁴“Kendi yazış tarzını “Lâf değil, muharrirlik bu!.Yaz! Hem çalاکalem yaz! Durma yaz!” (*Muharrir Bu Ya*, s.3; 1927) diye anlatan yazar, asıl bu ‘çalاکalem’ dediği yazılarında üstün bir başarı göstermiş, sanat hüneri göstermek hevesiyle kaleme aldığı hikâye, mensur şiir v.s. gibi özentili yazılarında ise daima ‘acemi’ kalmış, hiçbir zaman iptidailikten kurtulamamıştır.”⁶⁵

Devrinde şarkı bestekârı olarak da anılan Ahmet Rasim, Dârüşşafaka’da musiki dersleri almıştır. Katıldığı çeşitli musiki toplantılarında bestekâr Şevki Bey, Kemani Tatyos Efendi ve Kemeñçeci Vasilaki gibi devrin önde gelen musikişinasları ile dostluklar kurmuştur.

a.Hâtıraları: *Gecelerim*(1312), *Falaka*(1927),*Fuhş-ı Atîk*(1340),*Fuhş-ı Cedîd*(1340), *Muharrir*, *Şâir*, *Edib*(1342)...

b.Deneme ve Fıkraları: *Şehir Mektupları*(1316), *Makalât ve Musâhabât*(1325), *Tarih ve Muharrir*(1329), *Eşkâl-i Zaman*(1334), *Cidd ü Mizâh*(1336), *Gülüp Ağladıklarım*(1340), *Muharrir Bu Ya*(1926)...

c.Hikâye ve Kısa Romanlar: *İlk Sevgi* (1890), *Bir Sefilenin Evrâk-ı Metrûkesi* (1891), *Afife* (1892), *Ülfet* (1899), *İki Güzel Günahkâr* (1922).⁶⁶

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE AHMET RASİM

Edebî Kişiliği

Ahmet Rasim genel anlamda Ahmet Mithat Efendi tarzında, günlük hayatta karşımıza çıkabilecek çeşitli konulardaki yazılarıyla tanınmaktadır. Türk ve Batı edebiyatlarından okuduklarını harmanlamış zengin bir bakış açısına sahip olmuştur. Dönemindeki Andelip(Faik Esad), Mehmed Celâl, İsmail Paşazâde Kör Hakkı, Ali Rûhî gibi Divan edebiyatı savunucularından ayrılmış fakat Edebiyat-ı Cedide yazarlarını da çok zorlama bulduğunu söylemiştir.⁶⁷

⁶⁴ Şerif Aktaş, “Ahmed Râsim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul, 1989, s.117-119.

⁶⁵ Suat Hızarcı, *Ahmet Rasim Hayatı Sanatı Eseri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s.8.

⁶⁶ Eser listesinin tamamı için bkz. ; Suat Hızarcı, *Ahmet Rasim Hayatı Sanatı Eseri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s.15-23. ; Şerif Aktaş, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.44-58.

⁶⁷ Şerif Aktaş, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.60.

“Edebiyat-ı Cedide yazarlarından Süleyman Nesib, Servetifünun’da yayınladığı “İki Söz Daha” adlı yazısında çağdaş edebiyata karşı çıkanları üç bölükte toplar. Bunlardan ikisi Edebiyat-ı Atika Müstahlifleri (Eski Edebiyatı Sürdürenler) ile Devri İnhitat Bakayası (Alçalma Çağının Artıkları)dır. Mutavassıtınler (Ortayolcular) ise üçüncü bölüğü oluşturur. Bunlar da Alçalma Çağı ile şimdiki çağ arasında sıkışıp kalanlardır.”⁶⁸

Ahmet Rasim bu sınıflandırmada Mutavassıtınler grubunda yer almaktadır. Yani eski ve yeni edebiyat çatışmasının arasında kalan ve zamanın ihtiyaçlarını değerlendirerek yerli bir edebiyat anlayışı ortaya koyan gruptur bu. Ahmet Rasim’le birlikte Muallim Naci ve Ahmet Mithat Efendi de buraya dâhil edilmektedir. Onlara göre sadece Doğu ya da sadece Batı edebiyatını savunmak doğru değildir. ⁶⁹Süleyman Nesib ve Ahmet Rasim’in bu konuya bakış açıları *Kahveler Kitabı*’nda şu şekilde ele alınmıştır:

Süleyman Nesib:

- “Ortayolcular ilkin çağdaş edebiyatçıların kullandıkları kimi sıfatlara, kimi tamlamalara dokunuyorlar. Bunlara gariplik yükleyerek yazarlarını horluyorlar. Düşünmüyorlar ki o sıfatı, o tamlamayı meydana getiren yeni düşünceyi, yeni duyguyu, yeni imgeyi eski bir sıfat, eski bir tamlama ile anlatmak olanaksızdır. Sözgeleşî Sâât-ı semen-fam (yasemin renkli saatler), nây-ı zümrüt (zümrüt kamışlar), şikeste-reng-i sefalet (yoksulluğun yenik yüzü) gibi tamlamalar yerine aynı anlamı verecek başka ne tamlamalar yapılabilir?

Ahmet Rasim:

- Yeni düşünce, yeni duygu, yeni imgeler, sadece sözcük demek midir ki eğretilmeleri çoğaltarak, bolca da değişmece kullanarak böyle karman çorman düşünceler yapmakla ve de anlatılacak duyguyu karanlığa boğmakla doğacak garip imgelere sevinelim? Özellikle o bayağıdan bayağı Sâât-ı semen-fam, nây-ı zümrüt, şikeste-reng-i sefalet tamlamalarının önemi nedir ki onların ortaya koyacağı duygu, düşünce ve imge bizce beğenilen bir duygu, düşünce ve imge olsun?

⁶⁸ Salâh Birsell, “Dekadanlar”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.132.

⁶⁹ Şerif Aktaş, “Ahmed Rasim’in Edebiyat Anlayışı”, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.59-68.

- O garip tümceler daha bize söylenmeyen kimi düşünceleri yeni ve daha ciddi bir biçimde söylemek için anlatımı kaçınılmaz olarak zorlamaktan ortaya çıkıyor.

- Sizi dilbilgisi kurallarını bilmemekle suçlamıyoruz. Dil kurallarını bildiğiniz ya da bilmediğiniz halde onları ayak altında çiğniyorsunuz diye feryat ediyoruz.

Ahmet Rasim, Süleyman Nesib'in "İki Söz Daha" yazısına cevap olarak "Tekâmül ve Terakki" başlıklı bir yazı yayımlamıştır. (Malûmat Mecmuası'nın 6. Cildinde, 7 Mayıs-28 Mayıs 1314 tarihleri arasında 133- 136. sayılarında tefrika edilmiştir.)⁷⁰ Süleyman Nesib'in mutavassitleri cahillikle suçlaması ve Servet-i Fünun'u anlamadıklarını ileri sürmesi ortaya bu tartışmayı çıkarmıştır. Ahmet Rasim'in bu konuya cevabı şu şekildedir:

- Doğu ile Batı'nın birleşmesinden meydana gelecek edebiyat çağdaş yürüyüşle kolayca bağdaşamaz. Bu tür bir edebiyat için şu koşullar gerekir: 1-Başkalarının yazılarını çalıp çırpma düşüncesi kafalardan kesinlikle çıkarılmalıdır.2-Avrupa'lı yazarlar adamakıllı incelendikten sonra onlar gibi düşünüp Türk gibi yazmalıdır. Yani duygular ve betimlemeler bir Türk duygu ve anlatımı olmalıdır.3-Madem, Doğu ile Batı'nın birleşmesinden doğan bir edebiyatımız olacak, o halde Doğu edebiyatını iyice bilerek, şimdiki bizim kültürümüz gibi insanı Ortayolcular güruhuna sokacak tereddütlü durum ortadan kaldırılmalıdır. Hiç değilse Türklük duygusu benimsenmelidir. 4-Yüce duyguları yalnız kendimiz için yazıp okumak yolunu bırakarak ulusun gerek duyduğu genel bilgiler yazılarımızla yaygınlaştırılmalıdır. Bunun için de bilim ve edebiyat bilgileri ve ulusun duyguları ve toplumumuzla ümmetimizin görenekleri ve ahlakı öğrenilmelidir.5-Yeni tamlamalar yaratarak insan kafası zorlanmamalı, düşünmek denilen şeyin önü iyisinden açılarak ilerlemeyi sağlayacak yüce yazınsal hedeflere doğru gidilmelidir.6-Bilim ve teknik ilerlemeden, edebiyatın ilerlediği görülmediği, bizde ilerledi denilen edebiyatın ise Frenk, Acem, Arap ve Yunan'dan dökülüp gelen molozdan yapılma, derme, çatma bir şey olduğu herkeslerce kabul edilmekle ilkin bir çalışma yolu bulunmalı ve o yolda yürünmelidir.7-Frenk taklitçiliği ile öteden beri sürdürülen Arap ve Acem taklitçiliği kimde görülürse o kişi paylanmalıdır. Ta ki ulusun duygusu bu yolda yitirilmiş olmasın. Yani taklide olağan bir şey gibi

⁷⁰ a.g.e. s.64.

bakılmamalıdır.8-Bilgin kişilerin, dilin düzeltilmesi üzerindeki düşüncelerine yer vererek dilimiz düzeltilmeli ve yazınınımızın boşlukları doldurulmalıdır.

Burada kısaca Ahmet Rasim'in görüşlerine değinmek gerekirse; ona göre Doğu ve Batı edebiyatlarının harmanlanması gerekmektedir. Sadece Doğu'lu ya da sadece Batı'lı zihniyetle "Türklük" hissi benimsenemez. Ortaya konulan eserleri yalnızca yazarlar değil halk da anlamalıdır. Bu yüzden halkın ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda eserler ortaya konmalıdır. Bizdeki edebiyatın Frenk, Acem, Garp, Latin, Yunan ve diğerlerinden kalan enkâz olduğunu söyler. Yazarların işi onların taraftarlarını sindirmek ve milli hislerimize zarar gelmesini önlemektir.

Süleyman Nesib:

- Yeni yapıtlar Batı yapıtlarının taklididir diyor, bize de *dekadan*, *sembolist* gibi adlar takıyorsunuz. Bunlar yazınınımızın boşlukları dolsun diye mi yapıyor?

- Bu, genel bir yargı değildir, kişiseldir. Yeni edebiyat ürünleri bizi yükseltmekten çok alçaltmaya götürdüğü ve Frenk düşüncesine dört elle sarılarak taklit düşüncesini uyandırdığı için bu yolda olanlara bizce *dekadan* demek çok doğaldır. Bunların durumuna da *dekadans* dedik. Yalnız Avrupa'da *L'Art de dekadance* üzerine Brunnetiere ile Bertholet arasındaki tartışmaları da okuduk. Onların *dekadans* dedikleri şeyleri bize uygulayacak, ora *dekadan*'larının bizde de var olduğunu ileri sürece kadar beyinsiz değiliz. Sembolist sıfatına gelince, yeni edebiyat ürünleri arasında eğretileme çokluğuyla ablaşılmaz duruma gelmiş, belirsiz, karanlık tümceler göz önünde tutularak söylenmiştir. Ciddi değildir. Çünkü *sembolizm*'in (simgeciliğin) ne denli büyük bir çaba istediğini biz de biliriz.

- Kimimiz yapıtlarında Frenk anlatış biçimini taklit ediyor ve dahası kimi Frenkçe düşünceleri, duyguları, bizim yapımız ve eğilimimizle, ulusal düşüncemizle başdaşmayan kimi düşünce ve duyguları doğrudan doğruya aktarıyor. Bunun iki nedeni var: ya bu düşünceleri, bu duyguları anlatmak için o anlatış biçimini daha elverişli buluyorlar, ya da hep o türde yazılmış yapıtları okuduklarından kendileri de, alışkanlıkla, öyle yazıyorlar. Frenkçe düşüncelere gelince bunları da, bana kalırsa, yalnız kendi beğenilerine uydukları, başkalarının beğenilerine kulak asmadıkları için aktarıyorlar. Ne var ki, bu da, Muallim Naci tayfasının kıskançlığını kapatıyor.

- Biz hiçbir zaman ulusal beğeni ve anlatışa uymayan yeni yapıtlar karşısında kıskançlık duymadık. Sadece: “Bu tür yapıtlar taklittir, sahteliktir, ulusal beğeniye uygun değildir. Böyle şeylerden kendimizi uzak tutalım. Böyle şeylerle dilimiz bozuluyor.” dedik.

- Biz kendi ruhumuzu incelemeye bakıyoruz. Ama Batı yapıtlarını da inceliyoruz. Onlardan birçoğu bize güzel görünüyor. Sonra, bizi etkileyen o kitapların konusunda birer yapıt yaratmak istiyoruz. Yazdığımız şeylerin kimisi, aynı bilgilerle dolu olduğumuzdan, birbirine benziyor. Ama bu benzerlik aynı bilgi düzeyinde olduğumuzdan, kimi zaman aynı konuya, aynı açıdan baktığımızdan geliyor.

- Yani Sully Prudhomme’un *Nid Brise* şiiriyle Hüseyin Siret Bey’in *Tair-i Garip* şiirinde aynı duygular başka biçimlerde mi anlatılmış oluyor?

- Evet öyle. Çünkü Siret Bey de, Sully Prudhomme da aynı bilim çizgisindedir. İkisi de bir konuya aynı biçimde yaklaşmışlardır. Dahası, şairimiz ondan daha içtenlikle işlemiştir konuyu.

Hüseyin Siret 1872-1959 yılları arasında yaşamıştır. Servet-i Fünun topluluğunda yer almış, duygusal şiirler yazmıştır. Tevfik Fikret’in etkisinde kalarak yazdığı pek çok şiiri vardır. Onun burada bahsi geçen *Tair-i Garip* şiiri aşağıda yer almaktadır.

- Ama biz Sully Prudhomme’un şiirini okuduğumuz zamana orada duran yazın sanatlarına dikkat ettik. Evet bir sonnet, ama ne tür bir *sonnet*? Pürüzsüz, sade, akıcı ve şişirme sözcüklere yer vermeyen bir şiir. Bir büyük ozanın kırgınlığını dile getiriyor. Duygulu bir adamın burukluğunu taşıyor. Oysa Siret Beyefendi’nin şiirleri daha başlar başlamaz bir çelişki koyuyor ortaya.

- Ne gibi?

- Şiirin ilk altılığında anlaşılıyor ki şair kırdan gezinmiyor. Sanki bir koruya dalmış, ya da ilerde bulunan bir koruya bakıyor. O zaman gökyüzü neden gözden uzak olsun? Özellikle de, gezmeye gücü olmadığını anlatırken çobanlar gibi dere-tepe dümdüz gitmeye kalkışması ne oluyor? İkinci altılığı da okuyun. Orada da sonbaharın sıtmayı andıran titremesiyle yerlere tek tük, kendinden geçmiş, halsiz

yapraklar düştüğü anlatılırken “hazan”la “sada, resan” uyağı yüzü suyuna bir fil fırtınası yaratılıyor. Sonbahar yaprakları tek tük düşerken bu fırtına da ne oluyor.

- Siz sözcüklere kendinize göre anlam yüklüyor, sonra da onlara dayanarak yeni şairleri yere çalmaya bakıyorsunuz.

- Ama Sully Prudhomme’un şiirinde böyle bir şeye rastlamazsınız. Onda ne gereksiz bir söz, ne de çelişki var. Siret Bey’in Sully Prudhomme olması için gerekli yazınsal ve bilimsel duruma yükselmesi gerekir. Günlerin geçmesiyle şairlik artmaz. Sizin söylediklerinize ancak –Siret Beyefendi beni bağışlayın- duygu hırsızlığı denir.

- Asıl efrencperest size demeli. Hüseyin Siret’i bir Türk şairi olduğu için yere yatırıp üstünde tepindiniz, Sully Prudhomme’u da Frenk olduğu için göklere çıkardınız. Vaktim olsaydı size Siret Bey’in o şiirini bir daha okurdum. Okurdum da şair sümüklemiş mi, sümüklememiş mi, iyice belli ederdim. Ama Beyoğlu’nda bir işim var. Oooo, saat beş olmuş. Hadi eyvallah.

- Durun, durun. O şiiri siz okumazsanız, ben okurum. Evet, evet şair sümüklemiş mi, sümüklememiş mi, şimdi anlaşılacak:

Bir akşam üstü gezmeye bi-iktidar iken

Seyran-ı raiyaneye meyyal olup derun

Çıktımdı şöyle kırlara bi-neşe, pür-hüzün

Tahdit ederdi ufkumu ağsan-ı ser-nigûn

Mühtez olan şikâfi-kebudunda asuman

Manzur iken olurdu heman dideden nihan

Teb-lerze-i hazan ile evrak-ı nalekâr

Tektük düşerdi yerlere sermest-ü bi-mecal

Müphem uğultular ile inlerdi kûhsar

Çökmüştü taze kırlara nirengi-yi hezal

Bir bad-ı süt-re-puş-ı hazan u sada-resan

Tahrip ederdi dallar içinde bin aşıyan

- Daha şiir bitmedi. Beyefendi nereye kaçıyorsunuz?”⁷¹

Kahveler Kitabı'nda da ele alındığı gibi Ahmet Rasim, bize “Türklük” hissini yansıtacak bir edebiyat oluşturmaktan yanadır. Bunun gerçekleşmesi için de yazarlar halktan bağımsız olmamalıdır. Nasıl ki Batılı yazarlar kendi hisleri çerçevesinde eserler ortaya koyuyorsa bizler de bu yönde hem dilimizi geliştirmeli hem ilmi çalışmalarımızı yapmalıyız. Çocukluğundan itibaren gelenekçi bir çevrede yetişen Rasim'in düşünceleri de bu yönde gelişmiştir. Kendisini Tevfik Fikret, Halit Ziya ve bu çevredeki(yeni taraftarları) diğer isimlerden ziyade Mehmet Celal ve Andelip gibi eski edebiyat taraftarlarına yakın hissetmektedir.⁷² Fakat bu durum onun Batı'ya sırtını döndüğü anlamına gelmemektedir. Batı'dan da yararlanılmasını ancak bunun tamamen taklitten uzak olması gerektiğini savunmaktadır.

Ahmet Rasim ve Kahveler

İstanbul'daki pek çok kahve ve meyhanelerde vakit geçiren Ahmet Rasim için 'kahve kuşu' tabiri yanlış olmayacaktır. Yervant adında yaşlı bir Ermeni'nin işlettiği kır kahvesi ise sadece Ahmet Rasim'i değil pek çok ozanı çevresinde toplamıştır. “Yervant yazarlara, ozanlara çokça düşkündür. Hele Ahmet Rasim'e silme bir saygı besler. Ahmet Rasim o vakitler Kızıltoprak'ta Papazın Bağı'ndaki bir odada kalır, hemen hemen her akşam da buraya gelerek dipte تنها bir köşede oturur.

Malumat gazetesinin Şehir Mektupçusu bahçeye adımını atar atmaz –ki bu adımlar sayılmıştır- Yervant hemen kahve ocağının bulunduğu barakaya koşar, oradan Ahmet Rasim'in özel koltuğunu sırtlayarak onun oturacağı yere yerleştirir.

Artık elli beş yaşına gelmiş olan Ahmet Rasim de pelteleşmiş vücudunu koltuğa iyice yayar, gözlüklerinin altından ayna gibi düz ve saydam Kalamış koyunun sularını seyre koyulur.

Daha eski yıllarda olsa Ahmet Rasim burada içer, çakar, eğlenir. Çünkü burası eskiden gazinodur. Ahmet Rasim burada yıllarca demlenmiştir. Çevresinde de hayranları, siyasa ve edebiyat tartışmaları yaparlar. Söz bitince de saza geçilir. Hele

⁷¹ Salâh Birsell, “Dekadanlar”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 133-137.

⁷² Agâh Sırrı Levend, “Dil ve Edebiyat Üzerine Düşünceleri”, *Ahmet Rasim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1965, s.89.

dolunayda saz eğlenceleri ayyuka çıkar. Ama şimdiler Kalamış'ı gizliden gizliye seyrederken Ahmet Rasim'in aralıkta bir tek atmadığı da söylenemez. Çünkü o içmeyecek olsa da akşamları meyhaneye uğramadan edemez. Meyhaneye gelince de:

- Bu akşam midem bozuk içmeyeceğim. Yalnız bir limonlu ver de ayaküstü atayım.

Limonludan sonra da gelsin rakılar, gitsin rakılar. En sonunda da bir dostunun kolunda tam istim evine döner.

Yervant, Halit Fahri ve arkadaşlarının yetiştiğini gördüğü vakit de, koltuğunun altına bir tavla sıkıştırarak, şipşak, onlara doğru seyirtir. Tavla oynamayanlar ise oynayanların çevresini çevirir, gözleriyle oyunu izlerken bir gözleriyle de uzaktan Ahmet Rasim'i dikiz geçerler. İçlerinde onun koltuğunu *Comédie Française* müzesindeki Molière'in koltuğuna benzetenler de olur. Faruk Nafiz koltuğun ilerde saklanması üzerine bir yazı bile yazar.”⁷³

Musiki Sevgisi

Ahmet Rasim'in musikiye olan ilgisi küçük yaşlarda başlamıştır. Darüşşafaka yıllarında hocası Zekâi Dede'den musiki dersleri almasıyla bu alanda daha yetkin duruma gelmiştir. Darüşşafaka'dan mezun olduktan sonra ise Eyüp'teki Bahariye Mevlevihânesi'nde “kudumzen” başı olmuştur.⁷⁴ “Klâsik Türk musikisinden başka, halk türküleri ve saz şairlerinin meydana getirdikleri maniler, destanlar, koşmalar ve divanlarla da ilgilenmiştir.

Rasim 70 kadar şarkı yapmış, bunların çoğunu da kendisi bestelemiştir.”⁷⁵

Ahmet Rasim'in gittiği kahveler arasında Fevziye Kırathanesi'nin özel bir yeri vardır. “Fevziye Kırathanesi'nde fasıllar dört saat sürer ve yalnız iki makam üzerine düzenlenir. Fasil olduğu zamanlar kahvede çit çıkmaz. Bu kırathaneye daha delikanlılığında dadanmış olan Ahmet Rasim burada sazın “adabı ile, eller dizde,

⁷³ Salâh Birsal, “Moda Geceleri”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 225-226.

⁷⁴ Şerif Aktaş, “Musikî ve Ahmed Rasim”, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.108

⁷⁵ Agâh Sırrı Levend, “Musiki Hayatı ve Saz Âlemleri”, *Ahmet Rasim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1965, s.68.

hareketsiz, en ufak fısıltı olmadan” dinlendiğini yazar. Cüneyt Aksungur ise garsonların gürültü etmemek için altı keçeden papuçlar giydiklerini söyler.”⁷⁶

Fevziye Kıraathanesi Ahmet Rasim için biraz da kemancı ve besteci Tatyos Efendi demektir. Çünkü onunla ilk karşılaşması burada olmuştur. Tatyos Efendi’ye yaşamı boyunca büyük değer gösteren Ahmet Rasim, 1913 yılında onun ölümü üzerine: “Yuf olsun sana ey sanat!” der.⁷⁷

Mizahi Yönü

Ahmet Rasim’in sıkça gittiği yerlerden birisi de Çaycı Hacı Reşit’in çayevidir. “Ahmet Rasim: ‘Edebiyat-ı Cedidecileri bilmem ama İstanbul’daki şuarayı kadimeden, zümre-i mutavassıtinden buraya uğramadık bir tane bile yoktu. Taşraya gidenlerden mektup yollayanlar da az değildi.’ der. Nedir Cenap Şahabetin’in “Ramazan Geceleri” adlı bir yazısından Cenap’ın da oraya –hiç değilse delikanlılığında- çokça geldiği anlaşılabilir.”⁷⁸

Çaycı Hacı Reşit’i herkes çok sever ve onunla şakalaşır. Ahmet Rasim de ona takılanlardandır. “Hacı Reşit-i Bineva’ya takılanların içinde Ahmet Rasim en önde gelir. Ama Ahmet Rasim de Hacı’nın bam teline basmasını iyi bilir ha! Hacı’nın dükkanına gelenler hep *dekadanlar*’ a (Edebiyat-ı Cedide’cilere) karşı kişiler olduğu için ona dekadanlık çamuru atar. Hem de bunu Malumat gazetesinde “Şehir Mektupları” adı altında yazdığı yazılarda yapar. Sonuç da istediği gibi olur. Sıska Hacı yazıyı okur okumaz yerinden fırlar. Fes bir yanda, kunduralar bir yandadır. Sunturlu küfürler savurarak Ahmet Rasim’i bir daha dükkanına sokmayacağını kendisini dava edeceğini ilan eder.

Dava filan laftır. Ama bir gün sabahın köründe dükkanına damlayan Ahmet Rasim’e çay vermek istemez. Daha doğrusu ilk çayı vermez. İlk çayı kendi içer, sonra da cebinden kırk para çıkarıp çekmeceye attıktan sonra bu tutumunun nedenini de açıklar:

- Bizim memlekette iki yüzlülerden siftah etmezler.

Ahmet Rasim de:

⁷⁶ Salâh Birsnel, “Ahmet Rasim”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.124.

⁷⁷ a.g.e. s.128.

⁷⁸ Salâh Birsnel, “Çaycı Hacı Reşit”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.97.

- Bizim memlekette de dinden dönenlerin elinden çay içilmez, deyip kalkacak olursa da Hacı yakasına yapıştır.

- Ben ne dinden döndüm ne dekadanım. Halis muhlis Müslüman Hacı Reşit'im. Sen benim dinime dokundun, diye ağlamaya başlar. Ahmet Rasim takılmalarının Hacı'yı ne denli üzdüğünü anlamıştır. Ertesi gün yazısında bir yalanlama yayınlayarak Hacı Reşit'in dinden dönmediğini okurlarına açıklar.

O günden sonra biri gelip de:

- Vay hacı sen dekadan olmuşsun!, dedi mi Hacı koynundan meşin cilt içinde sakladığı yalanlamayı çıkarıp gösterir. Ama bir gün Hacı yalanlamayı gösterdiği birinden şu karşılığı alır:

- Demek dinini yenilemişsin.

İş, yine Ahmet Rasim'e düşmüştür. Yeni bir yazıyla Hacı'nın hiçbir zaman *dekadan* olmadığını, olmasına da olanak bulunmadığını okurlarına bir kez daha yanayakıla anlatır.⁷⁹

Ahmet Rasim musikiye olduğu kadar tiyatroya da düşkündür. Gençliğinde Avrupa Tiyatrosu ve Amerikan Tiyatrosu'ndan dışarı çıkmaz. Abdi'nin tiyatrosu da onun sıkça gittiği yerlerdendir. Abdi ile başlarda sıkı bir dostluk kursa da sonradan onunla ilgili *Malumat* gazetesinde yazdığı yazıdan dolayı Abdi ile arası açılır. Ve onunla barışmak için şu gazeli yazar:

“Giriniz Abdi ile bendenizin aresine
Bakınız derdimizin yalvarırız çaresine
O benim şiveme, etvar-i makalatıma denh
Ben anın ah ederim gözlerinin karesine
Yine mahzun ve mükedder, yine mehcur-i neşat
Kim ilişmiş acaba ol ciğerim paresine
Bana kızmış da o nazlı, gidip ağyara demiş
Gözünün yaşlarıdır gayri dev yaresine”⁸⁰

⁷⁹ Salâh Birsal, “Çaycı Hacı Reşit”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.104-105.

Ahmet Rasim'e Ağıt

Bu ağıt Florinalı Nazım tarafından Ahmet Rasim için yazılmıştır. “Türkçe'nin en büyük ustasına yazılan tek ağıttır. Üstelik Florinalı Nazım bu şiirini hiçbir dergi ve gazetede yayınlamadığı için, onu tarife üzerinden para ödeyerek bir büyük gazetenin ilan sayfasına koydurmuştur.

Ey çok sevimli, ince

İstanbul'un çocuğu!

Yaşamaktan bezince

Gökte aldın soluğu

.....

Gözlerden uçsan da sen,

Gönüllerde yerin var.

Gül dudaklarda gezen,

Yanık bestelerin var.”⁸¹

Ahmet Rasim, *Salâh Bey Tarihi* genel olarak incelendiğinde adına en fazla yer verilen yazarlardandır. Kitaplar teker teker ele alındığında ise onunla ilgili en çok bilgiye *Kahveler Kitabı*'nda ulaşılmaktadır. Bunu, Ahmet Rasim'le ilgili kısa anekdotlara yer veren *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* kitabı izler. *Boğaziçi Şingir Mıngır* ile *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* kitaplarındaysa sadece birer kez ele alınmıştır. Serinin son kitabı olan *İstanbul-Paris*'te ise Ahmet Rasim, hiçbir şekilde yer almamıştır.

Türk Edebiyatı'nın gelişmesinde gazete ve dergilerin yanı sıra kahvelerin de payı azımsanamayacak derecede çoktur. Kahvelerden çıkmayan ve çevresinde edebiyat toplulukları oluşturan Ahmet Rasim de bunun en güzel örneklerindedir.

⁸⁰ Salâh Birsell, “Direklerarası”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.90-91.

⁸¹ Salâh Birsell, “Onikililer”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.79.

Cafe de Commerce, Couronne, Concordia, Tokatlıyan, Pappi, Viyana Birahanesi, Taksim Bahçesi, Tepebaşı Bahçesi gibi mekânlar *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nda kitabında adı geçen Ahmet Rasim'in gittiği kahve, meyhane tarzı yerlerdir. *Fener İskele Gazinosu, Bostan İskelesi, Sakallı Kosti'nin Meyhanesi, Odabaşı Kahvesi, Çaycı Hacı Reşit'in Çayevi, Kazım'ın Kiraathanesi, Sarafim Efendi Kiraathanesi* ise *Kahveler Kitabı*'nda adı geçen başlıca mekânlardır.

Ele alınan kitaplarda onun kişisel hayatı bağlamında sadece eşi Sadberk Hanım'a yer verilmiştir. *Boğaziçi Şingir Mıngır*'da eşinin Ahmet Rasim'e eve geç gelmemesi konusunda uyarı yapması ortaya "Sakın geç kalma erken gel" şarkısının çıkmasını sağlamıştır. Çocukları ve diğer yakınlarıyla ilgili ise bilgi bulunmamaktadır.

Mizahi bir kişiliği olan Ahmet Rasim, *Salah Bey Tarihi*'nde de genel olarak bu şekilde ele alınmıştır. Onun çevresindeki insanlarla ilişkileri ve bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan edebî malzemelere yer verilmiştir. Özellikle musikiye ve diğer sanat dallarına olan düşkünlüğüne de geniş olarak değinilmiştir.

1.7. CENAB ŞAHABEDDİN

A)HAYATI VE ESERLERİ

Cenab Şahabeddin 2 Nisan 1871'de Manastır'da doğar. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında binbaşı olan babası Osman Şahabeddin Bey'in şehid düşmesi üzerine altı yaşındayken ailesiyle birlikte İstanbul'a döner. Sırasıyla Mekteb-i Feyziyye, Eyüp Askerî Rüşdiyesi ve Gülhane Askerî Rüşdiyesi'nde eğitim alan şair, 1880 yılında rüşdiyeden mezun olarak Tıbbiye İdâdîsi'ne girer. Burayı da 1889'da doktor yüzbaşısı olarak bitirir ve cilt hastalıkları üzerine eğitim alması için devlet tarafından Paris'e gönderilir. Dört yıl Paris'te kalan Cenab Şahabeddin İstanbul'a döndükten sonra karantina doktoru olarak Mersin ve Rodos'a gider. Rodos'tan da sıhhiye müfettişi olarak Cidde'ye gönderilir. Cidde'den de merkez müfettişliği unvanıyla İstanbul'a dönse de yeniden bir görev icabı Suriye'ye gider. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra İstanbul'a dönen şair, I. Dünya Savaşı'nın başladığı sırada isteği üzerine emekliye ayrılır. Doktorluk ve müfettişlik mesleklerinden sonra

Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'ne Fransızca öğretmeni olarak atanır. Aynı yerde Garp edebiyatı müderris vekili ve Osmanlı edebiyat tarihi öğretmeni olarak da görev yapar. Ancak derste Yunanlılar'ı övüp Millî Mücadele'yi küçümseyen sözler söylediği gerekçesiyle arkadaşları Ali Kemal, Rıza Tevfik, Hüseyin Dâniş ve Barsamyan Efendi ile birlikte Dârülfünun'daki görevinden istifa etmek zorunda kalır. Sonraki yıllarda edebiyat ve sanat üzerine yoğunlaşan şair, 13 Şubat 1934'te beyin kanaması sonucu vefat eder ve Bakırköy Mezarlığı'na defnedilir.

Çocukluğundan itibaren şiire ilgisi olan Cenab Şahabeddin; Mustafa Âsım Efendi, Muallim Nâci ve Şeyh Vasfî'den etkilenir. Bu üç ismin de eski edebiyat taraftarı olmasından dolayı Cenab Şahabeddin de divan edebiyatı tarzında şiirler yazar ve bu etkiyle yayımlanan ilk şiiri de 1885'te *Saadet* gazetesinde çıkan gazelidir. Beğendiği kişilere nazîre ve tahmisler yazan şair, ilerleyen yıllarda Abdülhak Hâmid Tarhan ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in etkisinde kalır. Şiirleri *Gülşen*, *Sebat* ve *İmdâdü'l-midâd* gibi dergilerde yayımlanır. Hâmid ve Recâizâde Ekrem'den etkilenerek yazdığı şiirlerini *Tâmât* adlı kitabında yayımlar. Şair, Paris'te bulunduğu yıllarda parnasyen ve sembolist şairleri okur ve bunlar arasından Verlaine'den esinlenir. Cenab Şahabeddin özellikle *Mekteb* dergisinde çıkan şiirleriyle tanınır ve *Servet-i Fünûn* dergisinde de yazmaya başlar. Şair, Türk edebiyatında şiirlerinde kullanılmamış terkiplere yer vermesiyle ön plana çıkar. Sâât-i semenfâm (yasemen renkli saatler), nây-ı zümürüd (yemyeşil ney), ûd-ı mükevkeb (yıldızlı ut) bunlardan birkaçıdır. Servet-i Fünûn şiirinin bir özelliği olan tasvir ve musiki Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde de yer alır ve şair şiirdeki ahengi öne çıkardığını düşünerek şiirlerini hep aruzla yazar. Roman ve hikâye gibi nesir türlerinde eserleri olmamasına rağmen sanatçı diğer türlerle bu açığı kapatmıştır.

a.Şiir: *Tâmât* (İstanbul 1303), *Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri* (İstanbul 1984)

b.Seyahat Yazıları: *Hac Yolunda* (İstanbul 1325), *Avrupa Mektupları* (İstanbul 1335)

c.Tiyatrolar: *Kör Ebe* (İstanbul 1333).

d.Diğer Kitapları: *Evrâk-ı Eyyâm* (İstanbul 1331), *Nesr-i Harb*, *Nesr-i Sulh* ve *Tiryâki Sözleri* (İstanbul 1334).

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE CENAB ŞAHABEDDİN

Cenab Şahabeddin Direklerarası’nda

Direklerarası’nda, Çaycı Hacı Reşit’in çayevi dönemin bütün edebiyatçılarının uğrak noktasıdır. Şinasi de Beyazıt Meydanı’ndan ziyade burayı tercih eder. Burayla ilgili Ahmet Rasim: “Edebiyat-ı Cedidecileri bilmem ama İstanbul’daki şuarayı kadimeden, zümre-i mutavassıtinden buraya uğramadık bir tane bile yoktu. Taşraya gidenlerden mektup yollayanlar da az değildi.” der. Bu kişilerden birisi de Cenab Şahabettindir. Onun *Ramazan Hasbihalleri* başlıklı yazısında geçen “Bu sene Ramazan fasl-ı bahâra tesadüf etti. Ezân-ı Muhammediyye dallar arasında rüzgârın zemzemesi ve ağaçlar içinde kuşların terânesi dem-sâz olacak..Eyvâh ki, âheng-i rûh-nevâzı pâyitahtımıza Kânûn-ı Esâsî’nin arkasında giren yeni gürültüler ihlâl edebilir; işte şimdiden duyar gibi oluyorum: Tramvaylar uğuldayarak geçiyor ve çınlayarak dönüyor; otomobiller homurdanarak, böğürerek ve ıslık çalarak dolaşüyor; motosikletler aksırarak, tıksırarak, horlayarak ve çatlayarak koşuyor...Bütün bu medeniyet zırtlıları sanırsınız ki sizi biraz kakaştırıyor ve kendi kendimize sorarız: Direklerarası’nda mı, yoksa New York’un beş numaralı caddesinde miyiz?”⁸² kısmından Direklerarası’na gittiği anlaşılmaktadır. *Kahveler Kitabı*’nda ise bu yazı “Ramazan Geceleri” olarak ele alınmıştır.⁸³

Cenab Şahabeddin’in gittiği mekânlardan birisi de Beyazıt’tadır. Tıbbiye öğrencisiyken ramazan aylarında akşamları arkadaşlarıyla birlikte muhallebicide otururlar. Çünkü üniformalı oldukları için kahveye girmeleri yasaktır. Onlar da kahvede söylenen mani, destan ve semaileri muhallebiciden dinlerler. Cenab Şahabeddin, manicilerin anında kafa yormadan buldukları sözlere çok şaşırır ve bu şaşkınlığını: “Bu adamlar okuyup yazsalar, neler söylemezlerdi” diyerek belirtir.⁸⁴

Kadınlara Bakış Açısı ve Cenab Şahabeddin’in Yergisi

Kadınların toplum içindeki yeri her zaman ve her yerde tartışma konusu olmuştur. Kadın ve erkeğin eşit olup olmamasından, kadınların bir şeyler üretmesine kadar hemen her konuya muhalif kesimler vardır. Bu kesim arasında sanatçıların da olması dikkati çeken esas noktadır. Tanzimat döneminde ve öncesinde kadın şair ve yazarlar mevcuttur. Ancak onlara bakış açısı oldukça üzücü bir noktadadır. Çünkü

⁸² Hasan Akay, *Yeni Türk Şiirinin Kurucularından Cenab Şahabeddin*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 232-233.

⁸³ Salâh Birsal, “Çaycı Hacı Reşit”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 97.

⁸⁴ Salâh Birsal, “Çalgılı kahveler”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 149.

ortaya koydukları eserleri sadece birer taklitten ibaret gören erkek sanatçılar çıkmıştır. Bunlara örnekler vermek gerekirse; Ahmet Rasim, Abdülhak Hâmid'in kız kardeşi Mihrünnisa Hanımın *Hazine-i Evrak* dergisinde yayınlanan bir şiirini okuduğunda, bunun bir kadın elinden çıkabileceğine inanmak istememiştir. Ahmet Rasim dışındaki diğer isimler de bu şiiri ağabeyi Abdülhak Hâmid'in yazdığını düşünürler. Yine tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı olan Fatma Aliye Hanım'ın *Muhadarat* adlı romanını okuyanlar da romanı Fatma Aliye'nin yazdığına inanmak istemezler. Çünkü dönemin bakış açısına göre kadınların yegâne görevi ev işleriyle uğraşmaktır. Sosyal hayatta da kadınlar ikinci planda tutulmuştur. Yakınları olan erkeklerle dahi aynı faytonlara binmeleri yasaktır. Bu gibi bağnaz fikirlere karşı çıkan kadınların başında ise Fatma Aliye Hanım yer almıştır. Ercüment Ekrem Talu onun için: "Harem ve kafes çağında, Türk kadınlığı bile bile koyu bir bilisizlik içinde boğulurken, okur, yazar ve yazdığını okutur olarak dosta düşmana gösterebileceğimiz birkaç kadının başında o vardı. Çok temelli bir öğrenimden geçmiş ve öğrendiklerini öğütmüştü"⁸⁵ diyerek önemini ortaya koyar.

M.Turhan Tan da, Ercüment Ekrem gibi Fatma Aliye Hanım'a övgülerini sunar:

- Fatma Aliye, sayısı henüz çoğalmaya başlayan aydın Türk kadınlarının en değerlilerinden biriydi. Çünkü Fatma Aliye peçenin Türk kadın yüzünü karanlıklarda bıraktığı günlerde bilgi güneşinden ışık alarak aydın yaşamış bir kişiydi. Çünkü Fatma Aliye Avrupa kültürüyle yaşayan ilk Türk kadını. Çünkü Fatma Aliye kadın kaleminden çıkan ilk Türk romanının yaratıcısı idi. *Muhadarat* adlı romanını okuduğum zaman çocuk sayılacak bir yaşıydım. Onu, Ahmet Mithat'lardan çok üstün bularak şaşırmıştım. Sonra *Refet*'ini, *Udi*'sini, *Enin*'ini okudum. Ona olan saygımı bir kat daha artırmak zorunda kaldım. Çünkü bunlar, bu romanlar, halkın okuma beğenisini kökünden değiştiren ve okumak isteyen gözleri Battal Gazi'lerden, Şah-Meran'lardan, Kesik Baş'lardan dahası Hasan Mellah'lardan, Hüseyin Fellah'lardan, Dürdane Hanım'lardan uzaklaştıran yepyeni konuda yapıtlardı. Fatma Aliye, Ahmet Mithat'ın yapamadığını ya da eksik yaptığını yapıyor, Batı çeşnisindeki yazılarıyla edebiyat anlayışı çizgisini daha yükseklerle çıkarıyordu.

⁸⁵ Salâh Birsell, "Ey Kadın Ayağa Kalk ve Titre", İstanbul-Paris, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 8.

Kadın dergi ve gazetelerinde II. Meşrutiyet’le birlikte artış görülür. Bunlar arasında Mehmet Rauf’un *Mahasin*’i(1908), Selanik’te yayımlanan *Kadın, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Kadın Hayatı*, Celal Sahir’in *Demet*’i gibi pek çok kadın sorunlarına ve kadın haklarına değinen dergiler ve gazeteler vardır. Bunlardan önce 1886 yılında çıkan önemli bir kadın dergisi ise *Şükûfezar*’dır. Arife Hanım’ın çıkarttığı bu dergi de kadın haklarını savunması bakımından önemlidir.

- “Biz ki saçı uzun, akli kısa diye erkeklerin alaycı gülüşlerine hedef olmuş bir tayfayız, bunun karşıtını ortaya koymaya çalışacağız. Erkekliği kadınlığa, kadınlığı da erkeklığe üstün tutmadan çalışma ve iş görme yolunda yılmadan adımlarımızı atacağız. Yazacağımız şeye haklı-haksız karşı çıkacaklarmış, bunu umursamayacağız. Haklı itirazları dergimize memnunlukla koyacağız. Ama haksız itirazlara elimizden geldiğince yanıt vermek amacımız içindedir. Buna hiç üzülmeyiniz.”⁸⁶

Kadınlar Tanzimat’la başlayan bu yenilikçi düşüncelerini savunmaktan vazgeçmemiş, özellikle Meşrutiyet’in ilânıyla bunlara hız kazandırmışlardır:

1.Padişahın tek eşi olacak, cariye kullanmaya hakkı olmayacaktır.

2.Kadınlar diledikleri biçimde giyinecekler, yalnız yok yere para harcamayacaklardır. Polisler, softalar ve arabacı makulesi kimselerle külhanbeyler kadınların giyiniş biçimlerine hiç mi hiç karışmayacaklardır. Şeyhülislam Efendiler de çarşafklar üzerine bildiri yazıp imza etmeyeceklerdir.

3.Polisler kadınların işlerine ancak ve ancak münasebetsiz ve genel adaba aykırı düşen durumlarda burunlarını sokabilecekler ve de burunlarını büyük bir incelikle kullanacaklardır.

4.Kadınlar yurdun en büyük velinimetini sayılarak kendilerine erkeklerce o yolda saygılar dağıtılacaktır.

5.Kadınlar ve genç kızlar, Müslüman Boşnak ve Çerkezlerde olduğu gibi erkekten kaçmayacaklardır.

6.Her erkek, gözüyle gördüğü, incelediği, beğendiği ve seçtiği kızla evlenecektir. Görücülüğe son verilecektir.

7.Kızlar için, öbür okullardan başka bir de Tıbbiye Okulu açılacaktır.

⁸⁶ a.g.e. , s.11.

Kadınların bu tür savunmalarına bir yazısında arka çıkarken diğer yazılarında ise karşıt bir tutum sergileyen Cenab Şahabettin gizli bir anti-feministtir. Onun “Hâmid’lerimiz, Ekrem’lerimiz, Fikret’lerimiz, Halit Ziya’larımız, Faik Ali’lerimiz kadar Mihrünnisa’larımız, Nigar’larımız, Halide Edip’lerimiz ve benzeri üstün kişilerimizle övünüyoruz.” demesi kadınlara verdiği değeri gösterirken kadınların düşünme becerilerine karşı söylediği aşağılayıcı sözleri ise oldukça tepki çekicidir:

- “Feministlerimiz kanımca aldanyorlar. Kadın hiçbir zaman gerçek özgürlük âşığı olmamıştır. O, zinciri sever, altın gibi parlak, ateşli ve gönül alıcı olmak koşuluyla. Çarşafından çıkmaya çalışıyorsa, kozasından fırlayan kelebek gibi daha çabuk avlanmak, bir avuçta tutsak olmak içindir. Kadının kollarındaki kelepçeyi kırsanız belki de : “Bileziğimi zedelediler” şikâyetinde bulunur. Ben kadınların başlarını pek sıkı fıkı örtmelerinden yana değilim: içi boş bir şeyin üstünü örtmekten ne çıkar?

- Bence bir hanım, hokkasından şiir çıkaracağına, gergefinden hesap nakışı çıkarırsa daha büyük sanat göstermiş olur. Kadın yazıları benim üzerimde jüp-külot etkisi yapıyor. Romanlarına bakınız: Halit Ziya Beyin atlas yastık üzerinde karikatürü. Manzumelerine dikkat ediniz: çağdaş şairlerin ipekli taklitleri. Sahte duygululuk, abartmalı kırıltma ve benzeri şeyler. Galiba korseleri kadınların düşünce gücünü sıkıyor, yelpazeleri dehalarının ışınlarını söndürüyor, yüksek düşünceler pudra kokusundan kaçıyor. Avrupa’da mini mini eller kahve değirmenini bırakıp hükümetin su değirmenini çevirmek istiyor. Bizde, ince yapılı parmaklar peçeyi açıp erkekleri yarışa çağırmaya özeniyor.”⁸⁷

Cenab Şahabeddin’in bu sözlerine ise tepki gecikmez. Hamdullah Suphi: “Cenab Şahabeddin Bey, sokaklarımızda ve meclislerimizde her vakit yarım bir alaycı gülücükle görünen bu şair, bu kez gülmek için gereğinden çok ağır bir sorundan yararlanmaya kalkıştı. O, son yazısında, fesini örten kumral saçlarıyla, Şeyhülislamlığın kapısı önünden, elini göğsüne basarak ve de yerlere değin eğilerek geçiyor.” diyerek hem Cenab Şahabeddin’e hem de şeyhülislama lafını söyler.

Cenab Şahabettin’in Tevfik Fikret’e Olan Kıskançlığı

Cenab Şahabettin, Edebiyat-ı Cedice’ciler arasına “İnkisâr-ı Bâzîçe” şiirinin Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanması üzerine katılır. Bundaki büyük pay ise Tevfik Fikret’in olur. Çünkü Fikret, Cenab Şahabeddin’in hayranıdır ve onun için

⁸⁷ Salâh Birsell, “Zengirizler”, İstanbul-Paris, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 21-22.

“Cenab” adını taşıyan bir şiir bile yazmıştır. Fikret, Cenab Şahabeddin için “yalnız meslektaş değil, kıymetli bir birader, bir birader-i ma’rifet” olduğunu söyler.⁸⁸

Cenab Şahabettin’in Türk şiirine getirdiği en önemli yenilik Türk şiirinde şimdiye kadar kullanılmamış olan tamlamaları kullanmasıdır. Çünkü şair için önemli olan, konudan ziyade konunun yeni bir şekilde işlenmiş olmasıdır. Fakat Tevfik Fikret’te ise konuların seçimi, hayata bakış açısına göredir. Bu yüzden Cenab Şahabeddin’in şiirlerinin sanatsal yönünün daha yüksek olduğu söylenir. Tevfik Fikret de Cenab Şahabeddin’in Fransız şiirinden benimsediği simbolizm ve parnasizm akımlarına bağlı kalarak onun yolunu izler. Cenab Şahabeddin, Fikret’in kendisinin etkisinde kaldığını şu sözleriyle ortaya koyar:

- “Fikret, Doğu’yu pek az tanır. Batı’yı hiç bilmez. Yeter derecede kitap okumamıştır. Arkadaşlarına verdiği kadar, arkadaşlarından da almıştır.

Gelgelelim, bu sözler Cenab’ın yararına olmaz. Çokları Fikret’i çekemediklerini ileri sürer. Buna bütün bütüne bozulan Cenap bu kez saldırılarını daha da artırır:

- Fikret, Mehmet Rauf’un bile etkisinde kalmıştır.

Bütün bunlar Cenap’ın kendini biraz çokça beğenmesinden gelir. Zaten bütün Servetifünuncular az çok kendini beğenir. Ataç: “Edebiyatı Cedidecilerin başlıca özelliği –Halit Ziya bir yana- böbürlenmek ve zekâ kıtlığıdır. Düşün ki Ali Ekrem’i bile gülmece yazarı saymışlardır.” der.”⁸⁹

Cenab Şahabeddin ve Ziya Gökalp’in Dil Tartışması

Cenab Şahabeddin’in millî lisan hakkındaki görüşleri tepki çekmiştir. İlerleyen zamanlarda kendisi de bu gelişmelere yenik düştüğünü fark etmiş ancak diğer sanatçılar tarafından kabul görmemiştir. Edebiyatın toplumsal bir işlevi olmadığını savunmuş dilin de bu yüzden açık, anlaşılır olması gerekmediğini ileri sürmüştür. Milli Mücadele yıllarında sanatçıların halka ulaşmak için sade bir dil kullanmasını gereksiz görüp, bu yeni dil anlayışına tepki gösteren Cenab Şahabeddin

⁸⁸ Hasan Akay, *Yeni Türk Şiirinin Kurucularından Cenab Şahabeddin*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 31-33.

⁸⁹ Salâh Birsell, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 39.

ile tam tersini savunan Ziya Gökalp'in aynı ortamda karşılaşması üzerine ikili, münakaşaya girerler.

Milli Mücadele yıllarında Tokatlıyan'da Abdülhak Hâmid, Şahabettin Süleyman, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Yahya Kemal, Ali Ekrem, Halit Fahri, Celal Nuri, Celal Sahir, Fazıl Ahmet gibi isimler görülür. "Bir gün Cenap Şahabettin Kadıköy vapurunda rastladığı Yakup Kadri'yi de oraya sürükler. O gün orada Diyarbakır savları Piriçizade Feyzi ve Ziya Gökalp de vardır. Bir ara konuşma dil üzerinde karar kılar. Cenap Şahabettin Ziya Gökalp'e şöyle seslenir:

- Üstadım öteden beri Arap ve Fars kurallarına göre yapılan tamlamaların dilimizden atılmasını istiyorsunuz. Ama şimdiye değin bu yolda bir edebi eser meydana koymuş olan var mıdır?

- Var. (Parmağıyla Yakup Kadri'yi gösterir.) İşte bu.

Dönüşte Cenap, Yakup Kadri'ye şunları söyler:

- Doğrusu Ziya Bey'in bu Yeni Dil akımıyla bizi nereye götürmek istediğini bir türlü anlamıyorum.

Ziya Gökalp de Tokatlıyan'dan çıktıkları vakit Piriçizade'nin kulağına şunu fısıldamıştır:

- Yakup Kadri'yi onlar bizim elimizden almaya çalışırken ben onların elinden aldım."⁹⁰

1.8. FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL

A) HAYATI VE ESERLERİ

Faruk Nafiz, 18 Mayıs 1898'de İstanbul'da doğar. Babası Hazîne-i Hâssa'da başmüfettiş olarak çalışan Süleyman Nâfiz Bey, annesi ise Fatma Ruhiye Hanım'dır. Şair, İlk ve orta öğrenimini Bakırköy Rüşdiyesi ile Hadîka-i Meşveret İdâdîsi'nde

⁹⁰ Salâh Birsal, "Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 23.

tamamladıktan sonra Tıp Fakültesi'ne devam eder; ancak fakültenin dördüncü sınıftan ayrılır. Hayatına gazeteci olarak devam eden Faruk Nafiz'in çalıştığı ilk gazete *İleri'dir*. Dört yıllık gazetecilik mesleğinden sonra 1922-1924 yılları arasında Kayseri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. Bunu Ankara Muallim Mektebi (1924), Ankara Kız ve Erkek liseleri (1924-1932) takip eder. İstanbul'da da Vefa Lisesi, Kabataş Lisesi ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde öğretmenlik yapar(1932-1946). 1946 yılından 1960 ihtilaline kadar Demokrat Parti'den milletvekilliği yapar. Ancak ihtilal sırasında tutuklanır ve Yassıada'ya gönderilir. Bir yıl hapiste kalan Faruk Nafiz bir daha siyasi geçmişine dönmez. 8 Kasım 1973'te Samsun vapuruyla çıktığı Akdeniz gezisi sırasında Fethiye-Kaş dolaylarında fenalaşarak vefat eder. Mezarı Karacaahmet'tedir.

Faruk Nafiz'in şiirle alakası on beş yaşlarında lise öğrencisiyken başlar ve bu ilk şiirleri *Peyâm*, *Servet-i Fünûn* gibi dergilerde basılır. Bu şiirleri dönemin edebiyat toplulukları olan Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî şiirinin özelliklerini taşır. Toplumsal bakış açısından uzak olan bu eserlerinde aşk ve ıstırap ana konulardır. İlk şiir kitabı olan *Şarkın Sultanları* 1918'de yayımlanır. Şiirleri *Edebiyyât-ı Umûmiyye*, *Büyük Mecmua*, *Nedim*, *Ümid*, *Yarın*, *Süs*, *Yıldız* gibi dönemin önde gelen dergilerinde basılır. Birinci dünya savaşının yaşanması ve yurdun işgal altında olması Faruk Nafiz'i etkiler ve şairin dünya görüşünde yeni bir pencere açılır. Aşk ve ıstırap gibi soyut konulardan çıkıp artık Anadolu'da yaşananları anlatmaya başlar. Onun bu yeni tarzının bir beyanname sayılacak şiiri ise "Sanat" tır. "Han Duvarları"yla birlikte de "memleket edebiyatı" adı altında yeni bir tür ortaya çıkar. Hece vezniyle yazdığı bu şiirleriyle Enis Behiç, Yusuf Ziya, Halit Fahri ve Orhan Seyfi'yle birlikte "Beş Hececiler" topluluğunu kurarlar. Şiir dışında tiyatro oyunları da yazan Faruk Nafiz'in en bilinen tiyatroları ise Akın, Özyurt, Kahraman'dır.

a.Şiir: *Şarkın Sultanları (İstanbul 1918)*, *Dinle Neyden (İstanbul 1335)*, *Gönülden Gönüle (İstanbul 1919)*, *Çoban Çeşmesi (İstanbul 1926)*, *Suda Halkalar (İstanbul 1928)*, *Bir Ömür Böyle Geçti (İstanbul 1932)*, *Elimle Seçtiklerim (İstanbul 1934)*, *Boğaziçi Şarkısı (İstanbul 1936)* *Tatlı Sert (mizahî şiirler, İstanbul 1938)*, *Akıncı Türküleri (İstanbul 1938)*, *Akarsu (İstanbul 1940)*, *Heyecan ve Sükûn (İstanbul 1959)*, *Zindan Duvarları (İstanbul 1967)*, *Han Duvarları (İstanbul 1969)*.

b.Tiyatro: *İlk Göz Ağrısı* (Paul Hervieu'den adapte, İstanbul 1922), *Canavar* (İstanbul 1926), *Akın* (İstanbul 1932), *Özyurt* (İstanbul 1932), *Kahraman* (İstanbul 1933), *Dev Aynası* (adapte, 1945'te oynanmış fakat basılmamıştır); *Yayla Kartalı* (İstanbul 1945).

Faruk Nafiz'in şiir ve tiyatro dışında "Yıldız Yağmuru" (İstanbul 1936) adlı bir roman denemesi ve "Tevfik Fikret, Hayatı ve Eserleri" (İstanbul 1937) adlı biyografi çalışması vardır.^{91 92}

B) "SALÂH BEY TARİHİ" NDE FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL

Faruk Nafiz'in Eserlerini Oluşturmuş Şekli

Şair, İstanbul'da çalıştığı yıllarda Arnavutköy'de oturmayı tercih eder. Boğaz'ı çok sevmesi onun iskele yakınlarında bulunan kahvelerde soluğunu almasına neden olur. Faruk Nafiz'in Boğaz sevdası dışında aşkını şiirlerle dile getirdiği isimse eşi Azize Hanım'dır. Bu şiirlerden bazıları; *Vahdet-i Vücut*, *Çiçekten Adalar*, *Hüsnü Aşk*'tir.

Gazetelerde röportajları yayımlanan dönemin önemli ismi Sermet Sami Uysal, Faruk Nafiz'le de eserleri üzerine 1954 yılında sohbet eder ve bu konuşmadan bazı tespitlerde bulunur:

- "Vaktiyle şu ileriki evde oturuyorduk. Bir yaz, yanımızdaki bahçeye –bunları anlatan Azize Çamlıbel'dir- bir tuluat tiyatrosu gelmişti. Pencerelerden ve bahçeden onların bütün içyüzlerini görebiliyorduk. Gerçi sahnede komedi oynuyorlardı ama, sahnenin arka tarafı facia idi. İşte bu kumpanya Yayla Kartalı oyununu ilham etmiştir. Ama olay, baştanbaşa hayale dayanmaktadır.

Faruk Nafiz şiirlerini, yazarsa, öğleden önce yazar. O vakit kahvaltı da etmez. Bol bol cigara içer. Kimseyle de laklakaya girmez. Kendisine soru sorulduğunda da iyisinden kızır. Öğleyin yemek geç kaldığı vakit ise, mutfığa kadar gelip görünür. Hiç mi hiç sızlanmaz. Şairimiz sinemaya da çok düşkünlük gösterir. Gregory Peck'i, Ingrid Bergman'ı el üstünde tutar. Edebiyatçılardan da Yahya Kemal ile Refik Halit'ten başkasına yüz vermez. Safiye Ayla, Münir Nurettin ve Necmi Rıza'nın seslerine de biter. Bu arada gaz sobasını yakmanın, hiç mi hiç, üstesinden gelemez."

Faruk Nafiz'in edebiyatçılardan Yahya Kemal'e olan sevgisi karşılıksız değildir. Çünkü Yahya Kemal de Faruk Nafiz'i şu şekilde anmıştır:

⁹¹ Halil Hadi Bulut, "Faruk Nafiz Çamlıbel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:8, İstanbul, 1993, s.195-196.

⁹² Necat Birinci, *Faruk Nafiz*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.

“Bir lübbüdür cihanda elezzi lezâizin

Her mısra-ı güzideki Faruuuk Nafiz’in”⁹³

Belvü Gazinosu ve Küllük Kahvesi

Belvü gazinosu Yakup Kadri, Yahya Kemal, Ahmet Haşim gibi dönemin önde gelen sanatçılarının uğrak noktasıdır. Burası Faruk Nafiz’in de sık gittiği mekânlar arasındadır. Öyle ki 1932 yazında Faruk Nafiz Belvü’ye kapanmış ve oradan *Akın*, *Özyurt*, *Kahraman* adlarında üç manzum oyun yazarak çıkmıştır. Ancak bunları yazmak için yirmi beş kilo vermesi ve aldığı telif ücretini de burada geçirdiği vakitte yiyip bitirmesi onun uzun yıllar oyun yazmamasına neden olmuştur.⁹⁴

Küllük kahvesi dönemin hemen hemen bütün sanatçılarının vakit geçirdiği bir yerdir. Buraya, gelen isimlerden dolayı ‘Öğretmenler Bahçesi’, ‘Akademi’ gibi adlar da takılır. Küllük’e Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi, Abdülbaki Gölpınarlı, Orhan Şaik Gökyay, Necip Fazıl Kısakürek gibi birçok tanınmış isim gelir. Faruk Nafiz de bu isimler arasında yer alır. Burayı sadece sohbet mekânı olarak kullanmayan Faruk Nafiz, Cumhuriyet’in onuncu yılı için yazdığı marşı (Onuncu Yıl Marşı) burada kaleme alır. Ancak şiirin ana kısımlarını Kayseri Lisesi’nden öğrencisi olan Behçet Kemal Çağlar yazarken, sadece nakarat kısmı Faruk Nafiz’in elinden çıkar:

Türküz, Cumhuriyet’in göğsümüz tunç siperi

Türk’e durmak yaşmaz, Türk önde, Türk ileri.

Faruk Nafiz, Behçet Kemal’i çok sever ve her daim elinden tutar. Kayseri Lisesi’nden sonra Zonguldak’ta mühendislik okuluna giden Behçet Kemal, tatillerinde Ankara’ya gidip Faruk Nafiz’le vakit geçirir. Şair de Behçet Kemal’in tanınması için elinden geleni yapar, şiirlerini *Hayat* dergisine bizzat verir.⁹⁵

Boğaziçi Şingir Mıngır ve Kahveler Kitabı Faruk Nafiz Çamlıbel’le ilgili anekdotlar vermesi bakımından serinin diğer kitaplarından ayrılırlar. Bu anekdotlardan yola çıkarak Faruk Nafiz’in sakin bir yapısı olduğu söylenebilir.

⁹³ Salâh Birsell, “Ben Bir Küçük Sultanım”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 252-253.

⁹⁴ Salâh Birsell, “Haşim halk kahvelerinde”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 243.

⁹⁵ Salâh Birsell, “Küllük”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.251.

Hiçbir konuda sızlanmadan kendi işini kendisi gören birisidir. Eserlerini yazmak için harcadığı çaba ise verdiği fazla kilolardan anlaşılabilir. Faruk Nafiz'in bu özelliklerinin dışında oldukça babacan bir yapısı vardır. Behçet Kemal'in gelecek vadeden ışığını görmesi ve elinden tutup iyi yerlere gelmesi için emek vermesi çok önemlidir.

1.9. FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

A) HAYATI VE ESERLERİ

Süvari yarbayı Hasan Hüsnü Bey'in oğlu olan şair, 26 Ağustos 1914'te İstanbul'da doğar. Babasının görevi dolayısıyla okul hayatını farklı şehirlerde sürdürmek zorunda kalır. İlköğrenimini Konya, Kayseri ve Adana'nın Kozan ilçesinde okuyan Fazıl Hüsnü, ortaokula da Adana'nın Tarsus ilçesinde devam eder. Kuleli Askeri Lisesi ve ardından Kara Harp Okulunu bitiren şair 1935'te piyade subayı olarak göreve başlar. Türkiye'nin pek çok yerinde görev yaptıktan sonra 1950 yılında askerlikten ayrılır ve Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, Çalışma Bakanlığı İş Müfettişliği gibi yerlerde çalıştıktan sonra İstanbul'da Aksaray'da Kitap Kitabevi'ni kurar. Yayıncılık ve kitapçılık yapan şair, 1960-64 yılları arasında kırk üç sayı "Türkçe" dergisini çıkarır. 1970'ten sonra yayınevini de kapatarak başka bir işte çalışmaz. 15 Ekim 2008'de zatürree rahatsızlığından dolayı doksan dört yaşında vefat eden şairin cenazesi Karacaahmet mezarlığına defnedilir.

Ortaokuldayken edebiyatla ilgilenmeyen başlayan Dağlarca'nın yayımlanan ilk yazısı *Yeni Adana* gazetesindeki bir hikâyesidir. İlk şiiri ise yirmili yaşlarındayken *İstanbul* dergisinde çıkan "Yavaşlayan Ömür"dür. Onun adını duyurması ise şiirlerinin *Varlık* dergisinde yayımlanmasıyla olur. *Kültür Haftası*, *Papirüs*, *Milliyet Sanat*, *Yeditepe*, *Türk Yurdu*, *Cumhuriyet* gibi gazete ve dergilerde de eserleri yayımlanır. Onun ilk şiir kitabı olan *Havaya Çizilen Dünya* ise subay olarak mezun olduğu 30 Ağustos 1935'te çıkar. Şiirlerinde özellikle Necip Fazıl Kısakürek ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın etkisi görülen şair, lirik ve epik şiirleriyle kendine özgü bir tarz oluşturur. Eleştirmenler Dağlarca'nın şiirini üç döneme ayırırlar: "Sezgisel dönem", "Geçiş dönemi" ve "Akılcı dönem". Onun en önemli yanı ise Türk edebiyatında destan şiirini yeniden canlandırmasıdır. Diğer bir özelliği

de şiirlerinde çocuklara çok yer vermesi ve “Çocuklarda” dizisi olarak yayımlanmış yirmiden fazla kitabının olmasıdır. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en verimli şairlerinden olan Fazıl Hüsni Dağlarca, şiir dışında başka edebi türde eser vermemiştir.

a.Şiir: *Havaya Çizilen Dünya (1935), Çocuk ve Allah (1940), Çakırın Destanı (1945), Üç Şehitler Destanı (1949), Toprak Ana (1950), Aç Yazı (1951), İstiklâl Savaşı Samsun’dan Ankara’ya (1951), Sivashlı Karınca (1951), Cezayir Türküsü (1961), Yedi Memetler (1964), Bağımsızlık Savaşı (1973), Yunus Emre’de Olmak (1981), Ötekinde Olmak (2000)...*

b.Çocuk Şiiri: *Açıl Susam (Üsküp, 1967), Dört Kanatlı Kuş (1970), Yeryüzü Çocukları (1974)...*

c.Söyleşi: *Yapıtlarımla Konuşmalar I (1999), Yapıtlarımla Konuşmalar II (2000).*⁹⁶

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Fazıl Hüsni’nün Kızgınlığı

1947 yılının yaz aylarından birinde Tepebaşı Bahçesi’nde oturan Fazıl Hüsni, Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Naim Tiralı ve Salâh Birsell orada Nahit Sırrı Örik ile karşılaşılır. Ön taraflarda oturan Nahit Sırrı, bu beşliyi masasına çağırır. Fazıl Hüsni ve arkadaşları yaz akşamlarında masa bulmanın sorun olduğunu bildikleri için daveti hemen kabul ederler. Ancak oturmalarıyla birlikte Nahit Sırrı’nın boş boğazlılığına maruz kalırlar. Çünkü Nahit Sırrı ısarladığı şişin etlerini yedikten sonra yeşil biberi bıçağı ile tabağın kenarına sürer ve olayı başlatacak cümleyi kurar:

- Alın, kim isterse yesin. Ben biber sevmem.

Nahit Sırrı’nın sözüne diğerk arkadaşları gibi Fazıl Hüsni de çok kızar; ancak Behçet Necatigil’in sağ eliyle bir “boş ver” çekmesi üzerine Fazıl Hüsni hariç hepsi buna uyarlar. Biraz vakit geçince Fazıl Hüsni elindeki sigarayı Nahit Sırrı’nın ceketinin sağ koluna yapıştırır. Nahit Sırrı ise sahneye daldığı için bunu ancak kumaş yanmaya başladıktan sonra fark eder. O zaman da:

⁹⁶ İhsan Işık, “Fazıl Hüsni Dağlarca”, *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Cilt:3, Ankara, 2006, s. 977-982.

- Ceketimi yaktın! diye Fazıl Hüsni'ye ağlamaklı gözlerle bakar.

O akşam Akbal, Birsal, Tirali, Necatigil, Nahit Sırrı'yı yatıştırılmaya, olayın bir dalgınlıktan başka bir şey olmadığını anlatmaya çalışmışlarsa da Nahit Sırrı yıllarca bunun bir kaza olmadığını ileri sürer. Fazıl Hüsni dışında birini gördüğünde de o akşamdan yana yakıla söz etmeyi görev bilir. Ancak 1956 yılında Fazıl Hüsni, Oktay Akbal ve Naim Tirali'nin *Vatan* gazetesini yönetmeleri ve gazetede Nahit Sırrı'ya da yer vermeleri üzerine Nahit Sırrı'nın düşüncesi değişir ve kendisine o geceyi hatırlatan Salâh Birsal'e:

- Hayır, hayır bir kaza idi, cümlesini kurar.⁹⁷

Nahit Ulvi'nin Fazıl Hüsni'ye Yaptığı Yüzsüzlük

1946 yılında Nahit Ulvi Akgün ile Fazıl Hüsni'nün arkadaşlığı iyice ilerler. Fazıl Hüsni'nün Nahit Ulvi'nin öykülerinden yola çıkarak onu yoksul sanması üzerine sık sık yemeğe götürür. Yine böyle günlerden birinde Fazıl Hüsni onu Beyoğlu'ndaki Bursa Sokağı'nda Hacı Salih'te yemeğe götürür. Yemekten sonra da yediklerini eritmek için İstiklâl Caddesi'nde yürümeye başlarlar. Taksim'deki gazozcunun önüne geldikleri vakit Nahit Ulvi:

- Şuradan birer gazoz içelim.

der. Nahit Ulvi'nin bu sözü Fazıl Hüsni'nün çok hoşuna gider:

- Ne ince çocuk. Parası yok ama altta kalmamak için hiç değilse gazoz ısmarlıyor.

diye düşünen Fazıl Hüsni iki gazoz söyledikten sonra içmeye başlarlar. Nahit Ulvi, gazozunu Fazıl Hüsni'den önce bitirir ve kaldırımın kenarına çekilerek Fazıl Hüsni'nün parayı ödemesini bekler. Buna çok bozulan Dağlarca yine de belli etmeden parayı öder. Ancak birkaç hafta sonra Nahit Ulvi'nin öyle sandığı kadar parasız olmadığını anlayınca da bu yemek ziyafetlerine son verir.⁹⁸

Burada Nahit Ulvi'ye değinmişken onun diğer edebiyatçılarla olan münasebetini de ele almak yerinde olacaktır. 1946'larda meşhur olan Suna

⁹⁷ Salâh Birsal, "Tepebaşı Bahçesi", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 54-55.

⁹⁸ Salâh Birsal, "Yenilikler Dergisi", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.181.

Kıraathanesi, Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Özdemir Asaf, Suavi Koçer, Tahir Alangu, Salâh Birsell, Nahit Ulvi Akgün, Naim Tirali gibi edebiyatçıları her cumartesi orada toplar. Bu buluşmalara en geç gelen isimse Nahit Ulvi olur. Çünkü buraya gelmeden önce her gün düzenli olarak yaptığı tramvay gezintisini bitirmesi gerekir. O yıllarda parasızlıktan hiç eşyası olmayan bekâr evinde yatıp kalkan Nahit Ulvi, soğuk gecelerde odada bulunan yüklüğe girip yatar. Yine bir gün onu yüklükte bulan arkadaşı Fahir Onger: “Ulan havasızlıktan boğulacaksın.” der. O da “Ne yapalım!” demekten başka bir çare bulamaz. Zorlu şartlarına rağmen şiir yazmaktan vazgeçmeyen Nahit Ulvi için Oktay Akbal “aşk ozanı” der ve konuşmasını şöyle sürdürür:

- “Tahsin Nahit, Ada şairi ise Nahit Ulvi de aşk şairidir, der. Doğrusu Nahit’in kızlara hiç yüzü yoktur. Kör, topal, çolak her kıza tutulur. 1945 yılında İzmirli ozan Mehmet Serpin’le birlikte *Sebeb* adında bir şiir kitabı yayımlanmıştır. Kitapta “Birisi” adlı bir şiir vardır ki Oktay ona biter, sık sık ondan dizeler okur:

Bir şey var aramızda
Senin bakışından belli
Benim yanan yüzümden.”

Salâh Birsell’le Nahit Ulvi’nin arkadaşlığı ise İzmir Erkek Lisesi’ne dayanır. Nahit Ulvi’nin o sıralarda yazdığı şiirler ise aruzladır.

Sun yâr istersen zakkum
Az sükûn bulsun şu ruhum

Bu tarz aşk konulu şiirleri dışında başka konularda da şiir yazan Nahit Ulvi’nin 1939 yılında *Yücel* dergisinde yayımlanan “Sarı Öküz” şiiri üzerine Nahit Ulvi’nin:

- “Ben Türk edebiyatına öküzü sokmuş ozanım.” demesi üzerine dayanamayan Salâh Birsell:

- “Sen zaten Türk edebiyatını ahıra çevirdin.” diye karşılık verir.⁹⁹

Fazıl Hüsnü ve Nahit Ulvi’nin ele alındığı bu bölümdeki bilgiler için temel kaynak olarak Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu Kitabı’ndan yararlanılmıştır.

⁹⁹ a.g.e. , s. 179-180.

1.10. HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

A)HAYATI VE ESERLERİ

Halit Ziya Uşaklıgil, 1865'te Eyüp'te dünyaya gelir. Babası halı ticaretiyle uğraşan Hacı Halil Efendi, annesi ise kökü Kayseri'ye uzanan Behiye Hanımdır. Eğitimine mahalle mektebinde başlayan Halit Ziya, daha sonra sıbyan mektebi ve Fâtih Askerî Rüşdiyesi'ne gider. Ancak babasının işlerinin bozulması üzerine İzmir'e dönerler ve orada İzmir Rüşdiyesi'ne devam eder. Okulların eğitiminden memnun olmayan dedesi tarafından Halit Ziya'ya özel yabancı dil hocaları tutulur. Halit Ziya, bir süre sonra da Ermeni Katolik rahiplerinin açtığı özel Mechitariste Okulu'na kaydedilir. Burada alafranga tarzını daha da kuvvetlendiren Halit Ziya, yabancı ve Türk pek çok yazarı okur, Dumas, Scribe ve Racine'den de tercüme yapar. Yazar, 1883'te bu okuldan mezun olur ancak maddî imkânsızlıklar yüzünden öğrenimine devam edemez. Hocaları Pierre Vassal ve Raymond Père'in tavsiyesiyle klasik, romantik ve natüralist yazarların eserlerini okur ve dil dersleri alır. Bu sırada ilk yazısı "Deniz Danası" *Hazîne-i Evrak*'ta yayımlanır. Yine aynı yıl mensur şiir türünde yazdığı ilk eseri "Aşkımın Mezarı" ise *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımlanır. Bir yandan da Tevfik Nevzat ve Bıçakçızâde Hakkı'yla birlikte *Nevruz* dergisini çıkarmaya başlar ve dergide Alfred de Musset, Victor Hugo gibi Fransız romantiklerinden şiir tercüme yapar. İstanbul'da Hariciye'de çalışmak için başvurular yapmasına rağmen oraya alınmayınca yeniden İzmir'e döner. Orada İzmir Rüşdiyesi ve İzmir İdâdîsi'nde Fransızca, Türkçe ve edebiyat öğretmenliği ve Osmanlı Bankası'nda tercümanlık ve muhasiplik yapar. Tevfik Nevzat'la birlikte çıkardığı *Hizmet* gazetesi onun edebî hayatında bir dönüm noktası olur ve adından her yerde söz ettirir. 1914'te Köse Râif Paşa'nın yeğeni Memnune Hanım'la evlenir. Bu evlilikten dünyaya gelen ilk çocuğu Vedide'yi kaybeder. Bir süre sonra İstanbul'a gider ve Reji İdâre-i Umûmiyyesi Muhâberât-ı Türkiyye başkâtibi olarak çalışmaya başlar. Bu görevinden sonra da Muhâberât-ı Türkiyye ve Tercüme Kalemî müdürü olur. İstanbul'da Ali Ekrem, Ahmed İhsan, Hüseyin Cahit, Ahmed Hikmet, Saffetî Ziya, Tevfik Fikret ve Cenab Şahabeddin'le tanışır ve kendisine bir edebiyat ortamı oluşturur. Bu sırada *Servet-i Fünûn*'da ilk hikâyesi "Cambaz Kız" yayımlanır. Bir yandan *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde de yazan Halit Ziya ilk çocuğu Vedide'den

sonra Sadun ve Güzin'i de kaybeder. Reji komiserliği de yapan yazar bir taraftan Dârülfünun'da Batı edebiyatı tarihi ve estetik dersleri verir. Bu görevleri dışında mabeyin başkâtipliği, âyan üyeliği, Tütün İnhisarı İdare Meclisi reisliği gibi görevlerde de bulunur. Halit Ziya'nın yazıları, *İkdam*, *Vakit*, *Peyâm-ı Sabah*, *Millî Mecmua*, *Güneş*, *Resimli Ay*, *Hayat*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Muhit*, *Varlık*, *Yedigün* gibi gazete ve dergilerde yayımlanır. 1942'de oğlu Halil Vedat'ın Tiran'da intihar ederek ölmesi üzerine hayatla bağlarını koparan Halit Ziya, tedavi olmaz ve 27 Mart 1945'te vefat eder. Mezarı Bakırköy'dedir.

Roman, hikâye, şiir ve diğer türlerde eserleri olan Halit Ziya, adını romanları ve hikâyeleriyle duyurmuştur. Kahramanların iç dünyasını sanatsal bir üslûpla inceleyip olayları geri plana atan eserleriyle Ahmed Midhat Efendi'den ayrılmış, Mithat Efendi gibi okuyucuya mesaj verme amacı gütmemiştir.

a.Roman: *Sefile* (1885), *Nemide* (1889), *Bir Ölü'nün Defteri* (1889), *Ferdi ve Şürekâsı* (1894), *Mai ve Siyah* (1897), *Aşk-ı Memnu* (1900), *Kırık Hayatlar* (1924), *Nesl-i Âhir* (1909).

b.Hikâye: *Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası* (1888), *Solgun Demet* (1901), *Aşka Dair* (1935), *Kadın Pençesi* (1939).

c.Mensur Şiir: *Mensur Şiirler* (1889), *Mezardan Sesler* (1889).

d.Hatıra: *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (1940), *Bir Acı Hikâye* (1942).¹⁰⁰

101

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Halit Ziya ve Sanatı

Ahmet Mithat Efendi ile başlayan Batı'lı anlamda roman çalışmaları, Halit Ziya ile büyük bir gelişme gösterir. Fransızca asıllarından okuduğu eserler ve bunları örnek alarak yazdığı romanlarla Türk edebiyatında adından söz ettirir. Gerek Edebiyât-ı Cedide de gerekse eski Türk edebiyatında görülen eserlerdeki aşırı üslûbu ve sanat yapma kaygısını eleştiren yazar, bu durumu bir “doğu hastalığı” olarak nitelendirir. Sanatsal bir ürün ortaya koymanın zorluğunu kendisi şu sözlerle ifade

¹⁰⁰ Zeynep Kerman, “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, İstanbul, 2012, s. 227-229.

¹⁰¹ Tiyatro, hitabet, edebiyat tarihi, makale ve bilimsel yazıları da bulunan Halit Ziya Uşaklıgil'in eserleriyle ilgili ayrıntılı için bkz.; Ömer Faruk Huyugüzel, *Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 33-82. ; Muzaffer Uyguner, *Halit Ziya Uşaklıgil*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1992, s. 65-79.

etmiştir: “Sanat hayatında insanın işkenceye çok benzeyen safhalardan geçtiğine ve pek az elde edilen muvaffakiyet tadına karşılık ne kadar bezginliklere ve kırıklıklara vardığını o hayatın içinde bulunanlar pekiyi bilirler.”

Muallim Naci'nin, çevresindeki diğer edebiyatçılara karşı takındığı düşmanca tavır Halit Ziya'yı rahatsız eder ve Muallim Naci'ye karşı yazılar yazar. Muallim Naci'den de cevap gecikmez:

“Dehşetlidir benim sitizim
Kordon boyu dar gelir azizim
Olsan sarı zeybeğin hafidi
Yoktur sana kurtuluş ümidi”¹⁰²

Muallim Naci'yi Arap ve Acem şiirinden kopamadığı, Batı'yı örnek alan Recaizâde Mahmud Ekrem'i bile yerinden etmeye çalıştığı için eleştiren Halit Ziya, Muallim Naci ve eskici yazarlar için geleneklere yobazca bağlandıklarını ileri sürer. Muallim Naci'nin temsilcileri olan Şeyh Vasfi, Faik Esat (Andelip) ve Müstecabizade İsmet'i de eleştiren Halit Ziya: “Dil işinde Muallim Naci'nin gösterebildiği kadar yeniliklere de cesaret ederler, fakat Şark'tan gözlerini çevirmeğe affolunamayacak bir günah gözüyle bakarlardı. Dilde ve nazımda kuvvetleri ne kadar acınılır ki, bir taassup sonunda tamamıyla menfi kalmış ve bu kuvvetleri, daha çok acınmaya değer ki, müspet olarak, Batıya yönelme ve sanat anlayışında yenilik hamlelerine karşı saldırma yolunda kullanmışlardır.”¹⁰³

Salâh Birsell de bu eskici yazarların, Edebiyât-ı Cedidecileri gördükten sonra bozulduklarını ve onların yaptıklarını bozmaya çalışmanın kendileri için ‘yaşam biçimi’ olduğunu söyler.¹⁰⁴

Halit Ziya ve Tiyatro Sevgisi

Halit Ziya'nın babası Hacı Halil Efendi, babasından gelen mesleği devam ettirip halı tüccarlığı yapar. Fakat ticaret hayatında pek başarılı olamayan Hacı Halil Efendi, ticaretin aksine bir fikir ve his adamıdır. Mevlâna ve Hafız'ın eserlerini okuyup tasavvuf ve edebiyata meraklıdır. Fakat tüm bunların yanında avrupaî yaşayış tarzına da ayak uydurur. Giyim ve yaşayışın da Avrupalı gibi davranan Halil Efendi, Beyoğlu'ndaki modern tiyatro oyunlarına gitmekten de geri kalmaz. Bu

¹⁰² Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969, s. 240.

¹⁰³ a.g.e., s. 102.

¹⁰⁴ Salâh Birsell, “Dekadanlar”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 131.

oyunlara giderken yanında çocuklarını da götürür.¹⁰⁵ Bu tarz bir ortamda büyüyen Halit Ziya da tiyatro ve operaya oldukça meraklıdır. Halit Ziya alaturka müzikten çok Batı musikisine dönüktür. İstanbul'a bir opera ya da operet topluluğu geldiğinde hemen gider. Kendisi giderken yanında Mehmet Rauf'u da götürür. Zaten Mehmet Rauf'u operaya ilk götüren de Halit Ziya'dır. Mehmet Rauf, bu ilk deneyiminde Verdi'nin Maskeli Balo'suna denk gelir. Sahnelendiği yer ise Beyoğlu'nda Odeon Tiyatrosundadır. Bir İtalyan topluluğunun sahnelediği bu operayı Halit Ziya İzmir'de ilk seyrettiğinde gözyaşlarını tutamamıştır. Fakat kendisi gibi etkilenmeyen Mehmet Rauf orada horul horul uyumayı tercih etmiştir. Ama Halit Ziya bunun üstünde durmamış ve onu fırsat buldukça operalara, operetlere götürmüştür. Ve sonunda Mehmet Rauf'u da kendine benzetmiştir.¹⁰⁶

Başkâtip Halit Ziya Uşaklıgil

Osmanlı sadrazamı Hüseyin Hilmi Paşa (1885-1923) inatçı ve çalışkandır. Kafasına bir devlet işi takıldığında geceleri uyuyamayan Paşa, makamında gecelere kadar çalışır. O dönem başkâtip olan Halit Ziya Uşaklıgil de bu çalışma temposundan etkilenir. Paşa'nın çağrısı üzerine gece yarısı Nişantaşı'ndaki konağından kalkıp bir araba ile Dolmabahçe Sarayı'na gittikten sonra karşısında duran Hilmi Paşa:

- Hâkipayı Şahaneye çekilme yazımı sunmaya geldim.
- Aman efendim, bu nasıl olur?
- Partiyle anlaşmama olanak yok. Çoğunluğa dayanmayacak bir sadrazam da yerinde tutunamaz. Şevketmaab Efendimiz buna hak verirler ve gereken kararı alırlar. Sizden rica ediyorum, hemen arz ediniz.

Bu duruma üzülen Halit Ziya harem dairesine giderek Sultan Reşat'ı uyandırır ve bu haberi verir. Padişahın ani verilmiş bu karar karşısındaki sakinliğini gören Başkâtip şaşırır. Padişah, Halit Ziya'ya da fikrini sorduktan sonra:

- Yarın ayan ve mebusan reislerini çağırırsınız. Birkaç gün sonra da Hüseyin Hilmi Paşa'yı kabul ederim.

¹⁰⁵ Ömer Faruk Huyugüzel, *Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 9.

¹⁰⁶ Salâh Birsal, "Gizli Menekşe", *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 19-20.

Görevinden istifa eden Hilmi Paşa, Halit Ziya'yı rahat bırakmaz ve gece yarılarında Şişli'deki konağına çağırır. Arabası olmayan Halit Ziya da geceyi yürüyerek Paşa'nın konağına giderken geçirir. Paşa'nın bu seferki haberi ise kendisiyle değil Halit Ziya'yla ilgilidir:

- Partide (İttihat ve Terakki'de) size karşı bir akım var. Size çekilmeyi önerecekler. Evet demezseniz görevinizden almayı bile kararlaştırmışlar. Dahası, yerinize geçecek adamı da bulmuşlar. Size haber veriyorum ki, şimdiden önlem alınız. Şevketpenah Efendimiz katında da uygun bir girişimde bulununuz.

Bu durumu ertesi gün Talat Paşa'ya açan Halit Ziya'ya Paşa'nın cevabı şu olur:

- Dün gece Paşa'nın sana söylediklerinin nedeni meydanda. Seni partiye karşı üşütmek. Bundan ne çıkar bilmem, herhalde sana bir üzüntü, kuruntu vermek. İşte sen, sadrazamlıktan çekildiği gece, onun umuduna uygun bir sonuç alsaydım, dün gece onun evine kadar yorulmaz, bu sabah da buraya kadar gelmek yüküne katlanmazdın.¹⁰⁷

Burada ayrı başlık altında açmaya gerek olmayan ancak *Salâh Bey Tarihi*'nde değinildiği için atlanamayacak bilgileri yazmak yerinde olacaktır. Diğer edebiyatçılar gibi Halit Ziya da kahvelere gider. Luxembourg kahvesi onun sevdiği mekânlardan biridir. Yazar buraya gittiğinde çoğunlukla cam kenarında bir masaya oturmayı tercih eder. Çünkü gelip geçenlerin kıyafetlerinden, ellerinde taşıdıkları eşyalara kadar her şeye dikkat eder ve bunları kafasında birer öyküye dönüştürür.¹⁰⁸ Yine dönemin insanların sıkça gittiği bir mekân olan Göksu, Halit Ziya'nın ilgisini çekmiştir. Öyle ki yazar, *Aşk-ı Memnu*' nun karakterlerinden biri olan Firdevs Hanım'ı Göksu'da zamparalık peşinde koşturmuştur.¹⁰⁹

Halit Ziya Uşaklıgil, *Salâh Bey Tarihi*'nde *İstanbul-Paris* kitabı hariç diğer dört kitapta da ele alınmıştır. Eski edebiyat taraftarı yazarlara bakış açısı, aileden gelen sanata olan sevgi ve başkâtiplik görevinde bulunduğu zaman yaşadığı zorlu günler bağlamında anlatılmıştır.

¹⁰⁷ Salâh Birsnel, "İstinye'de Gondollar", *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 301-302.

¹⁰⁸ Salâh Birsnel, "Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 20.

¹⁰⁹ Salâh Birsnel, "İnce Saat", *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 210.

1.11. MEHMET ÂKİF ERSOY

A) HAYATI VE ESERLERİ

Mehmet Âkif Ersoy 1873 yılında İstanbul'da, Fatih'e yakın Sarıgözel mahallesinde doğar. Babası Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi'dir. Annesi ise, Buharalı Mehmed Efendi'nin kızı, Emine Şerife Hanım'dır. İlk tahsilini babasından alan Âkif, Arapça ve Farsça'yı daha sonra da kendi çabasıyla Fransızca'yı öğrenir. Rüştiye'yi bitirdikten sonra Mülkiye'de üç yıllık eğitim alan Âkif, babasının vefatı üzerine bir an önce iş sahibi olma gayretiyle Baytar Mektebi'ne girer. Burayı da birincilikle bitirir ve Umur-ı Baytariye Şubesine tayin olur.

Âkif ilerleyen yıllarda baytarlık mesleğinin yanı sıra Darülfünun'da da edebiyat dersleri verir. Şiirle ilişkisi küçük yaşlardan itibaren süre gelen şair, özellikle mektebin son iki senesinde şiir denemelerini artırır. Bilinen ilk eseri 28 Aralık 1893'te *Hazine-i Fünun* mecmuasında yayımlanan yedi beyitlik "gazel"dir.¹¹⁰ İlk şiirlerinde Ziya Paşa, Muallim Naci, Namık Kemal ve Abdülhak Hamid'ten etkilenmiştir. Sanat anlayışında toplumcu bir bakış açısı güder. Edebiyatımızda ilk sosyal-gerçekçi eserleri veren de odur. Bu bakımdan edebiyatımızda saf şiir anlayışının temsilcisi olan Ahmet Haşim'in tam zıddıdır. Hiçbir kapalılığa eserlerinde yer vermeyen şair soyut kavramları bile cisimleştirmektedir.

1 Eylül 1898'de yirmi beş yaşındayken Tophâne-i Amire veznedarı Mehmed Emin Bey'in kızı İsmet Hanım'la evlenen Âkif'in, altı çocuğu vardır. Ekim 1923'te Âkif, Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gider. İki yıl kışları Mısır'da geçirip yazları Türkiye'ye döndüyse de 1925'in sonundan itibaren uzun süre Mısır'da kalır.¹¹¹ Önce Kahire yakınlarındaki Hilvan'da daha sonra Kahire'de yaşar. Fakat burada geçirdiği yıllardan hoşnut değildir. Türkiye'ye dönebilmesi içinse ya fikirlerinde değişiklik yapması ya da işsiz kalmayı göze alması gerekmektedir. Onun Mısır günleri Türk edebiyatı için de oldukça verimsiz geçer. Âkif, bu 6 yıllık süreçte

¹¹⁰ M.Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif Ersoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.10.

¹¹¹ M.Orhan Okay-M.Ertuğrul Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 28, Ankara, 2003, s. 434.

sadece 3 kıta yazar. Yaptığı Kur'an tercümeleri onu tasavvufa ve mistik şiire yönlendirir.¹¹²

1935 yılında siroz hastalığı teşhisi konan Mehmet Âkif, gurbette ölmek istemeyerek 1936 Haziranında yurda döner ve Pangaltı Sağlıkkevi'nde tedavi görür. Çok vakit geçmeden 27 Aralık 1936'da *İstiklâl Marşı* şairi hayata gözlerini kapar.

a)Manzum Eserleri:

Mehmet Âkif'in sağlığında yedi ayrı kitap halinde bazıları birkaç defa basılan, ölümünden sonra tek cilt olarak yayımlanan ve tamamı aruzla yazılmış 11.240 mısralık 108 manzumeden ibaret külliyatının genel adı Safahat'tır. Birinci kitabın dışında diğerlerinin ayrıca birer adı bulunmaktadır.

Safahat: Birinci Kitap (1329), Safahat: İkinci Kitap: Süleymaniye Kürsüsünde (1330), Safahat: Üçüncü Kitap: Hakkın Sesleri (1331), Safahat: Dördüncü Kitap: Fatih Kürsüsünde (1332), Safahat: Beşinci Kitap: Hâtıralar (1335), Safahat: Altıncı Kitap: Âsım (1342), Safahat: Yedinci Kitap: Gölgeler (Mısır 1352/1933).

b) Mensur Eserleri: *Vaazlar: Mevâiz-i Dîniyye ; Makaleler: Hasbihal, Edebiyat Bahisleri, Eski Hatıralar, Letâif-i Arab'dan başlıkları altında neşrettiği elli yazıdan oluşur; Tercümeleri: Müslüman Kadını (1325), Hanoto'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdafası (1331), İslamlaşmak (1337), Anglikan Kilisesine Cevap (1339)*¹¹³

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE MEHMET ÂKİF'İN ELE ALINIŞI

Çalışkanlığı

Mehmet Âkif çok çalışkandır. Emek verilmeden kazanılan şeyi haram sayan bir sanatçıdır. “Sanatın yüzde doksanı ter, ancak yüzde onu ilhamdır” diye inanır. Ahmet Naim ve sıkı dostu Mehmet Âkif, işten çıkar çıkmaz soluğu kahvede alırlar.

¹¹² Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif*, Toker Yayınları, İstanbul, 1970, s.45.

¹¹³ M. Orhan Okay-M.Ertuğrul Düzdag, “Mehmed Âkif Ersoy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 28, Ankara, 2003, s.437-438.(Mehmet Akif'in başlıca eserleri bu kaynaktan yola çıkarak ele alınmıştır.)

Ahmet Naim'in günün birinde tüm şiirlerini yırtıp ozanlıktan vazgeçmesi Âkif'i de etkiler. O da şiir adına bir takım gevezelikleri sürdürmenin gerekli olmadığını düşünür. Ancak Ahmet Naim kendi şiirleri için düşündüklerini Âkif'in yapıtları karşısında aklından bile geçirmez. Ona göre Âkif'in şiiri bırakması çok yersizdir. Âkif bunun üzerine sözünden çıkmadığı Ahmet Naim'e şöyle der:

- Madem sen beğeniyorsun, demek yazdıklarım o kadar fena değil!
- Fena değil de söz mü? Çok güzel! Hele o kolaylık!
- Ama yazarken bilsen ne terler döküyorum.
- Ama okurken bilsen ter kokusu hiç mi hiç duyulmuyor.”¹¹⁴

“Ve Akif'in şiirlerini Akif'e beğendirmek... Naım, bu uğurda söylenecek en güzel sözleri buluyordu.”¹¹⁵

“Mehmet Âkif için hayatta iki şey mukaddestir. Dil ve din. Din, bütün kudsî duygu ve düşünceleri insana telkin eder. Bu düşüncelerin, duyguların mümkün olduğu kadar tebliğ vasıtası da dildir. Bu yüzdendir ki Arapça, Farsça, Fransızca'yı iyi derecede öğrenmekle birlikte, kendi dilini ihmal eden çok sayıda kişiden farklı olarak, Türkçeyi de çok iyi bilmekte ve kullanmaktadır.”¹¹⁶ Onun Fransızca'yı öğrenme hikâyesi ise Ispartalı Hakkı tarafından Âkif'e merak salan Mithat Cemal'e şöyle anlatılır:

- “O zamanlar Akif çocuk denecek yaştaydı. Gelir, bana şiirlerini okurdu. Muallim Naci tarzında gazeller. Ben bu şiirleri yalnız dinler, bir şey söylemezdim. Bir gün geldi, yine bir gazelini daha okudu. Ben yine bir şey söylemedim. “Beğendin mi Hakkı?” dedi. “Beğenmedim Akif!” dedim. Başını çevirdi, daldı. Dakikalarca sonra döndü: “O kadar mı fena?” dedi. Ben onun üzerine: “Seninle biraz konuşmak gerek. Yazdığın şeyleri sen beğeniyor musun Akif?” dedim. “Bu gazellerle olsan olsan muallim Naci olursun. Oysa edebiyat bu mu? Uygur memleketlerin edebiyatından haberin yok. Bak, ben senden 10 yaş büyüğüm. Konya'nın bir köyünden İstanbul'a gelmiş bir adamım. Öyleyken sabah Mektebi Hukuk'a gidiyorum, hukuk öğreniyorum. Öğleden sonra Emniyet Sandığı'nda

¹¹⁴ Salah Birsal, “Neyzen Tevfik”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.115.

¹¹⁵ Mithat Cemal Kuntay, “Babanzâde Ahmet Naım”, *Mehmet Akif*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1986, s.106.

¹¹⁶ D.Mehmet Doğan, *İslâm Şairi İstiklâl Şairi*, Yazar Yayınları, Ankara, 2008, s.16.

muhasabede katiplik edip ekmek paramı kazanıyorum. Gece de Fransızcaya çalışıyorum. Ben, şu köylü adam, bu yaşında Fransızca öğreniyorum. Boileau'dan çeviriler yapıyorum. Sen kalkmış, Naci'nin arkasından koşuyorsun. Bu çağda bu gazeller ayıptır. Sen bu şairliği bırak da ilkin bir dil öğren. Ondan sonra şair mi olacaksın, bilgin mi seninle oturur karar veririz.”

- Akif bu sözünüze kızmadı mı?

- Yarım saat kızdı, ama sonra 7 yıl çalıştı. Şimdi en zorlu Fransız yazarlarını okuyor. En gevezelerini bile. Rougon-Macquart'ları bitirmek üzere. Daha üstesinden gelemediğim o hınzır Art Poetiquia çevirisinde de Akif'ten çok yararlandığım oluyor.”¹¹⁷

Yönetime Karşı Eleştirisi

Âkif, yaşadığı dönem itibariyle Meşrutiyet, İstibdat Devri, Cumhuriyet gibi pek çok farklı yönetim anlayışlarına şahit olmuştur. Fakat hiçbir zaman aktif bir siyaset ve ideoloji adamı olmamıştır. İslâmî geleneklere ve hürriyete dayalı meşrutî bir rejim taraftarı olarak II. Abdülhamit'in sıkıyönetiminin aleyhinde bulunmuştur. “Abdülhamit'i yaşamı boyunca bir kez – o da Meşrutiyet'ten sonra- görmüş olan Mehmet Akif, onun yüzünde Abdurrahman Şeref'in saptadığı Vernel yumuşaklığını bulamayacaktır. O gün Abdülhamit açık bir arabada Meclis-i Mebusan'ın açılış töreninden dönmektedir. Akif ise Mithat Cemal'le birlikte, Reşit Paşa Türbesi'nin oralardadır. Kızıl Sultan'ı görünce sapsarı kesilir. Mithat Cemal'de telaş:

- Hasta mısın?

- Boyalı sakalıyla Abdülhamit'in yüzü birdenbire karşıma çıktı. Fena oldum.

Gelin görün, halk geçip giden arabanın arkasından koşmakta, Abdülhamit'e alkış tutmaktadır.

Akif, Mithat Cemal'e bu kez şunları fısır:

- Aman yarabbi, 33 yıl bu. Hâlâ alkışlıyorlar.”¹¹⁸

¹¹⁷ Salâh Bırsel, “Neyzen Tevfik”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.114.

¹¹⁸ Salâh Bırsel, “800 Teneke Kavurma”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık İstanbul, 2014, s.92.

Arkadaşları ve Onlara Verdiği Değer

Mehmet Âkif, insan sevgisinde din, mezhep, soy farkı gözetmez. “Dost” dediklerine bağlanır, kendi prensiplerine aykırı davrananlara bile katlanan bir insandır. İçkiyi bir türlü bırakmadığı Neyzen Tevfik de sevdiklerinden ve yaranlık ettiği nâdir kişilerden biridir. Neyzen, 1901 yılında Mısır’a gitmeden önce Çaycı Hacı Mustafa’nın Çayevi’nden dışarı çıkmaz. O vakitler buraya Mehmet Akif de gelir. Neyzen ona “hocam” der. Akif, Neyzen’in İstanbul’a ilk ayak basışında, onun kılavuzu olmuş, Hersekli Arif Hikmet, İbnülemin Mahmut Kemal, Halil Edip gibi o çağın kalburüstü kişileriyle tanışmasına, onların evlerinde yapılan edebiyat toplantılarına katılmasına omuz vermiştir.¹¹⁹

“1895’te Mehmet Akif Yeniköy’de yalısı bulunan Ziraat Bankası muhasebe görevlilerinden Salahattin Bey’i bulacak ve ona şunu fışlayacaktır:

- Bu Cuma gecesi sana geleceğiz. Sen yalnız Aziz’i getireceksin. Başkalarını çağırma. Ben kimi istersem getiririm.

Aziz, Tanburi Aziz’den başkası değildir, onun çalışma yeri de Ziraat Bankası’dır. Perşembe günü akşamı, Banka’nın kapanma saatinde Salahattin Bey’le Tanburi Aziz vapur iskelesine damlarlar. Akif onlardan önce gelmiştir. Yanında iki de sarıklı vardır. Bu, Salahattin Bey’i açmazsa da tısını da çıkarmaz. Biletler alınır. Vapura binilip güvertede konak tutulur.

Bir yandan başlarını Boğaz’ın kuştüyü saatlerine yaslarlarken, bir yandan da laflamayı sürdürürler. Yeniköy’e geldikleri vakit, hava iyisinden kararıyordur. Yalıdan içeriye adımlarını atar atmaz Akif der ki:

- Hadi arkadaşlar, bir fasıl yapalım.

Sarıklılardan biri torbasından çıkardığı neyi üflemeye, ötekisi de heyheye başlayınca ortalık allak-bullak olur. Çünkü ney üfleyen Neyzen Tevfik, öbür sarıklı ise Bursalı Hafız Emin’dir. Tanburi Aziz de bunlara katılınca yalının önünde – bunları Eşref Edip anlatıyor- sandallar doluşmaya başlar. Bursalının sesi Boğaz’ı inim inim inletiyordur.

¹¹⁹ Salah Birsal, “Neyzen Tevfik”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.112.

Beş ahbab çavuş, o gece, sabaha değin âlemde kalırlar. Yalnız onlar mı, Boğaz'ın komşu köyleri de ayaktadır. Sabahleyin az-biraz dinlendikten sonra bir alamana bulurlar. Ehramları serip üstüne sıralanırlar. Pehlivan Akif küreklere geçer. Biraz açılınca Neyzen Tefvik neyini denize daldırıp çıkarır, sonra da üflemeğe başlar. Arkasından Bursalı bir gazel patlatır. Derken, sağdan, soldan sandallar, kayıklar ardlarına takılır. Kervan, o ahenkle Beykoz'la İncirköy arasındaki Sultaniye Çayırı'na yollanır. Günü orada saz ve sözle geçirirler. Akşam yemeğini de Çayırda yerler. Ayın ışığı çoğaldığında yine alamanadadırlar. Öbür sandallar da –insanlarla hınca hınç- onları bekliyordur. Deniz pırıl ki pırıl. Bursalı yeniden başlar. Aman Tanrım, Boğaz'ın bütün eklemleri birbirinden ayrılmıştır. Yalıların pencerelerinden insanlar fişkırıyordu.

Salahattin Bey yıllarca sonra diyecektir:

- Böyle bir mehtabiye Zat-ı Şahane'ye bile nasip olmamıştır.

Akif de son günlerindeki hastalığında o geceyi anımsayacak ve kendisini yoklamaya gelen arkadaşına şunları söyleyecektir:

- Salahattin, o geceki âlem neydi! O ne günlerdi.”¹²⁰

Mehmet Âkif'in Sporcu Yönü

Derslerindeki ve iş hayatındaki başarıyı, Âkif spor alanında da gösterir. Uzun yürüyüş, yüzme, taş atma(bir çeşit gülle atma), güreş gibi pek çok alanda spor yapsa da özellikle güreşte oldukça başarılıdır. Onun pehlivanlık yönünü öğrenen Mithat Cemal:

- “Nasıl pehlivan?
- Basbayağı pehlivan.
- Çıplak, mıplak mı?
- Esvapla güreş tutacak değil a!
- Aman Allahım, “Hasta”yı yazan adam niçin pehlivandır?”¹²¹

¹²⁰ Salâh Birsell, “Bir Mehtabiye”, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.124-125.

¹²¹ Salâh Birsell, “Neyzen Tefvik”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 114.

Mithat Cemal bu durumu öğrenince çok şaşırır ve Âkif'i görmemezlikten gelmeyi bile düşünür. Fakat aklına Namık Kemal'i getirince durumu kanıksar. (Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'den duyduğuna göre Namık Kemal, gençliğinde “Bayır turpu Kemal Bey” diye anılmaktadır.)¹²²

Kişiliği ve Değerleri

Mehmet Âkif, doğru bildiği şeyleri yapmaya gayret gösteren, hareket ve davranışları arasında her zaman bir tutarlılık olan son derece ahlaklı bir kişidir. Yapısı itibariyle, kafasına koyduğu ve karar verdiği bir şeye yapacağım diye şartlandığında önüne geçmek mümkün değildir. Verilen söze büyük önem verir, verdiği sözden dönmediği gibi en güç durumlarda dahi vaadini yerine getirir.

1912 yıllarında Mehmet Âkif, Vaniköy'de oturan Fatin Hoca'ya (Gökmen) davetlidir. Ancak hava o kadar yağmurludur ki Hoca, bu havada kimse gelmez diyerek evden çıkıp komşusuna gider. Âkif ise, Hoca'ya söz verdiği için vapuru kaçırmasına rağmen yürüyerek Fatin Hoca'nın evine ulaşır. Ancak Hoca'yı evde bulamayınca çok canı sıkılan Âkif, hizmetçinin üstelemelerine aldırmandan geri döner.

Ertesi gün de Hoca'yla karşılaşan Âkif, onun özür dilemesine kulak asmaz ve şu ibret sözünü söyler:

- “Hoca, Hoca, bir söz ya ölüm, ya da ona yakın bir yıkımla yerine getirilmezse, insan ancak o vakit özürlü sayılabilir.”¹²³

Mehmet Âkif, bu olaydan sonra 6 ay boyunca Hoca ile dargın kalır.¹²⁴ Ancak iki yakın dosttan Âkif'in ölümü üzerine Fatin Hoca şu beyiti yazar:

“Çıktı kırklar bir ağızdan dediler târihin

İçimizden vatanın şairi Âkif gitti.”

¹²² Mithat Cemal Kuntay, *Mehmed Akif*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997, s. 28.

¹²³ Salâh Birsell, “Mösyö Turist Türk”, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.180.

¹²⁴ Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.212.

Bakış Açısındaki Değişim

Mehmet Âkif'in kafasında kahvenin yeri yoktur. O, kahveye yuvası olmayan insanların sığındıkları bir yer gözüyle bakar. Kahve denilince, hemen iskambil kâğıtlarını, tavlayı düşünür ve gözünün önünden bunların üstüne çökmüş ağzı bozuk, ters insanlar geçmeye başlar:

“Mahalle kahvesi şarkın harim-i katilidir,

Tamam o eski batakhaneler mukabilidir.

Zavallı ümmet-i merhume ölmeden gömülür;

Söner bu hufrede idraki, sonra kendi ölür...

Muhit-i levsine dolmuş ki öyle manzaralar:

Girince nûr-i nazar simsiyah olur da çıkar!

Yatar zemin-i sefilinde en kesif eşbah,

Yüzer havay-i sakilinde en habis ervah.

Akif, bütün gün çalıştıktan sonra, insanın akşamleyin evinde eşi, çocukları, anası-babası, kimi-kimsesi, neyi varsa, onlarla oturmayıp da kahveye sıvışmasını anlamaz. Ona göre dünyada en “safalı” şey aile yaşantısıdır. İçinde duygu taşıyan yürek için bu dar çember uçsuz bucaksız evrenle birdir.”¹²⁵

Mehmet Akif, 1914 yılı sonlarında Harbiye Nezareti tarafından istihbarat çalışmaları yapmak üzere kurulmuş olan Teşkilât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle Berlin'e gider. Bu görevi sırasında Batı'yı yakından tanıma imkânı bulur¹²⁶. Ve oradaki kahveleri gördüğü vakit ağız değiştirmek zorunda kalır:

“Bu kahve... Öyle mi? Lâkin hakikaten hayret!

Feza içinde feza... Bir harîm-i nûranûr,

Ki âsuman-ı kerîminde bin güneş manzur!

Ne selsebil-i ziya karşımızda cûşa gelen,

Ziya değil, seherin ruhudur taşıp dökülen.

¹²⁵ Salâh Birsell, “Ah Kahve, Vah Kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.20.

¹²⁶M. Orhan Okay-M.Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Âkif Ersoy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2003, Cilt: 28, s.433.

Leyale karşı o tufan-ı fecri görmelisin:
Huda bilir, şaşırırsın, donar kalır hissin!
Neden böbürleneyim, ben de öyle oldumdu;
Ziyanın ölçüsü aklımda, çünkü, bir mumdu.
Bizim hesap ile milyonlar oynuyor arada...
İdare kandili mikyası pek güdük burada!
Gözüm kamaştı bidayette, döndü durdu başım;
Rezil olurdum eğer olmasaydı arkadaşım.”¹²⁷
“Ne bastığım yeri gördüm, ne gittiğim tarafı!
Nasıl yıkılmayabildim, bu işte en tuhafı!
Tuhaf değil... Düşüyorken yetiştii iskemle;
Genişçe bir nefes aldım çekip ilişmemle.

Bu ‘kendi kendisini hayretler içinde görme’ anlatışını Âkif, başının neden kalkmadığını ve etrafına bakamadığını fes’inin püskülüne bağlar.”¹²⁸

“*Salâh Bey Tarihi*” ni Mehmet Âkif yönünden ele aldığımızda onunla ilgili bilgilere üç kitapta rastlamaktayız. *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu ve İstanbul-Paris*’te herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Salâh Birsell’in Âkif’i ele alış tarzına bakacak olursak biyografi kitaplarına göre oldukça farklılık vardır. Bu denemelerde Âkif’in şairlik, siyaset, veterinerlik gibi uğraş alanlarından ziyade onun kişiliğine ve eğlenceli yönlerine değinilmiştir.

Mehmet Âkif temelde İstanbul bağlamında ele alınmıştır. Onun on yıllık Mısır geçmişine kitaplarda hiç değinilmemiştir. Fikirlerindeki değişimi göstermek açısından da sadece Berlin’e yer verilmiştir.

Hayatında yer alan kişilerden en çok Mithat Cemal ve Neyzen Tevfik’le ilgili anekdotlara ulaşmaktayız. Ailesine çok düşkün olan Âkif’in aile bireylerden birisinin adı dahi geçmemektedir.

¹²⁷ Salâh Birsell, “Ah Kahve, Vah Kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.20-21.

¹²⁸ Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.18.

1.12. NÂMIK KEMAL

A) HAYATI VE ESERLERİ

Nâmık Kemal, 21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da doğar. Babası II. Abdülhamit'in müneccimbaşısı Mustafa Âsım Bey, annesi ise Abdüllatif Paşa'nın kızı Fatma Zehra Hanım'dır. Ailesinin memuriyetle meşgul olmasından dolayı küçük yaştan itibaren memleketin pek çok yerinde bulunur. Afyon yıllarında müftü Buharalı Hacı Vâhid Efendi'den Farsça öğrenmeye başlar. Dedesi Abdüllatif Paşa'nın görevden azledilmesi üzerine ailecek İstanbul'a dönerler. Nâmık Kemal burada Beyazıt Rüşdiyesi ve Vâlîde Mektebi'ne gider. Sonraki yıllarda dedesinin Kars Kaymakamlığı'na tayin edilmesi üzerine burada müderris Vâizzâde Mehmed Efendi'den tasavvuf ve edebiyat öğrenir, Nâbi, Sünbülzâde Vehbi gibi şairlerin divanlarını okur.

Abdüllatif Paşa'nın 1885'te Sofya Kaymakamlığı'na tayini Nâmık Kemal için bir dönüm noktası olur. Fikri yönden gelişme gösterdiği bu dönemde Şair Binbaşı Eşref Bey tarafından kendisine "Nâmık" mahlası verilir. Burada bulunduğu sırada Niş Kadısı Mustafa Râğıb Efendi'nin kızı Nesîme Hanım ile evlenir. İstanbul'a gelip memuriyete başlayan Nâmık Kemal Tercüme Odası'ndan kendine edebiyat çevresi oluşturur ve Manastırlı Salih Nâili, Manastırlı Fâik, Ziya Paşa, Leskofçalı Galib, Hersekli Arif Hikmet ile tanışıp temaslarda bulunur. Bu da Nâmık Kemal'in Encümen-i Şuara'ya dâhil olmasını sağlar. Bir yıl sonra Leskofçalı Galib'in Trablusgarp'a tayini ile de topluluk dağılır.

Nâmık Kemal'in Şinasi ile tanışması onun hayatının önemli bir safhasını oluşturur. *Tasvir-i Efkâr*'da yazmaya başlar ve yönünü Batı'ya çevirir. Şinasi'nin Paris'e kaçması üzerine *Tasvir-i Efkâr*'ı kendisi çıkaran yazar, hükümetle olan münasebeti dolayısıyla Ziya Paşayla birlikte Avrupa'ya kaçarlar, önce Paris daha sonra Londra'da bazı vazifelerde bulunurlar. Nitekim en önemli faaliyetleri de *Hürriyet* gazetesini çıkarmak olur. Bu ikili Bâbâli'ye karşı önemli bir muhalefet görevi üstlenir. Fakat Nâmık Kemal 63. sayıda *Hürriyet*'ten tamamen ayrılır, 1870 yılında da İstanbul'a döner. 1872'de ise arkadaşlarıyla birlikte *İbret* gazetesini yayın hayatına geri dönerler. Fakat Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın gazetesinin faaliyetlerinden rahatsız olması üzerine Nâmık Kemal Gelibolu Mutasarrıflığı'na tayin edilir. Burada kısa bir süre duran Nâmık Kemal'in İstanbul'a döndükten sonra

Vatan yâhud Silistre oyunu sahnelenir ve büyük bir yankı uyandırır. Ancak Veliâht Murad Efendi ile temasları dolayısıyla Namık Kemal ve arkadaşları sürgün edilir. Onun Magosa'daki sürgün yılları edebi hayatının en verimli dönemi olur. Sürgünü 1876'da sonlanır ve İstanbul'a geri döner.

1879'da Midilli'ye, 1884'te Rodos'a, 1887'de de Sakız'a mutasarrıf olarak tayin edilen Nâmık Kemal, 2 Aralık 1888'de zatürre hastalığından Sakız'da vefat eder. Mezarı Gelibolu'da Süleyman Paşa türbesinin yanında yer almaktadır.^{129 130}

a. Şiirleri: *Vatan Manzumesi (İstanbul), Vâveyla (İstanbul, 1326).*

b. Tiyatroları: *Vatan Yahut Silistre (İstanbul 1290), Âkif Bey (İstanbul, 1290), Zavallı Çocuk (İstanbul, 1290), Gülnihal (İstanbul, 1291), Celâleddin Harzemşah (İstanbul, 1303), Kara Belâ (İstanbul, 1326).*

c. Romanları: *İntibah veya Sergüzeşt-i Ali Bey (İstanbul, 1290), Cezmi (İstanbul, 1297).*

d. Edebî Tenkidleri: *Lisân-ı Osmânî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir (İstanbul, 1283), Bir Mülâhazât-ı Edebiyye (İstanbul, 1330), Tiyatro (1287), Makâle (1327), Mukaddime-i Celâl (İstanbul, 1302)*

e. Tarihe Ait Eserleri: *Devr-i İstilâ (İstanbul, 1288), Evrâk-ı Perişan (İstanbul, 1288), Bârîka-i Zafer (İstanbul, 1288), Osmanlı Tarihi (İstanbul, 1306), İslâm Tarihi (İstanbul, 1975).*

f. Tercümelere: *Montesquieu: De la grandeur et de la décadence des Romains (Romalılar'ın Esbâb-ı İkbâl ü Zevâli Hakkında Mülâhazât) (1280), "Şeyh İnâyetullah Kanbu: Bahâr-ı Dâniş" (İstanbul, 1303), "Marseillaise'in Manzum Tercümesi" (1302)¹³¹*

¹²⁹ Ömer Faruk Akün, "Nâmık Kemal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:32, İstanbul, 2006, s. 361-378. (Nâmık Kemal'in hayat hikâyesi bu eserden yola çıkılarak özetlenmiştir.)

¹³⁰ Nâmık Kemal'le ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Hamdi Tanpınar, "Şinasi'den Sonra Nâmık Kemal", *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 340-436.

¹³¹ Eserlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Önder Göçgün, *Namık Kemal*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009, s. 187-204.

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE NAMIK KEMAL

Hüseyin Hilmi Paşa'nın Gözünden Namık Kemal

1885-1923 yılları arasında yaşamını sürdüren Hüseyin Hilmi Paşa, Osmanlı sadrazamıdır. Hilmi Paşa'nın ilk memuriyet hayatı Midilli Tahrirat Kalemi'nde başlamıştır. Sırasıyla Midilli Tahrîr-i Emlâk Dairesi seyyar fırkası mukayyitliği, Tahrîr-i Emlâk Kalemi vukuat kitâbeti ve aynı kalemin başkitâbeti görevlerinde bulunmuştur. Bu sırada Namık Kemal'in de Midilli'de göz hapsinde olması yollarının kesişmesini sağlamıştır. Hilmi Paşa, Namık Kemal'in düşüncelerinden etkilenmiş, onun bütün kitaplarını okumuştur. Bu yüzden Hilmi Paşa'ya “Namık Kemal'in çömezi” yakıştırmaları yapılmıştır.¹³² Boğaziçi Şingir Mıngır'da Hüseyin Hilmi Paşa'nın gözünden Namık Kemal şu şekilde ele alınmıştır:

- “Kemal Bey kirli beyaz bir entari giyerek işret eder. Bir yandan da yazılarını bana ve Kıbrıslı Nefi Efendi'ye söyleyip yazdırırdı. Gönlünü kazanmıştım. Darüssade Ağası Hafız Behram Ağa'nın aylığı Midilli Mal Müdürlüğü'ne yükletilmiş olduğundan, üç ayda bir topluca gönderilirdi. Kemal Bey: “Behram Ağa'nın aylığını sen götür. Padişah katında pek gözdedir. Seni tanması, senin için hayırlı olur. Gözüne girersen iyiliğini görürsün.” dedi. Aylığını birçok kez ben götürdüm. Pek çok pehpehlerini kazandım. Beni Aydın Mektupçusu yapan Behram Ağa'dır.”¹³³

Namık Kemal ve Fırtına

Namık Kemal'in edebiyatçı kişiliği kadar gazetecilik yönü de oldukça ön plandadır. Gazeteler, sesini halka duyurmada bir araç görevi de görmüşlerdir.

“Kayazade ile (Kayazade Reşat Paşa) Namık Kemal, Ziya Paşa, Şair Deli Hikmet, sonradan Abdülhamit çağında saraya alınan Nuri Bey –Reji Komseri diye de anılır- bir gün sandalla Üsküdar'a geçiyorlardır. Şemsipaşa kıyılarına geldikleri vakit hava patlar. Aman, bir fırtına ki eşi Hint denizinde görülmüş değil. Namık Kemal'de telaşın bini bir para. Deli Hikmet dayanamaz:

- Be Kemal, ne tatlı canın varmış. Batarsak ne olur sanki!

¹³² Mahir Aydın, “Hüseyin Hilmi Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 18, İstanbul, 1998, s.550-551.

¹³³ Salâh Birsell, “İstinye'de Gondollar”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.299-300.

- Ayol ben kendi canım için telaş etmiyorum. Sandal batarsa biz değil, kamuoyu boğulmuş olacak.”¹³⁴

Namık Kemal Kahvede

1865 yıllarında Taksim Caddesi’ndeki Arşak’ın Kahvesi çok meşhurdur. İncesazın da olduğu bu kahveye Jön Türkler de gelir. Jön Türkler’in arada bir göründükleri yer de *Cafe Flamme*’dır. Fransız Bilim Akademisi üyelerinden ve biyolojide dönüştürücü kuramı savunanlardan Edmond Perrier İstanbul’a geldiği vakit burada Sadullah Paşa, Münih Paşa, Ethem Paşa ve bütün Cemiyet-i İlmîye-i Osmani üyeleriyle buluşur. Perrier, bu kahvede Şinasi ve Namık Kemal ile de tanışır. *Flamme Kahvesi*’nde Perrier ile konuşmaya gelenler arasında Ali Süavi ile Hersekli Ağâh Nuri, Reşat gibi Jön Türkler de vardır. Bu toplantılar Perrier’in Beyoğlu’nda kaldığı otelde de sürdürülür. Perrier’in 111. Napoleon’u anlattığı bu buluşmalarda Jön Türkler de ona Osmanlı sultanlarının zorbalığına karşı çıkan gençlerin çalışmalarını anlatırlar.¹³⁵

Leskofçalı Galip Hayranı Namık Kemal

Namık Kemal’in edebi kişiliğinin oluşumunda Leskofçalı Galip’in ve Şinasi’nin payı büyüktür. İlk eserlerini ortaya koyarken onlardan etkilenmiş, zamanla kendi yolunu çizmiştir. Özellikle Leskofçalı Galip’in şiirlerine hayranlık duymuş, onunla yakın bir dostluk kurmuştur.

Okçularbaşı’ndaki Karakulak Hanı Gazinosu İstanbul’un en seçkin ozanlarını toplar. 39 yaşında vefat eden Leskofçalı İsmailpaşazade Galip’in de en sevdiği kahve burasıdır. Buraya, o zamanlar Gümrük Tahrirat Kaleminde Leskofçalı’nın yanında çalışan ve onun şiirine büyük hayranlıklar duyan Namık Kemal de gelir. Namık Kemal bir akşam buraya gelirken yanında Hersekli Arif Hikmet’i de getirir ve onu, Ebüzziya Tevfik ile tanıştırır. Ebüzziya Tevfik’in de Sadullah Paşa’yla tanışması burada gerçekleşir.¹³⁶

¹³⁴ Salâh Birsell, “Şair Leyla Sokağı”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.108-109.

¹³⁵ Salâh Birsell, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.14.

¹³⁶ Salâh Birsell, “Divanyolu Kahveleri”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.210.

Makale Yarışı

Ebüzziya Tevfik anlattığına göre Vidinli Tevfik, Amerika’da bir dernek kurulduğu haberini verir. Derneğin üyeleri insanlıktan ulusçuluğu kaldırmak isterlermiş. Buna gerekçe olarak da insanların geçinmek için çok çektiklerini, dahası hayvanlara bile zarar verdiklerini göstermişlerdir.

Vidinli Tevfik verdiği haberden sonra şöyle der:

- İçinizde düşünmenin üstesinden gelebilenler, bu savın yanlışlığını göstermek üzere bir makale yazsın. Yarın akşam yine burada okuyalım.

Namık Kemal, Ayetullah ve Halet’in çok hoşuna gitmiş bu öneri. Üçü birden:

- Yarın bir makale ile geliyorum, sözünü yapıştırmışlar. Ertesi akşam olmuş. Teraviden sonra Halet Bey makalesini okumuş. Bu, birtakım tumturaklı ve içi boş sözcükler dizisinden başka bir şey değilmiş. Ayetullah Bey’in yazısı ise birtakım felsefe oyunlarına dayanıyor ve öne sürülen savı, mantık oyunları ile çürütmeye çalışıyormuş. Namık Kemal’in makalesi, gerek anlatım, gerekse içerik bakımından güçlü bulunmuş ve oradakilerin tümü yazının *Tasviriefkâr*’a verilmesini istemiş.¹³⁷

Nâmık Kemal yaşadığı dönem itibariyle parçalanmakta olan bir imparatorlukla karşı karşıya kalmıştır. Devleti ayakta tutmak için pek çok alanda ıslahatlar yapılmış; fakat uygulamadaki güçlükler ve diğer devletlerin baskıları nedeniyle başarı sağlanamamıştır. Halkı ayakta tutmak, seslerini duyurmak görevi de edebiyatçılara düşmüştür. Gür sesi, vatan ve hürriyet dolu şiirleriyle Nâmık Kemal, Türk Edebiyatı’nın öncü isimlerinden olmuştur.

Onun *Salâh Bey Tarihi*’nde nasıl ele alındığına bakıldığında ise, edebi kişiliğine değinilmediği görülür. Çevresindeki insanlarla ilişkileri bağlamında ele alınmıştır. Ziya Paşa’yla birlikte Lebon’a gitmesi, çevresindeki diğer insanlarla edebiyat tartışmaları yapması gibi konulara yer verilmiştir. (Ziya Paşa *Zafername* eserini de bu sırada kahvelerde bilardo oynarken söylemiş, yazdırmıştır.¹³⁸) *İstanbul-Paris* ve *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* kitaplarında hiç anılmamakla birlikte diğer üç kitapta da kısıtlı bilgiler yer almaktadır.

¹³⁷ a.g.e. s.207.

¹³⁸ Salâh Birsal, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.35.

Boğaziçi Şingir Mıngır'da Hüseyin Hilmi Paşa'nın yaptığı Namık Kemal tasvirinin de gerçekte birebir örtüştüğü görülmektedir. Nitekim oğlu Ali Ekrem de babasını tasvir ederken yıkanmayı ve traş olmayı sevmediğini, mecburiyeti yoksa gecelik kıyafetleriyle oturduğunu söylemiştir.¹³⁹

1.13. NÂZIM HİKMET RAN

A) HAYATI VE ESERLERİ

Nâzım Hikmet, 15 Ocak 1902 Selanik doğumludur. Memur olan babası Hikmet Bey, Mevlevi tarikatı şairlerinden Mehmet Nâzım Paşa'nın oğludur. Ressam olan annesi Celile Hanım ise Enver Paşa'nın kızıdır. Kurtuluş Savaşı'nın önemli isimlerinden Ali Fuat Cebesoy Nazım Hikmet'in dayısı, şair Oktay Rifat ise teyzesinin oğludur.

İlköğrenimini Göztepe Taş Mektep'te bitiren Nazım Hikmet, liseye Mekteb-i Sultani'de başlar ancak maddi olarak zorlanan aile onu bu okuldan alıp Nişantaşı Sultanisi'ne verir. 1917'de Heybeliada Bahriye Mektebi'ne giren Nâzım Hikmet 1919'da mezun olur ve güverte subayı olarak göreve başlar. Fakat bu görevini zatülceñp hastalığı nedeniyle yarıda bırakmak zorunda kalır.

Şair, ilk şiirlerini lise yıllarında dedesi Nâzım Paşa'nın etkisinde kalarak yazar. Sonraki yıllarda ise Bahriye Mektebi'nden edebiyat ve tarih öğretmeni olan Yahya Kemal'in yolunu izler. 1920 yılında *Alemdar* gazetesinin düzenlediği yarışmada birinci olan Nâzım Hikmet, adını edebiyat ortamlarında duyurmaya başlar. Vâlâ Nurettin ile birlikte Milli Mücadele'yle ilgili yazdıkları şiirlerin beğenilmesi üzerine Bolu'ya öğretmen olarak atanırlar. Ancak devrin siyasi şartlarından dolayı ortaya çıkan baskılara dayanamayıp Moskova'ya giderler. Nâzım Hikmet burada ekonomi ve toplumbilim üzerine eğitim alır. Eğitimini bitirdikten sonra 1924 yılının Ekim ayında Türkiye'ye döner ve İzmir'e gider. Bu dönemde yazdığı şiirler *Aydınlık* dergisinde yayımlanır. Bu dergi çevresindeki yazarların tutuklanması Nâzım Hikmet'e de ceza verilmesine neden olur. Yeniden Moskova'ya kaçan şair 1926

¹³⁹ Turan Karataş, "Nâmık Kemâl'in Mizacı, Kişilik Özellikleri, Alışkanlıkları", *Nâmık Kemâl*, , Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011, 54-65.

yılındaki aftan yararlanarak geri döner. İstanbul'da *Resimli Ay* dergisinde şiirlerini yayımlayan Nâzım Hikmet, 1932'de yeniden tutuklanır ve Bursa'ya gönderilir. Bir buçuk yıllık hapisane geçmişinden sonra *Akşam* gazetesinde Orhan Selim takma adıyla yazılar yazar. Ancak kısa süre sonra on beş yıllık hapis cezasıyla tekrar tutuklanır. On yıla yakın Bursa Cezaevi'nde kalan şair, bu süreçte pek çok şiir yazar. 1950'deki af yasasıyla cezaevinden çıkar ancak yeniden askere çağırılması yönünde karar verilir. Bunun üzerine Nâzım Hikmet, tekrar Moskova'ya kaçar. Fakat bu gidişi onun vatandaşlıktan çıkarılmasıyla sonuçlanır. 3 Haziran 1963'te de kalp yetmezliği nedeniyle Moskova'da vefat eder. Mezarı Moskova'da Novodeviçiy mezarlığındadır. Doğumunun yüzüncü yılı (2002) UNESCO tarafından Nâzım Hikmet yılı olarak kabul edilmiştir.

Küçük yaşlarda şiir yazmaya başlayan Nâzım Hikmet'in ilk şiiri "Serviliklerde" henüz on yedi yaşındayken basılır. Şair Anadolu'nun işgal altında olmasına sessiz kalmaz ve bunu anlatan şiirler yazar. Bu ilk şiirlerinde hece ölçüsüne ve kafiye düzenine dikkat ettiği görülür. İlerleyen yıllarda Nâzım Hikmet, önce kafiyede değişikliğe gider. Sonrasında da Rus şiirine fütürizmi getiren Mayakovski etkisinde şiirler yazarak içerikte yenilikler yapar.

a.Şiir: *Güneşi İçenlerin Türküsü (1927), 835 Satır (1929), Jokond ile Sİ-YA-U (1929), Varan 3 (1930), 1+1=1 (1930), Sesini Kaybeden Şehir (1931), Benerci Kendini Niçin Öldürdü (1931), Gece Gelen Telgraf (1932), Taranta Babu'ya Mektuplar (1935), Portreler (1935), Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin (1936), Kurtuluş Savaşı Destanı (1965), Saat 21-22 Şiirleri (1965), Memleketimden İnsan Manzaraları (1965), Rubailer (1966), Yeni Şiirler (1966), Dört Hapishaneden (1966), Son Şiirleri (1970), İlk Şiirleri (1971).*

b. Oyun: *Kafatası (1932), Bir Ölü Evi Yahut Merhumun Hanesi (1932), Unutulan Adam (1935), Ferhat İle Şirin (1965), Sabahat (1966), Ocak Başında Yolcu (1966), Yusuf İle Menofis (1967), Demokles'in Kılıcı (1974).*

c. Roman: *Kan Konuşmaz (1965), Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim (1967).*

d. Mektup: *Kemal Tahir'e Hapishaneden Mektuplar (1968), Oğlum Canım Evladım Memedim (1968), Va-nulara Mektuplar (1970), Nazım ile Piraye (1977).*

e. Fıkra: *İt Ürür Kervan Yürür (1936).*

f. **İnceleme:** *Sovyet Demokrasisi (1936)*.

g. **Masal:** *Sevdalı Bulut (1968)*.^{140 141}

B)“SALÂH BEY TARİHİ” NDE NÂZIM HİKMET

Nâzım Hikmet ve Şiirleri Üzerine

İlk eserlerinde geleneksel şiir formunu takip eden Nâzım Hikmet, şiirlerini heceyle yazmıştır. Fakat şiirlerinin içerik yönünden farklı olması onu, zamanla biçimde yeniliğe yöneltmiştir. Türk şiirine benzersiz konular ve biçim özellikleri kazandırmıştır.¹⁴² Hikmet Feridun, o dönemde gazetecilik yapan ve röportajlarıyla adından söz ettiren bir yazardır. Onun diğer yazarlara Nâzım Hikmet’i sorması ve Nazım Hikmet’in şiirlerinin büyüüne dair aldığı cevaplar şöyledir:

“Hikmet Feridun 1932 yılında edebiyatçıların sanat üzerindeki düşüncelerini yokladığı vakit hemen hemen bütün yazarlar onu “duman ve kıvılcım çıkararak koşan” bir ozan, “edebiyat üstü bir konu” sayar. Hiçbir yazarı okumadığımı söylemekle övünen Şükûfe Nihal bile: “Toplumsal ve insansı şiirler hoşuma gider. Nazım, insanı gök gürültüsü gibi sarsar.” diyecektir.

Faruk Nafiz ise onun büyüklüğünü gülmece dergilerine değin taşır:

Bizi kaldırmadığı kalıyor dansa yalnız

Yoksa ayırt edilmez, Nazım’ın şiiri cazdan.”¹⁴³

Hikmet Feridun dışında Nâzım Hikmet’le ilgili bir anekdot da Ömer Faruk Toprak’tan gelir. Ömer Faruk Nisuzaz’da Yahya Kemal’le oturma fırsatı yakalar ve Yahya Kemal’in ağzından şu sözlere şahit olur:

- “Ben de Nâzım Hikmet gibi, o tarzda şiir yazabilirim. Ama üç gün sonra hapse atarlar beni. Hayatım da mahvolur.”¹⁴⁴

¹⁴⁰ Hayatı ve eserleri şu eserlerden yola çıkılarak özetlenmiştir: İhsan Işık, “Nâzım Hikmet”, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2006, s. 2596- 2605. ; Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Cilt:2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

¹⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Nedim Gürsel, *Dünya Şairi Nâzım Hikmet*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005. ;Memet Fuat, *Nâzım Hikmet / Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmeleri*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 2000. ; Kemal Sülker, *Nâzım Hikmet’in Gerçek Yaşamı*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005.

¹⁴² Ataol Behramoğlu, *Nâzım Hikmet “tabu ve efsane”*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2012, s.157.

¹⁴³ Salâh Birsal, “Moda Geceleri”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 228.

Putları Yıkıyoruz!

Nâzım Hikmet, 1929 yılının Haziran ayında çıkan *Resimli Ay* dergisinde fütürizmin etkisiyle “Putları Yıkıyoruz” kampanyası düzenler ve bu başlık altında yazılar yayımlar. Bu yazılarında geçmişin ortadan kaldırılmasını, gerek biçimde gerekse içerikte yeniliğe gidilmesini savunur. Peyami Safa gibi yenilikçi gençler ile gelenekselliği savunan Yakup Kadri arasında tartışmalar yaşanır. Nâzım Hikmet’in ilk yazısında (Putları Yıkıyoruz Abdülhak Hâmit: No-1) Abdülhak Hamid’i hedef olarak seçmesi ise tesadüf değildir. Abdülhak Hamid’in el üstünde tutulması ve “Dâhi-i Âzâm” olarak nitelendirilmesi aslında onun putlaşmasına neden olur.^{145 146} Abdülhak Hamid bu kampanyaya içten içe çok kızsada da belli etmemiş, Nâzım Hikmet’in yüzüne karşı gülüp arkasından konuşmayı tercih etmiştir. Nâzım Hikmet’in şiir bilgisine güvenmemesine rağmen yalandan da olsa haklı olduğunu vurgulamıştır:

“Resimli Ay dergisinde Nâzım Hikmet putları devirirken Namık Kemal ve Tevfik Fikret’in yanı sıra onu da tahtından indirecek ve Hâmit buna büyük gözyaşları dökacaktır. Dostlarına da: “ Ben dâhi değilim, vahiyim vahi” demek zorunda kalacaktır. Ama beri yandan Nâzım Hikmet’i öğle yemeğine de çağıracak ve yemek arasında şöyle diyecektir:

- Açtığınız kampanya haklı bir kampanyadır. Biz de gençliğimizde aynı yollardan geçmiştik. Servetifünuncular, Fecriaticiler de aynı şeyi yapmıştır. Eskiler yıkılmadıkça yeniler filiz veremez.

Nâzım da bu sözler karşısında iyisinden şaşırarak, ayrılırken de Hâmid’in ellerine sarılıp öpecektir.

Ne var, Hikmet Feridun gelip de bir gazete adına Hâmid’le konuşmaya kalkınca Nâzım’a duyduğu sevginin gerçeğe dayanmadığını ortaya çıkaran sözler de edecektir:

¹⁴⁴ Salâh Birsell, “Nisuz Edebiyat Fakültesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.86.

¹⁴⁵ÖzgürSevgiGöral,
http://www.academia.edu/6692778/Patlamaya_hazır_bir_şimdi_Putları_Yıkıyoruz, (Çevrimiçi), 12.01.2017.

¹⁴⁶Zafer Toprak,
http://www.academia.edu/15217175/Nâzım_Hikmetin_Putları_Kırıyoruz_Kampanyası_ve_Yeni_Edebiyat, (Çevrimiçi), 12.01.2017.

- Ben hak tanıyan adamım. Nâzım Hikmet'i türünde beğenirim. Yeteneği var. Ama pek sınırlı. Biraz çeşitlilik gerek değil mi? Sözgeşi ben her türde yazarım. Zembereksiz nazım bile yazdım.

Hâmid o yıllarda Cuma günleri Maçka'daki evine topladığı edebiyatçılara da şunu fısıldayacaktır:

- Nâzım Hikmet Bey benden yanlızsız bir sayfa okuyamaz."¹⁴⁷

Nâzım Hikmet ve Aşkları

Nâzım Hikmet yaşamı boyunca dört evlilik yapmış, evlilikleri dışında da hayatına pek çok kadın girmiştir. İlk eşi Nüzhet Hanım'la Moskova'ya ilk gittiği zamanlarda evlenirler ancak bu evlilik çok kısa sürer. 1924'te Türkiye'ye dönen Nâzım Hikmet, tekrar Moskova'ya gitmek zorunda kalır. Bu gidişinde de dış hekimi olan Yelena Yurçenko ile ikinci evliliğini yapar. Fakat bu evliliği Yelena'nın 1929'da vefat etmesiyle sona erer. 1935'te üçüncü evliliğini Piraye Altınoğlu ile yapan şair 1951'de Münevver Andaç'a âşık olur ve Piraye'den boşanır. Oğlu Memet, Münevver Andaç'la olan birliktelikten dünyaya gelir. Nâzım Hikmet'i Türkiye'den Moskova'ya son gidişinde de yeni bir aşk karşılar. Şair, tiyatro sanatçısı olan Vera Tulyakova ile son evliliğini yapar. Nâzım Hikmet'in burada adı geçmeyen başka aşkları da olmuştur. Bunlar arasından oyuncu Semiha Berksoy'la olan ilişkisinde Nâzım Hikmet'in kıskançlık duygusu da görülür:

“Daha sonraki yıllarda Tepebaşı Bahçesi'nde Hececiler de görünür. Burada 1930'larda Cemal Reşit- Ekrem Reşit kardeşlerin Lüküs Hayat, Üç Saat, Deli Dolu operetleri de oynanmıştır. Şehir Tiyatrosu sanatçılarının oynadığı bu oyunlardan Lüküs Hayat'ta Semiha Berksoy da rol almış ve Nâzım Hikmet'in kıskançlığını çokça uyandırmıştır.

O vakitler Nâzım, Semiha Berksoy'un her şeyiyle yakından ilgilenmektedir. Tepebaşı Bahçesi'nde Lüküs Hayat'ı seyrettiğinin ertesi gününde Semiha'ya şöyle der: “Dün gece senin yüzünden az kalsın kavga çıkarıyordum.” Doğrudur bu. Nâzım oyunu seyrederken adamın biri Semiha'ya laf atmış. Nâzım da iskemlesini kaptığı gibi adamın üzerine yürümüştür. Olayı gülerek anlatan Nâzım, Semiha'ya şunları

¹⁴⁷ Salâh Birsal, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.40.

söyler: “ Ben seninle evlenirsem, sahneye filan çıkmak yok. Seni kapıdan dışarı bile bırakmam.”

- Bunu şair, sanatçı Nâzım Hikmet mi söylüyor?
- Evet, bunu şair, sanatçı Nâzım Hikmet söylüyor.”¹⁴⁸

Nâzım Hikmet’le ilgili bu anekdotlara *Kahveler Kitabı* ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* kitaplarından ulaşılmıştır. *Boğaziçi Şingir Mingir, Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, İstanbul-Paris* kitaplarındaysa herhangi bir bilgi yoktur. Nâzım Hikmet gerek kendi yaşadığı dönemde gerekse sonraki yıllarda tartışma yaratan bir isimdir. Bazıları onun şiirlerini siyasi bir ideoloji aracı gibi görürken, bazıları da eleştiride bulunmaktan kaçınmıştır. Bu yüzden ilk bölümde onun şiirleri üzerine birkaç söyleme yer verilmiştir. Şiirleri dışında geçmişe körü körüne bağlı olmayı eleştiren Nâzım Hikmet’in “Putları Yıkıyoruz” kampanyası da ses getiren bir yazı dizisidir. Onun sanatçı kişiliğinin dışına çıkılıp aşk hayatına bakıldığında da oldukça hareketli bir yaşam sürdüğü görülür. Ayrıca Nâzım Hikmet de dönemin diğer sanatçıları gibi kahvelere gitmiş, edebiyat ortamlarında bulunmuştur. Bu mekânlardan en sık gittikleri ise Lebon ve Tepebaşı Bahçesidir.

1.14. NECİP FAZIL KISAKÜREK

A)HAYATI VE ESERLERİ

Necip Fazıl, 25 Mayıs 1905’te İstanbul Çemberlitaş’ta dedesi Mehmed Hilmi Efendi’nin konağında doğar. Babası Abdülbâki Fâzıl Bey, annesi ise Mediha Hanım’dır. Asıl adı Ahmed Necip olan yazarın düzensiz bir okul hayatı vardır. Gedikpaşa’da bir Fransız ve Amerikan mektebinden sonra Büyükdere Emin Efendi, Büyük Reşid Paşa Numune, Vaniköy Rehber-i İttihad mektebi gibi okullardan sonra Heybeliada Bahriye Mektebi’ne kaydolar ancak buradan mezun olamadan ayrılır. 1921’de Dârülfünunun Felsefe bölümüne yazılır ama buradan da mezun olmadan kazandığı devlet bursu ile felsefe öğrenimi için Paris’e gider. Paris’te de iyi bir

¹⁴⁸ Salâh Birsal, “Tepebaşı Bahçesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.52-53.

öğrencilik hayatı olmayan Necip Fazıl, Türkiye'ye dönüşünde İstanbul ve Anadolu'da bazı bankalarda çalışır. Fransız mektebi, Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, Robert Koleji, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde dersler verir. 1942'den itibaren memurluğu bırakıp geçimini sadece yazılarından ve dergi yayıncılığında sağlayamaya başlar. 1936'da Ankara'da çıkarmaya başladığı fakat on yedi sayı çıkan *Ağaç* dergisini 1943'te *Büyük Doğu* takip eder. Yazarın *Büyük Doğu*'da birçok takma adı vardır: Ne-Fe-Ka, Hi-Ab-Kö, Ha-A-Ka, Adı Değmez, Neslihan Kısakürek, Ahmed Abdülbaki, Prof. Ş.Ü., Bankacı, Be-De, Ozan, Ozanbaşı gibi. Kültür sanat, siyaset, din, edebiyat gibi farklı alanlardaki içeriğiyle döneminde önemli bir yeri olan *Büyük Doğu*, toplamda otuz beş yıl süreyle faaliyet göstermiştir. Edebiyatın neredeyse her türünde eserleri olan Necip Fazıl, 25 Mayıs 1983'te Erenköy'deki evinde vefat eder.

Necip Fazıl'ın ilk şiir denemesi on üç-on dört yaşlarında *Tercüman* gazetesinde çıkar. Ancak onun bilinen ilk şiiri ise 1 Temmuz 1923 tarihinde *Yeni Mecmua*'da yayımlanan "Kitâbe" adlı şiiridir. Yazarın *Millî Mecmua*, *Anadolu*, *Hayat* ve *Varlık* dergileri ve Cumhuriyet gazetesinde şiirleri ve hikâyeleri yayımlanır. Bir yandan tiyatroya da yönelen Necip Fazıl, 1935'de *Tohum*'u yayımlar ve eser Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye konur. İlerleyen yıllarda Nakşibendî şeyhi Abdülhakim Arvâsî ile tanışması onun sanat anlayışında dinî-mistik bir anlayışa yönelmesini sağlar.

a.Şiir: *Örümcek Ağı (1925), Kaldırımlar (1928), Ben ve Ötesi (1932), 101 Hadis (1951), Sonsuzluk Kervanı (Ankara 1955), Çile (1962), Şiirlerim (1969), Esselâm -Mukaddes Hayattan Levhalar- (1973), Öfke ve Hiciv (1988).*

Tiyatro: *Tohum (1935), Bir Adam Yaratmak (1938), Sabır Taşı (1940), Vatan Şairi Namık Kemal (1944), Nâm-ı Diğer Parmaksız Salih (1949), Ulu Hakan Abdülhamid Han (1969), Yunus Emre (1969), Senaryo Romanları (1972).*

Hikâye ve Roman: *Meşum Yakut (1928), Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil (Ankara 1933), Ruh Burkuntularından Hikâyeler (1965), Hikâyelerim (1970), Aynadaki Yalan (1980), Kafa Kâğıdı (1984).*

Hâtıra: *Cinnet Mustatili (1955), Büyük Kapı (1965), Yılanlı Kuyudan (1970), Hac'dan Çizgiler, Renkler ve Sesler ve Nur Mahyaları (1973), O ve Ben (1974), Bâbüâli (1975).*

Din-Tasavvuf: *Halkadan Pırlıtlar (1948), O ki O Yüzden Varız (1961), İman ve Aksiyon (1964), Hazret-i Ali (1964), Peygamber Halkası (1968), Çöle İnen Nur (1969).*

Deneme, Fıkra, Siyasî-Tarihî İnceleme: *Abdülhak Hâmid ve Dolayısıyla (Zonguldak 1937), Namık Kemal (Ankara 1940), Maskenizi Yırıtıyorum (1953), Türkiye'de Komünizma ve Köy Enstitüleri (1962), Ulu Hakan Abdülhamid Han (1965, 1970), Türkiye'nin Manzarası (1968, 1973), Tanrıkulu'ndan Dinlediklerim (I-II, 1968), Benim Gözümler Menderes (1970).¹⁴⁹*

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE NECİP FAZIL KISAKÜREK

Necip Fazıl ve “Açlık”

Fikret Adil (1901-1973), ile Necip Fazıl aynı evi paylaşan iki dosttur. Oturdıkları ev Asmalımesçit 47 numaralı apartmandır. Ancak Fikret Adil burayla ilgili anılarını anlatırken evin yerini saklamak için numarasını değiştirmiş *Asmalımesçit 74* yapmıştır.¹⁵⁰ Birbirlerinin her haline rastlayan bu ikilinin açlıkla imtihanlarını Fikret Adil, *Asmalımesçit 74* adlı kitabında anlatır. Fikret Adil bir gün Beyoğlu'ndaki Petrograd'a Necip Fazıl'la birlikte gider. Öğle yemeği saati çoktan geçmesine rağmen paraları olmayan bu ikili çaylarını bile bitmesin diye yudum yudum içerler. O sıralarda *Cumhuriyet* gazetesinin edebiyat sayfasını ise Peyami Safa yönetmektedir ve Fikret Adil'le Necip Fazıl da oraya yayımlanması için yazılar yazarlar. Açlıktan dolayı sınırları bozulan ikilinin aceleyle yazı yazmalarının nedeni ise hemen paralarını alabilmektir. Fikret Adil, Necip Fazıl'ın yazı yazarkenki halini “Necip esasen yazı yazarken hırçınlaşır, yüzündeki rakamlar –bu buluş Peyami Safa'nındır- harekete geçer ve bir kerrat cetvelini andırır, bir mekanizma kuruluşuyla tek heceli küfürler savurur, kılıfını değiştiren bir yılan kadar hassas ve titiz olurdu.” diye betimler. Yazısını dikkatli yazabilmek için kalkıp başka masaya giden Necip

¹⁴⁹ M. Orhan Okay, “Necip Fazıl Kısakürek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:25, Ankara, 2002, s. 485-488. ; Eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Orhan Okay, *Kendi Sesinin Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001. s. 20-22.

¹⁵⁰ Salâh Birsal, “Elit Kahvesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 161.

Fazıl'ın yazısının adı "Açlık"tır. Fikret Adil gizlice yazıya göz atarken oraya bir arkadaşının geldiğini görür. Necip Fazıl'a sezdirmeden arkadaşından biraz para aldıktan sonra, Necip Fazıl'ı da alarak Amerikan lokantasına giderler. Yemekten sonra yine yazılarını bitirmek için Petrograd'a dönen ikili birer de kahve ısmarlarlar ve ayrı masalarda çalışmaya devam ederler. Fakat Necip Fazıl yazıya devam edemez, düşünüp durur. Bunun üzerine Fikret Adil'e şöyle der:

- Allah belâını versin. Karnım doydu, açlık düşüncelerim kayboldu.

Nedir bunun üzerine önündeki kâğıdı buruşturup atan Necip Fazıl, yeni bir yazıya başlar. Bu kez yazının adı şu olacaktır: "Ölüme Dair Nesirler."¹⁵¹

Fikret Adil'e göre, Necip Fazıl, açlığı kaybolunca, ölümü düşünür. Bu iki his onda sabittir. Fakat biri ruhuna öteki uzviyetine hâkimdir.¹⁵²

Necip Fazıl "Küllük"te

Necip Fazıl'ın bilinmeyen yönlerini ortaya koyan Fikret Adil, "Necip'in asıl olan tarafını herkese tanıtmak istiyorum. Burada onun romanlaştırılmış hayatını yazacak değilim. Sade ona, yazılarından sezemeyenlere izaha çalışacağım." Der. Arkadaşı için hotgâm (kendini beğenmiş)¹⁵³ tabirini kullanan Fikret Adil:

- Acaba her lisanda mevcut ve tanınmış bir isim var mıdır?

Necip Fazıl ciddiyle cevap verir:

- Evet: Necip Fazıl.¹⁵⁴

Necip Fazıl'ın bu yönüyle ilgili olarak *Kahveler Kitabı* 'nda şöyle bir anekdot vardır. Küllük'e gidenler arasında Necip Fazıl da vardır. Cavit Yamaç'ın benzetmesine göre "Kaldırımlar ozanı bir berber makası gibi bıyıklarını açıp kapar ve burnunu sinirlerinin ipiyle bir kukla gibi" oynattıktan sonra:

- Bu mu, bu mu şiir? Gel şiiri ben de gör...¹⁵⁵

¹⁵¹ Salâh Bırsel, "Ankara Pastanesi", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 112.

¹⁵² Fikret Adil, *Asmalımescit 74 (Bohem Hayatı)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 84-85.

¹⁵³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

¹⁵⁴ Fikret Adil, a.g.e. , s.83.

Necip Fazıl her ne kadar kendini beğenmişlik yapsa da onunla ilgili eleştiriler de yapılmaktadır. Bunlardan birini Fikret Adil’le ortak dostları olan Abidin Dino yapar: “Senfoni şiiri Necip Fazıl’a karşı isyan bayrağını çeken şiiirdir. O, XIX. Ve XX. yüzyılın birey bunalımını, kâh bir düşünce kalıbı içinde, kâh bir deli gömleği içinde mükemmelen ifade ediyor.”¹⁵⁶

Kahveler Kitabı ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*’ndan alınan Necip Fazıl’la ilgili bu anekdotlardan anlaşılacağı üzere şairin sadece iki yönüne değinilmiştir. Eserlerini ortaya koyarken yazının hissini yakalayabilmek için kendini vererek nasıl dikkatli yazdığı ve kendini beğenmişlik yönü vurgulanmıştır.

1.15. NEYZEN TEVFİK

A)HAYATI VE ESERLERİ

Neyzen Tevfik, 24 Mart 1879’da Bodrum’da doğmuştur. Asıl ismi Mehmed Tevfik olan şair, soyadı kanunu ile Kolaylı soyadını almıştır. Babası Bodrum Rüştüye Mektebi kurucu öğretmeni olan Hâfız Hasan Fehmi Efendi, annesi Hatipoğulları sülâlesinden Emine Hanım’dır.

Neyzen Tevfik Rüştüye’ye Bodrum’da başlamış, fakat babasının tayini üzerine Urla’ya göç etmişlerdir. Burada ilk ney derslerini Kâzım Efendi’den almıştır. Neyzen Tevfik, eğitimine İzmir İdâdisi’nde yatılı olarak devam etmiş fakat sara hastalığı yüzünden okulu yarım kalmıştır. Ney hocası Kâzım Efendi’nin tavsiyesi üzerine İzmir Mevlevîhânesi’ne devam etmiş, Cemal Bey’den de ney dersleri almıştır. Bu mevlevîhâneye gelen Şair Eşref, Tokadîzâde Şekib Bey, Tevfik Nevzad, Abdülhalim Memduh, Bıçakcızâde Hakkı gibi isimlerle tanışmıştır. Bir yandan Türkçe, Arapça, Farsça dersleri de alan Neyzen’in ilk şiiri 30 Nisan 1898’de *Muktebes* dergisinde yayımlanmıştır. Neyzen Tevfik aynı yıl İstanbul’a gitmiş Fethiye Medresesi’ne girmiştir. İstanbul’da Mehmed Âkif’le tanışmış, ondan da Arapça, Farsça, Fransızca dersleri almış buna karşılık kendisi de Âkif’e ney dersi

¹⁵⁵ Salâh Bırsel, “Küllük”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 254.

¹⁵⁶ Salâh Bırsel, “Asaf Hâlet Çelebi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 69-70.

vermiştir. Neyzen'in Mehmed Âkif'le tanışması hayatında bir dönüm noktası olmuş, dönemin diğer önemli isimleriyle tanışma fırsatı bulmuştur. Bunlardan başlıcaları; Hersekli Ârif Hikmet, İbnülemin Mahmud Kemal, Kanûnî Hacı Ârif Bey, Tanbûrî Cemil, Kemeñeci Vasil, Ūdî Nevres'tir. Neyzen Tevfik'in hayat tarzındaki değişiklik onun Mevlevihanelerden uzaklaşmasına neden olmuş, kendini içkiye kaptırmış ve kötü bir hayat sürmüştür. 1903'te Mısır'a gitmiş, İskenderiye ve Kahire'de yaşamış fakat 1908'de II. Meşrutiyet'in ilân edilmesiyle tekrar İstanbul'a dönmüştür. Neyzen Tevfik Mısır'dan dönüşünden iki yıl sonra Cemile Hanım'la evlenmiş fakat kızları Leman üç aylıkken eşinden ayrılmıştır. Mehmed Âkif'in Mısır'da olduğu süre içerisinde (1923-1929) Âkif'i görmek için Mısır'a gitmiştir. 1930'da İstanbul Belediye Konservatuarı'nda görevlendirilmiştir. Küçük yaşlardan beri hastalığı devam eden Neyzen, 29 Ocak 1953'te İstanbul'da vefat etmiştir.

Neyzen Tevfik, hayatı boyunca maddi bir beklenti içinde olmamış, sadece zevk için ney üflemiştir. Musikisi dışında hiciv yönüyle de tanınmıştır. Şiirlerinde de mizahi ve alaylı hava dikkat çekmiştir. Medrese ve Mevlevihane geçmişi onun şiir dilinin eskiye dönük olmasında etkili olmuş, ölçü olarak çoğunlukla aruz veznini tercih etmiş fakat heceyi de kullanmıştır.¹⁵⁷

a.Şiirleri: *Hiç (İstanbul, 1335), Adâb-ı Mukaddes (İstanbul, 1340).*

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE NEYZEN TEVFİK

Neyzen Tevfik ve İçki Düşkünlüğü

Neyzen Tevfik, İzmir'den İstanbul'a geldiğinde 19 yaşlarındadır. Gelir gelmez Fethiye Medresesi'ne yerleştirilmiş ancak kısa süre içinde burada kalamayacağını anlamıştır. Gittiği diğer medreselerden de setre giymediği, sarık sarmadığı ve namaz kılmadığı için uzaklaştırılmıştır. Neyzen'in içkiye alıştığı yıllar bu zamanlara denk gelmektedir. İçkiye olan bağımlılığı onu komik durumlara da düşürmüş fakat kendisi bundan hiçbir zaman utanmamış tam tersi “Utanma, utandıkça rahat yaşayamazsın. Görmüyor musun, ben kimseden utanıyor muyum?

¹⁵⁷ Hasan Aksoy, “Neyzen Tevfik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.33, İstanbul, 2007, s. 72-73.

Hayatı ve eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Alpay Kabacalı, *Çeşitli Yönleriyle Neyzen Tevfik*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003. ; Hilmi Yücebaş, *Neyzen Tevfik Hayatı-Hatıraları-Şiirleri*, Gül Matbaası, İstanbul, 1978. ; Mehmet Ergün, *Neyzen Tevfik ve <<Azâb-ı Mukaddes>>i*, Tunca Yayınları, İstanbul, 1983.

Başkaları benim halimden utansınlar!” diyerek cevap vermiştir.¹⁵⁸ Onun bir içki âlemindeki hikâyesi ise şöyledir:

“Çaycı Hacı Mustafa da Neyzen’in gece gündüz birlikte olduğu dostlarından. Bir gün Neyzen’le Hacı bir hamama giderler. İkisi de genç, ikisi de dinç, ikisi de içkicidir. Bir hamam âlemi yapacaklardır. Yanlarına da bir damacana rakı alırlar. Ama bardak ya da kadeh almayı unuttukları için rakıyı kurnadan birine boca ederler.

Bundan sonrasını Hilmi Rit’e bırakalım, bakalım neler anlatacak:

- Kadehe, şişeye de gerek yok. Hamam tası var ya! Geçerler kurna başına, Neyzen çalar. Hacı okur. Hacı okur, Neyzen çalar. Rakı tükendikçe rakı aldırırlar. Ama hamamın sıcaklığı yüzünden boyuna terledikleri için iki ahbap çavuş bir türlü sarhoş olamazlar. İçki tutmayınca ne yapılır. Neyzen derhal karar verir. Sırtına bir aba geçirir, fırlar Direklerarası’na. Sokrat Eczanesi’nden büyük bir şişe eter alır, gelir boşaltır rakının içine. Bu kez başlarını kurnaya sokup içmeye başlarlar. Ama kafalarına yeni bir düşünce takılır. Havva Ana, Adem Baba çıplak gezerler. Neden kendileri de çıplak gezmesin? Bu parlak düşünce uygulanır. Neyzen çırılçıplak kendini hamamdan dışarı atarak Şehzadebaşı yolunu tutar. Arkasından da yine çırılçıplak Hacı. Ne ki, bu adembabaların Direklerarası gezisi çok uzun sürmez. Görevliler az sonra bu adembabaları çalyaka edip götürürler.”¹⁵⁹

Neyzen Tevfik, Mehmet Âkif’in çok sevdiği dostları arasında yer almıştır. Mehmet Âkif kendi eşi İsmet Hanım ve Neyzen için “Ben bu iki cezayı aynı tarihte tanıdım ve kendime yâr edindim.”¹⁶⁰ demekten de geri kalmamıştır. Âkif, Neyzen’i dönemin ünlü isimleriyle tanıştırmış, adının bu çevrelerde duyulmasında öncülük etmiştir. Neyzen Tevfik de Âkif’e “Hocam” demiş, Âkif’in her konuda sözünü dinlemiştir. Mehmet Âkif Neyzen’e içki konusunda sürekli kızmış, içkiyi bırakması için uyarılarda bulunmuş ve Neyzen Tevfik’ten meyhaneye adım atmayacağına dair söz almıştır. Buna uymakta zorluk çeken Neyzen, çözümünü meyhaneye atın üstünde gitmekte bulmuştur. Atın üstünden neden inmediğini soranlara da “Meyhaneye ayak

¹⁵⁸ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004, s.46.

¹⁵⁹ Salâh Bırsel, “Neyzen Tevfik”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 112.

¹⁶⁰ Hilmi Yücebaş, *Neyzen Tevfik Hayatı-Hatıraları-Şiirleri*, Gül Matbaası, İstanbul, 1978, s.83.

basmamaya yemin ettim.” cevabını vermiştir.¹⁶¹ Verdiği sözlere farklı bir açıyla sadık kalan Neyzen Tevfik’in buna benzer diğer anısı ise Sait Halim Paşa’yla geçmektedir. Sait Halim Paşa (1863-1921) sadrazamlık görevinde bulunmuş bir devlet adamıdır. Yalısında dönemin ünlü sanatçıları ağırlayıp eserlerini dinlemeyi seven Sait Halim Paşa, Neyzen’e de aynı şekilde değer göstermektedir. Fakat alkolün sınırını tutturamayan Neyzen Tevfik’in Paşa’nın evinde sızıp kalması üzerine Paşa, Neyzen’den içki içmeyeceğine dair söz alır. Bir süre sonra yine böyle bir sanat toplantısı yapılacağı gün Neyzen yalıya çağırılır. Fakat verilen sözden eser kalmamıştır.

- “Hani söz vermiştin? Hani ağzına damlasını koymayacaktın?
- Vallahi billahi ağzıma bir damla içki koymuş değilim.
- İnanmam, şöyle yakın gel de bir hoh de bakalım.

Neyzen iyice sokulur. Paşa’nın burnuna olanca soluğunu boşaltan bir hoh fırlatır. Hayret! Neyzen’in ağzı gerçekten içki kokmuyordur. Paşa şaşkın:

- Bu nasıl iş Neyzen?
- Sen konusunu alıp da anlamayasın diye içkiyi alttan tenkiye ettirdim. İnsan biraz dişini sıkıp da aldığına çıkarmazsa, işte böyle, tıpkı yukardan içmişçesine mestoluyor, Paşam.”¹⁶²

Neyzen Tevfik ve Kahve Hayatı

Neyzen Tevfik’in yaşam biçimindeki farklılık, onun gittiği mekânlardan da anlaşılmaktadır. Şair, aynı zamanda birer edebiyat ortamı olan kahvelere gitmek yerine şehrin en tehlikeli insanların gittiği kahvelerde bulunmuştur. Bunlardan en meşhuru Gavran Mustafa’nın esrar kahvesidir. Bu kahvede çay, kahve dışında esrar da içilmektedir. Neyzen Tevfik’in burada geceyi rahatlıkla geçirebilmesi için ayrı bir yeri de vardır. Kahvede “Baba” diye anılan Neyzen’e hürmet de üst seviyede tutulmuştur. Fakat esrar kahvesi olması dolayısıyla kahvede temizlikten eser yoktur. Her yerin bitli olması geceleri orada yatanların kaşınmasına ve uyuyamamasına

¹⁶¹ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004, s.60-64.

¹⁶² Salâh Birsal, “Boğaziçi Yandan Yandan”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 201.

neden olmaktadır. Bu durumdan muzdarip olan Neyzen'in derdine Arap Yalel adında bir hırsız derman olur. Neyzen'in önüne oturarak şunları söylemiştir:

- "Baba, arkadaşların topu seni seviyorlar, sana ellerinden geleni yapıyorlar. Bana gelince, Cevat Bey Merkez Komutanı, x... Polis Müdürü. Bunlar varken bize iş yok. Bana adım attırmıyorlar. Neydi o dün akşam çaldığın hava? Bizim memleketin çöllerinde esen rüzgarlar gibi bir şeydi. İsterdim ben de sana ötekiler gibi bir şey vermek, ama yoksul düştüm, halim kötü. Ne ki, az veren candan çok veren maldan. Ben de sana candan, gönülden bir şey sunmak isterim. Uzat şu aynayı.

Arap Yalel, Neyzen'in oturduğu minderin altından çıkan gümüş aynanın ucunu görmüştür. Neyzen uzatır aynayı. Arap da elini koynuna atar, koltuğunun altından üç tane bit tutup çıkarır aynaya koyar. Sonra da:

- Bu bitleri ben Yemen'den getirdim. Her zaman üstümde taşırım. Okunmuş bitlerdir. İçlerinde birisi erkektir, bak ense kökünde yeşil bir işaret var. Ötekiler bunun karılarıdır. Koyuver bunları içeri, bana dua edersin.

Neyzen elini uzatarak aynanın üzerinden bitleri alır. Ama isterseniz bundan sonrasını Neyzen'in ağzından dinleyelim:

- Adaaamm, ben de bunların yüzlercesi vardı. Üç tane fazla olmuş ne çıkardı. Saldım koynuma. Ne dersiniz, o gece kaşını durdu. Rahat bir uyku uyumuşum. Sabahleyin, gömleğimi çamaşırlarımı araştırdım. Arap Yalel'in okunmuş bitleri, üçü bir arada, kıpırdamadan duruyordu. Öteki bitlere sanki kıran girmiştir. Bu üç okunmuş bit, onların köküne kibrit suyu eklemiştir."¹⁶³

Arnavut İsa'nın kahvesi de Neyzen Tevfik'in gittiği esrar kahvelerinden biridir. Diğer kahvelerde olduğu gibi Neyzen, burada da el üstünde tutulmuştur. Kahvede "efsanevi" bir yaşam sürdüğünü söyleyen Neyzen'in bu günlerle ilgili anıları şöyledir:

- "Bir imparatorudum. Pelasparelere bürünmüş o yarı çıplak insanlara ney üflediğim zaman yüreklerini bir mıknatıs gibi çekip topladığımı duyardım. Şişesi daima isli bir tavan lambasının abajuru, benim şirvanı, gizemli bir karanlık içinde bırakırdı. Ney üflerken hizmetime bakan Yakup adındaki bir pırpırı oğlanın

¹⁶³Salâh Birsal, "Esrar kahveleri", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.193,194.

gözlerinde, o karanlık içindeki gözlerinde pırl pırl parlayan gözyaşlarını zaman zaman hatırlarım. Hatırladıkça da ağlarım.

Ne var, bir gün kahveyi polisler denetim altına alıvermişler. Neyzen artık orada barınmak olanağının tükendiğini anlayınca beş, on arşın boyunda bir bayrak edinmiş, geceleri buna sarılıp bir sokak köşesinde yatar olmuştur. Yıllarca sonra Neyzen bu taşınır yatak için de şunları söyleyecektir.

- Bayrağıma sarınıp yatmak, bu ne güzel, ne korkusuz bir uyku idi!”¹⁶⁴

Neyzen Tevfik Hakkında Söylenenler

Neyzen Tevfik, toplumda çok farklı kesimlerden insanları tanımış, dostluk kurmuştur. Bunlar arasında padişaktan (V. Mehmed Reşad) cumhurbaşkanına (M. Kemal Atatürk) hırsızdan ayyaş kadar arada uçuruma varan farklılıklar vardır. Şair, toplumda geniş bir kesim tarafından tanınmasıyla ilgili şöyle demiştir: “Ben İstanbul’da herhangi bir evin kapısını çalsam, ya anası, ya babası, ya dayısı, amcası, hulâsa birisi tanıdık çıkar. Bana çorbamı verirler. İcap ederse çamaşırımı yıkarlar. Ben bankadan bile zenginim.”¹⁶⁵

Neyzen Tevfik’le aynı ortamda bulunup onu dinleme imkanı olan Mevlana’nın torunlarından Sadettin Çelebi, Neyzen’i şöyle anlatacaktır:

- “Abdülhalim Çelebi’nin evindeydik. Kıvrıkcık saçlı, yuvarlak yüzlü, iri gözlü, esmer bir can vardı. Adı Tevfik’miş. Kendisine biraz ney üflemesi rica edildi. Ceketinin iç cebinden bir ney çıkardı. Öyle bir dem tutturdu ki, kamış dayanamayıp çatlayacak, ikiye ayrılacak sandım. Bunca yıldır musiki ile uğraşırım. Ne öyle bir taksim, ne de öyle bir ney dinledim.”

Farklı bir ortamda Neyzen’i dinleme imkânı olan Refi Cevat Ulunay ise Neyzen’in üstün yeteneğiyle ilgili şunları söyler:

- “Tevfik’in bir özelliği de çaldığı neyin onca bilmem kaç boğum olmasının, başparesinin, mumbacağının elinden çıkmış bulunmasının hiç önemi olmaması idi.

¹⁶⁴ a.g.e. s.196.

¹⁶⁵ Alpay Kabacalı, *Çeşitli Yönleriyle Neyzen Tevfik*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 39.

Yergici ozan Eşref'le İstasyon Birahanesi'ndeki buluşmalarımızda Neyzen Tevfik'in boş bira şişesi ile ney çaldığına tanık oldum."¹⁶⁶

Neyzen Tevfik'in Hayata Bakışı

Neyzen'in hayatına genel olarak bakıldığında küçüklüğünden itibaren her zaman adaletin yanında olduğu görülür. Yaşama ve yaşamın içindeki her şeye itirazı olan şairin medrese geçmişinin de etkisiyle hiçlik duygusu ön plandadır. Bu duygulardan olsa gerek hayatta hiçbir zaman paraya, mala, mülke önem vermemiş, eline geçen paraları da bir şekilde dağıtmıştır. Bununla ilgili güzel bir örnek bir arife günü Küllük kahvesinde Neyzen Tevfik'e rastlayan Cahit Saffet Irgat'ın ağzından anlatılmaktadır:

- "Oturttu beni yanına, üst üste çay içtik. Bir değil, üç beş bardak. Bu keser dedi. İçki isteğini keser. Sonra yoksul çocukları toplamaya başladı yanına. Çay ikram etti onlara. Bir, iki derken çocuklar toptop olmuş, birikmişti çevremizde. İki sıra yaptı onları, okul çocukları gibi. Kimi yalınayak, kiminin üstübaşı yırtık pırtık...

- Haydi, dedi, şimdi Mahmutpaşa'ya!

- Ne olacak?

- Param var bugün. Bu yetimler de sevinsin, yarın bayram, giydireceğiz bunları...

Giydirdi o gün o fakir fukara çocuklarını.

Sonra yine meyhaneye... Rakıdan önce bir fincan zeytinyağı. Rakı çabuk çarpmasın diye..."¹⁶⁷

Neyzen'in yaşam felsefesinde geçmişe üzülme, gelecek için çok çabalamak diye bir şey yoktur. Bu görüşünü anlatan şu sözleri oldukça önemlidir:

"Dünkü fırsatları kaçırdığına diz dövenlere, bugünün tatasına perişan olanlara, yarının telaşına düşenlere, şaşmaya bile gerek duymuş kullardan değilim. Neden dersiniz, boşunadır da ondan. Neden boşuna dersiniz, şimdiye değin kim alınyazısını değiştirebilmiş? Zaman, ahval, dışımızı kaplayan nesnelere, kimseye

¹⁶⁶Salâh Bırsel, "Esrar kahveleri", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.192,193.

¹⁶⁷Salâh Bırsel, "Küllük", *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.251.

boyun eğmiş değildir. Dünyayı ele geçiren adamlar bile tarihin ağzına sakız olmuşlar, oradan oraya saldırırken ense köklerinden doğru bir şaplak yemişler, dünyaya gelmemişe dönmüşler... Komşunun tavuğu keçi doğurmuş diye yemeden, içmeden kesilenlere, hayıflanarlara acırım. Herkes ancak elinden geleni yapar da ondan.”¹⁶⁸

Neyzen Tevfik, hayata karşı alaycı ve mizahi bir kişiliğe sahiptir. Ancak onun bu yönlerinin yanında bambaşka bir tarafı da vardır. Öncelikle yardıma muhtaç birini gördüğünde hemen koşar ve bu yaptığı iyiliklerden hiçbir karşılık beklemez, gözü tok bir insandır. Buna ek olarak çok iyi bir gözlemcidir. Bir işi sadece görerek kavrayabilir. Bize onun bu yönlerini anlatan ayı oynatma hikâyesi ele almaya değer niteliktedir:

“Otuz seneden fazla. Bir akşam Asmalımesçit’ten geçiyorum. Baktım, bir Çingene ayı oynatıyor. Etrafını çoluk çocuk çevirmiş; seyrediyorlar, ama Çingene ayıyı oynatamıyor. Ayı usta. Bir ehlinin elinde olsa mükemmel oynayacak. Ama ayıcı acemi... Ben o zamana kadar ayı oynatmadım, ama çok seyrettim. Çok seyrettiğim için biliyorum. Nihayet, dayanamadım. Sokuldum. Çingenenin elinden ayının zinciriyle halkasının ipini çekip aldım. Değneğini de aldım, tefini de: “Gel arkamdan!” dedim.

Ayı elimde, çingene peşimde, doğru Tepebaşı Bahçesi’ne... Tepebaşı Bahçesi o zaman rağbette. Şişli’den, Kadıköy’den, bütün kibar semtlerden, muhitlerde hanımlar, beyler akın akın gelip Tepebaşı Bahçesi’ni doldururlar. İncesaz, orkestra dinlerler. Bahçe’ye girdim. Hıncahınç! İğne atsan yere düşmez. Ortaya doğru yürüdüm. Önce ir hayret. Bir sessizlik. Sonra kulaktan kulağa fısıltılar: “Neyzen. Neyzen Tevfik.” Arkasından bir alkış... Saz durdu. Ben oraya geldim. Defi çalıp ayıyı oynatmaya başladım. Dedim ya, ayı usta. Mükemmel oynuyor. Oynattıktan sonra, değnekle koltuğunun altından dürttüm: “Eskiden genç kızlar yavuklularını gördükleri zaman nasıl utanırlardı? Ayı bir pençesini kaldırıp yüzünü tuttu. Utanma taklidi yaptı. Elimi uzattım: “Ya şimdikiler ne yapıyorlar?” O da pençesini uzattı; tokalaştık. Kahkaha, alkış kıyamet... yine değnekle koltuk altından dürterek: “Kocakarılar hamamda nasıl bayılır?” yere uzanıverdi. Yine kahkahalar. Alkışlar...

¹⁶⁸ Salâh Bırsel, “Esrar kahveleri”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.192.

Ayının zinciriyle değneği çingenenin eline tutuşturdum. Defi elime alıp para topladım. Herkes, o zaman ki kağıt yuz paralıklardan, çeyreklerden, mecdiyelerden, yeşil yirmi beş kuruşluklardan, elli kuruşluklardan, boyuna defin içine yağıdırıyor. Def doldu. Getirip çingeneye verdim. Çingene, o kadar parayı bir arada görmemiş. Bir daha görmesine de olanak yok. Paraları paylaşmak için davrandı. “ Haydi, haydi dedim. Al o paraları da git! Sade, ayı oynatmasını öğren! Ayı dediğin böyle oynatılır...”¹⁶⁹

Muallim Feyzi Efendi ve Neyzen Tefvik

Feyzi Efendi (1851-1926), Tekirdağ doğumlu son dönem Nakşibendiyye şeyhlerindedir.¹⁷⁰ Dönemin ünlü mekânlarından olan Hacı Reşit’in çayevi, Muallim Feyzi Efendi’nin de uğrak noktasıdır. Bir dönem “Sürüş” takma adıyla, Muallim Naci’nin yönetiminde olan *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin edebiyat bölümünde yazılar yazan Feyzi Efendi bilgili bir şahsiyettir. Feyzi Efendi’nin bilgilerinden yararlanmak isteyen Neyzen Tefvik de şiirlerini alıp Muallim Efendi’ye götürmektedir. Fakat Feyzi Efendi’nin Neyzen’in bütün şiirlerini düzeltmeye çalışması Neyzen’i kızdırır ve şair şöyle bir girişimde bulunur:

- “Dün akşam doğdu, diyerek Feyzi Efendi’ye bir gazel sunar. Feyzi Efendi, alıştığı üzere kaleme sarılıp, şiiri düzeltmeye başlar. Bir aralık Neyzen atılır: ‘Aman hocam dur. Bu benim değil Fuzuli’nin. Yanlışlıkla onu vermişim. İşte benimki.’”¹⁷¹

Bu bölümde Neyzen Tefvik’in *Salâh Bey Tarihi* serisinde nasıl ele alındığı, hangi yönlerine değinildiği üzerinde durulmuştur. *Salâh Bey Tarihi*’nde edebiyatçılara ve onların kültür ortamlarına değinen temel kitaplar *Kahveler Kitabı* ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*’dur. Neyzen’le ilgili temel bilgiler de bu kitaplardan yola çıkılarak bir araya getirilmiştir. Fakat *Boğaziçi Şingir Mingir* kitabında da Neyzen’in adı bir paragraf içerisinde geçmiştir. Bu paragrafta edebiyatçı kişiliğinin yanında ney de üfleyen Hakkı Süha Gezgin’in Neyzen Tefvik’i ney üflerken görmesi anlatılmaktadır.¹⁷²

¹⁶⁹ Salâh Birsnel, “Tepebaşı Bahçesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 51,52.

¹⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Uzun, “Feyzi Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, İstanbul, 1995, s.523,524.

¹⁷¹ Salâh Birsnel, “Çaycı Hacı Reşit”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 100.

¹⁷² Salâh Birsnel, “Bülbüliye”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 336.

Eserlerden yapılan alıntılardan da anlaşılacağı üzere Neyzen Tevfik'in hayatta hiçbir amacı olmamıştır. İyi konumlarda bulunmak, çok paraya sahip olmak gibi düşünceler ona çok uzaktır. Sadece anı yaşayan, herkese içinden geldiği gibi davranan bir yapısı vardır; ancak bunlar Neyzen'in toplumsal olaylara karşı duyarsız olduğu anlamına gelmez. Olaylara karşı sesini şiirleriyle çıkarmış, eleştirilerde bulunmuştur.

1.16. ORHAN VELİ KANIK

A) HAYATI VE ESERLERİ

Orhan Veli Kanık, 13 Nisan 1914'te İstanbul'da Yalıköy'ünde doğar. Babası Mızıka-i Hümayun, Cumhurbaşkanlığı Bando Heyeti Şefliği ve İstanbul Radyosu'nda ses uzmanı olarak görev yapmış olan Mehmet Veli Kanık'tır. Annesi ise Beykoz'un ileri gelen ailelerinden olan Fatma Nigâr Hanım'dır.

Çocukluk yılları İstanbul'da geçen şair, ilkokula Galatasaray Koleji'nde başlar ancak babasının Ankara'ya tayin olması üzerine ailece oraya göç ederler. Orhan Veli beşinci sınıfa Ankara'da Gazi İlkokulu'nda devam eder. Liseyi de Ankara Erkek Lisesi'nde okur ve bu sırada en yakın arkadaşları olan Oktay Rifat ve Melih Cevdet ile tanışır. Edebiyata ve şiire merakı küçük yaşlarda başlayan Orhan Veli'nin ilk yol göstericisi ilkokul öğretmeni Sedat Bey'dir. Lise de ise Ahmet Hamdi Tanpınar, Rıfkı Melûl Meriç, Halil Vedat Fıratlı gibi öğretmenlerinden destek alır. Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le birlikte şiirler yazıp tiyatro müsamereleri düzenler ve bu eserlerini lisenin parasıyla basılan *Sesimiz* dergisinde çıkarırlar. Lisenin ardından 1933'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne giren Orhan Veli, üçüncü yılında üniversiteyi bitirmeden tekrar Ankara'ya döner. Orada üç yıl PTT Genel Müdürlüğü'nde memur olarak çalışır. Bu yıllarda ilk şiirleri *Varlık*, *Ses*, *Gençlik*, *Küllük*, *İnsan* gibi dergilerde yayımlanır. Yayımlanan şiirlerden bazılarında ise Mehmet Ali Sel imzası görülür. Bu şiirlerini ise arkadaşları Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le birlikte 1941'de çıkardığı *Garip* adlı kitap izler. 1942-1945 yıllarında yedek subay olarak olarak Gelibolu'da askerlik görevini yerine getirir. Askerlikten sonra tekrar Ankara'ya gelerek Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme

Bürosu'nda işe girer. İki yıl çalıştığı bu kurumdan istifa ederek hayatının geri kalanını sadece yazı işleriyle sürdürür. Yazdığı şiirleri dönemin önde gelen dergilerinde (*Varlık, Ülkü, Demet*) yayımlanır. 1 Ocak 1949'da her işiyle kendisinin uğraştığı iki sayfalık *Yaprak* dergisini çıkarır. Dergi 15 Haziran 1950'ye kadar yirmi sekiz sayı çıkar. 10 Kasım 1950 günü Ankara'da belediyenin açtığı bir çukura düşen şairin, hiçbir rahatsızlık şikâyeti bulunmaz ancak 14 Kasım günü düşmenin etkisiyle İstanbul'da beyin kanaması geçirerek vefat eder. Mezarı İstanbul'da Rumelihisarı'ndadır.

Türk edebiyatında “Garip” çiler olarak bilinen Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat şiirde yeni bir akım başlatırlar. Kalıplaşmış bazı biçim ve içeriklerden uzak, sade dili esas alan şiirler yazarlar. Orhan Veli, bu görüşlerini *Garip* kitabının ön sözünde açıklar. Sadece yaşadığı döneme değil, geçmişe de fazlasıyla hâkim olan Orhan Veli'nin ilk şiirleri hece ölçüsü ve kafiyeliyken, sonraki şiirlerinde hiçbir kural görülmez.

a.Şiir: *Garip (1941), Vazgeçemediğim (1945), Destan Gibi (1946), Yenisi (1947), Karşı (1949).*

b.Hikâye: *Nasreddin Hoca Hikâyeleri (1949)*

c.Çeviri: *Bir Kapı Ya Açık Durmalı Ya Kapalı (Alfred de Musset, 1943), Scapin'in Dolapları (Moliere, 1944), Versailles Tulûatı (Moliere, 1944), Tartuffe (Moliere, 1944), Fransız Şiir Antolojisi (1947), La Fontaine Masalları (1948), Hamlet (William Shakespeare, 1949)...¹⁷³*

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE ORHAN VELİ KANIK

Kapalı Çarşı

“Bir Veli pâk-ı nihâda lûtfedip Rabb-i Celil

Verdi bir mahdûm-i mergup kim misâl-i âfitâb

Nûr-u Ahmed pertevinden halk olan Orhan'ın Hak

¹⁷³ Asım Bezirci, *Orhan Veli*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991. ; Editör Semih Gümü, *Orhan Veli Kanık*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011. ; Muzaffer Uyguner, *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üzerine Düşünceleri*, Başnur Matbaası, Ankara, 1967. ; M. Şeref Özsoy, *KANIK'sadığım biri Orhan Veli*, Ayna Yayınevi, İstanbul, 2002. ; Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1996.

Ömrün efvân eylesin hem kendisin âlicenab.”¹⁷⁴

Orhan Veli'nin dünyaya geldiği gün (13 Nisan 1914) Beykoz'daki ünlü ozanlar onu bu dizelerle karşılar. Doğumunda bu şekilde şiirlerle karşılanan Orhan Veli, küçük yaştan itibaren kendisi de şiir yazar. Çocukluk arkadaşı olan Halim Güzelson, Orhan Veli'nin *Kapalı Çarşı* şiirini yazmasına şahit olur.

Bir gece Beyoğlu'ndaki Cumhuriyet meyhanesinde Orhan Veli'yle Halim Güzelson karşılıklı kafayı buluyorlardır. Orhan Veli bir ara Güzelson'dan bir kalem ister. Kalemi alan Orhan Veli, kendi cebinden de uzun bir kâğıt çıkarır. Kâğıdın üzerinde 50-60 dize yazılıdır. Yarım saat kadar önce, Ankara Caddesi'nde Ölmez Eserler Yayınevi'nin önünde bu kâğıttakileri Orhan Veli arkadaşına okumuş sonra da düşüncesini sormuştur. Halim Güzelsoy'un karşılığı şöyledir:

- Herhalde bir taslak bu.

Gerçekten bir taslak olan bu kâğıttaki dizeleri arkadaşından kalemi alan Orhan Veli tekrar gözden geçirir ve dizelerden bir kısmını siler. Beş dakika sonra geriye sadece on altı dize kalmıştır ve bu dizeler “Kapalıçarşı” şiirinden başkası değildir:

“Giyilmemiş çamaşırlar nasıl kokar bilirsin,
Sandık odalarında;
Senin de dükkânın öyle kokar işte.
Ablamı tanımazsın,
Hürriyet'te gelin olacaktı, yaşasaydı;
Bu teller onun telleri,
Bu duvak onun duvağı işte,
Ya bu camlardaki kadınlar?
Bu mavi mavi,
Bu yeşil yeşil fistanlı...
Geceleri de ayakta mı dururlar böyle?
Ya şu pembezar gömlek?
Onun da bir hikâyesi yok mu?
Kapalı Çarşı deyip de geçme;

¹⁷⁴ Salâh Birsal, “Bir Nane Şekerci”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 349.

Kapalı Çarşı,
Kapalı kutu.”¹⁷⁵

Tahattur

Dönemin diğer sanatçıları gibi Orhan Veli de Küllük kahvesini kendine mekân edinir. 1942-1945 yıllarında askerlik görevini yerine getirirken dahi yedek subay üniformasıyla Küllük’e gelir. Yine bu şekilde Küllük’e geldiği bir gün Hasan Tanrikut Orhan Veli’den *İnsan* dergisinde yayımlamak üzere bir şiir ister. Orhan Veli’nin cevabı ise oldukça dikkat çekicidir:

- “Veririm ama, derginin ilk şiiri olacak. Üstelik de büyük mü büyük puntolarla dizilecek.”¹⁷⁶

Orhan Veli bundan sonra kendisinden şiir talep edenlere aynı istekle karşılık verir. Çünkü okurlar bu tip büyük yazılara dikkat eder. İşte *Tahattur* şiiri de aynı şartları taşıması kaydıyla *Küllük* dergisinde yayımlanır. Fakat henüz ilk sayısı olan dergi, *Tahattur* şiirinden dolayı kapatılır.¹⁷⁷ Derginin kapatılmasının nedeni olarak ise; Hasan Ali Yücel’in, Orhan Veli’nin *Orospu* şiirinde kendisi ve sevgilisinden bahsettiğini düşünmesi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla derginin kapatıldığı öne sürülür.¹⁷⁸

Nane Şekerci

Orhan Veli Kanık halk edebiyatçıları arasında görülen atışma yapabilme kabiliyeti olan bir şairdir. Saatlerce karşı taraftan gelen şiirlere anında cevap verebilme yeteneği vardır. Yukarıda bahsi geçen arkadaşı Halim Güzelsoy’la bir gün yolda yürürken nane şekeri satıcısına rastlarlar. Şekerlerini satabilmek uğruna bir manici gibi şiirlerini söyleyerek gezen satıcıya mahallenin kızları da ilgi gösterir.

“Nanesuyu nane şeker
Benim canım seni çeker

¹⁷⁵ Salâh Birsal, “Bir Nane Şekerci”, *Boğaziçi Şıngır Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 359-360.

¹⁷⁶ Salâh Birsal, “Küllük”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 256.

¹⁷⁷ Mehmet Ali Yıldız, “Beyazıt’ta Bir Kültür Ortamı: Küllük Kahvesi”, *Mavi Atlas Dergisi*, Sayı:4, 2015, s. 96-107.

¹⁷⁸ M. Şeref Özsoy, “dergi kapattıran şiir”, *KANIK’ sadığım biri Orhan Veli*, Ayna Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 167-172.

Naneyi bıçakladım
Sapların saçakladım
Yârikoynumda sandım
Yastığı kucakladım”

Orhan Veli ve arkadaşı durup nane şekeri satıcısını izlerler. Fakat kendisiyle alay ettiklerini düşünen satıcı:

- “Yoksa kolay mı sandın bu işi?
- Pek öyle zor değil.
- Söyle de görelim. Hadi bir senden, bir benden. Oldu mu?
- Oldu.

İş yarışmaya dökülmüştür. Nanecinin ilk ikiliğine Orhan ondan şavklı bir ikilikle karşı koyar. Naneciden bir ikilik daha. Bir ikilik de Orhan’dan.

Şimdi, şimdi 1 numaradan Kör Melahat, 17 numaradan Korkunç Sevgili de sokağa fırlamışlardır.

Bir ikilik naneci, bir ikilik Orhan, bir ikilik naneci, bir ikilik Orhan. Saatler saatleri kovalamaktadır. Birden naneci durur. Sonra da Orhan’ın ta burun direğine yaklaşır, gözlerinin siyahını Orhan’ın kahverengi gözlerine dikerek şunu söyler:

- Arkadaş numarayı bırak, sen de benim gibi bir nane şekercisin.”¹⁷⁹

Orhan Veli Kanık, ortaya koyduğu yeni şiir tarzıyla adından söz ettiren bir şair olmuştur. Salâh Birsnel de *Kahveler Kitabı*, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* ve *Boğaziçi Şıngır Mıngır* da Orhan Veli’den bahsetmiş, onunla ilgili farklı bilgiler vermiştir. *Salâh Bey Tarihi*, Orhan Veli ile Salâh Birsnel’in tanışmasına da tanıklık etmiştir. Çoğu yazar ve şairin bulunduğu *Nisruaz* aynı zaman da bu gibi tanışma hikâyelerine de ev sahipliği yapmıştır. ‘Tahattur’ başlıklı bölümde Orhan Veli’nin şiirlerinin yayımlanması için bazı şartlar öne sürmesine değinilmiştir. Orhan Veli’nin adının duyulması için böyle bir çabaya girmesi ilk değildir. Onun yaptığı bir konuşma

¹⁷⁹ Salâh Birsnel, “Bir Nane Şekerci”, *Boğaziçi Şıngır Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.358-359.

sırasında masanın üstüne uzanması, Ahmet Hamdi Tanpınar'la kayık sefasındayken kayığı devirip denize düşmeleri gibi olayların hepsi adının gazetelerde yer alması için yaptığı girişimlerdir. Bunların çoğunun gerçek olmaması fakat yanındaki kişinin kim olduğuna kadar her şeyin hesaplanması Orhan Veli'nin tanınmak için verdiği yalan haberlerdir. Onun şiirlerinin tanınmasında sadece bunlar değil, elbette Nurullah Ataç'ın da ellerinden tutması etkilidir. “Ne kadar taze, ne kadar şirin şeyler. Belki henüz bir acemilik havası sezersiniz; belki bu genç şairlerin bizi şaşırtmak, zoraki birtakım hayaller bulmak sevdasına düşmüş olduklarını görürsünüz. Zararı yok! Bu halleri de onlara bir tazelik, bir sevimlilik veriyor... Hani Japonların hai-kai dedikleri küçük manzumeleri var. Orhan Veli, Oktay Rifat, Mehmet Ali Sel, onları hatırlatan küçük parçalar yazmışlar.” diyerek arkalarında durmuş; fakat onların şiirlerine destek verirken Mehmet Ali Sel ve Orhan Veli'nin aynı kişiler olduğunu bilmemesi de ironik bir durum olmuştur.¹⁸⁰

1.17. RECÂZİÂDE MAHMUD EKREM

A)HAYATI VE ESERLERİ

Recâizâde Mahmud Ekrem, 1 Mart 1847'de İstanbul'da doğar. Babası Mehmed Şâkir Recâi Efendi, Takvimhâne nâzırlığı yapmış aynı zamanda şiir, hat ve vak'anüvislikle uğraşmıştır. Annesi ise soyu Timurtaş Paşa'ya uzanan Adviye Hanım'dır. Arapça ve Farsçayı küçük yaşta öğrenen Recâizâde Mahmud Ekrem, Beyazıt Rüşdiyesi ve Mekteb-i İrfân'da okur. Daha sonra Harbiye İdâdîsi'ne girer ancak hastalığından dolayı okuldan ayrılmak zorunda kalır. Hariciye Mektûbî Kalemî'nde çalışmaya başlayan Mahmud Ekrem, bir yandan da Leskofçalı Galib, Hersekli Ârif Hikmet, Nâmık Kemal gibi gençlerle tanışıp şiirler yazar. Arapça ve Farsçaya ek olarak Fransızca da öğrenir ve tercümeler yapar. Böylelikle Batı edebiyatını tanıma fırsatı da bulur. Bu dönem yazdığı yazıları *Tasvîr-i Efkâr*, *Terakkî*, *Hakâyıku'l-vekâyi* ve *Hazîne-i Evrâk* gibi dönemin önemli gazetelerinde yayımlanır. Şinasi'nin çıkardığı *Tasvîr-i Efkâr* gazetesi onun Avrupa'ya kaçmasıyla Nâmık Kemal'e, Nâmık Kemal'in de Fransa'ya kaçmasıyla Recâizâde Mahmud Ekrem'e kalır. Bu sırada amcasının kızı Güzide Hanım'la evlenir. 1877'de Şûrâ-yı

¹⁸⁰Salâh Birsell, “Orhan Veli”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 105-110.

Devlet üyeliğinin ardından Tanzimat Dairesi reisliğinde bulunur. Bu görevlerinden sonra da dokuz yıl Mekteb-i Sultânî ile Mekteb-i Mülkiyye’de edebiyat hocalığı yapar. Mekteb-i Mülkiyye’deki ders notları *Ta’lîm-i Edebiyyât* adıyla yayımlanır. Bu notlar aynı zamanda Recâizâde’nin şiir hakkındaki görüşlerini içermesi bakımından önemlidir. 1889’da resmî görevle Trablusgarp’a giden Recâizâde Mahmud Ekrem, oradan Avrupa’ya kaçmak ister fakat başarılı olamaz. Bu girişiminin padişahın dikkatini çekmesi üzerine Ekrem, Büyükkada’ya gönderilir ve üç yıl boyunca İstanbul’a adım atmaz. Recâizâde Mahmud Ekrem, Mekteb-i Mülkiyye’den öğrencisi olan Ahmed İhsan’ın yayımladığı *Servet-i Fünûn* dergisini girişimleri sonucunda bir edebiyat dergisi haline getirtir. Bu sayede *Servet-i Fünûn* dergisi çevresinde “Edebiyât-ı Cedîde” hareketi başlar. Fakat bu topluluk 1896-1901 yılları arasında beş yıllık mücadelenin ardından dağılır. Bu sırada Recâizâde Mahmud Ekrem, Piraye ve Emced’in ardından oğlu Nijad’ı da toprağa verir ve bu üzüntüyle edebiyat çevrelerinden ayrılır. Onu yıllar sonra hayata bağlayan ise oğlu Ercüment Ekrem’in oğlu Muvakkar olur. Sonraki yıllarda Evkaf ve Maarif nâzırlıkları, Meclis-i Âyan üyeliği gibi görevlerde bulunan Recâizâde Mahmud Ekrem, 31 Ocak 1914’te vefat eder ve Anadolu Hisarı’na oğlu Nijad’ın yanına defnedilir.

1839’da Tanzimat Fermanı’nın ilân edilmesiyle birlikte edebi alanda da yenileşme görülür. Şinasî, Nâmık Kemal, Ahmet Midhat Efendi, Şemsettin Sami gibi ilk dönem Tanzimat yazarlarının açtığı yolu Recâizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid Tarhan ve Samipaşazâde Sezaî gibi isimler takip eder. Edebiyatın şiir, roman, tiyatro, hikâye gibi birçok türünde eserleri olan Recâizâde Mahmud Ekrem, eserlerinde sosyal konular yerine dönemin baskıcı politikalarından dolayı bireysel içeriğe önem verir. Fakat bireysel konuları ele almasında sadece yönetim sistemi etkili değildir. Çünkü Recâizâde Mahmud Ekrem şiirin tek amacının güzellik olduğunu savunur ve bu yüzden ona göre ‘güzel olan her şey’ şiirin konusu olmalıdır. İçerik dışında dil ve üslûba da büyük önem veren sanatçı, sade-müzeyyen(süslü)-âli(yüksek) üslûb olarak bunları sıralar. Şair, şiirle ilgili bu tür görüşlerini *Zemzeme III* adlı şiir kitabının önsözünde, Menemenlizâde Mehmet Tahir’in *Elhan* şiir kitabı için yazdığı *Takdir-i Elhan*’da ve *Pejmurde* adlı eserlerinde dile getirmiştir.¹⁸¹

¹⁸¹ Ali İhsan Kolcu, “Yenileşmenin İkinci Kuşağı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s. 85-112.

Divan edebiyatının yüzyıllardır devam eden ‘göz için kafiye’ anlayışını değiştirerek ‘kulak için kafiye’yi savunması ve eserlerinin içeriğindeki farklılıklarıyla döneminde yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Onun bu görüşlerine Muallim Naci gibi eski taraftarları karşı çıkmış ve aralarında eski-yeni tartışması olarak bilinen meşhur Zemzeme(ezgili ses)-Demdeme(azarlama) polemiği yaşanmıştır.

Şiir: *Nağme-i Seher*(İstanbul 1288), *Yâdigâr-ı Şebâb*(İstanbul 1290), *Zemzeme I*(İstanbul 1299), *Zemzeme II*(İstanbul 1300), *Zemzeme III*(İstanbul 1301), *Tefekkür*(İstanbul 1303), *Pejmürde*(İstanbul 1311), *Nijad Ekrem*(İstanbul 1316), *Nefrîn*(İstanbul 1332).

Oyun: *Afife Anjelic*(İstanbul 1287), *Atala yahut Amerika Vahşileri*(İstanbul 1288, 1290), *Vuslat yahut Süreksiz Sevinç*(İstanbul 1291), *Çok Bilen Çok Yanılır* (İstanbul 1332).

Hikâye: *Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi*(İstanbul 1307), *Şemsâ* (İstanbul 1314).

Roman: *Araba Sevdası*(İstanbul 1314).

Diğer Eserleri: *Nâçiz*(İstanbul 1288), *Ta’lîm-i Edebiyyât*(İstanbul 1296), *Takdîr-i Elhân*(İstanbul 1301), *Kudemâdan Birkaç Şair*(İstanbul 1305), *Takrîzât*(İstanbul 1314).¹⁸²

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE RECÂİZÂDE MAHMUD EKREM

Üstad-ı Ekrem’in Meşhur Yalısı ve Musiki

Recâizâde Mahmud Ekrem’in İstinye’deki yalısı oldukça meşhurdur. Fakat bu kadar meşhur olmasına rağmen yalı oldukça eski ve bakımsızdır. Yalının bu halini gören Halit Ziya:

- “Recaizade yaşamının dümdüz yolunda küçük bir sapmaya boyun eğseydi, onun da Boğaziçi’nin kıyılarını süsleyen kâşanelere eş bir yalısı olacaktı.”¹⁸³ diyerek doğru bildiklerinden şaşmayan sanatçıların durumlarını özetler.

¹⁸² Abdullah Uçman, “Recâizâde Mahmud Ekrem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:34, İstanbul, 2007, s. 503-504.

Recâizâde Ekrem'in oturduğu İstinye'deki yalısı, çocukları okula giderken zorlanmasın diye kışları oturduğu Firuzağa'daki kiralık evi ve yalının satılması¹⁸⁴ üzerine taşındığı ev dönemin ünlü sanatçılarının uğrak noktası olmuştur. Namık Kemal, Ziya Paşa, Osman Şems, Hâlet, Tefik Fikret, Abdülhak Hamid, Ahmet İhsan gibi isimler şairin evinde haftada bir yapılan toplantılara katılmışlardır.¹⁸⁵ Bu toplantılar sırasında Abdülhak Hamid'in Recâizâde Ekrem için yazdığı:

Ekrem ki asrımızda üstad-ı muktedirdir

Ders olmasın mı andan bir söz olunca sâdır

Mısraları üzerine şaire Üstad-ı Ekrem denir.¹⁸⁶ “Edebiyat İmamı”, “Türkiye'nin Lamartine'i” gibi yakıştırmalar da Recâizâde Ekrem'e verilen diğer isimlerdir.¹⁸⁷

Üstad-ı Ekrem'in yalısında, Büyükkada'daki evinde ve küçük olmasına rağmen konuklarını ağırladığı Firuzağa'daki evinde misafir eksik olmaz. Hüseyin Cahit, Halit Ziya, Tefik Fikret, Ali Ekrem, İsmail Safa ve diğer Servet-i Fünûncuların katıldığı bu toplantılarda konuklar için en büyük zevklerden biri yemek faslıdır. Çünkü Recâizâde Mahmut Ekrem'in misafirperverliği ve bunun üzerine Türk aşçılığının seçkin örneği olan yemekler konukları oldukça mutlu eder.¹⁸⁸

Recâizâde Mahmud Ekrem edebiyat dışında resim yapmak, piyano çalmak, beste yapmak gibi sanat dallarıyla da uğraşır. Her yönden Batı'ya değer veren şair, müzik konusunda alaturka eserleri ön plana almıştır. Halit Ziya ise onun tam tersi olarak Batı müziğine dönüktür. Halit Ziya'nın Üstad-ı Ekrem'le tanıştığı gün ondan dinlediği piyanonun üzerinde bıraktığı etki ise şu şekildedir:

“Recaizade, Halit Ziya ile tanıştığı gün –İstinye'deki yalının küçük bir odasında olmuştur bu iş- piyanoda ilkin bir taksim tıngırdatmış, sonra hicaz kararı vererek, o zamanlar pek dillerde olan, Halit Ziya'nın da birinci iklim gözüyle baktığı “Çeşm-i mahmurun sebeptir nale vü feryadım” şarkısını pek ustaca, öyle tapası atmış üzünç köpükleri fişkırtarak çalmıştır ki Mai ve Siyah yazarının gözleri gıcığa boğulmuştur. Bıraksa yaşlar boğaz suları gibi akacaktır. Üstad bellediği Recaizade'nin önünde böyle bir şeyin saygısızlık olacağını düşünerek kendini tutar. Ne var, daha sonraları, doğu

¹⁸³ Salâh Bırsel, “Bir Edebiyat İmamı”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 316.

¹⁸⁴ Yalının satılma nedeniyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ;Hikmet Feridun Es, “Üstad Ekrem Meşhur Yalısını Niçin Sattı?”, *Tanımadığımız Meşhurlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009, s. 221-222.

¹⁸⁵ Salâh Bırsel, “Mahmutpaşa Camii avlusunda”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 202.

¹⁸⁶ Hikmet Feridun Es, “Büyük Bir Edebiyatçının Bilmediğimiz İç Dünyâsı”, *Tanımadığımız Meşhurlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009, s. 239-240.

¹⁸⁷ Salâh Bırsel, “Bir Edebiyat İmamı”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 317.

¹⁸⁸ a.g.e.

bestelerine pek açık olmayan piyanoyu onun kadar başarıyla kullanan, piyanonun bütün inceliklerini boyunduruğu altına alan başka bir kimseye rastlamadığını söyleyecektir.”¹⁸⁹

Giyim Modası ve Araba Sevdası

Recâizâde Mahmud Ekrem, Araba Sevdası'nı yazdığı yıl olan 1897'de insanların giyim tarzı, yaşam biçimi gibi konuları gözlemler. Bunun için de dönemin hareketli mekânı olan Vezneciler'e gider. İnsan kalabalığının yanı sıra bayanların ellerindeki şemsiyeler de oldukça göz alıcıdır. Bütün bayanlar o yıllarda süs eşyası olarak ellerine şemsiye alırlar. Kalabalık içerisindeki erkeklerin durumuna gelince ise aynı hoşluk görülmez: “Gerçi bu tıkanıklık süslü bayanlara terbiye dışı laf atan sırnaşıklara, âdi bir kira arabasına kurulmuş düzgünlü, sürmeli kadınları çeşitli maskaralıklarla güldüren züppelere, onlara aynı perdeden karşılık veren “ırzı kırık” araba yosmalarına pek elverişlidir ama Recaizade bu türlü zulumlu bakış ve harfendazlıklardan hoşlanmaz. Zarif konak arabaları içinde etrafa gülücükler saçan ipek feraceli bayanlarla hiş piş etmek de işine gelmez. Daha sonraki yıllarda ilkin Evkaf, sonra da Milli Eğitim Bakanı olacağı için şimdiden oturaklı görünmesi gerek.”¹⁹⁰Recâizâde gibi oturaklı olan başka beyefendiler de vardır. Onların da başlarında fesleri, üzerlerinde siyah paltoları, bir ellerinde baston diğerinde de tesbih vardır. Bu orta yaşlardan hariç genç baylarda ise kısa paça pantolonlar, kolalı Frenk gömlekler, tek gözlük ve ellerinde eldivenler bulunur. Bu alafranga gençlerin çok titiz davrandıkları da Üstad-ı Ekrem'in gözünden kaçmaz.

Recâizâde Mahmud Ekrem'in, *Araba Sevdası* için yaptığı bu gözlemler zamanın toplumsal yaşayışını anlayabilmek için oldukça yerindedir. Bir yanda Batı özentili alafranga gençler varken diğer yanda kendi kültürünün izlerini süren alaturka tipler bulunmaktadır. Üstad-ı Ekrem yönünü her zaman Batı'ya çevirmiş olsa da kendi kültüründen de kopmamıştır. Bunda babasından aldığı iyi eğitimin de rolü büyüktür. Babası Recai Efendi her zaman doğruyu savunan, hak etmediği parayı asla yemeyen birisidir. Bununla ilgili güzel bir anı *Salâh Bey Tarihi*'nde yerini almıştır: “Recai Efendi kimi geceler kayıkla balığa çıkar. Ay ışığı gecelerinde de yalının bahçesinde Boğaz'a karşı nısfıye üfler. Böyle gecelerden birinde Hidiv İsmail Paşa sandalla yalının önünden geçmiştir. Binanın bütün ışıkları sönmüştür. Kıyıda entarili

¹⁸⁹ Salâh Birsal, “Gizli Menekşe”, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 18.

¹⁹⁰ Salâh Birsal, “Direklerarası”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 82.

bir adam yanık yanık nisfiye uçuruyordur. İsmail Paşa onu bir Mevlevi dervişi sanır. Adamına bahçeye bir kese altın atmasını buyurur. Şak ki şak. Recai Efendi altınların sesiyle irkilir. Kayığı görünce işi çakar. Öfke topuklarına çıkmıştır. Kendi kayığına atladığı gibi Hidiv'in ardına düşer. Onu ancak Emirgan'da Tokmakburnu'nda yalısında yakalar. Hemen Paşaya "Takvimhane Nazırı geldi" diye haber saldırır. Paşa Recai Efendi'yi karşısında entari ile görünce bir hayli bozulur. Ama Recai Efendi Paşa'nın ağzını açmasına meydan bırakmadan içini boşaltır:

- O nisfiyeyi çalan bendim. Al şunu.

Para kesesini Paşa'ya uzattıktan sonra da arkasına bakmadan kayığına koşar, hızla yalıdan ayrılır."¹⁹¹

Recâizâde Ekrem'in musiki zevki ve müzik yeteneği, iyi bir gözlemci oluşu ve diğer sanatçılar tarafından nasıl saygı gördüğü ortadadır. Bu bilgileri içermesi bakımından dipnotlarda verilen *Salâh Bey Tarihi*'ne ait üç kitaptan yararlanılmıştır.

1.18. SAİT FAİK ABASIYANIK

A)HAYATI VE ESERLERİ

Sait Faik Abasıyanık, 23 Kasım 1906'da Adapazarı'nda doğar. Asıl adı Mehmet Sait'tir. Babası Mehmet Faik, kereste alım satımı işleriyle uğraşmış, bir dönem Adapazarı Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Annesi ise, kentin ileri gelenlerinden Hacı Rıza'nın kızı Makbule Hanım'dır.

Sait Faik, ilköğretime Adapazarı'nda Rehber-i Terakki okulunda gitmiştir. Ailesinin, çocuklarının İstanbul'daki eğitim imkânlarından yararlanmasını istemeleri üzerine 1922'de Adapazarı'ndan İstanbul'a göç ederler. Sait Faik burada İstanbul Erkek Lisesi'nde öğrenimine devam eder. Fakat arkadaşlarıyla birlikte Arapça öğretmenleri Salih Bey'in minderine iğne koymaları üzerine hepsi okuldan uzaklaştırılırlar. Sürgün olarak Bursa Lisesi'ne gönderilen Sait Faik, 1928'de liseden mezun olur. Yazar, Bursa'daki üç yıllık lise eğitimi sırasında ilk yazılarını yazar.

¹⁹¹ Salâh Birsell, "Bir Edebiyat İmamı", *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 322-323.

Onu yazmaya devam etmesi konusunda teşvik eden kişi Bursa Lisesi'nden edebiyat öğretmeni Mustafa Mümtaz Bey'dir¹⁹². 22 yaşında bitirdiği lisenin ardından 1928'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girer; fakat burada beklediğini bulamayarak okulu bırakıp yurtdışına gider. Babasının ekonomi eğitimi almasını istediği Sait Faik, önce İsviçre'ye sonra da Fransa'ya geçer. Fransa'nın Grenoble kentinde dört yıla yakın bir süre yaşar ve 1935'te İstanbul'a kesin dönüş yapar. Yazar, babası tarafından ticaret yapması konusunda zorlanmışsa da bu işin kendisine göre olmadığını görerek öğretmenliğe başlar. Fakat bu meslek hayatı da çok kısa sürer. Kendisini tamamen yazı yazmaya verir ve 1936'da ilk kitabı "Semaver" i yayımlar. 1939'da babasının vefat etmesinin üzerine annesi Makbule Hanım ile kısıtlı bir bütçeyle yaşamlarını sürdürmek zorunda kalırlar. 1944'te *Medar-ı Maişet Motoru* romanının toplatılması onun için büyük bir üzüntü olur ve bu yüzden dört yıl hiçbir eser yayımlamaz. Hayata karşı kendisini yalnız hisseden ve karamsarlığa kapılan Sait Faik, 1944'te siroz hastalığına yakalandığını öğrendikten sonra daha da içine kapanır. Gençlik yıllarından bu yana içki içen yazar, içkinin hastalığını pekiştirdiğini düşünerek içkiyi bırakır, 1951'de tedavi için Paris'e gider. Ancak hastalığından dolayı yaşadığı krizlerden biri onu 5 Mayıs 1954'te yakalar ve beş günlük mücadelenin ardından 11 Mayıs 1954'te vefat eder. Mezarı Zincirlikuyu'da bulunmaktadır.

Sait Faik yazı hayatına şiir denemeleriyle başlamış, daha sonra düzyazıya yönelmiştir. İlk öykülerinde döneminin önde gelen yazarları Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Refik Halit'in izleri görülmektedir. Sait Faik, olayları toplumcu bir bakış açısıyla gözlemlemeye çalışmış, çalışan küçük insanların, işçi kesiminin hikâyelerini anlatmıştır. Sait Faik'e göre "Bir insanı sevmekle başlar her şey." Bu anlayışla eserler ortaya koymuş, sınıfsal çatışmalardan uzak bir dünya çizmiştir. Şiirsel bir dil kullanmış, farklı ve özgün betimlemeler ve benzetmeler yaratmıştır. Dil konusunda da halkın anlayacağı bir dil tercih etmiş bu yüzden dil devrimini de çok doğru bulmuştur. Öykülerinde çok farklı tiplere (balıkçı, çiftçi, öğretmen, ev kadını...) yer vermiş, bu tipleri olay akışı içinde ele almak yerine hayatlarından bir kesiti göstermiştir. Olay öykülerindeki serim-düğüm-çözüm bölümleri Sait Faik'in hikâyelerinde yer almamış, kişilerin hayatlarından kesitler vererek ruhsal

¹⁹² Fahri Taş, *Sait Faik Abasıyanık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.4.

durumlarını yansıtan öyküleriyle Türk Edebiyatında Çehov (Rus yazar Anton Çehov) tarzı durum öykücülüğünün öncüsü olmuştur.¹⁹³

a.Öyküleri: *Semaver (1936), Sarnıç (1939), Şahmerdan (1940), Lüzumsuz Adam (1948), Mahalle Kahvesi (1950), Kumpanya (1951), Havada Bulut (1951), Havuz Başı (1952), Son Kuşlar (1952), Alemdağ'da Var Bir Yılan (1954), Az Şekerli (1954), Tüneldeki Çocuk (1955), Balıkçının Ölümü (1977), Bitmemiş Senfoni (1989).*

b.Romanları: *Medarı Maişet Motoru (Birtakım İnsanlar) (1944), Kayı Aranıyor (1953).*

c.Şiirleri: *Şimdi Sevişme Vakti (1953).*

d.Röportaj: *Mahkeme Kapısı (1956).*

e.Mektup-Yazı-Konuşma: *Sevgiliye Mektup (1987), Yaşasın Edebiyat (1977), Açık Hava Oteli (1980).*

f.Çeviri: *Yaşamak Hırsı- Georges Simenon (1954), Müthiş Bir Tren (1981).*¹⁹⁴

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE SAİT FAİK ABASIYANIK

Sait Faik ve Kahvelere Bakış Açısı

Sait Faik'in sıkça gittiği kahvelerden birisi Meserret kıraathanesidir. Sait Faik'le birlikte buraya gelenler arasında İskender Fikret Akdora, Sabahattin Kudret Aksal, Salâh Birsal, Haldun Taner, Samim Kocagöz, Orhan Kemal gibi isimler yer alır. Sait Faik *Yedigün* dergisinin 14 Ağustos 1948 tarihli sayısındaki “Kıraathaneler” başlıklı yazısında kahvelere “üniversite” yakıştırması yapmıştır. Okullarda öğrenilemeyecek bilgilerin dış dünyada çok basit bir kahvede dahi öğrenilebileceğini öne sürmüştür:

- “Bir balıkçı düğümü atmanın öyle önemli bir şey olmadığını sananlara acırım. Hayat insanı, yazıcılıktan balıkçılığa, balıkçılıktan yazıcılığa getirip götürdüğü zaman bu, daha iyi anlaşılır. Çayına

¹⁹³Hayatı ve sanatıyla ilgili bilgiler şu kaynaklardan yola çıkılarak ele alınmıştır: 1.Tahir Alangu, *Sait Faik İçin*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956. ; Derleyen: Perihan Ergun- Basıma Hazırlayan: Ayla Kutlu, *Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996. ; Muzaffer Uyguner, *Sait Faik Abasıyanık*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983. ; Sevgül Sönmez, *A'dan Z'ye Sait Faik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007. ; Ahmet Miskioğlu, *Sait Faik*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.

¹⁹⁴ Eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Ahmet Miskioğlu, *Sait Faik*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 47-58. ; Muzaffer Uyguner, *Sait Faik Abasıyanık*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 37-47.

oynanmış bir tavla partisinden bir sağlığın kazanılabileceğini söylersem bana siz de, doktorlar da inanmayacaksınız. Doktorlar inanmasa bile, siz inanın yeter.

- Soğuk, temiz, beyaz mermerli, ince belli çay bardaklı, mavi, sarı, turuncu fincanlı, köylü zayıf garsonlu, sarı yüzü ocakçılı İstanbul Kırathaneleri! İstanbul'u, İstanbul halkını, derdini, beğenisini, bilgisini, becerikliliğini sinemalardan, yılışık, ciddi tiyatrolardan, dahası, evlerden daha çok siz temsil ediyorsunuz. Siz birer tembel yatağı değil, birer bağımsız üniversitesiniz. Üniversitelerden daha bağımsızsınız.”¹⁹⁵

Sait Faik, kahvelerde vakit geçiren ve buraları birer eğitim yuvası olarak gören bir yazardır. Eserlerinden bazılarını kahvelerde yazmış, kahvelerde vakit geçirdiği zamanlarda eserleri için gözlemlerde de bulunmuştur. Adada (Burgazada) yaşadığı için özellikle balıkçı kahveleri onun dikkatini çekmiştir. Yaptığı bir röportaj sırasında “Hikâyeci olmasaydınız ne olmayı düşünürdünüz?” sorusuna “Kahveci, kahveci olmayı çok isterdim. Hem gene de istiyorum. Şöyle deniz kenarında sessiz bir kahvem olsun, oraya kimbilir ne çeşitli insanlar gelip gidecek, ben onları tanıyacak, seveceğim.” cevabını vermiştir.¹⁹⁶

Sait Faik ve Profesörler Kurulu

Sait Faik'in sıkça gittiği diğer bir mekân olan Nisuz pastanesinde cumartesi günleri sanat ve edebiyat sohbetleri yapılmaktadır. Bu sohbetlere katılan başlıca isimlerden birisi de İstanbul Üniversitesi hocalarından Vehbi Eralp'tir¹⁹⁷. Sait Faik, bu toplantıları ciddiye almamış bununla ilgili Orhan Veli'ye gönderdiği bir mektubunda şunları söylemiştir: “Burada eski tas eski hamam. Cumartesi günleri Nisuz'da üdeba toplanır. Kararlar verilir. Ben ise bir birahane köşesi bulur üdeba meclislerinin, ediplerin, kötü şairlerin dinlerini ...im, biraz içerim.”¹⁹⁸

Yine bir cumartesi günü yapılan toplantı sırasında Sait Faik ile Samim Kocagöz arasında geçen sohbet şöyledir:

“Cumartesi günlerinin birinde Profesörler Kurulu üyelerinin toptan ayağa kalktığı da görülmüştür. Bu, topluluğa yeni katılan saygıdeğer bir öğretim üyesini karşılamak içindir. Eh, bizim Samim de ne yapacak, o da doğrulur. Ama Samim'in yanı başında Sait Faik vardır o gün. Sait, onu kolundan çekip yerine oturtur. Samim

¹⁹⁵ Salâh Birsal, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 23-24.

¹⁹⁶ Tahir Alangu, “Sait Faik'le Son Röportaj”, *Sait Faik İçin*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956, s.91.

¹⁹⁷ Felsefe Profesörü, Ayrıntılı bilgi için bkz.; İhsan Işık, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt:3, Elvan Yayınları, Ankara, 2006, s.1195.

¹⁹⁸ Sevgül Sönmez, *A'dan Z'ye Sait Faik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 142.

bundan bir şey anlamaz ama ortalık kalabalık olduğu için de Sait'e bir şey soramaz. Daha sonra, yalnız kaldıkları vakit Sait, Samim'i adamakıllı haşlar:

- Sen kitap yazmış adam değil misin?
- Yazdım.
- Sanatçısın ya?
- Öyle gibi.
- Peki ne halt etmeye iki paralık doçent bozuntusuna ayağa kalkarsın?"¹⁹⁹

Sait Faik ve Aziz Nesin

Nisuz pastanesine sonraki dönemlerde Aziz Nesin de gelmeye başlamış ve en çok Sait Faik'le oturmuştur. Sait Faik'in geçinmek için başka bir işte çalışmaması, sadece yazdıklarıyla para kazanması Aziz Nesin'i harekete geçirmiş ve Sait Faik'i *Tan* gazetesine aldirmek için elinden geleni yapmıştır. Sait Faik, başta stajyer muhabir olarak işe başlamış fakat kadro alamamıştır. Bunun üzerine Aziz Nesin, Sait Faik'in gazete için röportaj yapmasının yolunu bulmuş, fakat Sait Faik çalışmasının karşılığını göremeyince bir daha gazeteye gitmemiştir.²⁰⁰ Bu durum üzerine Sait Faik ve Aziz Nesin arasında şöyle bir olay gerçekleşmiştir:

- "Tan gazetesinde çalışmamı istemedi, ordan benim ayağımı kaydırды, demesine yol açar.

Buna kırılan Aziz, Sait'i görünce kendini ondan kaçırmaya koyulur, Sait üstüne varınca da, bir akşam *Nisuz*'da kırınlığını açığa vurur. Sait söylediklerini yadsımaz, yalnız Aziz'i alıp caddeye çıkarır. Galatasaray'ın oralarda:

- Sen benim sözüme ne alınıyorsun? Ben deliyim be! der, sonra da cebinden kafa kağıdını çıkarır, askerlik göreviyle ilgili bir sayfayı ona göstererek:

- Al bak, oku!

Aziz Nesin, gösterilen yerde *paronoyak* gibi bir ruh hastalığı adı görür gibi olur.

¹⁹⁹ Salâh Birsell, "Nisuz Edebiyat Fakültesi", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 85.

²⁰⁰ Sevgül Sönmez, *A'dan Z'ye Sait Faik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.182.

Ne var, bu hastalık Sait'in bir yaratmasıdır. Buna benzer bir hastalığı 1942 yılında Cahit Saffet de tezgâhlamıştır. O da Sait gibi askerlikten ürküyordur. Ama Cahit'in Bakırköy Akıl Hastanesi'nde gözlem sırasında geçirdiği günler pek korkulu olmuştur. Cahit bir ara, oradan uzun bir süre yakasını kurtaramayacağını bile sanmıştır.”²⁰¹

“Gençlerin Müsterek Beyanı” Bildirisi

Genç kuşak yazarların eserlerini yayımlayacak dergi istemeleri üzerine eski yazarlarla aralarında tartışma çıkmıştır. *Servetifünun* dergisi müdürü Halit Fahri derginin kapılarını genç yazarlara açmıştır. Fakat eski yazarların genç kuşağı desteklememesi üzerine genç kuşak yazarları *Tan* gazetesinin 24 Ocak 1940 günlü sayısında ortak bir bildiri yayımlamışlardır. Bu bildirin adı “Gençlerin Müsterek Beyanatı” olarak belirlenmiş ve gençler adına Abidin Dino ile Sait Faik imzalamıştır. Temelde değinilen konular ise şöyledir:

“Tanzimat'tan Birinci Dünya Savaşı'na gelinceye değin Avrupalılaşıma sorununda Türk sanatçı ve aydınının mutlak olarak belirlediği levha derin bir güçsüzlük, sefil bir top atma, eşsiz bir apışma felâketinden başka bir şey değildir. Jeune Turc tipiyle devrimi, Edebiyatı Cedide ile sanatı ve Kamusu Felsefe ile düşünüşü kurduğunu sanan Tanzimat sonrası sanat ve düşünce adamı, gününde ne geçmişi ve ne geleceği, ne Doğu'yu ve ne Batı'yı anlayabilmiş, mucize çapında koskoca bir ahmaktır.

Birinci Dünya Savaşı gelip çattı. Bu arada 4.000.000 Türk seferber oldu. Milyonlara yakın insan can verdi. Memleket en büyük facialarını gördü. Fakat biz bütün bunlarla ilgili ulusal duyguyu anlatan tek dize görmedik.

(...) Büyük Savaş'a gelinceye değin Tanzimat ve Tanzimat sonrası sanatçı ve aydın tipi ne Gazali'nin, ne Muhittin-î Arabî'nin, ne Mansur'un, ne Sadi'nin, ne Firdevsi'nin, ne Kays'ın, ne Mevlâna'nın, ne Karacaoğlan'ın, ne de Âşık Ömer'in farkında... Aynı Tanzimat ve Tanzimat sonrası sanatçı ve aydın tipi Batı'ya baktığı zaman da ne Eflatun'un, ne Aristoteles'in, ne Homeros'un (...), ne Sainte-Beuve'ün, ne Renan'ın, ne Balzac'ın (...), ne Dostoyevski'nin, ne Gorki'nin, kısacası

²⁰¹ Salâh Birsal, “Sanat Öfkeyle Başlar”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 90.

hümanizmanın ve devamı olan hayatın farkındalar. Oysa, gerçek, ulusal bir edebiyata sahip olmak demek, gerçek bir hümanizmaya sahip olmak demektir.

(...) Yalan söylemiyoruz. Hem Doğu ve Batı, hem de anayurtla ilk kez temasa biz geçtik. İlk, bütün doğu gizemcileri, sanatçıları ve halk ozanlarıyla temasa geçen kuşak bizimki. Sonra, Sokrates'ten Freud'e değin dünya düşünce hayatının kalburundan kişilik ölçüsüyle ilk kez örnek alan ve kafasını ayarlayan kuşak yine bizimki. Baudelaire, Rimbaud ve Mayakovski sonrası Batı şiirinin son akımlarına değin varan ve toplumla insanı kuşatıcı her türlü davayı köklü dünya görüşleri halinde ilk kez dizesine ve cümlesine gömen kuşak yine bizimki.”²⁰²

Sait Faik ve Alçakgönüllülüğü

Sait Faik'in hikâyelerindeki yalınlık ve doğallık onun sanatçı kişiliğinin bir özelliği olmakla beraber bu özellikleriyle de adından söz ettiren bir yazar olmuştur. 1953 yılında Mark Twain Derneği dünya edebiyatına yaptığı hizmetler karşılığında ona fahrî üyelik vermiştir. Fakat aldığı ödül karşısında şaşırılmış ve “Dünya edebiyatına hizmet filân etmediğimi söylemeye ne hacet. Bu, üyelik verilebilmesi için uydurulmuş nazik bir sebeptir sanırım.” demiştir. Yine aynı sohbet sırasında Yaşar Kemal'e şunları söylemiştir: “Atatürk'ten sonra, benim üye olmam, benim için ne büyük bir şereftir. Bir milletin yetiştirdiği en büyük çocuğu ile o millerin kendi halinde bir küçük hikâyecisinin Amerika'da bir cemiyette buluşmaları küçük hikâyeci için ne bulunmaz şerefli bir fırsattır. Demokrasi de zaten böyle olur. Eğer bu üyelikten memnunsam, bu yüzdendir.”²⁰³

Eptalafos kahvesinde, Sait Faik'in eserlerini nasıl yazdığını merak eden bir gençle Sait Faik arasında geçen sohbet de ilgi çekicidir:

- “Körükörüne yazarım demekten çekinmeyecektir. Sonra da:
- işte, sözgeşi, şimdi bir öykü yazıyorum. Hem adını bile koydum.

Sait bu söz üzerine delikanlının:

- Demek ilkin adını koyarsınız? diye sormasını bekler. Delikanlı böyle bir şey sorsa Sait:

²⁰² Salâh Birsal, “Seyirci Sahneye Çıkıyor”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 98-99.

²⁰³ Tahir Alangu, “Sait Faik'le Görüşme”, *Sait Faik İçin*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956, s. 86-89.

- Yok, ama, bu ad hoşuma gitti de... karşılığını yapıştıracaktır. Olmaz böyle bir şey. Sait, delikanlının, hiç değilse, yazmakta olduğu öykünün adını sormasını bekler. Çünkü bunun da karşılığı hazırdir:

- *Eptalaφος Kahvesi!* Kahveyi de at. Yalnızca *Eptalaφος* da olur.

Gelin görün ki, delikanlı bunu da sormaz. Ama bir ara şöyle bir şey demeyi uygun bulur:

- Demek böyle yazarsınız siz öyküyü?

- Nasıl?

- İlk adım korsunuz. Sonra bir kez kurar hop sonuca gidersiniz.

- Yok yahu! Öyle yapmam. Doğrusunu ister misin, ben öykünün nasıl yazılacağını da bilmem.”²⁰⁴Cevabını vermesi onun mütevazı yönünü göstermektedir.

Sait Faik’in kişiliğiyle ilgili diğer bir olaya da Orhan Kemal tanıklık etmiştir. Olay Orhan Kemal’in ağzından şu şekilde aktarılmıştır: “Bir gün Meserret Kahvesi’ne öfke içinde geldi. Nasıl küfrediyordu, sormayın. Adamın biri, bilmem ne dergisinde Sait’i öven bir yazı döktürmüş. Ahmet Rasim’le mi, Ahmet Mithat Efendi’yle mi ne, birisiyle karşılaştırıyor, bir biçimine getirip benimle Samim’e de veriştiriyormuş.

- Peki, dedim, niçin kızılıyorsun? Seni övmüş adam, fena mı?

- Bırak be, dedi. Olmadığım gibi gösterilmek istemem. Benim övecekler diye size vurmaya ne hakları var? Hem ben onların göstermek istedikleri değilim ki... Yalanlayacağım.

Şair Özdemir Asaf’ın da tanığı olduğu bu soruna içerlemişti. O günlerde tepen o menhus hastalığı onu yatırmıyordu, yalanlardı muhakkak.”²⁰⁵

Sait Faik ve Aşkları

Sait Faik 1941 yılında Nisuzaz’da rastladığı Sabahattin Kudret’e iki tane kızla buluşma teklifi etmiş ve bu buluşma sonunda kızlardan Alexandra’ya âşık olmuştur.

²⁰⁴ Salâh Birsal, “Sait Adında Bir Balık”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.135-136.

²⁰⁵ Salâh Birsal, “Meserret kahvesi”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.276.

Süregelen bu buluşmalarda Sabahattin Kudret'in yerini Samim Kocagöz almış, Sait Faik'e Alexandra'yı tavlama konusunda destek olmuştur. Sait Faik, annesinin istememesine rağmen üç yıl boyunca Alexandra ile vakit geçirmiştir. Fakat güven konusunda son kez emin olmak için Sabahattin Kudret'in yardımıyla bir oyun planlamıştır. Sabahattin Kudret'i tanımayan Alexandra, onun buluşma teklifini kabul etmiş ve Sait'i kandırabileceğini düşünmüştür. Bunun üzerine Sait Faik yıllarını verdiği aşkı arayıp sormamıştır.

Sait Faik'in ikinci aşkı ise Vedat adında kolejli bir kızdır. Sait Faik Vedat'ı görebilmek için Salâh Birsnel, Oktay Akbal ve Sabahattin Batur'la sık sık Arnavutköy'e gitmiştir.²⁰⁶ Fakat Sait Faik'ten kaçan Vedat, Amerika'ya gitmiş ve orada ölmüştür.²⁰⁷

Sait Faik Abasıyanık'ın diğer iki aşkı gibi takıntı haline getirmeden sevdiği diğer isim ise Leyla Erbil'dir. "Yazarımız, 24 Şubat 1954 günü Şimdi Sevişme Vakti'nin ön sayfalarına:

- Canımı al istersen.

diye yazmıştır. Ondan bir ay sonra -27 Mart 1954- ise Alem Dağ'da Var Bir Yılan'a şu sözleri kondurmuştur:

- Seni anlıyorum anlamasına. Anlamıyor gözükmem işime gelmediği içindir. Bu kitapta seni anladığımı ispat edecek hikâyeler olmalı. Ama seni seviyorum. Sen de beni anla istersen."

Ne var ki Sait Faik, bu itiraflarına rağmen Leyla Erbil'den karşılık bulamamıştır. Leyla Erbil'in bir sözlüsü vardır ve durum Sait Faik'le Leyla Erbil arasında şu konuşmaya neden olmuştur:

- "Peki ben neyim, o adam sevgilince?"

²⁰⁶ Salâh Birsnel, "Arnavutköy 1979", *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 283-288.

²⁰⁷ Salâh Birsnel, "Sait Adında Bir Balık", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 142-151.

- Sen dostumsun. Onu erkek olarak seviyorum. Seni seviyorum ama dostça. Büyük bir yazarsın. Öykülerinin vurgunuyum.”²⁰⁸

Salâh Bey Tarihi’nden yola çıkılarak ele alınan Sait Faik Abasıyanık’la ilgili ana konular onun kahvelerle ilişkisi, aşkları, kişiliği, yer aldığı topluluklar şeklinde incelenmiştir. Onunla ilgili bu bilgilerin büyük çoğunluğu *Kahveler Kitabı* ve *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* kitaplarından elde edilmiştir. Serinin üçüncü kitabı olan *Boğaziçi Şingir Mingir*’da ise sadece “Arnavutköy 1979” başlıklı bölümde Sait Faik’in Vedat ve Leyla Erbil’e olan aşk hikâyesi ele alınmıştır. Diğer iki kitapta ise (Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, İstanbul-Paris) herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Birer edebiyat ortamı oluşturan kahvelere Sait Faik’ten önce ve sonra her zaman için talep vardır. Kahvelerde Sait Faik’ten çok daha fazla vakit geçiren, oraları evi gibi benimseyen edebiyatçılar da olmuştur. Fakat kahvelere “üniversite” benzetmesi yapması bakımından Sait Faik diğerlerinden ayrılmıştır. Kahveler üniversitelerden farklı olarak insanları hayata karşı da hazırlamaktadır. Bu işlevleri dışında kahveler edebiyatçıların birbirleriyle tanışma noktası da olmuştur. Nitekim Sabahattin Kudret ve Sait Faik Meserret kahvesinde tanışmışlardır.²⁰⁹

Sait Faik’in hiç evlenmemiş olması annesi Makbule Hanım’a olan bağlılığında aranabilir. Hayatındaki tek kadın (kısa süreli aşk hikâyeleri hariç) annesi olmuştur. Hiçbir zaman annesinden ayrı kalmamış en zor şartlarda dahi evine gitmiştir.²¹⁰ Hayatında sadece hikâye yazarak geçimini sağlayan Sait Faik, bütün ömrünü edebiyatçı olarak yaşamış bir hikâyecidir.

²⁰⁸ Salâh Birsal, “Arnavutköy 1979”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 291-296.

²⁰⁹ Salâh Birsal, “Meserret kahvesi”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 275.

²¹⁰ Salâh Birsal, “Sait Adında Bir Balık”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 140.

1.19. SÜLEYMAN NAZİF

A)HAYATI VE ESERLERİ

1869'da Diyarbakır'da doğan Süleyman Nazif, *Mizânü'l-edeb* adlı belâgat kitabı ile *Mir'âtü'l-iber* adlı on ciltlik tarihi bulunan Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa'nın ve Hindî adlı Türk aşiretine mensup Ayşe Hanım'ın oğludur. Süleyman Nazif, Servet-i Fünûn şairlerinden Faik Âli Ozansoy'un da ağabeyidir. Meşrutiyet döneminin önemli şair ve yazarlarından olan Nazif, ilköğrenimine babasının görevli olarak bulunduğu Harput'ta başlar ve bir süre sonra da Diyarbakır Rüşdiyesi'ne devam eder. Mardin'de bulunduğu yıllarda Fransızca ve Arapça dersleri alır. Fakat babasının Mardin'de vefat etmesi üzerine yeniden Diyarbakır'a dönerler. Muş Reji Müdürlüğü, Mardin ve Diyarbakır İdare Meclisi, Diyarbakır Vilâyet Matbaası gibi yerlerde görevlerde bulunur. 1897'de Jön Türkler'e katılmak için Paris'e giden yazar, Ahmed Rızâ'nın çıkardığı *Meşveret* gazetesinde II. Abdülhamid ve istibdat aleyhinde yazılar yayımlar. Sekiz ay sonra İstanbul'a döner ve Bursa'ya memur olarak gider. Yaklaşık on iki yıl kaldığı Bursa'da 'İbrâhim Cehdî' takma adıyla *Servet-i Fünûn* dergisinde eserleri yayımlanır. II. Meşrutiyet'in ilânıyla İstanbul'a dönen Süleyman Nazif, burada gazeteciliğe başlar. İttihat ve Terakkî'yi eleştiren yazılarından dolayı Basra, Kastamonu, Trabzon, Musul ve Bağdat valiliklerine yollanır. *Hak* gazetesinde siyasî yazılarını yayımlayan yazar, 1918'de Cenab Şahabeddin'le birlikte *Hâdisât* gazetesini çıkarır. Millî Mücadele'de önemli bir yeri olan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında etkili olmuş ve İtilaf devletlerinin hareketlerine karşı yazdığı "Kara Bir Gün" adlı makalesiyle adından söz ettirmiştir. Millî Mücadele'yi savunan sözlerinden dolayı iki yıla yakın Malta'da sürgün olarak kalır. 1921'de İstanbul'a dönen Süleyman Nazif, *Peyâm-ı Sabah*, *Resimli Gazete* ve *Yarın* gibi gazetelerde yazılarını yayımlar. Son yıllarda maddi olarak sıkıntılar yaşayan yazar, soğuk algınlığına yakalanarak cebindeki üç nikel kuruşla 4 Ocak 1927'de vefat eder. Masraflarını Türk Hava Kurumu'nun karşıladığı cenazesi Edirnekapı Mezarlığı'na defnedilir.

Tanzimat'ın son yılları, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî ve Millî Edebiyat dönemlerinde yaşayan Süleyman Nazif, ilk yıllarında bireysel tarzda duygularını ifade eden şiirler yazsa da sonradan eserlerini toplumcu bakış açısıyla yazmış, milli

duygulara yer vermiştir. Bu yönüyle Edebiyât-ı Cedîde’cilerden ayrılmış, Namık Kemal’in etkisi altında kalmıştır.

a.Şiir: *Gizli Figanlar (Kahire 1906), Firâk-ı Irâk (manzum-mensur karışık, 1918), Malta Geceleri (1924).*

b.Nesir: *Bahriyelilere Mektup (Cenevre 1897), Ma’lûmu İ’lâm (Paris 1897), Elcezire Mektupları (Cenevre 1897), Boş Herif (1910), İki İttifakın Tarihçesi (1914), Batarya ile Ateş (1917), Mektuplar (1916), Âsitâne-i Târîhte: Galiçya (İstanbul 1919), Mehmed Âkif (İstanbul 1919), Hitâbe (1920), Tarihin Yılan Hikâyesi (1922), Lutfi Fikri Bey’e Cevap (1922), Nâmık Kemal (1922), Çal Çoban Çal (1923), Nâsırüddin Şah ve Bâbiler (1923), Hazret-i İsa’ya Açık Mektup (1924), Çalınmış Ülke (1924), Âbide-i (1926), Kâfir Hakikat (1926), Yıkılan Müessese (1927).*

c.Tercüme: *Victor Hugo’nun Bir Mektubu (Bursa 1908), Lübnan Kasrının Sahibesi (P. Benoit/ İstanbul 1926).*

d.Derleme: *Külliyât-ı Ziyâ Paşa (1924).²¹¹*

B) “SALÂH BEY TARİHİ”NDE SÜLEYMAN NAZİF

İstanbul Eğleniyor

Süleyman Nazif, Namık Kemal’in “vatan” ile ilgili fikirlerinin etkisinde kalmış ve bu konuda onun temsilcisi olmuştur. Yurdun işgal altında olmasına sessiz kalmamış, tam tersi insanların duyarsızlığına tepki göstermiştir. 2 Ağustos 1913 tarihli “İstanbul Eğleniyor” makalesi de Balkan Harbi sırasında yazılmış bu tür bir yazıdır. Yazar, dönemin edebiyatçılarının (Abdülhak Hâmid, Recaizade Mahmud Ekrem, Mehmet Rauf, Halid Ziya...) uğrak noktası olan Tepebaşı Bahçesi’ne gider. O gün orada gördüklerini ise şu cümlelerle ifade eder:

“O gün *Bahçe*’de altmış kadar İtalyan çalgı çalmaktadır. Topu da kırmızılar giyinmiştir. Nedir, Süleyman Nazif Trablusgarb-Bingazi serüveninin unutulmasına, herkesin kendisini İtalyan çalgıcılarının ellerinde bağırان aletlerden çıkan seslere kaptırıp zevk ve neşe içinde eğlenmesine iyisinden içerlemiştir. “Afrika ve

²¹¹ Muhammet Gür, “Süleyman Nazif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:38, İstanbul, 2010, s. 92-94. ; Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2010. ; Şükrü Kurgan, *Süleyman Nazif*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955.

Avrupa'daki son kalıntılarımızdan yükselmekte olan çığlıkların tümünü bu İtalyan mızıkası susturmuş, boğmuş” olduğunu düşünerek yazısını şöyle bağlayacaktır:

‘Ah, o zaman bir kez daha gördüm ve inandım ki bu kirli Bizans yıkıntısı içinde her şey yapmacık ve herkes yalancıdır.’ ”²¹²

Süleyman Nazif'in “İstanbul Eğleniyor” makalesi gibi ses getiren diğer yazısı ise “Piyer Loti Günü Hitabesi”dir. Bunların güçlü tesiriyle ilgili Peyami Safâ: “O'nun volkanik mizacı, vatanın en buhranlı, sıkıntılı günlerinde püskürmüş, patlamıştır: Balkan Harbi'nde ‘İstanbul Eğleniyor!’ makalesi ve İstiklâl Harbi'nde, ‘Piyer Loti Günü Hitabesi’; herkesin gözünü, O'nun ruhunda lâvlar püsküren tepelere çekmişti. Bu Hitabe'yi, Dârülfünûn'da (İstanbul Üniversitesi'nde) Nazif'in ağzından dinlememiş olanların, O'na dair edinebilecekleri fikir, Vezüv yanardağını kartpostalından başka yerde görmeyenlerin intibândan(izleniminden) fazla olamaz.”²¹³ Yine 23 Ocak 1921'de Darülfünun konferans salonunda düzenlenen Pierre Loti'yle ilgili bu konuşma için Abdülhak Şinasi Hisar şöyle der: “Onun seslenişini duyan yüzlerce insan bu cümlelerle, bu sesle ruhları çağlamış, yıkanmış, bilinçleşmiş oluyordu. Bütün bir tarih, ulusal bir görgü, eski bir inancın geleneğiyle bütün bu insanlar, bütün vicdanlarıyla, İstanbul'un ve yurdun özgürlüğüne, bağımsızlığına yeniden ermişler gibi coşuyorlardı. Bu tarihsel günde Süleyman Nazif, bir ulusun bilincine karışan anlayışlı konuşmasında insanı kimi zaman da ozanların, uzun ezan seslerini andıran geniş dizelerini duyurarak, bir edebiyatçı olarak, tarihsel bilincin gururuna ve şiirin dinsel tadlarına erdirmiş oluyordu.”²¹⁴

Süleyman Nazif ve Nükteli Kişiliği

Süleyman Nazif'in yakın dostlarından olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu onun hazır cevaplığına en yakın tanık olanlardandır. Lebon'da Refik Halit, Abdülhak Şinasi ve Süleyman Nazif'le oturdukları bir gün içlerinden biri:

- “Cemal Paşa frankofil'dir. Enver Paşa germanofil'dir. Der. Süleyman Nazif'in Dâhiliye Nazırı Halil Bey'i hiç sevmediğini bilen bir başkası:

- Ya Halil Bey nedir?

Süleyman Nazif:

²¹² Salâh Birsal, “Tepebaşı Bahçesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 51.

²¹³ Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 107.

²¹⁴ Salâh Birsal, “Mütareke yıllarında”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 239.

- O mu? O, sadece fildir.”²¹⁵

Yahya Kemal’in sıkça gittiği Yeşil Şark Kahvesi’nde, Süleyman Nazif, Osman Cemal Kaygılı ve Dergâh ekibi de bulunur. Süleyman Nazif yine böyle bir buluşmada Yahya Kemal’i Beyazıt’taki bir kebabçıya götürür. Arada sırada onların ekibine Abdülhak Şinasi Hisar da katılır. Ama çok titiz olan Abdülhak Şinasi çatalla bardağı iyice gözden geçirdikten sonra garsona seslenir:

- “Şu çatalla bardağı bir kez daha yıkar mısınız?

Buna dayanamayan Süleyman Nazif:

- Garson, lütfen suyu da yıkayınız.”

Süleyman Nazif’in laflarından kurtulamayan diğer bir isim de Apdullah Cevdet olur:

- “Aman bir dizgi yanlışına kurban gittim ki olur şey değil. Bir şiirimde “vatanımın öksüzüyüm” demiştim, “öküzüyüm” diye yayınlanmış.

Süleyman Nazif o her zamanki çingiraklı kahkahasını attıktan sonra Apdullah Cevdet’e :

- Buna dizgi yanlışlığı değil, dizgi doğrusu derler.”

Süleyman Nazif, Aptullah Cevdet’e böyle laflar söylemesine rağmen o, Süleyman Nazif için şöyle der: “İşte bir zekâ ki baştanbaşa kendi kendisinin ustası, kendi kendisinin çırağı. Şiirlerinin hiçbiri yoktur ki şebap (gençlik) sözcüğü bir kez olsun kullanılmış bulunmasın. Onun ilhamı sadece gençliktir. Şairlik ona değil, o şairliğe egemendir. Artıstır o. Onun gibi düzyazı yazan ise hiç yok değildir. Onun düzyazısı, yüksek dağların başından, arkası kesilmeden dökülen büyük bir su ve köpük sütunu gibidir.”

Süleyman Nazif’e kızgın olan Apdullah Cevdet, Süleyman Nazif’in vefatı üzerine kırıncılığını unutup onun cenazesine gider. Apdullah Cevdet’in daha sonraki günlerde sık sık Süleyman Nazif’in mezarını ziyarete gitmesi ve böyle bir ziyaret dönüşü katıldığı ortamdaki sohbet şöyle gerçekleşir:

²¹⁵ Salâh Birsell, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.42.

- “Nazif’i yokladım. Mezarının üzerine eğildim. Uzun uzun konuştuk.

Orada bulunanlardan biri:

- Peki Süleyman Nazif bir şey söylemedi mi?

Ercüment Ekrem atılır:

- Ne dediğini ben size söyleyeyim: Cevdet, bu günübürlük gelişini saymam. Seni ille de yatıya beklerim.”²¹⁶

Mizaç olarak güler yüzlü, yanındaki insanları eğlendirmesini bilen Süleyman Nazif, bazı zamanlarda ikilemli söylemlerde bulunur. Şöyle ki gençliğinden beri fikirlerine saygı duyduğu Namık Kemal için bile tam tersi görüşleri savunabilmiştir. “Namık Kemal iyi ki bugünlere yetişemedi. Yoksa Abdülhamit’e takdim ettiği arızaların meydana çıkarılışı karşısında çok güç durumda kalırdı. Hem merhum Kemal Bey pek de bilinçli bir Meşrutiyet yanlısı değildi. Mithat Paşa’ya yazdığı bir mektup bugün oğlu Ali Haydar Bey’in elindeki tarihsel belgeler arasındadır. Merhum bu mektubunda der ki: ‘Eğer meşrutiyet dediğiniz yönetim biçimi *zerretüma*, şeriata aykırı ise ben bu davaya hiç mi hiç katılmam.’”²¹⁷ Diyerek Namık Kemal’i eleştirmiştir. Süleyman Nazif’le ilgili birkaç anekdota da “Süleyman Nazif’in ölümü üzerine, artık yaşamaktan utanıyorum” diyen ve yazara “Süleyman Nazif İçin”²¹⁸ başlıklı bir şiir yazan yakın dostu Abdülhak Hâmid Tarhan başlığı altında yer verildiği için burada tekrar ele alınmamıştır. Yazarın dönemindeki insanları eleştirmek için yazdığı yazıları ve nükteli cevaplarıyla ilgili bu alıntılara *Salah Bey Tarihi*’nin *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* ve *Kahveler Kitabı*’ndan ulaşılmıştır.

²¹⁶ Salâh Birsêl, “Mütareke yıllarında”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 236-237.

²¹⁷ a.g.e. , s. 237-238.

²¹⁸ Beşir Ayvazoğlu, “Nazif Nasıl Ölebilir?”, *1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 225.

1.20. YAHYA KEMAL BEYATLI

A)HAYATI VE ESERLERİ

Asıl adı Ahmet Agâh olan Yahya Kemal, 2 Aralık 1884'te Üsküp'te doğmuştur. Babası adliye memuru Nişli İbrâhim Nâci Bey, annesi ise Leskofçalı İsmâil Paşazade Dilâver Bey'in kızı Nakiye Hanım'dır. 1889'da ilköğrenimine Üsküp'teki Yeni Mektep'te başlamış, 1892'de Mekteb-i Edeb'e geçmiştir. Ortaokula da yine Üsküp'te başlamış ancak Selânik'e taşınmalarından dolayı Selânik İdâdisi'ne devam etmiştir. 1887'de annesinin vefat etmesi üzerine yeniden Üsküp'e dönmüşler fakat babasının ikinci kez evlenmesi ve evde yaşanan huzursuzluklardan dolayı İstanbul'a yatılı okulda okumak için gitmiştir. Dönem ortası olduğu için hiçbir koleje girememiş, ortamın siyasî havasına kapılarak 1903'te Paris'e kaçmıştır. Burada Jön Türklerle bağlantı kurmuş, Fransızca öğrenmek için Meaux Koleji'ne gitmiştir. Ardından Ecole Libre des Sciences Politiques'e gitmiş ve dönemin önemli isimlerini tanıma fırsatı bulmuştur. Okulunu tamamlayamadan dokuz yıllık bir sürenin ardından 1912'de İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da pek çok okulda tarih, medeniyet tarihi, Garp edebiyatı ve Türk edebiyatı dersleri vermiştir. Edebiyat dışında aktif bir siyasî hayatı da olan Yahya Kemal, milletvekilliği, orta elçilik, büyükelçilik görevlerinde bulunmuş, 1949 da emekli olarak İstanbul'a gelmiştir. Sağlık sorunu yaşayan Yahya Kemal, 1 Kasım 1958'de Cerrahpaşa Hastanesi'nde vefat etmiştir.

Edebiyata ilgisi küçük yaşlardan başlayan Yahya Kemal, Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid, Muallim Nâci, Ziyâ Paşa gibi şairleri okumuş, "Esrar" mahlasıyla şiirler yazmıştır. İlk şiiri olan "Hatıra" *Terakkî* gazetesinde yayımlanmıştır. Onun edebî alandaki asıl gelişimi ise Paris'te geçirdiği dokuz yılda olmuştur. Yahya Kemal bu sırada Fransız yazarlarını yakından tanımış, onların yaptığı çalışmaları araştırmıştır. Albert Sorel ve Camille Julien'den tarih dersleri almış, aldığı bu dersler sayesinde bakış açısı değişmiş ve Servet-i Fünûn şiirinden uzaklaşmıştır. Çünkü Fransızların yaptığı gibi kendimize has bir şiir dili oluşturmak istemiştir. Bunun için de divan şiirinden yola çıkarak günümüze uyarlama yapmak gerektiğini düşünmüştür. Yahya Kemal'in Fransa'da aldığı dersler sayesinde tarihe bakış açısı da değişmiş, Ziya Gökalp'in Turancılık fikrine karşı çıkmıştır. İstanbul'a

geldikten sonra *Peyâm-ı Edebî, İleri, Tevhîd-i Efkâr, Pâyitaht, Yarın* gazetelerinde makaleleri yayımlanmıştır.

Yahya Kemal, eserlerini yazarken mükemmeliyetçi davranmıştır. Ona göre şiir rastgele cümlelerden değil müzikten meydana gelmektedir. Divan şiirinde yer alan mazmunları kullanmaktan kaçınmış, rindlik felsefesini dile getirmiştir. Paris'ten geldikten sonraki dönemlerinde İstanbul'daki ortamdan bunalmış, bazı Fransız sanatçıların etkisinde kalarak Yakup Kadri ile birlikte "Nev- Yunânîlik" akımına kapılmıştır. Kültürümüzün Yunan medeniyetinden geldiğini savunmuşlar ve bu akımın etkisiyle eserler ortaya koymuşlardır. Ancak Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın yaşanması Yahya Kemal'de tekrardan dini ve milli değerlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sağlığında hiçbir eseri basılmayan Yahya Kemal'in şiirleri ve nesirleri Nihad Sâmi Banarlı'nın kurduğu Yahya Kemal Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır.²¹⁹

a.Şiirleri: *Kendi Gök Kubbemiz (1961), Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962), Rubâiler (1963), Bitmemiş Şiirler (1976).*

b.Nesirleri: *Azîz İstanbul (1964), Eğil Dağlar (1966), Siyasî Hikâyeler (1968), Siyasî ve Edebî Portreler (1968), Edebiyata Dâir (1971), Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım (1973), Tarih Musâhabeleri (1975), Mektuplar- Makaleler (1977).*²²⁰

B) "SALÂH BEY TARİHİ" NDE YAHYA KEMAL

Yahya Kemal ve Şiirlerini Nasıl Yazdığı Üzerine

Şiire ilgisi küçük yaşlarda başlayan Yahya Kemal, Paris yıllarında Fransız yazarların etkisinde kalmış, şiirde musikinin önemini fark etmiştir. İstanbul'a dönüşünde farklı bir bakış açısı kazanan Yahya Kemal, önceden çok beğendiği Servet-i Fünûn'u eleştirmiş, Fransız şiirinin kopyası olarak görmüştür. Ona göre bu

²¹⁹ M.Orhan Okay, "Yahya Kemal Beyatlı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:6, İstanbul, 1992, s.36-39. (Yahya Kemal'in hayat hikâyesi bu kaynaktan yola çıkılarak ele alınmıştır.) Ayrıntılı bilgi için bkz.; Nihat Sami Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul, 1997. ;Nihat Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1997. ;Kemal Bek, *Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu*, Donkişot Yayınları, İstanbul, 2005. ;Süheyl Ünver, *Yahya Kemal'in Dünyası*, Tercüman Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1980. ; Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul, 1962.

²²⁰ Eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Sanat Yapım Yayınları, İstanbul, 2006, s. 512-531.

konuda yapılması gereken şey “Yeni Türkçe” ile eserlerin ortaya konmasından geçmektedir.²²¹ Yahya Kemal’deki bu değişimle ilgili Sermet Sami Uysal’ın şu cümlesini ele almak yerinde olacaktır: “*Abdülhak Hâmid* de dahil; *Yahya Kemal*’den önceki şâirler, Avrupa’ya “Türk” olarak gidip “alafranga” olarak dönmüşlerdir!... Ancak *Yahya Kemal* “alafrangalık” hevesine kapılarak Avrupa’ya gitmiş ve 9 yıl sonra oradan kültür değerlerimize sâhip çıkan bir “Türk” olarak dönebilen İLK şâirimiz olmuştur!...”²²²

Yahya Kemal’in daha milli bir yapıya bürünmesi onun şiirindeki müzikaliteyi etkilememiştir. İhsan Kongar’la (Prof. Dr. Emre Kongar’ın babası) bir muhabbeti sırasında İhsan Kongar’ın Yahya Kemal’e şiirlerini nasıl yazdığını sorması üzerine Yahya Kemal şu cevabı vermiştir: “Kimi sabahlar, içimde bir melodi ile uyanırım. İşte bu, şiirin vezni olur. Sonra o melodinin içini sözcüklerle doldurmaya başlarım.”²²³ Yahya Kemal, benzer bir cevabı Adile Ayda ile yaptığı mülâkatta da vermiştir:

Adile Ayda:

- “Şiirlerinizde ilhamın payı mı daha büyük, şuurlu emeğin payı mı?”

Yahya Kemal:

- İkisinin de payı var. Evvelâ, kafamın içine ilham düşer. O zaman yazacağım manzumeyi görürüm ve duyarım. Fakat o henüz mevcut değildir. Çünkü henüz taazzuv etmemiştir. Fakat onun yavaş yavaş taazzuv etmesi ve doğması mukadderdir... onun bir bir mısraları vücut bulur ve manzume şekli’almağa başlar.”²²⁴

Yahya Kemal ve Kahve Âlemleri

Yahya Kemal de gerek kahvelerde gerekse gazino türü içkili mekânlarda adı sık geçen yazarların arasındadır. Onun kahve kültürü sadece İstanbul’la sınırlı kalmamış, Paris, Madrid gibi şehirlerdeki kahveleri de görme fırsatı da elde etmiştir. Özellikle Paris’te dönemin önemli isimleriyle tanışma fırsatı bulmuş, edebiyat

²²¹ Kâzım Yetiş, *Yahya Kemal 1 Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, s. 97-99.

²²² Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Sanat Yapım Yayınları, İstanbul, 2006, s. 337-338.

²²³ Salâh Birsal, “Son Osmanlılar”, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.219.

²²⁴ Adile Ayda, *Yahya Kemal Kendi Ağzından Fikirleri ve San’at Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara, 1962, s. 25.

sohbetleri yapmıştır. Kahve kültürü sadece Türk yazarlarda değil Fransız yazarlarda da görülmektedir. “Paris’te çoktur böyle kahve kuşları. Bunlardan birincisi Jean Moreas ise, ikincisi Verlaine’dir. Jean Moreas, Saint-Michel Bulvarı’ndaki Vachette kahvesinden dışarı çıkmaz hiç. Bir defasında, bir dostu onun buraya bir görevli gibi, her gün, hiç aksatmadan gelişini kutlayınca Moreas şu karşılığı verir:

- Hıh, sen buna kahveye gelmek mi diyorsun? Ben eskiden sabahın köründe gelir ve ancak ertesi sabah beşte giderdim.”²²⁵ Yahya Kemal, burada bahsi geçen *Vachette* kahvesi başta olmak üzere Quartier Latin’deki (Paris’te bir semt adı) pek çok kahveye gider. *Soufflot* ve *Closerie des Lilas* da Yahya Kemal’in gittiği diğer kahvelerdir. Yahya Kemal, burada Paul Verlaine, Paul Valéry, Gérard de Nerval, Mallarmé, Oscar Wilde, André Gide, Moréas, Rodin ve Lenin’le tanışmış, sohbet etmiştir.²²⁶ “Moreas bu kahvede ona Fransız edebiyatının, özellikle de Racine’in en güzel şiirlerini öğretmiştir. Yahya Kemal, orada Verlaine’in o hiç şaşmaz yeriyle, her gece masasının üstüne kütte dek vurduğu abanoz bastonunu da görmüş olmalıdır.”²²⁷

Yahya Kemal, Paris ve İstanbul’da gördüğü kahvelerden sonra, elçi olarak gittiği Madrid’teki kahveleri görünce hayal kırıklığına uğrar ve bu durum onun şöyle demesine yol açar:

“Madrid’te kahvehaneyi gördüm ki havradır,

Bir yerdeyiz ki söz dediğin şey palavradır!”²²⁸

Yahya Kemal’in İstanbul’da çok sevdiği kahvelerin başında ise İkbâl kıraathanesi yer alır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Darülfünun’da edebiyat hocası olan Yahya Kemal ve sınıf arkadaşlarıyla birlikte derslerden sonra kahveye gidip sohbet ettiklerini söylemiştir.²²⁹ Kahveler dışında Yahya Kemal’in gazino sefaları da vardır. “İçkili yerler, zamanında, birçok içicilere, birçok sevgililere merhabalar kaldırmıştır. Bir gün Yahya Kemal, Peyami Safa ve Hamamizade İhsan -1935 yıllarında- bir öğle vakti, buradaki gazinolardan birine düşmüşler, Boğaz’a karşı çok yemişler, çok içmişlerdir. Peyami Safa’ya bakılırsa, Yahya Kemal “Türk fatihlere Rum garsonlar gerekir. Dünya dengesini böyle bulur” sözünü, o pek kentsoylu sözü, o gün orada

²²⁵ Salâh Bırsel, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.25.

²²⁶ Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 130-131.

²²⁷ Salâh Bırsel, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.25.

²²⁸ Salâh Bırsel, “İkbâl Kahvesi”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.263.

²²⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Yahya Kemal’i Sevenler Cemiyeti”, *Yahya Kemal*, İstanbul, 1962, s.8.

söylemiştir. Ne ki, Peyami ile Hamamizade'yi asıl, Yahya'nın laf arasında kıvrırverdiği şu ikiliği büyülemiştir:

Beş asrı geçirmiş Boğaz'ın manzarasında
Gün geçti Peyami'yle Hamami arasında.”²³⁰

Yahya Kemal, her ne kadar içkili eğlencelere katılsa da kurallarından taviz vermeyen bir yapıya sahiptir. “Yahya Kemal gece 10'da yatağında olmayı hiçbir vakit savsaklamaz. İçkili toplantıların en civcivli anında bile oradan ayrılır. Onun bir özelliği de içki sofralarında en ufak bir münasebetsizliği hoş karşılamamasıdır. Masada biri sınırı aştı mı, Yahya Kemal hemen kendi içine kapanır, somurtur. Biraz sonra da sofradan kalkıp gider. Onun:

- Herkes içki içmeye layık değildir!

sözü böyle akşamlardan birinde söylenmiştir.”²³¹

Yahya Kemal'in Mizahi Yönü

Yahya Kemal'in gençlik dönemlerinden arkadaşı Abdülhak Şinasi Hisar'ın anlatışına göre Yahya Kemal, nükteli sözleri için tıpkı şiir yazar gibi uğraşmış hatta not almayı da ihmal etmemiştir. Şairliğinin yanında sohbet ederken anlattığı fıkralarla da herkesi kendine hayran bırakmıştır. Yeri geldiğinde iğneleyici tavrıyla karşısındakileri eleştirmekten de geri kalmamıştır.²³² Mithat Cemal için söylediği şu sözleri oldukça yaygındır: “Mithat Cemal'i gördüğüm zaman, bu adam ya noter olur ya da balkabağı, demiştim. İkisini birden oldu.

Yahya Kemal, Mithat Cemal'in Üç İstanbul'u gazetelerden birinden yayınlanırken, romandaki düzyazıya katlanamadığını söyleyen birine de şu karşılığı verecektir:

²³⁰ Salâh Bırsel, “Ahmet Rasim'e Karşı Salâh Bırsel”, *Boğaziçi Şıngır Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.258.

²³¹ Salâh Bırsel, “Boğaziçi Yanyan Yandan”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.193.

²³² Sermet Sami Uysal, *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.187.

- Siz onun düzyazılarına üç ay katlanamadınız. Biz şiirlerine otuz yıldır katlanıyoruz.”²³³

Yahya Kemal’in benzer şekilde laf söylediği diğer bir yazar da İsmail Habip olmuştur. “Bir gün bir Bursa yolculuğu yapmış, dönüşte oraya niçin gittiğini soran bir dostuna şu karşılığı vermiştir:

- İsmail Habip, Bursa’ya gidip orayı yazmadan bir göreyim, dedim.

Nedir, Yahya Kemal’in İsmail Habip’i ters pers etmesinin bir nedeni de vardır. Bu neden ta 1924 yılına dayanır. Çünkü o yıl İsmail Habip Türk Teceddüt Edebiyatı’nda Yahya Kemal’i övdükten sonra sözlerini şöyle bağlamadan edememiştir:

- Yahya Kemal’in bir avuç şiirini tekrar ede ede biz yorulduk, bu bir avuç şiiri verebilmek için o, büsbütün yoruldu. O şiirlerin üstünden sanki kaç sene geçmiştir? Öyleyken kendisine bir maziye bakar gibi bakıyoruz. Yahya Kemal’in hazin tarafı!”²³⁴

Yahya Kemal de dâhil olmakla birlikte diğer pek çok yazarın gittiği kahve Nisuz’dır. İstanbul Üniversitesi hocalarının da katılmasıyla Nisuz, fakülte havasına dönüşmektedir. Suut Kemal Yetkin, Sabri Esat Siyavuşgil, Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, “Kırtipil” lakabıyla Ahmet Hamdi Tanpınar ve dahası burada bulunmaktadır.²³⁵ Yahya Kemal’in şiirde ilham ve kültür üzerine söyledikleri ortaya şu konuşmayı çıkarır: “Vehbi Eralp bir cumartesi Nisuz’a Yahya Kemal’i de getirmiştir. 1941 yılının 15 Kasımıdır bu. O gün orada Hüsamettin Bozok’la Ömer Faruk Toprak da vardır. Söz yine edebiyattan, edebiyatçılardan açılır. Yahya Kemal, bir ara Ömer Faruk Toprak’ın belliğine kazılacak olan şu sözleri söyler:

- Bir gün Orhan Seyfi ile Yusuf Ziya beni ziyarete geldiler. Önce Fransız edebiyatı üzerine konuştuk. Sonra, benim yurttan bulunmadığım yıllardaki Türk kültürü, Türk şiirinden açtık. Daha sonra, “Sana bir soru soracağız üstad” dediler. “Şiir salt ilhamla mı yazılır, yoksa bu konuda kültür gerekli midir?” ve eklediler: “Öyle ümmi ozanlar yaşamış ki, hiç kültürden nasiplerini almadıkları halde güzel

²³³ Salâh Birsnel, “Nisuz Edebiyat Fakültesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.86.

²³⁴ a.g.e. s.86.

²³⁵ a.g.e. s.79.

şiiirler yazmışlar.” Biraz durdum, düşündüm. Her ikisi de kültür yanlısı görünmüyordu. Öyle oturup ciddi ciddi kitap okumaya alışmamışlardı. Kulaktan dolma, çok sığ bilgileri vardı. Söz gelişi bir Odiseus’u bir İlyada’yı okumaya kalksalar, bırakın onları, çağdaş Fransız ozanlarının şiirlerini anlayacak yetenekleri yoktu. Onlara, kendilerinin hoşlanacağı karşılığı verdim: “ Şiir, ilham perisi ile baş başa kalınca yazılır. Kültür istemez. Batılı ozanlar da öyle.” Yanımdan memnun ayrıldılar. Bundan dolayı yüzeyde kalan manzumeleri daha kendileri hayatta iken unutulacaktır.

Yahya Kemal’in bu sözleri herkesi güldürmüştür. Bu gülmeye Hüsametdin de katıldıktan sonra Ömer Faruk’un kulağına eğilir:

- Görüyor musun çevresindekilere içtenlik göstermiyor. Kendisi bir ozan için kültürün ne kadar gerekli olduğunu biliyor ve durmadan kitap okuyor. Öbürküler ise, işleri yoksa ilham perisini bekleyecekler.”²³⁶

Yahya Kemal’in Kendini Beğenmişliği

Ruşen Eşref Ünaydın, Türk Edebiyatı’nda mülâkat türündeki *Diyorlar Ki* adlı eseriyle tanınır. Dönemin önde gelen isimleriyle yaptığı konuşmaların bulunduğu bu eserde Yahya Kemal’in konuşmasının bulunmamasının nedeni ise şöyledir:

“İki büyük ozan, 1919 yıllarında, Ruşen Eşref çağın sanatçılarıyla birtakım konuşmalar yaparken, birbirlerini kıyasıya övmek için sözleşmişlerdir. Haşim, konuşma sırası kendine geldiği vakit, verdiği söze bağlı kalarak Yahya Kemal’e adamakıllı değer göstermiş, onun için “ Edebiyatımız Yahya Kemal’le ışık ve havaya kavuşuyor. “ demekten bile çekinmemiştir. Yahya Kemal ise Haşim’i övmek için, konuşma sırası kendine geldiği halde Ruşen Eşref’ten fellek fellek kaçmıştır.”²³⁷

Yahya Kemal’in dönemin Milli Eğitim Bakanı Rıza Nur’la da muhabbeti vardır. Fakat aralarının açılmasından sonra “Rıza Nur benimle dost olduğu sürece Türkiye’de ancak iki halis Türk vardı. Benimle darılınca tek bir Türk kaldı.”²³⁸ demesi de onun kişiliğinin benmerkezci yönünü gösterir.

²³⁶ a.g.e. s.85-86.

²³⁷ a.g.e. s.87.

²³⁸ a.g.e. s.85.

Yahya Kemal, şiirlerinde mükemmelliği elde etmek için çok titiz davranmıştır. Onun az sayıda şiir üretmesi diğer şairlerin diline dolanmasına neden olsa da kendisi bundan rahatsız olmamıştır. Eserlerinde bu kadar titiz davranması bir çırpıda şiir yazan diğer şairleri beğenememesine neden olmuştur. Şairlerden sadece Nigâr Hanım'ı beğendiğini söylemiştir. Fakat bunu söylemesi de Süleyman Nazif'in Nigâr Hanım için söylediği: "Kadınların Abdülhak Hamit'i" sözünü onaylamaktan öteye geçmemiştir.²³⁹

Yazarların Gözünde Yahya Kemal

Yahya Kemal, Fransa'dan dönüşünde orada öğrendiklerini Türk şiirine uyarlamak istemiş, bunun için de Yunan medeniyetine inmek gerektiğini savunmuştur. Bu amaç, *Nev-Yunanîlik* adında yeni bir anlayış ortaya çıkarmıştır. Etkisi çok kısa süren bu anlayışı *Nayîler* izlemiştir. *Nev-Yunanîlik*'ten farkı yine Yunan medeniyetinden faydalanılması ancak milli kalınacak olmasıdır.²⁴⁰ Yahya Kemal'in Fransa'da yaşayıp Moreas, Verlaine gibi ünlü edebiyatçılarla tanışmış olması toplulukta onu üstad kabul etmelerini sağlamıştır. "Nayîler'in topu, ağzı açık ayran budalasına dönmüşlerdir. Yahya Kemal'in karşısında elpençe divan dururlar. Yahya Kemal öksürse "Ah ne musiki" diye tepinmeye başlarlar, şiirlerinden birini okusa, yani lütfetse, "Aman ne harika" diye başlarını iki yana sallarlar.

Hakkı Tahsin ise bütün bütüne zırvanadan çıkmıştır. Hüseyin Rahmi'ye çatarken bile lafı Yahya Kemal'e getirir. "Bir dahi, bir dahi" der. Şahabettin Süleyman da ondan geri kalmaz. Ceplerinde Yahya Kemal'in şiirlerini taşır, gittiği yerlerde onları çıkararak okumaya başlar. Halit Fahri de bu övgülerin öylesine etkisinde kalır ki bir akşam Hakkı Tahsin ve Yahya Kemal'le Yıldız Tepesi'nde güneşin batışını seyrederek Yahya Kemal'in hemen oracıkta söylediği:

Ayşe Cadı, Ayşe Cadı

Ay bir yaş daha kocadı!

İkiliği karşısında ürpertiler geçirir:

²³⁹ Salâh Birsal, "Nisuz Edebiyat Fakültesi", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.87.

²⁴⁰ Hülya Argunşah, "Milli Edebiyat", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s.183-236.

- Yarabbi! Ne harikulade, ne esrarlı masal tonu!

Ama Halit Fahri bir süre sonra Moreas'ın "Nocturne" şiirinde: Bon menuisier, bon menuisier dizesine rastlayınca Yahya Kemal'in: Ayşe Cadı, Ayşe Cadı dizesini anımsayacak ve bu ses benzerliği karşısında, öfkeden titreyecektir."²⁴¹

Yahya Kemal ve Arkadaş Çevresi

Yahya Kemal'in Paris'ten döndükten sonra tanıdığı ilk yazar Refik Hâlit Karay olmuştur. Refik Hâlit o sıralarda ışığı parlayan genç yazarlardandır. Yahya Kemal de bunun farkındadır fakat aralarına giren soğukluk arkadaşlıklarının kısa sürmesine neden olmuştur.²⁴²“Yakup Kadri gibi Fecriatici'lerden olan Refik Halit de Fenerbahçe'de araba ile gösterişe biter. Bir gün dar ve “kâr-ı kadim” bir konak landosuyla Yahya Kemal'le Fazıl Ahmet'i de oraya götürür. Orda başka arkadaşlara da rastlarlar. Belvü Gazinosu'nda da yerler, içerler. Refik Halit konuşmasında hep şuna buna taş atmaktadır. Yahya Kemal bu gibi yergilerin gereksizliğine inandığı ve ancak yer ve zamana bağlı kalmayan yergilerden hoşlandığı için Refik Halit'in konuşmasına kayıtsız kalır. Oysa Refik Halit'le daha iki gün önce tanışmışlardır. Nedir, Refik Halit de Yahya Kemal'in kendini umursamadığını anlamış, o da Yahya Kemal'e karşı birden bir soğukluk duymuştur. Bu iki günlük arkadaşlık da böylece sona erer.”²⁴³

Yahya Kemal, Yakup Kadri ile de Paris'ten yeni döndüğü zamanlarda tanışmıştır. Yakup Kadri, başlarda Yahya Kemal'in sanatının çok abartıldığını düşünmüş, fakat zaman geçtikçe ona yakıştırılan “Üstad” adının haklılığını anlamıştır. Arkadaşlıkları ilerleyip dostluğa dönüşmüş hatta ev arkadaşı olmuşlardır.²⁴⁴ Onların arkadaşlığı *Kahveler Kitabı*'nda şu şekilde ele alınmıştır: “Yakup Kadri Belvü Gazinosu'nda arada bir Yahya Kemal'le de buluşur. Onunla birkaç bardak biri dikti mi kendini çok mutlu sayar. O yıllar Beyoğlu'nda bir Fransız lokantasında bifteğiyle, şarabıyla yenen akşam yemeği de aynı mutluluğu verir Yakup Kadri ile Yahya Kemal'e. Yakup Kadri o yıllarda(1916-1919) Yahya

²⁴¹ Salâh Birsal, “Nayiler”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.220.

²⁴² Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.146-148.

²⁴³ Salâh Birsal, “Haşim halk kahvelerinde”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.243-244.

²⁴⁴ Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.148-157.

Kemal'le pek dosttur. *İkdam* gazetesinde yazdığı öykülerine karşılık aldığı üç dört lirayı onunla birlikte harcamaktan çekinmez.”²⁴⁵

Yahya Kemal'in yaverleri arasında Kabataş Lisesi Edebiyat Öğretmeni Halis Erginer, Robert Kolej Türk Müdür Yardımcısı Hüseyin Bektaş, Faruk Nafiz ve İstanbul Lisesi Edebiyat Öğretmeni Salim Rıza Kırkpınar, felsefe profesörü Vehbi Eralp gibi isimler de yer almıştır. Bu isimlerden Salim Rıza, Türk edebiyatının tüm şiiirleri ezberinde olan bir edebiyat hocasıdır. Herkesin bir araya geldiği zamanlarda Yahya Kemal'in şiiirlerini okuma görevi de Salim Rıza'ya düşmüştür. Yahya Kemal onun bu hareketi karşısında Salim Rıza'ya bir rübai armağan etmiştir. “Sen gönül adamısın Kırkpınar. Sana da bir rübai bağışladık. Dioniziak bir rübai oldu. Bu hafta *Foto Magazin* 'de yayınlayacağım:

Sevdaya bilahudut meydan verdik

Dünya gibi bir saha-i cevlan verdik

Kâm almak için sabah-ı mahşerde bile

Rindan ile peymaneye peyman verdik”²⁴⁶

Yahya Kemal'in fazla kilolarıyla başı çoğu zaman derde girmiştir. Doktorların perhiz vermesi en büyük korkularından olmuştur. Bu perhizlerden evine gelen konukları da etkilenmiştir. “Yahya'nın sofraları “Zengin sofrası, yoksul sofrası” diye anılır. Şairimiz perhizde olduğu vakitler hep “yoksul sofrası” üzerine çalışır. 1947 yılında bir akşam Serkidoryon'da da bu yoksul sofralardan biri görülmüştür. Yahya o seneler yemek perhizinden başka bir de içki perhizindedir. O gün orada Vehbi Eralp, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halis Erginer, Salim Rıza ve Türkiyat Enstitüsü kitaplık görevlisi Tevfik Celis vardır. Topu da Yahya'nın çağrısı üzerine gelmişlerdir. Ama sofrası pek cılızdır. Biraz sucuk varsa vardır. O da çiğ olarak getirilmiştir. Sonunda Tanpınar dayanamaz:

- Yahya Kemal, şu sucukları pişirt de biraz ekmek banalım.”²⁴⁷

²⁴⁵ Salâh Birsell, “Haşim halk kahvelerinde”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.243.

²⁴⁶ Salâh Birsell, “Bir Edebiyat İmamı”, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.313.

²⁴⁷ a.g.e. s.314.

Yahya Kemal'e Veda

Yahya Kemal, şişmanlık ve şeker hastalığı teşhisiyle yıllarca tedavi görmüş, bunların üzerine tansiyonun da eklenmesiyle birlikte durumu gittikçe kötüleşmiştir. Vücudundaki kan oranının çok düşük seviyelere ulaşması sonucunda 1 Kasım 1958'de vefat etmiş, 2 Kasım 1958'de büyük bir cenaze töreniyle defnedilmiştir.²⁴⁸ Ölümü üzerine yakın dostlarından Kabataş Lisesi Edebiyat Öğretmeni Halis Erginer bir nazire yazmıştır: “Halis Erginer her şiire ayak söyler, yani eskilerin deyişiyle nazirecidir. Bir şiir gördü mü ona ayak uydurmadan duramaz. Yahya Kemal'in öldüğü günün -1 Kasım 1958- gecesinde oturmuş şairin “Veda” gazeline “Erenlerin Cevabı” adıyla bir karşılık atmıştır. Gazel “Artık bize dünya da haram olsun erenler” dizesiyle başlıyor ve Yahya'nın “Veda” şiirindeki son dize ile sona eriyordur:

Evvel giden ahabba selam olsun erenler.”²⁴⁹

Yahya Kemal'in ölümünden sonra yakın dostları, şairin doğum tarihi olan 2 Aralık'ta toplanıp onu anmışlardır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Vehbi Eralp, Safiye Ayla, Çetin Altan, Orhan Şaik Gökyay ve diğer pek çok isim bu buluşmalara katılmışlardır. Yahya Kemal'e “Sen İstanbul'un sekizinci tepesinin” diyen Behçet Kemal Çağlar da orada bulunmaktadır.²⁵⁰

Yahya Kemal, ölümünden sonra adına enstitü kurulan ilk Türk şairidir. Bu enstitünün müdürlüğünü Nihad Sami Banarlı yapmış, Yahya Kemal'le ilgili her şeyi bir bütün halinde toplamıştır. Burada da *Salâh Bey Tarihi*'nden yola çıkılarak ana hatlarıyla Yahya Kemal ele alınmaya çalışılmıştır.

İstanbul-Paris kitabı hariç diğer dört kitapta Yahya Kemal'le ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler şairin kronolojik hayat hikâyesini yansıtmamaktadır. Hayatı boyunca hiç evlilik yapmayan Yahya Kemal, Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'a âşık olmuştur. Fakat Nazım Hikmet'in “Hocam olarak girdiğiniz bu evden babam olarak çıkmanıza izin vermem.” tepkisi üzerine aşk hayatı da noktalanmıştır. Bu yüzden Yahya Kemal'in ele alınacak aile yaşantısı hiçbir zaman olmamıştır. Kitaplarda Yahya Kemal'in Fransa geçmişi, şiirlerini nasıl yazdığı, kahve maceraları,

²⁴⁸ Kâzım Yetiş, *Yahya Kemal 1 Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, s.201-205.

²⁴⁹ Salâh Birsnel, “Bir Edebiyat İmamı”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.313.

²⁵⁰ Salâh Birsnel, “Yahya Kemal İş Başında”, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.421-433.

yakın dostları, çevresindekilerle geçen muhabbetleri ele alınan başlıca konulardır. Uzun süren siyasi geçmişiyle ilgiliyse hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

Çınaraltı kahvesi, Bayram'ın Gazinosu, Nisuz, Caddebostanı Gazinosu, Bebek İskele Gazinosu, Tokatlıyan, Nisuz, Paris'teki Vachette kahvesi vs. Yahya Kemal'in gittiği başlıca mekânlardır. Yakup Kadri, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halis Erginer, Salim Rıza Kırkpınar, İhsan Kongar, Vehbi Eralp gibi isimler ise çoğu zaman yanında olan dostlarıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

“SALÂH BEY TARİHİ”NDE YÜZEYSEL OLARAK ELE ALINAN İSİMLER

2.1. AHMET VEFİK PAŞA

1813 İstanbul doğumlu olan yazar, İstanbul’da başladığı öğrenimine Paris’te devam eder. 1837’de yeniden İstanbul’a döndükten sonra Tercüme Odası’nda memur olarak çalışır. Bursa Valiliği, Sadrazamlık başta olmak üzere yurt içi ve yurt dışında pek çok görevde bulunur. Bu görevleri dışındaysa milliyetçilik ve Türkçülük akımlarının önde gelen savunucusu olur ve bu yönde dil, tarih çalışmalarına ağırlık verir. Moliere’den yaptığı çeviriler ile Tanzimat dönemi tiyatrosunda önemli bir yere sahiptir. Paşa, 1 Nisan 1891’de vefat eder.²⁵¹

1860’lı yıllarda İstanbul Boğaz’ında kayık sefaları çok önemlidir. Hem ulaşım hem de gezinti aracı olarak kullanılan bu kayıklar, birer sanat eseri havasındadır. Öyle ki hepsi Türk oymacılık sanatının eşsiz güzelliklerindedir. Fakat bunlar arasından padişah kayıkları ise ayrı bir güzelliktedir. Çünkü en süslü, en görkemli kayığa sadece padişahlar binebilir. Örnek vermek gerekirse padişah Abdülaziz’in on altı tane kayığı vardır. Bunlar on üç çifte, yedi çifte, beş çifte şeklinde ayrılır. Padişaha özenen Fransız Elçisi Marki de la Vallatte’yi de yedi çifteli kayığı ile Boğaz’dan geçerken görenler padişahın geçtiğini sanırlar. Bu duruma karşılık olarak da o sıralar Paris’te Türk elçiliği vazifesinde bulunan Ahmet Vefik Paşa, Fransa İmparatoru III. Napoleon’un beyaz boyalı arabasının aynısından yaptırır. Onun bu arabayla geçtiğini gören Parisliler de imparatorun arabası sanarak telaşa düşerler. Bu durumdan rahatsız olan Fransa Hükümeti, Osmanlı Hariciye Nazırlığı’na başvurarak arabanın değiştirilmesinin Paşa’ya bildirilmesini rica eder. Hariciye Nazırlığı da durumu yazı ile Ahmet Vefik Paşa’ya aktarır. Paşa, durumunu hiç bozmadan Hariciye Nazırlığı’na şu karşılığı yollar:

²⁵¹ Ömer Faruk Akün, “Ahmet Vefik Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, 1989, s. 143-157. ; Sevim Güray, *Ahmet Vefik Paşa*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

- Fransa Hariciye Nazırı kendi elçilerinin Boğaziçi'nde bindiği kayığı görmüyor da Osmanlı elçisinin Paris'te gezdiği arabayı mı görüyor? Elçi o kayığı ortadan kaldırırsa, bu araba da kendiliğinden kalkar.

Mecbur kalan Fransız Elçi Marki de la Valette kayığı kaldırttıktan sonra Ahmet Vefik Paşa da arabasını siyaha boyatarak tartışmayı noktalar.²⁵²

2.2. ÂŞIK GARİB

Hayatı hakkında pek bilgiye sahip olunmayan Âşık Garib, 16. Yüzyılda yaşadığı söylenen bir halk şairidir. Tebriz yöresinden olan şair Erzurum, Kars ve Halep gibi kentleri dolaşmış, eserlerinde yalın bir Türkçe kullanmıştır. En önemli eseri ise kendi hayatını anlattığı *Âşık Garib Hikâyesi*'dir.²⁵³

Hacı Reşit'in çayevi, dönemin ünlü şairlerinin uğrak noktasıdır. Kahvedeki edebiyatçıları görmek için bile uzak yerlerden buraya gelen insanlar vardır. Böyle insanları gören kahveci Hacı Reşit çok memnun olur. Ancak o, dükkânına uğrayan saz şairlerine hiç yüz vermez. Muallim Naci bir yazısında Hacı Reşit'in dükkânında kendine yer bulamayan bir saz şairinin öyküsünü şöyle anlatır:

“En tuhafı şudur ki, geçen akşam Hacı Reşit'e sazı omzunda acibülheykel bir şair çıkageldi. Kapıdan girince şöyle bir etrafına bakındı. Kendine benzer kimseyi göremedi. Dönmek istedi, dönemedi. Utandı mı ne oldu? Geçti bir köşeye oturdu. Şairde gözlerin parlamışını bir görmeliydiniz. Hele dehşetli ağzına hiç bakmağa gelmezdi. Adamın yüzde yüz güleceği gelirdi. Ünlü Âşık Garib Halep'ten henüz dönmüş sayılırdı. O sırada biçare Âşık Garib'e ayrılma sırasında anası tarafından söylenen ‘ Var Garibim! Sağlık ile gelesin!’ sözü insanın hatırına gelmemek mümkün mü olur? Daha neler geliyor amma söylenmez ki! Ne yaparsın?

Sazlı şaire bakış, görüş eden olmadı. Herif somurtmağa başladı. Beş on dakika geçti mi bilmem, o koca saza şöyle bir kere eletti: Tın, tın,tın!

²⁵² Salâh Birsnel, “Türk Kırmızı Kayıklar”, Boğaziçi Şingir Mıngır, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 51-59.

²⁵³ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%82%C5%9F%C4%B1k_Garip

Sadası kıraathanenin içini dolaşmaya başlar başlamaz herkesin gözü, sahib-i saz, bî-enbaza çevrildi. Bunun üzerine herif tıngırtıyı kesip epeyce şairane olan bıyıklarını düzeltmeye başladı. Şair bıyık falı ile meşgul olduğu sırada bakışlar çözüldü. Herkes yine sohbeta daldı. Zavallının acısı arttı. Çünkü “Şair Baba! Biraz çal bakalım” diyen olmadı. Nihayet şair, Reşit’in yüzüne anlamlı anlamlı bakarak dedi ki: “Evlât! Burada şairler varmış! Göster yarışalım, meşhur-ı zaman olalım!” Karşılık alamadı. Yârân sustular. Müşteriler hep bu dehşetli şaire bakıyorlardı. Birden köşenin birinden bir ses yükseldi. Şaire dedi ki: “Burada saz şairleri ötemezler. Ötseler de dinleyen olmaz. Buraya gelenler hep kalem şairleridir, anladın mı kuzum! Burası Tavukpazarı değildir.”

Bunun üzerine şair için orada uzun uzadıya saz çalarak bir yergi okumak vardı. Ama herif yine biraz edip imiş ki, öyle yapmadı da ‘Eyvallah babam!’ diyerek sazını omuzlayıp çıktı gitti.”²⁵⁴

Âşık Garib’in yaşadığı bu olaydaki aşağılanma duygusunu Erzurum’lu Küçük Emrah (Fuat Köprülü, *Erzurumlu Emrah* kitabında, şairin “hicr-i” on ikinci asrın son veya müteakip asrın ilk senelerinde doğduğunu söyler.)²⁵⁵ da başka bir mekân olan Cafe Flamme’den bahsederken şiirle anlatır:

“Meşhurdur efendim Kahve-i Flam
Fransızca gerek orada kelam
Alafrangalık boncur, bonsuvar
Merhaba der isen alınmaz selam
Tatlısu Frengi sahibi Barba
Besili domuzdur gaayetle kaba
Lakin sözüm yok hiç cin, rom, şaraba
Alâsı Flamda edeyim ilam
Ve hem garsonları heğ seçme mahbup
Emir verir iken olurum mahcup
Hizmeti bir yana kendisi matlup
Sakızlı, İmroslu, Rumiyoğulam

²⁵⁴ Salâh Birsal, “Çaycı Hacı Reşit”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 107-108.

²⁵⁵ Fuat Özdemir, “XIX. Yüzyıl Saz Şairleri”, *Fuat Köprülü’nün Türk Saz Şairleri Üzerindeki Çalışmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 236.

Topukları gümüş billur pençeli
Avrupa kâküllü, genel gaayet cilveli
Bahşışin ustadan gizli vermeli
Yaz lev-i sineye elif ile lam
Alınca haberi şaşırđın râhi
Hasırlı fes giydim attım külâhı
Gören dostlar şaşar Âşık Emrah'ı
Baston boyunbağlı haslı kelim.”²⁵⁶

2.3. ATTİLÂ İLHAN

1925 Menemen doğumlu olan sanatçı, İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini tamamlamaz ve gazetelerde çalışır. *Milliyet*, *Güneş*, *Dünya* gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapan Attilâ İlhan aynı zamanda sinema eleştirileri yazdı. İlk şiiri “Balıkçı Türküsü” ise 1941'de *Yeni Edebiyat* gazetesinde yayımlanır. İlk şiirlerinde destansı bir havayla eserlerini veren yazar, sonraki yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle daha bireysel temaları ele alır. 10 Ekim 2005'te kalp krizi geçirir ve İstanbul'da vefat eder.²⁵⁷

Attilâ İlhan'ın *Mavi* dergisinde “Sosyal Realizm” hakkında yazdığı yazılar dikkati çeker. O dönem Baylan pastanesinde toplanan Attilâ İlhan ve çevresindeki yazarlar orada birkaç kez kurultay niteliğinde toplantılar da yapılmışlardır. Attilâ İlhan orada bulunanlara yayınlanan romanı *Sokaktaki Adam*'i okuyup okumadıklarını sorduğunda verilen cevap:

- Okumak ne demek? Ezberledik abi.

Bu toplantılarda ele alınan konular toplumsal gerçekçiliktir. Bunlardan birinde Attilâ İlhan iyice coşmuş ve:

- Biz sosyalistiz arkadaşlar.

²⁵⁶ Salâh Birsell, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 15.

²⁵⁷ Bilgi için bkz.; Dr. Yakup Çelik, *Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiir Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

diye bağirmiştir.

O gün orada bulunan isimler ise şöyledir: Asaf Çiyiltepe, Demir Özlü, Ahmet Oktay, Ferit Edgü, Yılmaz Gruda, Hilmi Yavuz, Fikret Hakan, Orhan Duru, Ergin Ertem, Hayalet Oğuz, Demiştaş Ceyhun, Hasan Pulur, Bedii Eroğlu, Macit Hıncal, Hikmet Sami, Seyfi Özgen, Kıl Güngör, Cemal Hoşgör, Sırrı Yıldız.

Baylan'da bulunan bu topluluğun masasına oturmak için bir parola söylenmesi gerekmektedir. Herkesin bildiği ve hiç değişmeyen parola ise şudur:

- Boğazda gölgeler var.

Baylan'daki bu edebî topluluk Türk edebiyatını da genel olarak ele alıp eleştirirler. Bunlar arasında Orhan Veli, Fazıl Hüsni, Oktay Rıfat, Oktay Akbal, Haldun Taner, Melih Cevdet, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret, Salâh Birsal gibi isimler vardır. Attilâ İlhan'ın eleştirinde Baylan'dan dışarı çıkarak kimi dergilerde "Sıkı durun putlar sıkı" diye yazılar da yazar. Bu yazıları yıllar önce Nâzım Hikmet'in *Resimli Ay* dergisindeki putları yıkma kampanyasına da bir öykünmeyi niteliğindedir. Ancak aralarında şöyle bir fark vardır ki Nâzım Hikmet, 1940 kuşağı sanatçıları geride kalmış bir dünyanın ozanlarını yıkmak isterlerken Attilâ İlhan kendi kuşağına ya da kendi kuşağına yol açanlara saldırmayı hedef alır.²⁵⁸

2.4. BEHÇET NECATİGİL

Behçet Necatigil, 16 Nisan 1916 İstanbul doğumludur. İstanbul'da Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra edebiyat öğretmeni olarak görev yapar. İlk şiiri henüz lisedeyken *Varlık* dergisinde yayımlanır. Şiirlerinin biçimlerinde yaptığı değişiklikler dikkati çekmiş, bazı kesimlerce eleştirilere neden olmuştur. Şiirleri içerik olarak ev-aile-yakın çevre üçgeninde olan şairin şiir dışında radyo oyunları, çevirileri, antolojileri de bulunur. Necatigil, 13 Aralık 1979'da vefat eder.²⁵⁹

²⁵⁸ Salâh Birsal, "Baylan", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 214-217.

²⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Prof. Dr. Nurullah Çetin, *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013. ; Rahim Tarım, *Kültür, Dil, Kimlik, Behçet Necatigil'in Şiir Dünyası*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2002.

Diğer edebiyatçılarda olduğu gibi Behçet Necatigil de kahveleri birer edebiyat ortamı olarak görenlerdendir. Şair, şiirini yazmak için bir kahve penceresinin önüne de oturur ve sadık köpeği Sıkıntı ile birlikte ayın doğuşunu bekler. Çünkü şiirine de “Ay Doğar Kahve” adını koyacaktır:

“De gittin uzaklara
Başladı ekzotik
Ve bütün bir Gırnata
Ve bütün bir Gotik.
De gördün Haiti
Ya da Santa Cruz
Ah ey değişmez durum
Dökülüyoruz.
Pencerenin önü söğüt
Ay doğma vakti
Gelgitinde kahvenin
Bir titrek yankı.”²⁶⁰

2.5. CELAL SİLAY

Celal Sılay 1914 Bursa doğumludur. Bursa Işıklar Askeri Lisesi’nde ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul’a gider ve orada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde felsefe okur. *Doğu ve Batı*, *Yeni İnsan* dergilerini çıkartan yazar Vatan, Her Gün, Yeni Gazete gibi gazetelerde de çalışmıştır. Şiir, öykü ve deneme türlerinde eserleri olan Celal Sılay, 8 Eylül 1974’te İstanbul’da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat eder.²⁶¹

Celal Sılay ile Sait Faik 1939’da Petrograd’ta tanışırlar. Celal Sılay yani Napolyon Celal, Sait Faik’le yakın arkadaş olur. Çünkü Sait Faik’in sevdiklerine

²⁶⁰ Salâh Bırsel, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 24-25.

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Bilal Kırımlı, *Celal Sılay*, RA Kitabevi Yayınları, Trabzon, 2007.

'lan' dediğini de zamanla anlar. Celal Sılay'ın ağzından Sait Faik'le olan arkadaşlıkları ise şöyledir:

“Gece yarıları portakal soyardık. Yarısına kadar ısıırırdık. Suları damlardı. Sonra o bir şarkı tuttururdu. Makamına uyardım. Ben bir şarkı tuttururdum, makamına uyardı:

Dındır dındırı dındır dın

Dındır dındır dın.

O bekârdı, ben bekârdım. Akşamları severdi, akşamları severdim. Beyoğlu'nda gezerdi, Beyoğlu'nda gezerdim. Yanında boş bir adam arardı. Yanımda boş bir adam arardım. Konuşmak istemezdi, konuşmak istemezdim. Büyük laflardan hoşlanmazdı, büyük laflardan hoşlanmazdım. Küfredilecek bir herif arardı, küfredilecek herifim.”

Sait Faik'le böylesine iyi anlaşılan Celal Sılay'la arkadaşlık o kadar da kolay değildir. Çok alıngan olduğu için arkadaşları onunla sık sık bozuşur. Onunla ikide bir selamı sabahı kesip sonra yine barışanlardan biri de Sabahattin Kudret'tir. “Sabahattin onunla bir kez 1957 yılında bozuşmuştur. O sıralar Celal, Moda'da oturur. Bir gün Sabahattin evine gelir. Celal, “Otur da beraber yemek yiyelim” der. Sonra da sofraya alengirli bir semizotu yemeği getirir. Sabahattin semizotunu çok sevmiştir. Her ne kadar çatal kullanırsa da yemekle birlikte parmaklarını da yer. Akşamüstü de Beyoğlu'nda rastladığı Baha Çalt'a, Celal'in yemeğini iyisinden över. Nedir, o günden sonra Celal'e nerde rastlarsa Celal başını çevirir. Üç ay, dört ay, beş ay. Bir gün Sabahattin dolmuşta Celal'in yanına düşer. Celal ona dirsek vurarak sırtıdır. Bu kez Sabahattin ona yüz vermez. Celal yine dürter. Sonunda Sabahattin:

- Bak Celal, şimdiye seninle birkaç kez küstük. Ama hepsinin nedenini bilirdim. Bu kez neden bozuştuk bilmiyorum.

- Yahu, sen bende semizotunu iyi pişirmekten başka övülecek bir şey bulmadın mı?”²⁶²

²⁶² Salâh Birsnel, “İki Tehlikeli Adam”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 125-127.

2.6. CEMİL MERİÇ

12 Aralık 1916 Reyhanlı doğumlu olan yazar, eğitiminin ilk aşamasını Reyhanlı ve Antakya’da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu’na gider. Bir süre Fransızca öğretmeni olarak çalıştıktan sonra İstanbul Üniversitesi’nde Fransızca okutmanlığına geçer ve emekli olana kadar bu görevi yürütür. Küçüklüğünden beri göz sorunları yaşayan Cemil Meriç, ilerleyen yıllarda görme duyusunu tamamen kaybeder. 13 Haziran 1987’de de İstanbul’da vefat eder.²⁶³

Asmalımesçit’te bulunan Elit kahvesi, Sait Faik’ten Necip Fazıl’a, Necati Cumalı’dan Orhan Veli’ye kadar Türk edebiyatının pek çok ismini ağırlamıştır. Fakat bunlar arasından “Elit’e gelenlerin en kültürlüsü, en bilgilisi ise Cemil Meriç’tir. İyi derecede Fransızca bilmesinin yanında sürekli bir şeyler okur. Bu yüzden, gözlerinin gücünü her gün biraz daha yitirmiştir. Fakat buna hiç aldırmayan Cemil Meriç, odasında masanın üstüne sandalyeyi koyar, kendi de sandalyeye çıkarak kitabını, ampule 30 santim uzaklıkta okur. Bunu elektrik ampülünü aşağıya değin iletecek kordona verecek parası olmadığı için yapar. Bunca parasız oluşunun nedeni ise eline geçen paranın tümünü kitaba yatırmasıdır.

Cemil Meriç klasikleri okur. Kendisine bir şey sorduğunuz vakit de, size verdiği karşılığın filanca yazarın filanca kitabının, filanca sayfasının, filanca satırında olduğunu belirtir. Söylediğinde de hiç yanılma olmaz. Ama bu başarıyı, daha çok Voltaire’in kitaplarında sağlar.”²⁶⁴

²⁶³ Ümit Meriç, *Babam Cemil Meriç*, İletişim Yayınları, İstanbul, İstanbul, 1998. ; *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, “Cemil Meriç”, Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 673-674. ; Mustafa Armağan, “Cemil Meriç”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:29, Ankara, 2004, s. 190-191.

²⁶⁴ Salâh Birsal, “Elit Kahvesi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 175.

2.7. HALDUN TANER

16 Mart 1915 İstanbul doğumlu olan yazar, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Almanya'da Heidelberg Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okur. Almanya'dan döndükten sonra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirir. Fakülte'deki tiyatro tarihi hocalığına ek olarak *Tercüman* gazetesinde yazılar yazar. Mizah ve yergi içerikli hikâyeleriyle edebiyat dünyasında tanınan Haldun Taner, oyun yazarlığı ile kendini geliştirir ve 1967'de Devekuşu Kabare Tiyatro'sunu kurar. 7 Mayıs 1986'da İstanbul'da vefat eder.²⁶⁵

İstiklal Caddesindeki Markiz pastanesi/kahvesi Haldun Taner'e göre en bireysel kahvelerdendir. Çünkü burada her masa kendi başına bir adadır. Haldun Taner kahvelere başkalarıyla buluşmak, konuşmak, tartışmak için değil de kendi kendisiyle kalabilmek, kitap gazete okuyup notlar çıkarmak için gittiğinden burayı sıkça tercih eder. Kadıköy'de oturan Haldun Taner, yağışlı günlerde bile bu programı aksatmadan yürütür. Yanından ayırmadığı ve yaşamı boyunca hiç açmadığı siyah şemsiyesini de götürmeyi ihmal etmez. Sol elinde ise bir belge çantası vardır ki bu çantada birilerine gösterilecek şeyler mutlaka bulunur. Bunlar arasında Almanca bir kitap kabı –bu, kitabını bastıracıklara verilir- ya da tarihsel değeri bulunan bir fotoğraf ya da eşyalar vardır. 1955'lerden sonra kahveye Haldun Taner'in geldiğini gören Abdülhak Şinasi sevinir ve onunla saatlerce sohbet eder. Abdülhak Şinasi, bu sohbetlerde Haldun Taner'den edebiyat alanında olup bitenlerle ilgili bilgi almaya da önem verir.²⁶⁶

2.8. HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

17 Ağustos 1864 İstanbul doğumlu olan yazar, hastalığı yüzünden öğrenimini yarım bırakmak zorunda kalır. Kısa süreli memurluk hayatı ve Kütahya milletvekilliği (1936-1943) dışında hayatını yazarak sürdürür. İlk romanı *Şık*'ın

²⁶⁵ Bilgi için bkz.; Mustafa Miyasoğlu, *Haldun Taner*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988. ; Kitap-lık Dergisi Haldun Taner Özel Sayısı, Sayı:180, Temmuz-Ağustos 2015.

²⁶⁶ Salâh Birsal, "Lebon", *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 33.

Tercümân-ı Hakikat'te tefrika edilmesi üzerine edebiyat ortamlarında tanınan Gürpınar, aynı zamanda bu gazetede yazar olarak çalışır. Günlük konuları, batıl inançları, sosyal sorunları ele alan eserlerinde realist-natüralist bir bakış açısı vardır. Roman, hikâye, oyun ve çeviri türlerinde eserleri vardır. Yazar, 8 Mart 1944'te vefat etmiştir.²⁶⁷

1910 yılında Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpıp her yeri savaş alanına çevireceği haberi İstanbul'da da yayılır ve herkes panik olur. O günlerin heyecanını yaşamış olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme* romanında bu konudan bahsederek insanların dünyanın sonunun geldiğine nasıl inandıklarını anlatır. Bu tartışmaların yaşandığı günlerden birinde Meclis-i Mebusan'da toplantı yapılmaktadır. Ancak milletvekilleri ana konuları değil kuyruklu yıldızı düşünür. Bu sırada ani bir gürültü olur ve birçok milletvekili kuyruklu yıldızın çarptığını düşünerek dışarı kaçar. İçerde olanlardan Mekke milletvekili Şerif Abdullah yanındaki Şeyh Hasan'aş-Şibi'yi:

- Hiç heyecanlanma. En iyisi yerimizde oturmak, diyerek sakinleştirir.

Gelen gürültünün gereksiz bir ses olduğunu anlayan milletvekilleri içeri dönünce Şerif Abdullah:

- Kuyruklu yıldız dünyaya çarpacaksa, ha dışarıda olmuşuz, ha içeride ne değişir sanki?²⁶⁸

2.9. MEHMET EMİN YURDAKUL

13 Mayıs 1869 İstanbul doğumlu olan Millî Şair, Mekteb-i Mülkiye'deki eğitimini yarım bırakıp devlet memuru olarak çalışır. Çeşitli illerde valilik ve milletvekilliği de yapan Mehmet Emin, aynı zamanda Türkçülük akımının da temsilcisi olur ve bu yönde şiirler yazar. Şiir yazmaya Servet-i Fünûn dergisiyle

²⁶⁷ Bilgi için bkz.; Önder Göçgün, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

²⁶⁸ Salâh Birsal, "Her Genç Kız Neler Bilmelidir", *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 48-49.

başlamasına rağmen o sade bir dil ve hece ölçüsünü kullanır. 14 Ocak 1944'te de İstanbul'da vefat eder.²⁶⁹

1938 yılında Yekta Güreli, Mehmet Emin'in evine onunla röportaj yapmak için gider. "Beşiktaş'ta 40 numaralı iki katlı bir evde oturan Mehmet Emin'in çalışma odası alt kattaki sofa üzerinde, sağdadır. Her yanı kitapla dolu olan odadaki yazı masasının üstü aynı boyda kesilmiş bir sürü kâğıtla kaplıdır. Bu kâğıtların her birinin üstünde de dörtlükler, beşlikler, altılıklar yazılıdır. Mehmet Emin'in şiir çalışması böyledir. Şiirlerini parça parça yazar, sonra bunları istediği gibi bir araya getirir. Denilebilir ki, montaj sanatını sinemadan önce edebiyatta başlatan odur. Bu yöntem kendisine büyük olanaklar sağlar. Üstünde şiir parçaları yazılı kâğıtların yerini ne kadar çok değiştirirse, o oranda yeni yeni şiirler elde eder."

Yekta Güreli'nin Mehmet Emin'e çalışma şekli dışında sormak istediği diğer konu da Sultan Hamit çağı hakkındaki düşünceleridir. Mehmet Emin Yurdakul da Abdülhamit'in kalbine korku ve şaşkınlık düşürecek şu açıklamayı yapacaktır:

- Eski Roma'nın Sezarları, Rusya'nın çarları gibi Türk'ün tahtında oturan zorba ve zalim bir hükümdarın en korkup çekindiği ve boğmak istediği şey düşünce ve sanattır. Düşünce ve sanatın ihtilâl ve devrime yeşil ışık tutacak bir kalk borusu, saray ve tahtları yıkacak bir yangın, zalimleri kendi kanlarıyla boğacak bir silah olmasından korkuluyordu. Düşünür ve şair! İşte onların en amansız düşmanları. Bundan dolayıdır ki, halkçılık, ulusçuluk, yurt ve özgürlük üzerine yazı yazılamıyordu. 1897 yılında Yunan Savaşı ilan olduğu zaman ben halkçı ve ulusçu ülkümün ilk yapıtını ortaya atmak fırsatını bulmuştum. O zamanlar Maarif Nezareti'nde "Teftiş ve Muayene Heyeti" vardı. Basılacak kitapları bu kurul incelerdi. Bunların cellât satırına benzeyen düşünce ve sanat katili kalemlerinden kurtulabilen kitaplar pek azdı. Benim ilk yapıtım olan Türkçe Şiirler'i bu kurulun başkanı Hasip Efendi inceledi. Değerli bularak bastırılmasına izin verdi. Hiç kuşku yok, özgürlük "bir ulusun öldükten sonra dirilmesidir." Biz de 10 Temmuzda dirildiğimizi anladık. Artık "Zorbanın nasibi ya bir mezar, ya zindan" diye şiirler yazabiliyordum. Ne yazık ki, bu sevincimiz sürekli olmadı. Memlekette yeni karışıklıklar başladı. Parti tutkuları ve çekişmeleri çıktı ortaya. Ben bozgunculuk

²⁶⁹ Bilgi için bkz.; Dr. Fethî Tevetoğlu, *Mehmet Emin Yurdakul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988. ;Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1 Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

yüzünden ulusların bağımsızlıklarını yitirebileceğini yazıyordumsa da kimseler bana mısın demiyordu.”

Mehmet Emin’in kendi şiir görüşüyle ilgili açıklamaları ise şöyledir:

- Ben Osmanlı şiir ve yazınından dil ve vezinle ayrıldım. Dilimizi yabancı söz ve tamlamalardan ayıklayarak ona özgürlük ve egemenlik kazandırmak istedim. Tarihin uyanma çağında Luther, *İncil*’i Almanların halk diline çevirerek düşünce ve ruhlarda nasıl din yoluyla bir devrim yapmışsa, ben de aynı şeyi dil yoluyla yapmaya çalıştım. Türk diliyle yazılacak şiirlerin kendi yapısına ve ağzına uyan bir ölçüyle yazılması gerekti. Bu yüzden hece ölçüsünü yeğledim. Ben halk çocuğuyum. Atalardan kalma halk öğütlerini, halk ninnilerini dinleyerek geçti çocukluğum. Yetişkin çağa geldiğim vakit de, halkımızın o yürekler acısı durumuyla karşılaştım. Kafasını karanlıklar, yaşamını zulüm ve yoksulluklar içinde buldum. Yolunu aydınlatmak için hiçbir ışık tutulmuyor, avutmak için hiçbir ses yükselmiyor, dertlerini iyileştirmek için hiçbir el uzanmıyordu. Kalemi elime aldığım günlerde nasıl bir yazı yazmak gerekeceğini kendi kendime sorarken içimden gelen bir sesin bana şöyle seslendiğini duydum: “Senin kanını taşıyan, senin dilinle konuşan bir halkı uyandırmak ve yükseltmek için ne yolda yazı yazman gerekirse öyle yazacaksın.” İşte o zaman halkı karanlıktan aydınlığa, darlıktan genişliğe, tutsaklıktan özgürlüğe çıkarmak için en büyük aracın halk şiiri olduğuna vardım. “Anadolu”, “Ahretlik”, “Zavallılar” adlı şiirlerim bu düşüncelerle yazılmıştır. “Biliniz ki Ey Gaddarlar” adlı şiirimde ise zorbalara sesleniyordum:

İşte sizin zulmünüzün kudurduğu şu toprakta
Bu millet de bir inkılâp tarihini okumakta
Dört bucakta yanık yanık inleyen mazlum sesi
Onun için en ateşli bir ihtilâl manzumesi

Ben dilde Osmanlılıktan ayrıldığım gibi, ruh bakımından da ondan ayrılmış, Türkçülüğü kendime bir ülkü edinmiştim. Bu ülkünün tutuşturduğu ateşle Balkan Savaşı günlerinde “Ey Türk Uyan” ı yazdım. Bunda gözyaşlı ulusuma “Hangi ırktan olduğunu hatırla ve kendini devrime hazırla” diyordum.”

Mehmet Emin Yurdakul’un, şiirlerinde kimlerden etkilendiğini ya da neleri esin kaynağı olarak ele aldığını yine kendi sözleriyle ele almak yerinde olacaktır:

- “İlk esinlenmelerimde yabancı yazarların etkisi olmamıştır. Ben halkçılığımı, ruh ve gönlü hiçbir kitapta anlatılmayan halkımdan, bana en katkısız, en büyük gerçekleri anlatan yurdumuzun güzel insanlarından aldığım gibi, ulusçuluğumu da büyümlü ırmaklarını hiçbir ozanın dile getiremediği Anadolu’dan aldım. Ondan sonra dünya yazını ile ilgilenmeye başladım. Eski Yunan ve Latin ozanlarının ulusal destanları benim ulusçuluğuma yeni ufuklar açtı. 1789 İhtilâli’nden sonra yetişmiş yurt ve özgürlük ozanları da gönlümü kıvılcımlarla doldurmuştur. Devrimci dehasıyla, son Doğu dünyasını uyandıran Efganlı Şeyh Cemalettin Efendi de bu kıvılcımları birer ateş ve alevle dönüştürdü.”²⁷⁰

2.10. MEHMET RAUF

Servet-i Fünûn romancılarından olan Mehmet Rauf 27 Ağustos 1875’te İstanbul’da doğar. Bahriye Mektebi’ni bitirip deniz subayı olan yazar, on beş yıl bu görevde bulunduktan sonra istifa eder ve geçimini sadece yazarak sağlar. Cumhuriyet döneminde kadın dergileri de çıkarmış olan Mehmet Rauf’un en önemli eseri ise ilk psikolojik roman örneği olan *Eylül*’dür. Yazarın roman dışında hikâye, mensur şiir, oyun türlerinde eserleri de vardır.²⁷¹

Mehmet Rauf’un Halit Ziya sayesinde musikiye alışmasından “Halit Ziya Uşaklıgil” başlığında bahsedildi. Halit Ziya, Mehmet Rauf’un hayatta “aşk, süs, edebiyat ve musiki” olmak üzere bu dört şeye düşkünlük gösterdiğini söyler.

Mehmet Rauf, 1903 yıllarında Ada’da görünmeye başlar. Yakın dostu Halit Ziya onun yeni bir sevdaya tutulduğunu anlamıştır. Ama bu konuyu hiç açmayan Mehmet Rauf, bir süre sonra Tevfik Fikret’in yaşça kendisinden çok küçük bir halasıyla evlenmiş ve eşinin Rumelihisarı’ndaki yalısına içgüveyi olarak girmiştir. *Eylül*’ü de burada yazan Mehmet Rauf için Halit Ziya, onun, romanı yeni bir aşk kasırgasına yakalandığında yazdığını söyleyecektir.

²⁷⁰ Salâh Birsell, “Kitaplardaki Resimler”, *Boğaziçi Şıngır Mıngır*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 136-138.

²⁷¹ Bilgi için bkz ; Mehmet Törenek, *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999. ; Dr. Rahim Tarım, *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000. ; Doç, Dr. Mustafa Özbalcı, *Mehmet Rauf’un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

Halit Ziya'nın da Ada'ya taşınmasıyla bu iki dost sık sık görüşme fırsatı elde ederler. İki yıl sonra Ada'dan taşınan Halit Ziya o sıralar Tütün Rejisi'nde çalışmaktadır. Bir gün Hüseyin Cahit'in aceleyle gelip Mehmet Rauf'un ölmüş olabileceğini söylemesi üzerine bu ikili hemen Büyükkada'ya giderler. Gittiklerinde durum anlaşılır ki aşk acısı çeken Mehmet Rauf tamamen yanmamış olan kömür dolu bir mangalı odasına alır intihar eder. Hüseyin Cahit ve Halit Ziya'nın hemen müdahale etmesi ve doktorların çabasıyla Mehmet Rauf kurtarılır. Fakat bu aşk acısı yazar için ne ilk ne de sonudur.²⁷²

2.11. MİTHAT CEMAL KUNTAY

1885 İstanbul doğumlu olan Kuntay, Vefa Lisesi ve Mekteb-i Hukuk'u bitirir. Adalet Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde çalışan Mithat Cemal, vatan ve millet konularındaki epik şiirleriyle tanınır. *Üç İstanbul* adlı romanı ve *Nâmık Kemal ile Mehmet Âkif* için yazdığı monografi kitaplarıyla adından söz ettirir. 30 Mart 1956'da akciğer kanserinden vefat eder.²⁷³

Lebon' a sık sık gelenlerden biri de Mithat Cemal'dir. Onun en büyük korkularından biri cam kenarlarından sızacak esintiyle hasta olmaktır. Bu yüzden gittiği yerlerde cam kenarını tercih etmez. Camlarda olduğu gibi pastanenin kapısının aralık kalmasından da çok tedirgin olur ve ikide bir garsonu çağırarak kapının kapatılmasını söyler. Bu huyunu vapurda da sürdüren Mithat Cemal'e arkadaşları "Kurander" adını takmışlardır. Yusuf Ziya'nın onun bir otobüs öyküsünü anlatışı ise şöyledir:

- "Mithat Cemal bir gün otomobil bulamamış Maçka'dan otobüse binmiş. Arkasında camı açmışlar. Hemen biletçiye buyurmuş: "Camı kapayınız." Buna dik

²⁷² Salâh Birsal, "Gizli Menekşe", *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 20-24.

²⁷³ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, "Mithat Cemal Kuntay", Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 630-631. ; Kemal Kahraman, "Mithat Cemal Kuntay", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:26, Ankara, 2002, s. 379-380.

bir erkek sesi karşılık verir: “Hava alacağız.” Mithat Cemal ise şu karşılığı yapıştırır: ‘Burası Çamlıca değil.’”²⁷⁴

2.12. ÖMER SEYFETTİN

28 Şubat 1884 Gönen doğumludur. Harp Okulu’nu bitirip teğmen ve üsteğmen olarak görev yaptıktan sonra istifa edip Selânik’e gider. *Genç Kalemler* dergisinde hikâyeler ve makaleler yazan Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı döneminde tekrar askerliğe dönse de sonradan hayatını öğretmen olarak sürdürür. 6 Mart 1920’de şeker hastalığından dolayı İstanbul’da vefat eder. Yazar, *Genç Kalemler*’deki “Yeni Lisan” makalesiyle sade bir Türkçe’yi savunmuştur. Bu görüşleriyle Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem’le birlikte Milli bir edebiyat oluşturma yolunda ilerledi. *Ashâb-ı Kehfimiz*, *Efruz Bey* ve *Yalnız Efe* romanları olan Ömer Seyfettin’in diğer eserlerinin hepsi hikâye türündedir.²⁷⁵

Sultanahmet’te Şehzadebaşı kahvelerine ve Şifa’daki Kır kahvelerine arada sırada ve genelde yazları giden Ömer Seyfettin kahvelerden pek hoşlanmaz. Kışları gitmemesinin nedeni ise havalar soğuyunca Ömer Seyfettin’in sinirleri bozulur ve çoğu zaman evine kapanır. Böyle zamanlarda sevdiği dostlarıyla bile görüşmek istemez. Bu ruh halinin nedeni ise Ömer Seyfettin’in çiçek bozuğu hastalığının olmasıdır. Babasının kendisine çocukluğunda çiçek aşısı yaptırmamış olmasına tüm yaşamı boyunca kızmıştır. Çiçek bozuğu yetmezmiş gibi yüzünü de güzel bulmayan yazar iyice içine kapanık olmuştur. Ama onun için Hakkı Süha Gezgin, bu güzel olmayan kaş, göz, burun, ağız ve alnın bir araya gelince ortaya sevimli ve dokunaklı bir yüz çıkardığını söyler.²⁷⁶

Ömer Seyfettin’in bu tür ruh çöküntülerinden birine tanıklık eden arkadaşı Ali Canip Yöntem bir anısını anlatır: “Bir gün bir berber dükkânına girdik. Anlaşılan adamcağız biraz acemiydi. Ömer’in yüzünde bir iki yeri kanattı. Ömer:

²⁷⁴ Salâh Birsal, “Lebon”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 42-43.

²⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. ; Tahir Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, YKY, İstanbul, 2010. ; Nazım H. Polat, “Ömer Seyfettin”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:34, İstanbul, 2007, s. 80-82.

²⁷⁶ Hakkı Süha Gezgin, “Ömer Seyfettin”, *Edebî Portreler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997, s. 232-234.

- Aman cancağızım beni idam edeceksin, diye kalktı, havlu ile sabunları dildi.

Ben utandım:

- Otur canım, ayıp olur, eli kaydı, o da ister mi?

Ömer ise:

- Nasıl olur, nasıl olur? Kara Ali'nin çocuğu mudur, nedir? Diyor, hiddetten çok telaşa benzer bir tavırla şemsiyesini arıyordu. Zavallı berber, Kara Ali'nin kim olduğundan habersiz, yemin ediyor:

- Vallahi Kara Ali'nin çocuğu değilim. Aman namusum bir paralık oldu beyefendi, diye yalvarıyordu. Ama Ömer'i durdurmak kabil olmadı. İster istemez dükkândan çıktık. Yolda zıp zıp zıplıyor:

- Allah sakladı cancağızım, Allah sakladı, bitmişim. Diye beni güldürüyordu.²⁷⁷

2.13. PEYAMİ SAFA

2 Nisan 1899 İstanbul doğumlu olan Peyami Safa, 15 Haziran 1961'de Sivas'ta sürgünderken vefat eder. Küçüklüğünden beri süregelen hastalığından dolayı eğitimini tamamlayamayan yazar, bir süre memur olarak çalışır. Peyami Safa, çıkardığı *Yirminci Asır* adındaki gazetesıyla yazar olarak adını duyurur. Sırf para kazanmak için yazdığı edebî değeri düşük eserlerinde 'Server Bedi' takma adını kullanır. Kendi adını kullandığı diğer eserlerinde ise derin bir psikolojik tahlil bulunur. Yazarın roman, öykü, gezi, röportaj gibi türlerde eserleri vardır.²⁷⁸

Dönemin edebiyatçılarının kafa dinlemek için gittikleri bir mekân da Anadolu Birahanesi'dir. Buraya 1910'lu yıllarından sonra "Nayiler" de sık sık gider. Bunların içindeyse orada en çok Halit Fahri görünür. İlerleyen yıllarda Peyami Safa, ressam Elif Naci ve Çallı İbrahim de soluğu orada alırlar. Yine böyle bir gün Halit Fahri, tek başına kafayı çeken Peyami Safa'ya rastlar onu zorla kaldırarak Firuzzağa'daki evine

²⁷⁷ Salâh Bırsel, "Moda geceleri", Kahveler Kitabı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 230-232.

²⁷⁸ Bilgi için bkz.; Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998. ; Nevzat Kösoğlu, *Peyami Safa*, Alternatif Yayınları, Ankara, 2002.

götürür. Ama Peyami Safa o akşam eve erkenden geldiği halde inadından sabaha kadar uyumaz ve Duhamel'in bir romanını okur. Ertesi gün de kendisini bir gececik olsun içkiden ayırmış olduğu için gözleri parlayan Halit Fahri'ye:

- Bana bak, ben emir kulu değilim. Senin buyruğunla mı uyuyacaktım? Uyumadım işte.²⁷⁹

2.14. RÜŞTÜ ONUR

Zonguldak-Devrek doğumlu olan şair, rahatsızlığından dolayı öğrenimini yarıda bırakarak kömür işletmelerinde memur olur. Bir süre sonra Rüştü Onur, verem hastalığına yakanır ve tedavi için İstanbul'a götürülür. Tedaviden sonra iyileşen şair, evlenir ve temelli olarak İstanbul'a yerleşir. Ancak eşinin tifodan vefatı üzerine kendisi de içkiye başlar ve akciğerinden gelen vefat eder.²⁸⁰

Rüştü Onur, 1942 sonbaharında Zonguldak'tan İstanbul'a göç ettiğinde Nisuz'a da gelir. Orada Salâh Birsal başta olmak üzere diğer edebiyatçılarla da tanışır. Ne yazık ki şair, İstanbul'un kendisine getireceği kötülüklerden habersiz Beşiktaş'a yerleşmiş ve Şair Leyla Sokağı'nda yeşil salata, tere ve turp satarak:

“Ama henüz vakit erken
Daha gün
Karşı apartmanın balkonunda
Dur bakalım hele
Ben salata satayım
Şair Leyla Sokağında

Diyecek ve günlük ekmeğini çıkarmaya çalışacaktır.”²⁸¹

²⁷⁹ Salâh Birsal, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 29-30.

²⁸⁰ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, “Rüştü Onur”, Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 746.

²⁸¹ Salâh Birsal, “Asaf Hâlet Çelebi”, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 77.

2.15. SAFVETİ ZİYA

Servet-i Fünûn yazarlarından olan Safveti Ziya, 1875 İstanbul doğumludur. Galatarasay Sülтанisi'ni bitiren yazar, Hariciye Nezareti'nde çalışır. Prag elçiliğine atanmasına rağmen geçirdiği kalp krizi sonucunda 25 Temmuz 1929'da Büyükdada'da vefat eder. Servet-i Fünûn'a yazdığı hikâyeleriyle katılan yazar, adını sosyete hayatını konu alan romanı *Salon Köşelerinde* ile duyurmuştur.²⁸²

Saffeti Ziya, kışları özellikle Perapalas'ta verilen balolara katılır ve burada dans etmekten de geri kalmaz. Yazarlık ve dans dışında fotoğrafçılığı da vardır ki Duhani (Osmanlı Harici Nazırlığı ve Paris Sefirliği yapmış olan Naum Paşa'nın oğlu Said Naum Duhani'den bahsetse gerek) onun Paris'teki ünlü Fotoğrafçı Nadar'dan hiç de aşağı kalmadığını söyler. *Salon Köşelerinde* yazarı, buraya ders vermek için de gelir. Bugünkü konu ise genç kızların sokağa nasıl çıkabileceği üzerinedir. Söz Safveti Ziya'dadır:

- Darülfünûn'a ya da güzel sanatlarla ilgili okullara ve ailesinin üyesi bulunduğu herhangi bir kulübe ya da herhangi bir yerdeki konsere her genç kız tek başına gidebilir. Çünkü erkekler de buraya hiçbir öküz arabasının yardımı olmadan gelmişlerdir. Kadınlar erkeklerle eşit olmak istediklerine göre bu işin ilk adımı budur: sokağa yalnız çıkmak...²⁸³

Dönemin sosyal hayatına bakıldığında kızların tek başlarına değil konsere, gündüz bir pastaneye dahi gitmesi hoş karşılanmaz. Tanıdıkları olsa bile bir erkeğin arabasına tek başlarına binmeleri ya da karşılaştıklarında uzun uzadıya sohbet etmeleri de uygun bir davranış olarak görünmez. Safveti Ziya da burada kızların nasıl davranması ya da nelerden kaçınması gerektiğine dair konferans vermiştir.

Salâh Bey Tarihi'nde pek çok isim yer almıştır. Ancak bu çalışmada bunlar arasından edebiyatçılara ve *Salâh Bey Tarihi* serisinde bir olay akışı içinde yer

²⁸² *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, "Saffeti Ziya", Cilt: 2, YKY, İstanbul, 2003, s. 850-851.

²⁸³ Salâh Birsal, "Her Genç Kız Neler Bilmelidir", *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 56.

alanlara öncelik verilmiştir. O yüzden burada *Salâh Bey Tarihi*'nde bir mekânda adı geçen isimlere de belli oranda yer verilecektir.

İkbal Kahvesi: Halil Nihat Boztepe, Fuat Köprülü, İbrahim Alaettin Gövsa, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Saka, Enis Behiç, Orhan Seyfî, Hakkı Süha, Agâh Sırrı, Celal Sahir, Ömer Seyfettin, Falih Rıfki Atay, Tahir Nadi, Nazım Hikmet, Rıfki Melül Meriç, Hasan Ali Yücel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Ahmet Haşım, Abdülhak Şinasi Hisar, Necmettin Halil Onan, Orhan Kemal, Edip Cansever, Muzaffer Buyrukçu, Ferit Öngören, Yaşar Kemal, Ece Ayhan, Lütfü Erişçi, Fahir Onger, Rasih Nuri İleri, Haldun Taner, Fahir Aksoy, Fikret Otyam, Ara Güler, Faiz Turhan, Y. Kenan Karacanlar, Oktay Akbal, Konur Ertop, Ümit Yaşar Oğuzcan, Behçet Necatigil, İsmet Zeki Eyüboğlu. Hasan İzzettin Dinamo.

Meserret Kahvesi: Kemal Tahir, Naci Sadullah, Peyami Safa ve şair Nail V., Halit Fahri, Ali Naci Karacan, Selahattin Enis, Yakup Salih, Hakkı Tahsin, Halit Ziya, Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Rauf, Rıfat Ilgaz, Hüsamettin Bozok, A.Kadir, Ö.Faruk Toprak, Lütfü Erişçi, Selahattin Hakkı Esatoğlu, Halit Eskişar, Sabahattin Batur, Kemal Uluser, Rüştü Onur, Cahit Sıtkı, Sabahattin Batur, Peyami Safa, Fikret Adil, Mahmut Yesari, Necip Fazıl, Reşat Nuri, Nizamettin Nazif, Vâlâ Nurettin, Ahmet Kutsi, Sadri Ertem, Kemalettin Şükrü, Osman Cemal Kaygılı.

Nisuaz: Samim Kocagöz, Sait Faik, Cahit Saffet, Orhon Arıburnu, Cavit Yamaç, Celâl Sılay, Sabahattin Kudret, Salâh Birsell, Süavi Koçer, Ressam Haşmet Akal, Avni Arbaş, Çallı İbrahim, Necip Fazıl, Fikret Adil, Ferdi Tayfur, Salih Urallı, Ressam Hakkı Anlı, Hamit Görele, Nail V, Peyami Safa, Heykelci Kenan Yontuç, Sabri Esat Siyavuşgil, Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Vehbi Eralp, Ahmet Hamdi Tanpınar, Emin Ali Çavlı.

Petrograd: Nurullah Ataç, Fikret Mualla, Necip Fazıl, Fikret Adil, Hamit Görele, Salih Urallı, Kenan Yontuç, Sadri Ertem.

Viyana Kahvesi: Sabri Berkel, Abidin Dino, Arif Dino, Edip Hakkı, Hamit Görele, Avni Arbaş, Haşmet Akal, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip, Şevket Rado, Fikret Adil, Samim Kocagöz, Salâh Birsell, Sabahattin Kudret.

Küllük: Abidin Dino, Nail V., Fikret Adil, Rıfat Ilgaz, Niyazi Akıncıoğlu, Hüsamettin Bozok, Sabahattin Kudret, Asaf Halet Çelebi, Celal Sılay, Suphi Taşhan, Arif Dino, Cavit Yamaç, İhsan Altay, Samim Kocagöz, Suat Derviş, Hasan İzzettin Dinamo, Ömer Faruk Toprak, Lütfü Erişçi, Arif Kaptan, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Süavi Koçer.

Cennet Bahçesi: Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Süavi Koçer, Bebe Lütfü, Cahit Saffet, İlhan Berk, Fahir Onger, Oktay Akbal, Nermi Uygur, Behçet Necatigil, Ressam Fethi Karakaş, Mümtaz Yener, Edip Cansever, Attilâ İlhan, Fethi Naci.

Eptalafos Kahvesi: Salâh Birsell, Sait Faik, Edip Cansever, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Oktay Akbal, Turgay Gönenc, Leylâ Erbil, Attilâ İlhan ve Baylan topluluğu.

Çiçekçi Kahvesi: Hoca Ali Rıza Bey, Üsküdarlı Safi, Üsküdarlı Talat, Muallim Naci, Şeyh Vasfi, Hattat İlmi Efendi, Salih Saim Tanburi Ahmet, Hattat Necmettin Efendi, Hüseyin Haşim, Hicri Efendi, Mehmet Akif, Hersekli Arif Hikmet, Süheyl Ünver, Hoca Ali Rıza, Burhan Felek, Hattat İlmî Efendi, Mahmut Ziya Bey, Hattat Hakkı Bey, Şair Talat Bey.

Yavru'nun Çayhanesi: Münir Nurettin, Sadettin Kaynak, Neyzen Tevfik, Abdülbaki Gölpınarlı, Ali Nihat Tarlan, Mükrimin Halil.

Acemin Kahvesi: Ali Nihat Tarlan, Münir Nurettin, Mükrimin Halil, Tahir Nadi, Haydar Niyazi Dikeçoğlu, Sabahattin Batur, İbrahim Olgun, İbrahim Kutluk, Fahrettin Başaran.

Sultanahmet'te Hasan Ali Yücel'in "Akademi" adını verdiği kahvehaneye gelenler: Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, ressam Zeki Faik İzer, ressam Elif Naci, Ahmet Kudsi Tecer, Yunus Kânım Köni, Hilmi Ziya Ülken, Emin Ali Çavlı.

Yeni Şark Kahvehanesi: Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Ziya Ülken, Nurullah Ataç, Mükrimin Halil, Osman Cemal Kaygılı.

Diyarbakır Kahvesi: Hamamizâde İhsan, Kilisli Rifat, Suut Kemal Yetkin, Şevket Rado.

SONUÇ

Geleneksel toplumlarda halkın toplanıp görüşlerini paylaştığı yerlerin başında hamamlar, tekkeler ve kahvehaneler gelir. Bulunduğu yerin tam merkezinde, köşe başlarında ve yol üzerlerinde yer alan kahvehaneler yeniliğin ve değişimin merkezi konumunda olmuştur. Dünyadaki pek çok ülkenin ve Türk kültürünün olmazsa olmazı olan kahve ve kahvehaneler aydın ve sıradan kesimin buluştuğu, her türden konunun konuşulduğu mekânlardır. Ancak bu durum belli zamanlarda siyasi güçler tarafından tehdit unsuru olarak algılanmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda İstanbul'da kahve, şarapla bir tutulmuş ve insanları suç işlemeye yönelten bir içecek olarak görülmüştür.²⁸⁴

Kahvenin Osmanlı'da çok sevilmesine rağmen yetkililer tarafından iktidar korkusu ve suça yönlendiren madde olmasına ek olarak yasaklanmasının nedenlerinden bazıları da; pişirilirken kavrulan çekirdeklerin kömürleşmesinin haram kabul edilmesi ve içerken fincanın herkesin elinde dolaşmasının alkollü içki ve uyuşturucu maddeyi çağrıştırmasıdır.²⁸⁵ Bu gibi nedenlerden dolayı kahve kullanımını azaltmak isteyen yöneticiler, tüketicileri yıldırma için yeni vergiler koymuşlardır. Bu verginin alınan diğer vergilerden çok daha fazla olması da dikkati çeken diğer bir unsur olmuştur. Kahvehanelerde her kesimden insanın bulunması normal hayatta aralarında hiyerarşi ilişkisi olan insanların bu tür ortamlarda daha rahat davranmasına ve gereksiz bir samimiyet ortamının oluşmasına neden olmuştur. Ancak İstanbul'a geldiğinde kahvehaneye gidip gözlemlerde bulunan Théophile Gautier bu durumla ilgili olumlu yorumlarda bulunur: "Denilebilir ki, Türkler kadar insan sever, Türkler kadar demokrat ruhlu insan azdır şu yeryüzünde. Théophile Gautier yırtık pırtık giysili serserilerin kahvede şıkırdım giyinişli kişilerin yanına gelip peykelere kurulduğunu görünce çok şaşırmıştır. Hele kendi altın işlemeli kollarını yanındakinin yağlı kolundan kaçırmayan insanların tutumu onu iyiden iyiye büyülemiştir. Gautier, Türklerin yabancılara gösterdiği saygı üzerinde de durur. Ona göre, Paris'teki cakası bol kahvelerden birine gidecek olan bir Türk orada alaylı taşlamalar, kaba davranışlarla karşılaşır. Oysa Türk kahvelerinde yabancılara terbiye dışı hiçbir davranışta bulunulmaz."²⁸⁶

²⁸⁴ Ayşe Saraçgil, "Kahve'nin İstanbul'a Girişi", Ed. Héléne Desmet-Grégoire, François Georgeon, *Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler*, YKY, İstanbul, 1999, s. 27.

²⁸⁵ a.g.e. , s.28.

²⁸⁶ a.g.e.

Kahvenin satıldığı ve içildiği yerler olan kahvehaneler, Osmanlı'dan bu yana Türk kültürünün simgesi haline gelmiş, önemli gün ve zamanlarda içilen bir madde olmuştur. Kız isteme merasimi, eve misafir gelmesi, önemli bir konuğu ağırlama gibi zamanlarda her daim içilmektedir. Öyleki bu durum “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır” diye Türk atasözü ortaya çıkmıştır.²⁸⁷

Kahvehanelerin ilk açıldığı zamanlarda hızlıca benimsenmesinin nedenine bakıldığında camilerin yakınlarında yer alması ve halkın namaz vakitleri arasındaki zamanı buralarda geçirmeleri yatar.²⁸⁸ Bunun farkında olan siyasi güçler 1800'lü yılların ortalarına gelindiğinde buradaki insanların düşüncelerini öğrenmek, kahvehanelerde hangi konuların konuşulduğunu bilmek gibi nedenlerden dolayı jurnalcilik faaliyetlerine başlamışlardır. Bunu kahvehanelere getirilen yasaklar, buraların kapatılması ve yıkılması gibi olaylar izlemiştir.

Bu yönleriyle kahvehaneler birer siyasi ortam oluştursa da zamanla basın hayatındaki gelişmelerle birlikte edebiyatçıların uğrak noktası haline gelmiş ve toplum içindeki konumunu değiştirmiştir. İlk yıllarda ‘Âşık kahveleri’ gelişme göstermiştir. Halk ozanları hünerlerini sergileyip karşılıklı atışmalar yapmışlar, özellikle ramazan aylarında Karagöz, Meddah gibi oyunlar sergilemişlerdir. Fakat ilerleyen yıllarda bunun yerini kalem şairleri almıştır.

Toplumsal olarak önemli bir yeri olan kahvehaneler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma sürecinde ve sonrasında da önemlidir. Öyle ki halkın savaşla ilgili duyuruları bile kahvenin hoparlöründen dinlediğini yazmıştır Salâh Birsal.²⁸⁹

“Anadolu köyünün gerçek tapınağı kahvedir.

Kahveci, tapınağın teşrifâtçısı,

Kahve, er meydanıdır.

Mahsüllerin gidişi kahvede konuşulur.

Kız kaçırma haberi kahveye gelir.

Filanın vurulduğu kahvede duyulur.

²⁸⁷ Halil Emre Deniz, “Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Kahvehaneler: Sosyal ve Siyasal Dramın İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Kasım-Aralık 2011, S:27.

²⁸⁸ Yrd.Doç.Dr.Kadir Ulusoy, “Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane Kültürü”, (Çevrimiçi), 22.03.2017.

²⁸⁹Salâh Birsal, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.22.

Vergi memuru kahveyi ziyaret eder.

Tefeci kahvede işini uydurur. Muhtar kahvededir.”

Ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde kahvehanelerin içki ve uyuşturucunun da kullanıldığı mekânlar haline gelmesi birer edebiyat ortamı olan bu yerlerin değerini düşürmüştür. Nitekim Mehmet Âkif'in de “Salâh Bey Tarihi”nde “Mahalle kahvesi şarkın harim-i katilidir” diyerek kahvehaneleri kötülemedi bundandır.²⁹⁰

Zamanla daha işlevsel hale getirilen kahvehaneler Kurtuluş Savaşı'nda ve Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda yapılan işlerden halkı haberdar etmek ve inkılâpları halka benimsetmek gibi amaçlarla kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında ise kahvehaneler için bazı önlemler alınmıştır. “1. ‘Milli Düşman’ İskambili Yasaklama Girişimleri, 2. Kahvehaneleri Eğitim-Öğretim Amaçlı Olarak Örgütlenme Girişimleri, 3.Kahvehane Mekânının Kendisi Üzerine Mücadele”²⁹¹. 1950'li yıllardan sonra İstanbul'a diğer illerden yapılan yoğun göçlerle birlikte kahvehaneler, aynı yerden göç eden insanların birbirlerine destek olmak için toplandıkları merkez halini almıştır. Buralar kişilerden ortak bağı olanları birbirlerine bağlarken kendinden dini, siyasi vs. farklı olanı da dışlamıştır.²⁹²

Ülkelerin kültürel seviyesine göre işlevsellik gösteren kahvehaneler, dünyanın her yerinde bulunur. Bu yerler Batı'da daha edebi ortamlar oluştururken Doğu ülkelerinde birer buluşma ve vakit geçirme yeri olarak kullanılmaktadırlar. Ancak günümüze gelindiğinde Türkiye'de kahvehanelerin birer kültür-sanat merkezi olma özelliklerinin kaybolduğu görülmektedir. Dönemsel olarak bakıldığında kahvehaneler sosyal ve kültürel unsurlara ek olarak sanatsal faaliyetlere de ev sahipliği yapmıştır. Nitekim Müslümanlıkta hoş karşılanmayan resim sanatının kahvehanelerde yerini aldığı ve bunu yabancı misafirlerin şaşkınlıkla karşıladığı görülmektedir. Bu resimler arasında en dikkati çekenler; Hazreti Ali'nin Zülfikar ile İfrit'i öldürüşü, Veysel Karâni'nin Yemen illerinde deve güdüşü, Hacı Bektaş Veli'nin duvar yürütmesi, Karaca Ahmet Sultan'ın yilandan dizginli aslana binerek “Ah minelaşk!” demesi ve “Ah minelaşk!” sözündeki (H) harfinin de göz sayılıp bundan çıkan gözyaşlarının dere haline geldiğini gösteren boyamalardır. 1852 yılında

²⁹⁰ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ‘Mehmet Âkif Ersoy’ başlığı altında ele alınmıştır.

²⁹¹ Serdar Öztürk, *Cumhuriyet Türkiyesinde Kahvehane ve İktidar*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 162.

²⁹² Halil Emre Deniz, a.g.m.

İstanbul'a gelen Theophile Gautier: “ Bu resimler Müslüman bağnazlığını, hiç mi hiç, tedirgin ediyora benzemez” diyerek konuyla ilgili şaşkınlığı dile getirmiştir.²⁹³

Kahvehanelere *Salâh Bey Tarihi*'nde ele alındığı şekilde bakmak gerekirse, bu mekânlar edebiyat sohbetlerinin yapıldığı, sanatçıların birbirleriyle tanışıp kaynaştığı yerler olarak karşımıza çıkar. *Serâpâ kahveler*, *Üsküdar kahveleri*, *Çaycı Hacı Reşit*, *Çalgılı kahveler*, *Esrar kahveleri*, *Divanyolu kahveleri*, *Küllük*, *İkbal kahvesi*, *Meserret kahvesi*, *Lebon*, *Tepebaşı Bahçesi*, *Nisuaz*, *Cennet Bahçesi*, *Elit Kahvesi* ve *Baylan Salâh Bey Tarihi*'ndeki denemelerde başlık olarak tercih edilen kahve adlarıdır. XX. yüzyıla birlikte kahvehaların işlevsel olarak değişim göstermesiyle birlikte *Sarafim Efendi Kıraathanesi*, *Lebon*, *Tepebaşı Bahçesi*, *İkbal Kahvesi*, *Nisuaz*, *Viyana Kahvesi*, *Elit*, *Baylan*, *Ankara Pastanesi* ve *Cennet Bahçesi* gibi mekânlar ‘edebiyat kahvesi’ olarak anılmışlardır.²⁹⁴ Özellikle öğrenciler tarafından Sarafim Efendi Kıraathanesi için söylenen “Sarafim Kütüphane ve Kıraathanesi”²⁹⁵ adlandırması da buraların aynı zamanda birer bilgi aktarım merkezi olduğunu ortaya koyar. Süheyl Ünver'in *Mecmua-i Ebüzziya*'dan aldığı bilgiye göre ramazan gecelerinin birinde Vidinli Tefik Paşa Amerika'daki bir konu üzerine burada konuşmuş ve Namık Kemal, Ayetullah ve Hikmet Beyler bununla ilgili birer yazı yazmaya karar vermişlerdir. Ertesi akşam üçünün yazdığı yazıdan Namık Kemal'inki beğenilmiş ve *Tasvir-i Efkâr*'da basılmıştır²⁹⁶. Bu örnek de bizlere gösteriyor ki o dönemlerde kahvehaneler sosyal ve kültürel açıdan önemli merkezlerdir.

Kahvehaneleri ikinci evi olarak kullanan isimler buralar için birer şiir yazmayı da ihmal etmemişlerdir. Balaban İskelesi kahvehanesi için Âşık Razi duygularını şöyle dile getirir:

“Üsküdar'da iskelesi Balaban

Meşhuru afaktır ideyim beyan

Lebiderya dizilmiştir kahveler

²⁹³ Salâh Birsnel, “Kahveciler kahve kavurur”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.28.

²⁹⁴ Salâh Birsnel, “Ah kahve, vah kahve”, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 25.

²⁹⁵ Turgay Anar, “Sarafim Kıraathanesi”, *Mekândan Taşan Edebiyat*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 207.

²⁹⁶ Süheyl Ünver, a.g.m.

Bu kadar çok sevilen kahvehanelerin sayısı sadece İstanbul'da bile burada yazılamayacak kadar çoktur. Öyleki Salâh Birsal 1971'de yapılan sayıma göre Beyoğlu ve Eminönü'ndeki toplam kahvehane sayısının 2392 olduğunu belirtir.²⁹⁸ Bu kahvehanelere giden ve Salâh Birsal'in eserlerinde yerini alan sanatçıların sayısı ise 247'si yabancı olmak üzere toplam 526'dır.²⁹⁹ Bu kadar çok isim içerisinde kadınların yeri ise oldukça azdır. *Salâh Bey Tarihi* ele alındığında bahsi geçen kadın şair ve yazarların sayısı yalnızca 22'dir. İsimleri ise şöyledir: Fatma Aliye Hanım, Şair Leyla Saz, Şair Nigar Binti-Osman, Emine Semiye, Fatma Makbule Leman, Fatma Fahrünnisa, Fatma Kevser, Afife Hanım, Halide Edip, Ruhsan Nevare, Nezihe Meriç, Gülistan İsmet, Evliyazade Makbule Hanım, Fransız kadın ozanı Madam Delarue Mardrüs, Şair Şükufe Nihal Başar, İngiliz yazar Miss Julia Pardoe, Leyla Erbil, Samiha Ayverdi, Halide Nusret Zorlutuna, Şair Ülkü Taşır, Tomris Uyar ve Mina Urgan. Oyuncu Semiha Berksoy, ses sanatçısı Safiye Ayla, Hamiyet Yüceses gibi isimlerin de eserlerde bahsi geçmesine rağmen, onlar edebiyat unsuru olarak ele alınmamışlardır.

Edebiyatçılar başta olmak üzere diğer uğraş alanlarına sahip insanların kahvehanelere gitme nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Farklı insanlarla tanışıp sohbet etmek
- Fikir alışverişinde bulunmak
- Eserleri için gözlem yapmak
- Eser yazmak için kahvehanelerin rahat bir ortam oluşturması
- Dergi çıkarmak, bir edebiyat topluluğu oluşturmak ve bunlar için görüşlerde bulunmak
- Buralarda düzenlenen konferanslara katılmak
- Yemek, içmek ve özellikle ramazanlarda düzenlenen eğlencelere katılmak

Kahvehanelerde birbirleriyle tanışan isimler ise *Salâh Bey Tarihi*'ne göre şöyledir: Salah Birsal, Orhan M. Arıburnu'nu ve Cahit Sıtkı'yı Nisuz'da, Celal Sılay, Sait Faik'i Petrograd'ta, Mithat Cemal, Mehmet Akif ve Babanzade Ahmet

²⁹⁷ a.g.e., s. 64.

²⁹⁸ Abdullah Çelik, *Salah Bey Kitabı*, Yom Yayınları, İstanbul, 2003, s.248.

²⁹⁹ a.g.e., s. 337.

Naim'i Hacı'nın Kahvesi'nde, Refi Cevat Ulunay, Ahmet Mithat Efendi'yi Fevziye Kırathanesi'nde, Halit Fahri, Selahattin Enis'i Güzel Sanatlar Akademisi karşısına düşen bir kahvede, Cahit Saffet Irgat, Neyzen Tevfik'i Küllük'te, Yusuf Ziya Ortaç, Falih Rıfkı'yı İkbâl Kahvesi'nde, Sabahattin Kudret, Sait Faik'i Meserret Kahvesi'nde tanır. Perrier de İstanbul'a geldiği bir sıra Arşak'ın Kahvesi'nde Şinasi ve Namık Kemal ile tanışır.

Kahvehaneler dışında *Salâh Bey Tarihi*'nde ele alınan ve birer kültür buluşmasına ev sahipliği yapan mekânlar şunlardır: Rezaizade Mahmut Ekrem'in evi (İstinye'deki yalısı), Suphi Nuri İleri'nin, Fuat Paşa'nın, Burhanettin Efendi'nin, Saffet Lütfü Tozan'ın, Hersekli Arif Hikmet'in ve Ziya Gökalp'in evi, Sait Halim Paşa'nın, Celal Bey'in, Kıbrıslı Mehmet Paşa'nın ve Salahattin Bey'in yalıları.

Sayın Abdullah Çelik tarafından yapılan doktora çalışmasının sonunda Salâh Birsel'in yapıtlarındaki edebî çevrenin ve eserlerdeki anekdotların tespiti için başka çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tez çalışması da yazarın *Salâh Bey Tarihi* serisindeki bahsi geçen açığı kapatması amacıyla yapılmıştır.

Son olarak edebi türler içerisinde kendini deneme türüne yakın hisseden yazar, böyle bir bilgi havuzu oluşturan eserlerinde yerli ve yabancı kitap, dergi, makale ve gazete olmak üzere toplam 446 eserden yararlanmıştır. Şiirle denemeyi birbirine benzeten Salâh Birsel, denemelerini de şiir gibi aynı hassasiyetle yazdığını söyler. Birsel'in denemeleri farklı olayları bir arada toplamasıyla birer “olaylar mozağı”dır. Zaten Birsel de denemenin daldan dala konmasını sever. Öyleki eserlerde Osmanlı'dan günümüze uzanan kahvehaneler, İstanbul'un semtleri, edebi şahsiyetler, gazeteler, dergiler, edebi topluluklar gibi birbirinden farklı pek çok konu yer almaktadır.

KAYNAKÇA

TEMEL KİTAPLAR

BİRSEL, Salâh, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.

BİRSEL, Salâh, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013.

BİRSEL, Salâh, *Boğaziçi Şingir Mingir*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.

BİRSEL, Salâh, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004.

BİRSEL, Salâh, *İstanbul-Paris*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2004.

YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

ABDULLAH TANSEL, Fevziye, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1 Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

ADİL, Fikret, *Asmalımescit 74 (Bohem Hayatı)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

AHMET MİTHAT EFENDİ, *Letaif-i Rivayat*, Haz. Fazıl Gökçek, Sabahattin Çağın, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2001.

AKAY, Hasan, *Yeni Türk Şiirinin Kurucularından Cenab Şahabeddin*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2007.

AKSOY, Hasan, "Neyzen Tefik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:33, İstanbul, 2007, s. 72-73.

AKTAŞ, Şerif, "Ahmed Râsim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul, 1989, s.117-119.

AKTAŞ, Şerif, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

AKTAŞ, Şerif, *Ahmet Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

AKÜN, Ömer Faruk, "Ahmet Vefik Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, 1989, s. 143-157.

- AKÜN, Ömer Faruk, “Nâmık Kemal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:32, İstanbul, 2006, s. 361-378.
- AKYÜZ, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1995.
- ALANGU, Tahir, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, YKY, İstanbul, 2010.
- ALANGU, Tahir, *Sait Faik İçin*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956.
- ANAR, Turgay, *Mekândan Taşan Edebiyat*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2002.
- ARGUNŞAH, Hülya, “Milli Edebiyat”, Ed. Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, ss.183-236.
- ARMAĞAN, Mustafa, “Cemil Meriç”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:29, Ankara, 2004, s. 190-191.
- AYDA, Adile, *Yahya Kemal Kendi Ağzından Fikirleri ve San’at Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara, 1962.
- AYDIN, Mahir, “Hüseyin Hilmi Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 18, İstanbul, 1998, s.550-551.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Peyami Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.
- BAHAR, Mahmut, “Salâh Birsal’in Hayatı, Şiir ve Denemeleri Üstüne Bir İnceleme”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1995.
- BALCI, Yunus, “Deneme”, Ed. Prof. Dr. İsmail Çetişli, Doç.Dr. Emine Kolaç, *Cumhuriyet Dönemi Türk Nesri*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

- BANARLI, Nihat Sami, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1997.
- BANARLI, Nihat Sami, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul, 1997.
- BEHRAMOĞLU, Ataoğ, *Nâzım Hikmet "tabu ve efsane"*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2012.
- BEK, Kemal, *Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu*, Donkişot Yayınları, İstanbul, 2005.
- BEZİRCİ, Asım, *Abdülhak Hâmit*, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1991.
- BEZİRCİ, Asım, *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1986.
- BEZİRCİ, Asım, *Orhan Veli*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.
- BİRİNCİ, Necat, *Faruk Nafiz*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.
- BULUT, Halil Hadi, "Faruk Nafiz Çamlıbel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:8, İstanbul, 1993, s.195-196.
- CANBAZ YUMUŞAK, Firdevs, "Ahmet Hâşim'in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:5, Sayı:23, 2012, ss.108-113.
- ÇELİK, Abdullah, *Salah Bey Kitabı*, Yom Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÇETİN, Nurullah, *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.
- D.Mehmet Doğan, *İslâm Şairi İstiklâl Şairi*, Yazar Yayınları, Ankara, 2008.
- DAYANÇ, Muharrem, "Bir Yenileşme Dönemi Aydını Olarak Ahmet Mithat Efendi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 47, İstanbul, 2014, ss. 81-96.
- DENİŞ, Halil Emre, "Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Kahvehaneler: Sosyal ve Siyasal Dramın İncelenmesi", *Akademik Bakış Dergisi*, Kasım-Aralık 2011, S:27.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

Doç. Dr. Mustafa Özbalcı, *Mehmet Rauf'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

Dr. Fethî Tevetoğlu, *Mehmet Emin Yurdakul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Dr. Yakup Çelik, *Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiir Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

DÜZDAĞ, M.Ertuğrul, *Mehmed Âkif Ersoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

ENGİNÜN, İnci, *Abdülhak Hâmid Tarhan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

ENGİNÜN, İnci, *Abdülhak Hâmid'in Hatıraları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.

ENGİNÜN, İnci, "Deneme ve Denemecilik", *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

ERCİLASUN, Bilge, *Ahmet İhsan Tokgöz*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

ERGÜN, Perihan (Der.)ve KUTLU, Ayla (Haz.), *Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

ERGÜN, Mehmet, *Neyzen Tefrik ve <<Azâb-ı Mukaddes>>i*, Tunca Yayınları, İstanbul, 1983.

ES, Hikmet Feridun, *Tanımadığımız Meşhurlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009.

FUAT, Memet, *Nâzım Hikmet / Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmeleri*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 2000.

GEZGİN, Hakkı Süha, *Edebî Portreler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

- GÖÇGÜN, Önder, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- GÖÇGÜN, Önder, *Namık Kemal*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009.
- GÖÇGÜN, Önder, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.
- GÖKÇEK, Fazıl, *Bir Tartışmanın Hikayesi Dekadanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2014.
- GÜMÜŞ, Semih (Ed.), *Orhan Veli Kanık*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.
- GÜR, Muhammet, “Süleyman Nazif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:38, İstanbul, 2010, s. 92-94.
- GÜRAY, Sevim, *Ahmet Vefik Paşa*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- GÜRSEL, Nedim, *Dünya Şairi Nâzım Hikmet*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.
- HİZARCI, Suat, *Ahmet Rasim Hayatı Sanatı Eseri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953.
- HULÛSİ, Şerif, *Ahmet Haşim Hayatı, Sanatı ve Seçilmiş Bazı Şiirleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, *Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- IŞIK, İhsan, “Fazıl Hüsnü Dağlarca”, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Cilt:3, Ankara, 2006, ss. 977-982.
- IŞIK, İhsan, “Nâzım Hikmet”, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2006, ss. 2596- 2605.
- IŞIK, İhsan, “Vehbi Eralp”, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt:3, Elvan Yayınları, Ankara, 2006, s.1195.
- KABACALI, Alpay, *Çeşitli Yönleriyle Neyzen Tevfik*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003.
- KABAKLI, Ahmet, *Mehmet Akif*, Toker Yayınları, İstanbul, 1970.

KAHRAMAN, Kemal, “Mithat Cemal Kuntay”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:26, Ankara, 2002, s. 379-380.

KARAALIOĞLU, Seyit Kemal, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.

KARAALIOĞLU, Seyit Kemal, *Sözlü/Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, İnkılâp ve Ata Kitabevleri, İstanbul, 1982, s.329-331.

KARATAŞ, Turan, *Nâmık Kemâl*, , Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

KERMAN, Zeynep, “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, İstanbul, 2012, s. 227-229.

KIRIMLI, Bilal, *Celal Sılay*, RA Kitabevi Yayınları, Trabzon, 2007.

Kitap-lık Dergisi Haldun Taner Özel Sayısı, Sayı:180, Temmuz-Ağustos 2015.

KOLCU, Ali İhsan, “Yenileşmenin İkinci Kuşağı”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, ss. 85-112.

KOZ, Sabri, “Ahmet Mithat Efendi’nin Eserleri”, *Kitap-lık*, Sayı: 54, Temmuz-Ağustos 2002, ss. 160-173.

KÖSOĞLU, Nevzat, *Peyami Safa*, Alternatif Yayınları, Ankara, 2002.

KUNTAY, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1986.

KURGAN, Şükrü, *Süleyman Nazif*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955.

KUTAY, Cemal, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Ahmet Rasim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1965.

MERİÇ, Ümit, *Babam Cemil Meriç*, İletişim Yayınları, İstanbul, İstanbul, 1998.

MİSKİOĞLU, Ahmet, *Sait Faik*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.

MİYASOĞLU, Mustafa, *Haldun Taner*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

- OKAY, M. Orhan ve DÜZDAĞ, M.Ertuğrul, “Mehmed Âkif Ersoy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 28, Ankara, 2003, s.437-438.
- OKAY, M. Orhan, “Ahmed Hâşim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, 1989, s. 88-89.
- OKAY, M. Orhan, “Ahmed Midhat Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul, 1989, ss. 100-103.
- OKAY, M. Orhan, “Necip Fazıl Kısakürek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:25, Ankara, 2002, ss. 485-488.
- OKAY, M.Orhan, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:39, İstanbul, 2010, ss. 567-570.
- OKAY, M.Orhan, “Yahya Kemal Beyatlı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:6, İstanbul, 1992, ss.36-39
- OKAY, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.
- OKAY, Orhan, *Bir Hülya Adamının Romanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.
- OKAY, Orhan, *Kendi Sesinin Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001.
- OKAY, Orhan, *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- ORTAÇ, Yusuf Ziya, *Portreler*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1960.
- ÖZCAN, Tarık, “Deneme”, Ed. Talât Sait Halman, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 520-539.
- ÖZDEMİR, Fuat, *Fuat Köprülü'nün Türk Saz Şairleri Üzerindeki Çalışmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- ÖZSOY, M. Şeref, *KANIK' sadığım biri Orhan Veli*, Ayna Yayınevi, İstanbul, 2002.
- ÖZTÜRK, Serdar, *Cumhuriyet Türkiyesinde Kahvehane ve İktidar*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.

POLAT, Nazım H., “Ömer Seyfettin”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:34, İstanbul, 2007, s. 80-82.

SAFÎ, İhsan, *Altın Suyuna Batırılmış Bir Hayat Abdülhak Hâmid Tarhan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.

SARAÇGİL, Ayşe, “Kahve’nin İstanbul’a Girişi”, Ed. H  lene Desmet-Gr  goire, François Georgeon, *Doğu ’da Kahve ve Kahvehaneler*, YKY, İstanbul, 1999.

SAZYEK, Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ő irinde Garip Hareketi*, Türkiye İŐ Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1996.

SÖNMEZ, Sevgül, *A ’dan Z ’ye Sait Faik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

SÜLKER, Kemal, *Nâzım Hikmet’in Gerçek Yaşamı*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Yahya Kemal*, Yahya Kemal’i Sevenler Cemiyeti, İstanbul, 1962.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Yahya Kemal*, Yahya Kemal’i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul, 1962.

Tanzimat ’tan Bugüne Edebiyat  lar Ansiklopedisi, “Cemil Meriç”, Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 673-674.

Tanzimat ’tan Bugüne Edebiyat  lar Ansiklopedisi, “Mithat Cemal Kuntay”, Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 630-631.

Tanzimat ’tan Bugüne Edebiyat  lar Ansiklopedisi, “Rüştü Onur”, Cilt:2, YKY, İstanbul, 2001, s. 746.

Tanzimat ’tan Bugüne Edebiyat  lar Ansiklopedisi, “Saffeti Ziya”, Cilt: 2, YKY, İstanbul, 2003, s. 850-851.

TARIM, Dr. Rahim, *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikâyeleri   zerine Bir Araştırma*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

TARIM, Rahim, *Kültür, Dil, Kimlik, Behçet Necatigil’in Şâir Dünyası*,   zg  r Yayınları, İstanbul, 2002.

TAŞ, Fahri, *Sait Faik Abasıyanık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

TÖRENEK, Mehmet, *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999.

TURAL, Sadık Kemâl, “Ahmet Hâşim’in Hayatının Ana Çizgileri”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşim*, Atatürk Kültür Merkez Yayını, Ankara, 1992, s. 1-12.

UÇMAN, Abdullah, “Recâizâde Mahmud Ekrem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul, 2007.

UÇMAN, Abdullah-İNCİ Handan, *Bir Gül Bu Karanlıklarda*, Kitabevi 165, İstanbul, 2002.

UŞAKLIGİL, Halit Ziya, *Kırk Yıl*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.

UYGUNER, Muzaffer, *Halit Ziya Uşaklıgil*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1992.

UYGUNER, Muzaffer, *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üzerine Düşünceleri*, Başnur Matbaası, Ankara, 1967.

UYGUNER, Muzaffer, *Sait Faik Abasıyanık*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

UYGUNER, Muzaffer, *Salâh Birsal*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.

UYSAL, Sermet Sami, *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2009.

UYSAL, Sermet Sami, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Sanat Yapım Yayınları, İstanbul, 2006.

UZUN, Mustafa, “Feyzi Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, İstanbul, 1995, s.523,524.

ÜNVER, Süheyl, “Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler”, *Türk Etnografya Dergisi*, S:5, ss. 39-84.

ÜNVER, Süheyl, *Yahya Kemal'in Dünyası*, Tercüman Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

YETİŞ, Kâzım, *Yahya Kemal I Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998.

YILDIZ, Mehmet Ali, “Beyazıt'ta Bir Kültür Ortamı: Küllük Kahvesi”, *Mavi Atlas Dergisi*, Sayı:4, 2015, s. 96-107.

YÜCEBAŞ, Hilmi, *Neyzen Tevfik Hayatı-Hatıraları-Şiirleri*, Gül Matbaası, İstanbul, 1978.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

GÖRAL, Özgür Sevgi,

http://www.academia.edu/6692778/Patlamaya_hazır_bir_şimdi_Putları_Yıkıyoruz,

(Çevrimiçi), 12.01.2017.

<https://mavciefendi.wordpress.com/2015/09/01/velev-ki-kirtipiliz-ahmet-hamdi-tanpinar-ya-da-kirtipil-hamdi-neden-evlenmedi/> ,

(Çevrimiçi), 9.11.2016.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Âşık_Garip (Çevrimiçi), 17.02.2017.

TOPRAK, Zafer,

http://www.academia.edu/15217175/Nâzım_Hikmetin_Putları_Kırıyoruz_Kampanyası_ve_Yeni_Edebiyat,

(Çevrimiçi), 12.01.2017.

TUTAL, Osman, “Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekanı Olarak Kahvehaneler”,

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (Çevrimiçi), 22.03.2017.

ULUSOY, Kadir, “Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane

Kültürü”, (Çevrimiçi), 22.03.2017.

YAVUZ, Hilmi, <http://tanpinar.blogspot.com.tr/2011/04/krtpil-mi-degil-mi-evet-hangi-tanpinar-2.html>,

(Çevrimiçi), 8.11.2016.

